

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

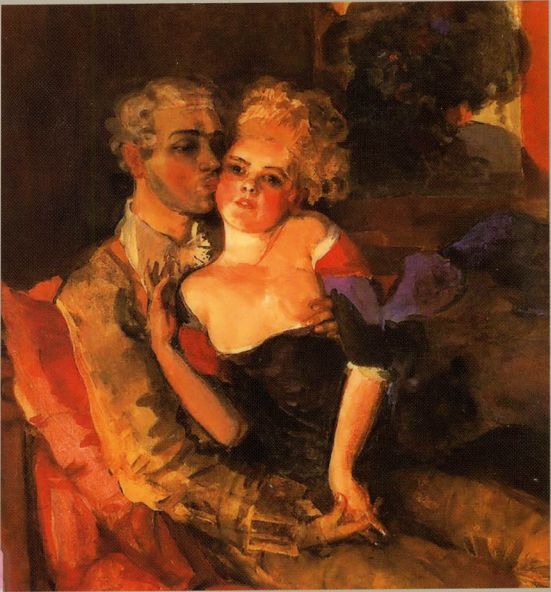
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HONORÉ DE BALZAC

UZUN YAŞAM
İKSİRİ

SEÇME ÖYKÜLER

Çeviri: BİRSEL UZMA

Don Juan salonun kapısını kapatıp da, karanlık olduğu kadar da soğuk bir galeri boyunca yürüdüğünde, teatral bir havaya bürünmeye çabaladı; çünkü bir oğul olarak rolüne bürünmüş, peçetesiyle birlikte neşesini de kaldırıp atmıştı. Gece karanlıktı. Delikanlıyı ölüm odasına doğru götüren uşağın sessizliğı, efendisinin yolunu pek de iyi aydınlatamıyordu; öyle ki, ÖLÜM, soğuğun, sessizliğin, karanlığın da yardımıyla, belki sarhoşluğun yarattığı bir tepkiyle bu müsrif adamın ruhunda bazı düşünceler sızdırabildi, Don Juan hayatını sorguladı ve kendisine açılan bir davaya giden mahkeme yolundaki bir adam gibi kara kara düşüncelere daldı.

HONORÉ DE BALZAC
UZUN YAŞAM
İKSİRİ
SEÇME ÖYKÜLER

Honoré de Balzac'ın "L'Élixir de longue vie", "L'Auberge rouge", "Maître Cornélius", "Un drame au bord de la mer", "Facino Cane" ve "Pierre Grassou" adlı öykülerinden derlenmiştir.

© 2016, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Kasım 2016, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Editör: Ayça Sezen

Düzeltili: Burçak Başpınar, Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/25-26

Topkapı-İstanbul

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-3342-0

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

HONORÉ DE BALZAC
UZUN YAŞAM
İKSİRİ
SEÇME ÖYKÜLER

ÖYKÜ

Fransızca aslından çeviren
Birsel Uzma

Honoré de Balzac'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

***Eugénie Grandet*, 1983**

***İki Yeni Gelinin Anıları*, 1983**

***Vadideki Zambak*, 1990**

***Goriot Baba*, 2000**

***Gizli Başyapıt*, 2007**

***Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti*, 2012**

HONORÉ DE BALZAC, 1799'da Fransa'nın Tours kentinde doğdu. Kendi adıyla yayımlanan ilk eseri *Köylü İsyanı* tarihî bir romandı. 1829-1830 yıllarında taşra yaşamına yönelen Balzac'ın *Tours Papazı* ve *Eugénie Grandet* adlı romanları basıldı. Yapıtlarını büyük bir bütün oluşturacak biçimde üç grupta tasarladı: insan yaşamını ve toplumu yöneten ilkeleri ele alan “çözümleyici incelemeler”; insan eylemini belirleyen nedenleri ortaya koyan “felsefi incelemeler”; bu nedenlerin sonuçlarını gösteren “töre incelemeleri”. Bu bakımdan *Goriot Baba*, gerçekçilik akımının başyapıtı sayılır. Balzac, bu eserlerinin tümüne Dante'yi anıştıran bir başlık koydu: “İnsanlık Komedyası”. Balzac, 1850'de Paris'te öldüğü zaman, ardında 85'i tamamlanmış, 50'si taslak halinde kalmış roman ve 2.000'i aşkın roman karakteri bırakmıştı.

BİRSEL UZMA, 1970'te İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi ve İÜ Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okudu. *Meydan Larousse Ansiklopedisi*'nin ekleri, *Théma Larousse* ve *Junior Larousse* ansiklopedilerinde çevirmen olarak çalıştı. *Larousse Gastronomique*'in çeviri grubu başkanlığı çalışmasını üstlendi. François Rabelais, Pascal Bruckner, Albertine Sarrazin, Louis Aragon, Honoré de Balzac, Jean-Marie Laclavetine, Pierre Loti, Raymond Radiguet, Guy de Maupassant, Nicolas Michel, Marquis de Sade, George Sand, Victor Hugo gibi yazarlardan çeviriler yaptı.

İçindekiler

Kızıl Han	41
Cornélius Usta	83
Deniz Kıyısında Bir Dram	157
Facino Cane	181
Pierre Grassou	199

UZUN YAŞAM İKSİRİ

Okuyucuya,

Uzun zaman önce ölmüş bir arkadaşı yazara daha sonraları, yani bu asrın başlarına doğru yayımlanan bir derlemede bulacağı bu İnceleme için, daha edebi hayatının başında esin kaynağı oldu. Tahminlere göre söz konusu olan, Berlinli Hoffmann'a borçlu olduğu, Almanya'da almanağın birinde yayımlanmış olmasına rağmen, editörler tarafından eserleri arasına dahil edilmesi unutulmuş bir fantastik hikâyeydi. "İnsanlık Komedyası", yeni fikirler açısından, yazarın masum bir alıntıyı ifşa etmekten kaçınmasını gerektirmeyecek kadar zengindir; muhteşem La Fontaine gibi, Balzac da, farkında olmadan daha önce anlatılmış bir olguyu anlatmış ama tamamen kendi tarzında işlemiştir. Bu, her yazarın, genç kızların ilgisini çekmek için korku öyküleri yazdığı bir dönem olan 1830'ların modasına uygun olmak dışında özelliği olmayan, önemsiz bir çalışma değildir. Don Juan'ın zarif bir biçimde gerçekleştirdiği baba katli bölümüne geldiğinizde, benzer koşullar altında, 19. yüzyılda, bir ölüm sonucu ömür boyu gelire kavuşan ya da yaşlı bir kadınla hayatının sonuna kadar devam edecek bir kira sözleşmesi yapan dürüst insanların nasıl davranışlar sergileyeceğini tahmin etmeye çalışın. Geçim kaynakları olacak kişiyi hayata geri döndürürler miydi? Vicdan muhasebecilerinin, Don Juan ve çocuklarını kendi hayalleri uğruna evlendiren babalar arasında var olması muhtemel benzerliğin derecesini incelemelerini isterdim. İlerleme yolunda birkaç felsefeciye kulak vererek hareket eden toplum, ölüme doğru atılan son adımlar sanatını,

iyiye doğru bir adım olarak mı kabul eder? Bu bilim, geçimini ölümle karşılaşmasını sağlayan onurlu meslekler yaratmıştır. Bazı kişiler bir ölümün yaşanmasını umutla beklemek durumundadır; naaşı hazırlamakta, sabahları önünde diz çökmekte ve akşam başının altına yastık olmaktadır: kardinaller, kardinal yardımcıları, kadro dışı görevlileri, Tonticiler¹ ve benzerleri mesela. Bunlara bir de, olanaklarını aşan fiyatlarda bir mülk satın almak konusunda acele eden, dolayısıyla da yetmişlik, seksenlik babalarına ya da kayınvalidelerine, “Üç yıl geçmeden nasılsa mirası bana kalacak ve o zaman...” diyerek mantık çerçevesinde bir ömür biçen nazik insanları da ekleyin. Bir katil bizi bir muhbirden daha çok iğrendirir. Katil belki de bir çalgınlık ânına teslim olmuştur, pişmanlık hissedebilir, ruhu yeniden soylulaşabilir. Fakat muhbir yatakta da, sofrada da, yürürken de, gece de, gündüz de muhbirdir; her ânını aşağılık bir insan olarak yaşar. Peki, bir muhbirin aşağılık olması göz önünde bulundurulduğunda, bir katil nasıl tanımlanabilir? Peki ya, toplum içinde, yasalarımız, geleneklerimiz, âdetlerimiz çerçevesinde ebeveynlerinin ölümünü bekleyen, mallarına göz diken bir sürü insan yok mu? Karıları için kaşmir pazarlığı yaparken, bir tiyatronun merdivenlerini tırmanırken, Bouffons'a gitmeye çalışırken, bir otomobil almaya niyetlenirken, bir tabutun ederini tahmin eder bunlar. Masumiyetleriyle büyüleyen aziz varlıklar, akşam olunca çocuk alınlarını, “İyi akşamlar baba,” diyerek öpülmeye uzattığı anda öldürür bunlar. Bu İnceleme'deki Belvidéro gibi, kapalı kalmasını diledikleri ama her sabah gün ışığıyla birlikte yeniden açılan gözler görürler her an. İnsanların aklından geçen baba cinayetlerinin sayısını yalnızca Tanrı bilir! Yaşlı bir kadından dolayı bin ekü mirasa kavuşacak bir insan düşünün; ya da bir köyde, aralarından bir dere geçen iki arazide yaşayan, biri en büyük çocuğa tanınan haklara ve diğeri ise yasal miras haklarına sahip olan iki erkek kardeşin yüzlerine bir maske takarak, insani davranışları ihmal etmeseler de, birbirlerinden yürekten nefret edebilecek kadar

1. XIV. Louis'nin hükümdarlığı sırasında, sermayelerini aralarında son hayatta kalan kişiye bırakmaya dayalı bir piyango oyunu yaratan Laurent Tonti'nin isminden türetilmiştir. (Y.N.)

yabancı olduğunu hayal edin. Her Avrupa medeniyeti, bir eksen mili gibi veraset üzerine dayandığına göre bu eksen milini ortadan kaldırmak çılgınlık olur; fakat çağımızın gurur kaynağı makinelerinde olduğu gibi, bu temel düzeni mükemmelleştiremez miyiz?

Eğer yazar, her türlü edebi formülü yansıtmaya çalıştığı bir eserde, bu eski formülü korumuşsa, bunun nedeni bazı denemeler yapmak ve özellikle de bu yaptığına işaret eden göreceli bir uyarı yerleştirmektir. Kullandığı kompozisyonlardan her biri yazarın ifade etmeyi gerekli gördüğü az çok yeni düşüncelere dayanır, yazar edebi alana uzun zaman önce girmiş ve bazıları zaman içinde sıradanlaşmış bazı formlara ve düşüncelere öncelik tanıyabilir. Dolayısıyla, adil davranmak isteyecek okuyucu, her bir çalışmanın ilk yayımlanma tarihini göz ardı etmemelidir.

Okumak bize tanımadığımız dostlar kazandırır ve her okuyucu da nasıl da sıkı dosttur! Hiçbir şeyimizi okumayan tanıdığımız dostlarımız da vardır! Yazar, bu eseri *DIIS IGNOTIS*¹ e¹ adayarak borcunu ödemeyi umut etmektedir.

1. (Lat.) Bilmediğimiz tanrılar. (Y.N.)

Don Juan Belvidéro, Ferrara'daki görkemli bir sarayda, bir kış akşamı, Este ailesinden bir prens adına bir ziyafet vermekteydi. O dönemde bir kutlama, yalnızca bir senyörün ulaşabileceği krallara layık zenginlikler ya da iktidarın sergilendiği ihtişamlı bir gösteriydi. Kokulu mumlarla aydınlatılmış bir masanın çevresine oturmuş yedi neşeli kadın, kırmızı renkli yalancı mermer duvarlar üzerinde göze çarpan pahalı Türk halılarıyla karışıklık oluşturan beyaz mermerden muhteşem başyapıtlar arasında hoş sohbetlere dalmıştı. Satenler içinde, ısıltılar saçan altınlarla gözlerinden daha parıltılı denemeyecek taşlarla bezenmiş halde, hepsi güçlü ve aynı güzellikleri gibi çok çeşitli tutkularını anlatıyorlardı. Ne kullandıkları sözcükler farklıydı birbirinden ne de düşünceleri; bir eda, bir bakış, birkaç küçük vücut hareketi ya da vurgu sözlerine çapkın, sefih, melankolik ya da alaycı anlamlar katıyordu.

Birisinin şöyle der gibi bir hali vardı: "Benim güzelliğim ihtiyarların buz tutmuş yüreğini bile ateşe vermeyi bilir."

Diğeri: "Yastukların üzerine uzanıp kendimden geçmiş halde bana tapanların hayalini kurmayı seviyorum," diyordu.

Bu tür âlemlerin acemisi bir üçüncüsü utanıyordu

sanki, "Yüreğimin derinliklerinde bir pişmanlık var!" diyordu. "Ben Katoliğim ve cehennemden korkarım. Fakat sizi o kadar seviyorum ki! Ah! O kadar, o kadar seviyorum ki, ahireti bile feda edebilirim sizin için."

Dördüncü, bir kadeh Chio şarabını dikip haykırdı: "Yaşasın mutluluk! Her şafakta yeniden doğuyorum sanki! Her akşam, geçmişini unutmuş, bir önceki günün sarhoşluğunu yaşamaya devam ederek hazlarla, aşkla dolu bir yaşamın tadını çıkarıyorum sonuna kadar!"

Belvidéro'nun yanında oturan kadın ateşli gözlerle bakıyordu ona. Sessizdi. "Beni terk etti diye, sevgilimi öldürmeye kalkıp insanı arkadan vuran katillere dönüşecek değilim!" Sonra güldü ama öfkeyle kasılan eli muhteşem bir biçimde biçimlendirilmiş altın yaldızlı bir şekerliğin kırılmasına neden olacaktı neredeyse.

"Ne zaman grandük olacaksın?" diye sordu altıncısı prence dönüp dişlerinin arasından konuşarak. Yüzünde insanın sevincini kursağında bırakacak bir ifade, gözlerinde haz dolu bir taşkınlık vardı.

"Ya sen? Baban ne zaman ölecek?" dedi yedincisi, elindeki buketi baştan çıkarıcı bir hareketle Don Juan'a atıp gülererek. Tüm kutsallarla alay etmeye alışmış, masum bir genç kızdı bu.

"Ah! Kapatın bu konuyu," diye bağırdı genç ve yakışıklı Don Juan Belvidéro. "Ebediyete kadar yaşayacak tek bir baba var bu dünyada ve talihe bakın ki, o baba da benim ki!"

Ferrara'nın yedi kibar fahişesi, Don Juan'ın arkadaşları ve prensin kendisi aynı anda bir dehşet çığlığı attılar. İki yüz yıl sonra ve XV. Louis hükümdarlığında bile, sağduyulu insanlar bu nükteye gülerdi. Fakat belki de orjinin henüz başlangıcında olduklarından, ruhlar henüz fazla gevşememişti! Mumların ışığına, tutku çığlıklarına, altın ve gümüş vazoların görüntüsüne, şaraplardan yükselen

kokuya, hayal edilebilecek en baştan çıkarıcı kadınların bakışlarına rağmen, yüreklerin derinliklerinde hâlâ, insani ve ilahî şeyler için, orjiyi köpüklü bir şarabın son kırıntılarında boğacak kadar mücadele eden bir parça utanç kalmıştı belki de! Bununla birlikte çiçekler çoktan solup buruşmuş, gözler aptal bakmaya başlamıştı; Rabelais'nin deyişiyle, sarhoşluk sandaletlere kadar yayılıyordu. O sessizlik ânında, bir kapı açıldı ve Balthazar'ın şölenindeki gibi, Tanrı ak saçlı, çatık kaşlı, titrek yürüyüşlü, ihtiyar bir ulağın çizgilerinde ortaya çıktı. Uşak girdi içeri hüzünlü bir edayla; taçları, yaldızlı kupaları, meyve piramitlerini, şölenin ışıltısını, şaşkın yüzlerin koyu kırmızısını ve kadınların bembeyaz kolları altında ezilen yastıkların renklerini bir bakışla soldurdu ve nihayet, derinlerden gelen bir sesle şu kasvetli sözcükleri ederek, bu çılgınlığın üzerine bir yas tülü örttü: "Mösyö, babanız ölüyor."

Don Juan konuklarına, "affedersiniz, böyle bir şey her gün olmaz" olarak tercüme edilebilecek bir hareket yaparak ayağa kalktı. Bir babanın ölümünün, yaşamın ihtişamının ortasında, bir orjinin çılgın düşünceleri içinde duran genç insanları şaşırtması doğal değil mi zaten? Ölümün kaptisleri, bir kibar fahişenin küçümsemeleri kadar beklenmediktir; ama daha sadıktır çünkü kimseyi aldatmamıştır hiçbir zaman.

Don Juan salonun kapısını kapatıp da, karanlık olduğu kadar da soğuk bir galeri boyunca yürüdüğünde, teatral bir havaya bürünmeye çabaladı; çünkü bir oğul olarak rolüne bürünmüş, peçetesiyle birlikte neşesini de kaldırıp atmıştı. Gece karanlıktı. Delikanlıyı ölüm odasına doğru götüren uşağın sessizliği, efendisinin yolunu pek de iyi aydınlatamıyordu; öyle ki, ÖLÜM, soğugun, sessizliğin, karanlığın da yardımıyla, belki sarhoşluğun yarattığı bir tepkiyle bu müsrif adamın ruhunda bazı düşünceler sızdırabildi, Don Juan hayatını sorguladı ve

kendisine açılan bir davaya giden mahkeme yolundaki bir adam gibi kara kara düşüncelere daldı.

Don Juan'ın babası Bartholoméo Belvidéro, hayatının büyük bir kısmını ticari faaliyetlerle geçirmiş doksanlık bir ihtiyardı. Doğu ülkelerinde sık sık tilsimlerle karşılaşmış, söylediğine göre, artık hiç önemsemediği altın ve elmadan çok daha değerli zenginlikler ve bilgiler edinmişti. "Bir dişi bir yakuta tercih ederim ve tabii iktidarı bilgiye," diye haykırırdı bazen gülümseyerek. Bu görmüş geçirmiş ihtiyar, Don Juan'ın ona gençlik safsataları anlatışını dinlemeyi seviyor ve alaycı bir ses tonuyla, altın değerinde nasihatler veriyordu ona: "Sevgili çocuğum, yalnızca seni eğlendiren budalalıklar yap." Bir delikanlıyı izlemekten zevk alan yegâne ihtiyar oydu, baba sevgisi, bu parlak yaşamı hayranlık içinde izlerken kendi güçsüzlüğünü unutmasını sağlıyordu. Belvidéro, altmış yaşındayken, huzur ve güzellik timsali bir melege tutulmuştu. İşte Don Juan da bu geç bulunmuş, geçici aşkın tek meyvesiydi. İhtiyar adam, on beş yıldan beri, sevgili Juana'sının kaybının acısını yaşıyordu. Çok sayıdaki hizmetkârıyla oğlu, ihtiyarın tuhaf alışkanlıklarını bu acısına bağlıyordu. Bartholoméo, sarayının en kullanışsız kanadına çekilmişti ve buradan çok nadir çıkıyordu, bizzat Don Juan bile izin almadan babasının dairesine giremiyordu. Bu gönüllü keşiş, sarayda ya da Ferrara sokaklarında dolaşırken, her zaman kaybettiği bir şeyi arar gibi görünüyordu; tamamen hayallere dalmış halde, kararsız, savaştaki bir adam gibi kafası bir düşünceye ya da bir anıya dalmış olarak yürüyordu. Delikanlı ihtişamlı davetler verir, saray neşeli seslerle çınlar, avluda atlar yerinde duramaz, uşaklar döşeme taşlarının üzerinde zar atıp kavga ederken, Bartholoméo günde yedi dirhem ekmek yer ve su içerdi. Bir parça tavuk eti isterse, bu onu sadık dostu siyah kanişe vermek için olurdu. Gürültüden şikâyet etmezdi. Hastalığı sıra-

sında bile, boru sesi ya da köpeklerin ulumaları uykusundan sıçramasına neden olunca yalnızca, "Ah! Don Juan dönüyor olmalı!" demekle yetiniyordu. Dünya üzerinde ondan daha yumuşak, daha anlayışlı bir baba olamazdı; genç Belvidéro ona fazla saygı gösterilerine girişmeden davranmaya alıştığından, şımarık çocuklarda rastlanan tüm kusurlara sahipti; Bartholoméo'yla, kaprisli bir kibar fahişenin yaşlı âşığıyla yaşadığı gibi had bilmezliğini bir gülümsemeyle affettirerek, neşeli halini pazarlayarak ve sevmeye izin vererek yaşıyordu. Don Juan gençlik yıllarını baştan sona aklından geçirdiğinde, babasının iyiliğinde bir kusur bulmanın güç olduğunu fark etti. Galeriden geçtiği sırada, yüreğinin derinliklerinde bir pişmanlık doğduğunu duyarak, Belvidéro'yu bu kadar uzun yaşadığı için affetmeye yakın olduğunu hissetti. Kimsenin fark edemeyeceği bir yolla bir milyon edinme fırsatı bulan bir hırsızın aniden dürüst bir adama dönüşmesi gibi, babasına karşı saygı ve sevgi hissediyordu yeniden. Delikanlı, babasının dairesinin yüksek tavanlı, soğuk salonlarını çabucak aştı. Nemli bir havanın etkilerini hissettikten, eski halılardan ve tozla kaplı dolaplardan yükselen kekremsi kokuyu, yoğun havayı soluduktan sonra, ihtiyarın antik odasında, mide bulandırıcı bir yatağın önünde, neredeyse sönmüş bir şöminenin yanında buldu kendini. Gotik tarzda bir masanın üzerine yerleştirilmiş bir lamba, yatağın üzerine eşit olmayan aralıklarla ışık huzmeleri yayıyor ve böylece, ihtiyarın yüzünün farklı farklı görünümlemlerle ortaya çıkmasına neden oluyordu. Soğuk iyi kapanmayan pencerelerden vızıldayarak içeri giriyordu ve kar, pencereleri döverken boğuk bir gürültü yaratıyordu. Bu sahne Don Juan'ın içinden çıkıp geldiği sahneyle öylesine çarpıcı bir karşıtlık oluşturunuyordu ki, ürpermeden edemedi. Sonra, yatağa yaklaştığında, bir rüzgâr esintisiyle sürüklenen oldukça şiddetli bir ışık kasırgası babasının başını aydınlattı:

Yüzündeki çizgileri allak bullak olmuştu, kemiklerine ya-
pışan derisi, ihtiyarın üzerinde dinlendiği yastığın beyazlı-
ğıyla daha da korkunç hale gelen yeşilimsi tonlara sahipti;
acıyla kasılan yarı aralık dişsiz ağzı, iç karartan enerjisi fır-
tınanın ulumalarıyla desteklenen birkaç iç çekişin çıkışına
izin veriyordu. Bu başın üzerinde, tüm bu çöküş belirtile-
rine rağmen, inanılmaz güçlü bir karakter parıldıyordu.
Üstün bir ruh, ölümle mücadele halindeydi. Hastalıkla
içe çöken gözlerinde, tuhaf bir sabitlik vardı. Bartholoméo,
ölmekte olan bir adama ait bakışlarla, yatağının ayakucu-
na oturmuş bir düşmanı öldürmenin yollarını arıyor gibi
görünüyordu. Bu sabit ve soğuk bakış, doktorların masa-
larının üzerine yerleştirdikleri kafataslarına benzer bir sa-
bitlik içindeki başıyla birleşince daha da ürkütücüydü.
Yatak örtülerinin altından tamamen ayırt edilen bedeni,
ihtiyarın uzuvlarının aynı katılığı koruduğunu gösteriyor-
du. Her şey ölüydü, gözler daha az. Ağzından çıkan sesler-
de de mekanik bir şeyler vardı. Don Juan, ölmekte olan
babasının yatağının yanı başına, göğsünün üzerine kibar
fahişenin verdiği bir buketle, ziyafet ve şarap kokuları ta-
şıyarak geldiği için belli bir utanç hissetti.

“Eğlencedesin ha!” diye bağırdı ihtiyar oğlunu fark
edince.

Tam o anda, eşlik ettiği viyoladan güç alarak konuk-
ları eğlendiren bir kadın şarkıcının saf ve uçucu sesi ka-
sırganın gürlemesini bastırarak, bu kasvetli odanın içine
kadar ulaşıp yankılandı. Don Juan, babasını onaylayan
bu vahşi sesi işitmek istemedi.

Bartholoméo, “Sana sitem etmiyorum çocuğum,”
dedi.

Bu yumuşacık söz, babasının bu yürek deşen iyiliği-
ni affetmeyen Don Juan’a kötü geldi.

“Bu nasıl bir pişmanlık acısı benim için bilseniz ba-
bacığım!” dedi yalan söyleyerek.

“Zavallı Juanino,” diye devam etti ölmekte olan adam zor işitilir bir sesle, “sana karşı her zaman o kadar yumuşak oldum ki, ölmemi istemiyorsun değil mi?” “Ah!” diye haykırdı Don Juan. “Keşke benim hayatımın bir kısmını alıp da sizinkine eklemek mümkün olsa!” (Bu tür şeyler her zaman söylenir, metresime dünyaları vaat etmem gibi! diye düşünüyordu sefih.) Bu düşünce henüz aklından geçmişti ki, ihtiyar kaniş havladı. Tam yerinde yükselen bu ses Don Juan’ı ürpertti, köpeğin düşüncelerini anladığını sandı.

“Sana güvenebileceğimi biliyordum oğlum,” diye haykırdı can çekişen adam. “Yaşayacağım. Haydi sevinebilirsin. Yaşayacağım, hem de senin günlerinden birini bile almak zorunda kalmadan.”

“Sayıklıyor,” dedi kendi kendine Don Juan. Sonra yüksek sesle ekledi: “Evet sevgili babam, yaşayacaksınız, adım gibi eminim bundan çünkü hatıranız yüreğimden hiç silinmeyecek.”

“Öyle bir yaşam değil,” dedi yaşlı senyör olduğu yerde doğrulmak için son gücünü toplayarak; çünkü sadece ölüm döşeginde hissedilen o şüphelerden biriyle heyecana kapılmıştı. “Dinle oğlum,” diye devam etti bu son çaba yüzünden iyice zayıflayan sesiyle. “Senin metreslerinden, şaraptan, atlardan, şahininden, köpeklerden ve altından vazgeçmek istememen gibi, ben de yaşamdan vazgeçmek istemiyorum.”

“Gayet iyi farkındayım,” diye düşündü yine oğul yatağın başucunda diz çöküp Bartholoméo’nun bir deri bir kemik kalmış ellerinden birini öperek. “Fakat,” diye devam etti yüksek sesle, “babacığım, sevgili babacığım, Tanrı’nın isteğine boyun eğmek zorundayız.”

“Tanrı benim,” diye devam etti ihtiyar homurdanarak.

“Dine saygısızlık etmeyin,” diye bağırdı delikanlı babasının yüz çizgilerinin aldığı tehditkâr havayı görerek.

“İnancınızı koruyun. Peder sizi kutsadı. Günah içinde öldüğünüzü görürsem teselli bulamam bir daha.”

“Beni dinlemek istiyor musun!” diye bağırdı can çekişen adam dişlerini gıcırdatarak.

Don Juan sustu. Dehşet verici bir sessizlik hüküm sürüyordu. Karın çıkardığı boğuk ıslıkların arasından, viyolanın akorları ve o tatlı kadın sesi geldi yine yeni doğan bir gün kadar zayıf. Can çekişen adam gülümsedi.

“Şarkıcıları davet ettiğin, müzik getirdiğin için teşekkür ederim sana! Ziyafet, genç ve güzel kadınlar, kara saçlar! Yaşama dair tüm zevkler, bırak kalsınlar, yeniden doğacağım.”

“Sayıklama doruğa ulaştı!” dedi Don Juan.

“Ölüp de dirilmenin bir yolunu keşfettim. Bak! Masanın çekmecesine bak, kartal başlı aslanın altına gizlenmiş yaya bastırıldığında bir bölme açılacak.”

“Bakıyorum babacığım.”

“Kaya kristalinden yapılma küçük şişeyi al.”

“İşte burada.”

“Yirmi yıl kullandım onu çünkü...”

İhtiyar o sırada sonunun yaklaştığını hissetti ve tüm enerjisini toplayarak, “Yakında son nefesimi vereceğim. Sonrasında sen tüm vücudumu bu suyla ovalayacaksın ve ben de yeniden doğacağım,” dedi.

“Fakat çok az var,” diye cevap verdi delikanlı.

Bartholoméo artık konuşamıyordu belki ama işitme ve görme yetileri yerindeydi hâlâ. Bu söz üzerine, başını ürkütücü bir haşinlikle Don Juan’a doğru çevirdi ve boynu, heykeltıraşın hayal gücünün esiri olup yandan bakmaya mahkûm edilmiş bir mermer heykelinki gibi eğik kalakaldı. Yuvalarından fırlayan gözleri iğrenç bir hareketsizlikle kasılmıştı. Ölmüştü, tek ve son hayalini kaybederek ölmüştü. Oğlunun yüreğinde bir sığınak ararken insanların ölümleri için kazmaya alışkın olduğundan daha

da derin bir mezar bulmuştu. Saçları dehşetten darmadağın öylece kaldıysa da, çırpınan bakışları konuşmaya devam ediyordu. Tanrı'dan intikam istemek için, mezarından öfkeyle kalkan bir babaydı o artık!

“Tanrım! İhtiyar gitti,” diye haykırdı Don Juan.

Gizemli kristali, bir ayyaşın yemeğin sonunda şişesinde ne kadar içki kaldığını kontrol etmesi gibi, aceleyle lambanın ışığına tutmakla meşgul olduğundan, babasının gözlerinin ferinin sönüşünü izleyememişti. Ağzı açık kalakalan köpek bakışlarını bir efendisinin ölüsüne bir iksire çevirirken, Don Juan da kâh babasına kâh şişeye bakıyordu. Lambanın alevi alazlanıyordu. Sessizlik derin, şişe dilsizdi. Belvidéro, bir an babasının kıpırdadığını gördüğünü sandığından ürperdi. Suçlayıcı donuk ifadesinden tedirgin olduğundan, bir sonbahar gecesi boyunca rüzgârla çarpan bir panjuru iter gibi kapattı gözkapaklarını. Düşünceler âleminde kaybolmuş halde, hareketsiz, öylece dikildi ayakta. Birden, paslı bir yaydan çıkan çığlığa benzer, tiz bir ses böldü bu sessizliği. Hazırlıksız yakalanan Don Juan, neredeyse şişeyi elinden düşürüyordu. Bir hançerin çeliğinden daha soğuk bir ter boşandı gözeneklerinden. Boyalı bir orman horozu göründü guguklu saatin üzerinde ve üç kez öttü. O dönemde bilginlerin çalışmak için sabit bir saatte uyanmalarını sağlayan o marifetli makinelerden biriydi bu. Ufuk şafakla çoktan kızarmaya başlamıştı. Don Juan on saat geçirmişti düşünerek. Emektar saat verdiği hizmete, oğlunun Bartholoméo'ya karşı görevleri konusunda olduğundan daha sadıktı. Ahşaptan, makaralardan, iplerden, çark düzeneklerinden ibaret olmasına rağmen insana özgü bir mekanizmaya, yürek denilen o mekanizmaya da sahipti saat. Şüpheli Don Juan, gizemli likörü kaybetme tehlikesine daha fazla maruz kalmamak için, şişeyi küçük gotik masanın çekmecesine yerleştirdi tekrar. O görkemli anda, galerilerin içinden bo-

ğuk bir patırtı işitti: Karmakarışık insan sesleri, bastırılan gülüşmeler, usulca atılan adımların sesleri, ipekli kumaşların çıkardığı hışırtılar, yani nihayetinde, kendini tutmaya çalışan neşeli bir grubun gürültüsüydü kulağına gelen. Kapı açıldı ve prens, Don Juan'ın diğer arkadaşları, yedi kibar fahişe, kadın şarkıcılar göründü, güneşin mumların solgun ışıklarıyla mücadele ettiği anda, sabah ışıklarıyla şaşkına dönen dansözlerin içine düştüğü o tuhaf kargaşa içinde. Genç mirasçıya alışılmış teselli sözleri etmeye gelmişlerdi hep birlikte.

"Vah! Vah! Zavallı Don Juan bu ölümden ciddi ciddi etkilenmiş sanki," dedi prens, Brambilla'nın kulağına.

"Fakat babası hakikaten iyi bir adamdı," diye cevap verdi kadın.

Öte yandan, Don Juan'ın gece boyunca aklından geçen düşünceler yüz hatlarına öylesine çarpıcı bir ifade kazımişti ki, Brambilla grubun susmasını sağladı. Erkekler oldukları yerde hareketsiz öylece kalakaldı. Dudakları şarapla kuruyan, yanakları öpücüklerle ebrulanmış kadınlar, diz çöküp dua etmeye koyuldular. Don Juan ihtişamın, neşenin, gülüşmelerin, şarkıların, gençliğin, güzelliğin, iktidarın, bunlarda kendini bulan tüm yaşamın, ölüm karşısında secde ettiğini görünce ürpermeden edemedi. Fakat bu tapılası İtalya'da, sefahat ve din iç içeydi adeta çünkü burada din bir sefahat, sefahatse din olarak yaşanıyordu! Prens, Don Juan'ın elini sevgiyle sıktı. Ardından bir anda, tüm yüzler aynı yarı üzüntü yarı aldırılmazlık ifadesine bürünürken bu oyun son buldu, salon boş kaldı. Yaşamın gerçek bir yansımasıydı bu! Prens, merdivenleri inerken Rivabarella'ya, "Bak sen! Don Juan'ın hiçbir kutsala değer vermediğini söylerken palavra sıktığına kim inanırdı? Babasını seviyormuş!" dedi.

"Kara köpeği fark ettiniz mi?" diye sordu Brambilla.

"Artık inanılmaz zengin biri," diye devam etti Bianca Cavatolino iç çekerek.

“Ne fark eder?” diye atıldı şekerliği kırmış olan kurumlu Varonèse.

“Ne demek, ne fark eder?” diye haykırdı dük. “Elindeki parayla, o da artık benim kadar prens sayılır.”

Bin bir düşünce arasında gidip gelen Don Juan, bir o yana bir bu yana dalgalandı durdu bir süre. Babasının biriktirdiği servetle ilgili tavsiye aldıktan sonra, karanlık çöktüğünde, ruhu ürkütücü bir egoizmle dolmuş halde, ölünün odasına geri döndü. Evdeki herkesi, merhum monsenyörün bir gün sonra, ıslıl ıslıl, ihtişamlı bir odanın tam ortasında, üzerinde sergileneceği yatağın, yatağın süslemeleriyle meşgul halde buldu, tüm Ferrare’nin hayranlık içinde görmeye gelmesi gereken merak uyandırıcı bir gösteri yaşanacaktı. Don Juan’ın işareti üzerine herkes duruverdi; hiçbir şey yapamadan bekliyor, öylece titreyiyorlardı.

“Beni burada yalnız bırakın,” dedi allak bullak bir sesle. “Ben çıkana kadar da kimse girmesin içeri.”

Don Juan, kapıdan son çıkan ihtiyar uşağın ayak sesleri de döşeme taşları üzerinde iyiden iyiye zayıflayınca, aceleyle kapıyı kapattı ve yalnız olduğundan emin olunca, haykırdı: “Deneyelim bakalım!”

Bartholoméo’nun naaşı uzun bir masanın üzerine yatırılmıştı. Ölüyü hazırlayanlar, aşın ihtiyarlığın ve cı-lızlığın iskeletten farksız hale getirdiği bir kadavranın oluşturduğu tiksindirici manzarayı kimsenin görmemesi için, ölü bedeninin üzerine kafası dışında her yeri kapatan bir çarşaf örtmüşlerdi. Mumyaya dönen naaş odanın tam ortasında uzanıyordu ve çarşaf, doğal yumuşaklığıyla, donup kalan, kaskatı kesilen bu dokunaklı formları belli belirsiz de olsa ortaya çıkarıyordu. Yüzü daha şimdiden, mumyalama işleminin tamamlanması ihtiyacına işaret eden geniş mor lekelerle dolmuştu. Don Juan, tüm şüpheciliğine rağmen, büyülü kristal şişenin tıpasını çıkarırken ürpermeden edemedi. Ölünün kafasının yanına gel-

diğinde, o kadar titriyordu ki, bir an durup beklemek zorunda kaldı. Fakat bu delikanlı, sefahat âlemlerinin gelenekleri konusunda çok erken yaşta tecrübe edinerek yozlaşmıştı. Dolayısıyla Urbin düküne yaraşır ruh hali, keskin bir merak duygusunu kamçılایan bir cesarete kavuşmasını sağladı, şeytan gelip de kulağına, yüreğinin derinliklerinde yankısını bulan, “Bir gözü ıslat!” sözcüklerini fısıldamıştı adeta. Bir bez aldı ve bu değerli sıvının çok az bir miktarıyla ıslatarak kadavranın sağ gözkapaklarının üzerinden hafifçe geçirdi. Göz açıldı.

“Ah! Ah!” dedi Don Juan, elindeki şişeyi bir uçurumun üzerinde asılı kalındığında tutunulan bir dal gibi hissederek göğsüne bastırdı.

Hayat dolu bir göz, ölü bir yüzde bir çocuk gözü görüyordu, o taze akışkan maddenin ortasında ışık titreyiyordu ve güzel kara kirpiklerle korunan bu göz, seyyahın kış akşamları ıssız kırlarda fark ettiğı o eşsiz ışıklardan biriyle ısl ısl parlıyordu. Ateş saçan haliyle, Don Juan’ın üzerine atlamak ister gibi görünüyor, düşünüyor, suçluyor, mahkûm ediyor, tehdit ediyor, yargılıyor, konuşuyor, çığlık atıyor, ısıırıyordu. İnsana özgü tüm tutkular çağlıyordu içinden. Bunlar hayal edilebilecek en şefkatli yakarmalardı: Bir kralın öfkesi, cellatlarından merhamet dileyen bir genç kızın aşkı ve nihayet, bir erkeğın darağacının son basamağını tırmanırken kendisini izleyen insanlara attığı o derin bakış. Bu yaşam kırıntısında öyle bir yaşam parıldıyordu ki, dehşete kapılan Don Juan geri çekildi ve yer döşemelerinin, halıların üzerinde görmeye devam ettiğı bu göze bir kez daha bakmaya cesaret edemedi. Odanın içinde dolaşmaya başladı. Odanın her tarafına ateş, yaşam, akıl dolu ışık noktaları saçılmıştı. Arkasından haykıran gözler her yerde ışıldıyordu!

“Yüz yıl daha yaşayabilirdi!” diye bağırdı kendi kendine, şeytani bir etkiyle istemsiz olarak babasının baş-

ucuna geri döndüğü anda. Hayranlıkla seyrediyordu bu ışıltılı kıvılcımı.

Akıl dolu gözkapağı kapandı önce ve sonra rıza gösteren bir kadın gibi yeniden açılıverdi. Bir ses, "Evet!" diye bağırırsa, Don Juan bundan daha fazla korkmazdı.

"Ne yapmalı?" diye düşündü. İyice can gelmiş bu gözkapağını kapamayı deneme cesaretini buldu kendinde. Gösterdiği çabalar sonuçsuz kaldı.

"Öldürmek mi? Bu baba katli olmayacak mı aslında?" diye sordu kendi kendine.

"Evet," dedi göz, şaşırtıcı bir ironiyle kırpışarak.

"Ha! Ha!" diye bağırdı Don Juan. "Bir büyücülük marifeti var bu işte." Sonra parmağıyla bastırıp ezmek için göze doğru yaklaştı. Kadavranın içe çöken yanaklarının üzerinden koca bir gözyaşı damlası akıp Belvidéro'nun elinin üzerine düştü.

"Ateş gibi yakıyor!" diye haykırdı otururken.

Bu mücadele, bir meleğe karşı savaş veren Yakup kadar yormuştu onu.

Nihayet, "Kan olmasa bari!" diye kendi kendine söylenerek ayağa kalktı. Ardından, yapacağı alçaklık için ihtiyaç duyduğu tüm cesareti toplayarak, gözü parmağıyla ezdi ama üzerine bir örtü örterek, hiç bakmadan. O sırada iç titreten, beklenmedik bir inleme işitildi. Zavallı kanış uluyarak son nefesini verdi.

"Bu sır olarak kalabilecek mi?" diye sordu kendi kendine Don Juan sadık hayvana bakarak.

Don Juan Belvidéro dindar bir oğul olarak kabul edildi. Babasının mezarının üstüne beyaz mermerden bir abide diktirdi ve üzerini figürlerle kaplama işi için zamanın en ünlü sanatçılarından birini seçti. Babasının mihrabın önünde diz çökmüş haldeki heykeli, fiziksel bezginlik anlarında yüreğini burkan tek pişmanlığını da derinliklerine gömdüğü mezar çukurunun üstüne devasa ağırlığıyla

yerleşene kadar da tamamen huzur bulamadı. Don Juan, yaşlı oryantalist tarafından toplanan sonsuz zenginliklerin dökümünü çıkarırken cimrileşti, insanın parasını yetirmek zorunda olduğu iki yaşamı yok muydu? Yaşamın temel ilkelerini derinlemesine sorgulamaya başladı ve bir mezarın ardından gördüğü ölçüde iyi kucakladı dünyayı. İnsanları ve olguları öyle bir analiz etti ki, sonunda Tarih'in temsil ettiği *geçmiş* ile, *yasa* ile biçimlendirilen *bugün* ile, *dinlerle* açıklanan *gelecek* ile işi kalmadı. Ruhu ve maddeyi aldı, aynı potanın içinde eritti, hiçbir sonuca ulaşamadığından, nihayetinde DON JUAN'a dönüştü!

Yaşama dair illüzyonların efendisi olarak genç ve yakışıklı haliyle, küçük görerek hâkimiyeti altına aldığı dünyada yaşama sarıldı. Onun mutluluğu, zaman zaman pişirilen et haşlama, kış vakti sıcak bir yatak, bir gece lambası ve her üç ayda bir alınan yeni terliklerle ifade bulan o burjuva mutluluğundan ibaret olamazdı. Hayır, hayata cevizin üzerine atılan bir maymun gibi sarıldı ve uzun zaman eğlenmeden, meyvenin içindeki lezzetli etin tadına varmak için, dış kabuğunu bilgelikle soydu. Şiir ve insana özgü tutkunun olağanüstü taşkınlıkları tepeden tırnağa ele geçiremedi onu. Zaman zaman küçük ruhların yüce ruhlara inandığını hayal eden, geleceğin yüce düşüncelerini daimi, değersiz düşüncelerle takas etmeyi akıldan geçiren o kudretli insanların yaptığı hataya düşmedi. Onlar gibi, ayakları yerde başı gökte yürüyebilirdi aslında; ama hiçbir şey yapmadan oturmayı ve güzel kokular saçan, genç ve körpe kadınların dudaklarında öpücüklerle boğularak solmayı tercih ediyordu; çünkü tıpkı ölüm gibi o da, geçtiği her yerde, her şeyiyle sahip olduğu bir aşk, kolay elde edilen, uzun süreli hazlara sahip Doğulu bir aşk arzulayarak utanmadan her şeyi tüketiyordu. Yalnızca kadınların içindeki *kadını* severek, ironiyi ruhunun doğal bir tavrı haline getirdi. Don Juan, metresleri, akılla-

rını başlarından alacak bir kendinden geçme hali içinde kaybolacakları göklere yükselmek için bir yatak kullanmak istediklerinde, bir Alman öğrencinin olmayı bildiği ölçüde ağırbaşlı, açık yürekli, içten bir tavırla yanlarında gidiyordu. Fakat, metresi deliye dönmüş, kendinden geçmiş halde BİZ derken, o BEN demeye devam ediyordu. Bir baloda dans ettiği ilk kıza, "Dansı seviyor musunuz?" diye soran bir liseli delikanlı gibi titrediğine inandırmak için de yeterince güçlüydü her zaman. Fakat yeri geldiğinde esip gürlmeyi, beceriyle kullandığı kılıcını çekmeyi ve şövalyeleri kırıp geçirmeyi de biliyordu. Basitliğinde bir dalgacılık, gözyaşlarında kahkaha vardı, zira kocasına, "Bana bir at arabası ver yoksa veremden öleceğim," diye ağlayan bir kadın kadar iyi biliyordu ağlamayı da. Tüccarlar için, dünya bir para tomanı ya da piyasaya verdikleri bir sürü senetten ibarettir; delikanlıların çoğunluğu için bir kadın, bazı kadınlar için bir erkek, bazı ruhlar için bir davet, bir seçkin çevre, bir mahalle, bir şehirdir; Don Juan içinse, kâinatın ta kendisiydi! Bir zarafet ve soyluluk timsali olarak baştan çıkarıcı zekâsıyla kayığını tüm kıylara bağlıyordu; fakat nasıl davranacağını bildiğinden, yalnızca kendisinin gitmek istediği yere kadar gidiyordu. Yaşadıkça şüpheleri artıyordu. İnsanları incelerken, cesaretin pervasızlığa dönüştüğünü gördü sık sık; ihtiyat korkaklığa, cömertlik zarafete, adalet suça, nezaket alıklığa, namusluluk oyuna denk düşüyordu ve tuhaf kaderi sayesinde, gerçek anlamda namuslu, alçakgönüllü, adil, cömert, ihtiyatlı ve cesur kişilerin, insanlar arasında hiçbir biçimde dikkate alınmadığını fark etti. "Ne saçma bir durum bu!" dedi kendi kendine. "Bu bir tanrının işi olamaz." Sonrasında, daha iyi bir dünyadan vazgeçerek kimseyi umursamaz oldu; kilisedeki taşın aziz heykellerini yalnızca birer sanat eseri olarak kabul etti. Aynı zamanda, insanların kurdukları toplumların işleyişini anladığından, önyargılara

fazla takılmıyordu çünkü hiçbir zaman cellat kadar güçlü olamazdı; fakat Mösyö Dimanche'la yaşadığı sahnede çok açık ortaya çıkan o zarafet ve zekâyla toplumsal kuralları altüst ediyordu. Molière'in Don Juan'ı, Goethe'nin Faust'u, Byron'ın Manfred'i ve Maturin'in Melmoth'u gibi bir tipe dönüştü sonuçta. Avrupa'nın en büyük dehaları tarafından çizilmiş ve Mozart'ın akorları gibi, belki Rossini'nin lirin de eksik olmadığı görkemli imajlar! İnsanın içinde var olan kötülüğün özünü devam ettiren ve ister Mirabeau'nun kimliğinde yeniden dünyaya gelip insanlarla pazarlığa girişen, ister Bonaparte gibi sessizce harekete geçmekle yetinen veya ilahî Rabelais gibi, kâinatı bir ironi içine sıkıştıran ya da yine, Mareşal Richelieu gibi, şeylere hakaret etmek yerine varlıklarla dalga geçmeyi seçen ve belki de daha da ötesinde, elçilerimizin en ünlüsü gibi, insanlar ve nesnelerle aynı anda dalga geçen o tiptenime gibi, her asırda bir temsilcisine rastlanılan korkunç imajları yansıttı. Fakat Don Juan Belvidéro'nun keskin zekâsı, tüm bu dehaların da ötesine geçti sonuçta. Her şeyi oyuna dönüştürdü. Hayatı insanları, nesneleri, kurumları, düşünceleri konu alan bir alaydan ibaretti. Ahirete gelince Papa II. Jules'le yarım saat kadar samimi bir sohbe girişmişti ve konuşmanın sonunda gülerek, "Mutlaka seçmek gerekiyorsa, şeytandansa Tanrı'ya inanmayı tercih ederim; güç iyilikle birleştğinde, her zaman, kötülüğün dehasından daha kıymetli hale gelir," demişti.

"Evet ama Tanrı bu dünyada kefareti ödememizi istiyor."

"Günahları bağışladığınıza inanıyorsunuz yani hâlâ?" diye cevap vermişti Belvidéro. "Eh güzel! Hayatımın ilk dönemindeki hatalarıma bedelini ödemek için, bir hayat daha var önümde yaşanacak."

"Ah! Yaşlılıktan anladığın buysa, azizler arasına katılmayı riske atıyorsun."

“Siz papalık mertebesine yükseldiðinize göre, herkes her şeye inanabilir.”

Sonra birlikte, Aziz Pierre’e adanmış devasa bazilikanın inşasıyla uğraşan işçileri görmeye gitmişlerdi.

“Aziz Pierre, bize çifte iktidar sağlayan bir dâhiydi,” demişti papa, Don Juan’a. “Bu abideyi hak ediyor. Fakat bir gece, bir tufanın her şeyi silip süpüreceğini ve işe baştan başlamak gerekeceğini düşünüyorum bazen.”

Don Juan ve papa gülmeye koyulmuşlardı, birbirlerini anlıyorlardı. Ancak bir budala ertesi gün Raphaël’de ya da muhteşem Villa Madama’da, Papa II. Jules’le eğlenmeye giderdi ama Belvidéro, şüphelerinden arınmak için, Papalık’taki görevi sırasında görmeye gitti onu. Yalnızca La Rovère, sefahat sırasında kendini yalanlayabilir ve *Kıyamet*’i yorumlayabilirdi.

Bununla birlikte, bu efsane, Don Juan’ın yaşamı üzerine inceleme yazıları yazmak isteyecekler malzeme sağlamak için aktarılmamıştır; dürüst insanlara, Belvidéro’nun birkaç litografin inandırmaya çalıştığı gibi, bir taşla giriştiği düelloda ölmediğini kanıtlamaya yöneliktir. Don Juan Belvidéro altmış yaşına ulaştığında, gelip İspanya’ya yerleşti. Burada geçirdiği yaşlılık günlerinde, genç ve büyüleyici bir Endülüslüyle evlendi. Fakat yaşı nedeniyle ne iyi bir baba ne de iyi bir eş olabildi. Sadece hiç tahmin etmediğimiz kadınlar tarafından hayatta hiç sevilmediğimiz kadar şefkatle sevildiğimizi fark etti. Endülüs’ün en güney kısmında, San-Lúcar’a birkaç mil mesafedeki bir şatoda, yaşlı bir teyze tarafından kutsal değerlerle yetiştirilen Dona Elvire, fedakârlık ve zarafet timsali bir kadındı. Don Juan, bu genç kızın, bir tutkuya teslim olmadan önce uzun zaman mücadele edecek bir kadın olacağını tahmin etti, dolayısıyla, erdemini ölene kadar koruyabilme umuduna kapıldı. İş ciddi bir şakaya, ihtiyarlık günlerinde oynamak istediği bir satranç oyununa

dönüştü. Don Juan, babası Bartholoméo'nun yaptığı hataların tecrübesiyle güçlendiğinden, ihtiyarlığında yaşayacağı bazı önemsiz hikâyeleri, kendi ölüm yatağında son bulacak bir dramın başarısı için feda etmeye karar verdi. Böylece servetinin büyük bir kısmı, nadiren gittiği, Ferrara'daki sarayının mahzenlerinde gömülü kaldı. Malının mülkünün diğer kısmını da kendisine, karısına ve çocuklarına ömür boyu ödeme yapılması şartıyla kiraya verdi. Tam da babasının başvurabileceği bir kurnazlık olarak bu Makyelist kurgu, onun için pek de işlevsel olmadı. "Cimri babanın müsrif oğlu olur" atasözü misali, baba ne kadar dinsizse, oğul Philippe Belvidéro da o kadar dindar bir İspanyol oldu. Düşes Belvidéro ve Philippe'in vicdanları, Don Juan tarafından seçilen başpapaz San-Lúcar'ın kontrolündeydi. Bu din adamı, hayran bırakacak kadar orantılı bir bedene sahip, uzun boylu, güzel kara gözlü, oruçlardan yorgun düşmüş, girdiği çilelerden bembeyaz kesilmiş bir din adamıydı ve tüm münzeviler her gün sınanıyordu. İhtiyar senyör, ölüp de bir daha dirilmeden önce, bir din adamı öldürebilmeyi hayal ediyordu. Fakat, belki başpapaz, Don Juan kadar güçlü olduğundan, belki de Dona Elvire, İspanya'nın havasının kadınlara bahşettiğinden daha ihtiyatlı ve daha erdemli bir kadın olduğundan, Don Juan son günlerini, evinde hiçbir skandal olmadan ihtiyar bir köy papazı gibi geçirmek zorunda kaldı. Bazen, oğlunun ya da karısının dinî görevlerini yerine getirmediğine dikkat çekmekten zevk alıyor ve Roma sarayının tebaasına zorunlu kıldığı yükümlülüklerin tamamını yerine getirmelerini ısrarla talep ediyordu. Zaten San-Lúcar papazı da, Dona Elvire ve Philippe'i bir inanç meselesini tartışmakla meşgul gördüğünde hiç olmadığı kadar mutlu oluyordu. Senyör Don Juan Belvidéro'nun kendine gösterdiği olağanüstü özene rağmen, ihtiyarlık ve düşkünlük günleri nihayet gelip çattı. Bu acı dolu dönem-

le birlikte dermansızlık çılgınlıkları, ateşli gençlik dönemi-
nin ve şehvetli olgunluk çağının anıları ne kadar zenginse
o kadar kulak tırmalayıcı olan o çılgınlıklar başladı. Alaycılı-
ğın son raddesinde olan bu adam, insanları alay ettiği ku-
rallara ve prensiplere inanmaya zorluyor, akşam olduğun-
da kafasında hep bir belkiyle uykuya dalıyordu! Bir orji
içinde zorlu, davetlerde muhteşem, kalpleri bu adam ta-
rafından bir köylünün bir saman çöpünü bükmesi gibi
oyuncak edilmiş kadınların yanında zarif, kibarlık timsali
bu dük, bu dâhi adam artık inatçı bir mide yanması, çare-
siz bir siyatik ağrısı ve korkunç bir guttan şikâyet edip
duruyordu. Dişlerinin onu, bir davetin sonunda, kadınla-
rın en beyaz tenli, en güzel giyimlilerinin tek tek giderek
salonu ıssız ve bomboş bırakması misali, terk edişini izli-
yordu. Son olarak, korkusuz elleri titremeye, ince bacak-
ları tutmamaya başladı ve bir akşam, beyin kanaması boy-
nundan ellerine kadar olan kısmını felç edip bıraktı. Bu
uğursuz günden sonra, suratsız ve katı bir adama dönüş-
tü. Zaman zaman, ona bunca şefkatle sağladıkları bu do-
kunaklı ve incelikli bakımın, tüm servetini gelir karşılığı
bağışlamasına bağlı olduğunu ileri sürerek, oğlunu ve ka-
rısını sadakatsizlikle suçluyordu. Elvire ve Philippe, bu-
nun üzerine acı dolu gözyaşları dökerek, kötü niyetli ihti-
yara gösterdikleri özeni iki katına çıkarıyordu. Nihayet
ihtiyarın sesi kırılıyor, duygulanarak, "Dostlarım, sevgili
karım, beni affediyorsunuz değil mi? Size bir parça eziyet
ettiğimin farkındayım. Ah Yüce Tanrım! Bu iki ilahî varlı-
ğı sınamak için beni mi kullanıyorsun? Onların hayat se-
vinci olmam gerekirken felaketi oluyorum," diyordu.
Böylece her seferinde zarafetinin yeni bir hazinesiyle,
sahte bir şefkat sergilediği bir saatlik süre, aylar süren ta-
hammülsüzlük ve zalimliği unutturarak yatağının başu-
cuna bağlıyordu onları. Bir zamanlar babasının ona karşı
kullanmış olduğu ama onunla karşılaştırılamayacak kadar

daha başarılı olduğu babadan kalma sistem. Nihayet, hastalığının öyle bir dönemine geldi ki, onu yatağa yatırmak için, bir filikayı tehlikeli bir geçitten geçirir gibi manevralar yaptırmaları gerekti. Nihayet ölüm günü gelip çattı. Tüm yıkımların en korkuncunda geriye yalnızca sağduyusu kalan bu parlak ve şüpheci kişilik kendini, hayatta en nefret ettiğı iki kişinin, doktorla günah çıkaracağı papazın arasında buldu. Fakat onların karşısında neşeliydi. Geleceğin üzerindeki örtünün ardında parıldayan bir ışık yok muydu onun için? Başkaları için kurşundan olan, onun içinse yarı saydam olan kefen bezinin ardında gençliğin hafif, büyüleyici zevkleri gölgeler gibi oynaşıyordu.

Don Juan güzel bir yaz akşamında ölümün yaklaşmakta olduğunu hissetti. İspanya gökleri büyüleyici bir duruluktaydı. Hava portakal çiçeğı kokuyor, yıldızlar o parlak, canlı ışıklarını yayıyor, doğa kesin bir yeniden doğuşun teminatını, ona derin bir sevgi ve saygıyla bakan dindar ve itaatkâr bir oğulla verir gibi görünüyordu. Saat on bire doğru, bu temiz yürekli varlıkla yalnız kalmak istediğini söyledi.

"Philippe," dedi ona delikanlıyı hem baştan ayağa ürpertecek hem de mutluluktan ağlatacak kadar şefkatli ve sevgi dolu bir sesle. Bu sert baba "Philippe"! adını daha önce hiç böyle telaffuz etmemişti. "Oğlum, dinle beni," diye devam etti ölmek üzere olan adam. "Ben büyük bir günahkârım. Aynı zamanda hayatım boyunca hep ölüm ânımı düşündüm. Bir zamanlar yüce Papa II. Jules'ün dostuydum. Bu nam salmış yüksek din adamı, son nefesimi verişimle kutsal yağların sürüleceğı an arasında, duyularımın aşırı tahrikiyle, bazı ölümcül günahlar işleyebileceğimden endişeleniyordu. Bana, içinde, bir zamanlar çöldeki kayalardan fışkıran kutsal bir suyun olduğı küçük bir şişe hediye etti. Kilise hazinesinden çalınmış bu sıvının sırrını kendime sakladım ama bunu son nefesimi vermeden önce oğlumla paylaşma izni veriyorum kendi-

me. Sözüünü ettiğim şişeyi, yatağımın başucundan hiç ayırmadığım şu gotik masanın çekmecesinde bulacaksın. Değerli kristal size de hizmet edebilir çok sevgili oğlum Philippe. Emirlerimi harfi harfine yerine getireceğinize selametiniz üzerine yemin edin bana."

Philippe babasına baktı. Don Juan, insani duyguların ifadesini, babasının ona inanıp da umutsuzluk içinde ölmesi gibi, bu tür bir bakışa inanarak huzur içinde ölme gitmeyecek kadar iyi tanıyordu.

"Başka bir babayı hak ediyordun," diye devam etti Don Juan. "Şunu söylemeye cesaretim var çocuğum, saygıdeğer San-Lúcar papazı bana şaraplı ekmeği verirken, şeytan ve Tanrı kadar büyük etkisi olan iki gücün uyumsuzluğu hakkında düşünüyordum."

"Ah! Babacığım!"

"Sonra, iblisin de kendince bir huzur vaat ettiğini, çok sefil bir varlık olmanın cezasını çektiğine göre, müritlerinin affedilmesini sağlaması gerektiğini söyledim kendi kendime. Bu düşünce bir daha hiç bırakmadı yakamı. Dolayısıyla, isteklerimi yerine getirmezsən, cehenneme gideceğim oğlum."

"Ah! Ne yapabilirim, hemen söyleyin bana babacığım!"

"Gözlerimi bu dünyaya kapatır kapatmaz," diye devam etti Don Juan, "belki de birkaç dakika içinde, hâlâ sıcak olan bedenimi alacak ve bu odanın ortasında duran şu masanın üzerine yatıracaksın. Sonra şu lambayı söndürecek; yıldızların ışığı yetmeli sana. Üzerimdeki giysileri çıkaracaksın ve ruhum Tanrı'ya doğru yükselirken, bir yandan dualar okuyacak bir yandan da bu kutsal sıvıyla gözlerimi, dudaklarımı, öncelikle tüm başımı, sonra sırasıyla kollarımı, bacaklarımı ve gövdem ıslatacaksın; fakat sevgili oğlum, Tanrı'nın gücü o kadar büyüktür ki, hiçbir şeye şaşırmayacaksın!"

Ölümün yaklaştığını hisseden Don Juan bu noktada

tüyler ürperten bir sesle ekledi: "Şişeyi sıkı sıkı tut." Ardından, çağılayan gözyaşlarını alaycı ve solgun yüzünün üzerine akıtan bir oğlun kollarında yavaşça son nefesini verdi.

Don Philippe Belvidéro babasının cansız bedenini masanın üzerine yerleştirdiğinde vakit gece yarısına geliyordu. Babasının tehditkâr alnını ve gri saçlarını öptükten sonra lambayı söndürdü. Tuhaf yansımalarıyla tüm köyü aydınlatan ayın yaydığı yumuşacık ışık, inançlı Philippe'e babasının bedenini gölgelerin ortasında bembeyaz bir nesne olarak belli belirsiz ayırt etme olanağı sağlıyordu. Delikanlı bir bez parçasını sıvının içine batırdı ve bu kutsal başı, dualara sığınmış halde, derin bir sessizlik içinde sadakatle sildi. Tarif edemediği ürpermeler fark ediyor ama bunları ay ışığının ağaçların tepelerindeki oynaşmalarına yoruyordu. Sağ kolun tamamını ıslattığında, genç ve sağlam bir kolun ama aslında babasının kolunun kuvvetle boğazını sıktığını hissetti! Kulakları yırtan bir çığlık attı ve şişe elinden düşüp kırıldı; içindeki sıvı buharlaştı. Şatodakiler ellerinde şamdanlarla koşup geldi. Bu çığlık onları hem dehşete düşürmüştü hem de şaşırtmıştı, kıyamet habercisi boru sesini işitmişlerdi sanki. Odanın içi bir anda insanla doldu. Korkuyla titremekte olan kalabalık, Don Philippe'in bilincini kaybettiğini ama boğazını sıkan güçlü kolun onu tuttuğunu fark etti. Sonra, doğaüstü bir şey oldu, odadakiler Don Juan'ın Antonius'un ki kadar genç ve güzel başını gördü; simsiyah saçlar, pırıl pırıl gözler, yakut kırmızısı bir ağız ve bağlı olduğu iskeleti oynatamadığı halde, kendisi dehşet verici şekilde hareket eden bir baş. İhtiyar uşak bağırdı: "Mucize!" Sonra odadaki tüm İspanyollar tekrar etti: "Mucize!" Büyünün mucizelerini çabucak kabul etmek için fazla sofu olan Dona Elvire, San-Lúcar papazını çağırmak üzere adam göndertti. Din adamı mucizeye kendi gözleriyle şahit olduktan sonra, hem akıllı bir adam hem de gelirlerini artırmaktan başka bir

niyeti olmayan bir papaz olarak, bu durumdan faydalanmaya karar verdi. Çok geçmeden Senyör Don Juan'ın kesin olarak azizler arasında kabul edileceğini ilan ederek, bu kabul seremonisinin de bundan böyle *San-Juan-de-Lúcar* olarak anılacak kendi manastırında yapılacağını bildirdi. Bu sözler üzerine baş, oldukça alaycı bir ifadeye büründü.

İspanyolların bu tür gösterişli olaylara olan düşkünlüğü o kadar bilinir ki, San-Lúcar başpapazının, halinden gayet memnun olan Don Juan Belvidéro'nun azizler arasına katılmasını kendi kilisesinde kutlamasını sağlayan dinsel peri masallarına inanmak pek zor olmamalı. Bu ünlü senyörün ölümünden birkaç gün sonra, tamamlanmamış bir yeniden dünyaya geliş mucizesi San-Lúcar çevresinde elli mil yarıçapındaki bir alanda köyden köye öylesine hızla yayılmış ki, yollara dökülen meraklıları görmek de ayrı bir komedi oldu; şamdan ışıklarında okunan bir "Te Deum" duasıyla huşu içinde dört bir yandan akın akın geldiler. San-Lúcar manastırının antik cami, Mağribiler tarafından inşa edilen ve kubbelerinde, üç asırdan beri Allah yerine İsa'nın adının çınladığı bu muhteşem bina, seremoniyi görmek için koşup gelen kalabalığı içine almaya yetmedi. Karıncalar gibi kaynaşan, bellerinde güzel kılıçlarıyla, kadife mantolu İspanyol asilzadeleri, o güne kadar hiç kıvrılmayan dizlerinin üzerine çökmek için bile yer bulamadan, dua sıralarının çevresinde ayakta dikiliyorlardı. Korseleri aşk dolu formlar çizen güzel köylü kızları, ak saçlı ihtiyar erkeklerin kollarına girmişti. Ateşli gözleriyle genç delikanlılar, süslü püslü ihtiyar kadınların yanında dikiliyordu. Ayrıca, refahı yerinde olduğu anlaşılan çiftler, sevdiklerini beraberinde getiren meraklı nişanlılar, yeni evliler, ellerinden tutulan endişeli çocuklar vardı. Renklilik açısından zengin, tezatlarıyla göz alıcı, çiçeklerle, renkli süslerle dolu, gecenin sessizliğinin içinde tatlı bir yoğunluk yaratan bir kalabalıktı bu. Kilisenin geniş

kapıları açıldı. Geç kalanlar dışarıda kalmış, açık duran üç ana kapıdan, puslu dekorlarıyla modern operalarımızda bile görülmesi mümkün olmayan bir sahne izliyorlardı. Yeni bir azizin sağaltıcı merhametinden faydalanma telaşındaki sofular ve denizciler, bu geniş kilisenin içinde binlerce mum yaktı. Mumların ışıkları naaşa büyümlü görünüm kazandırıyor. Siyah kemerler, sütunlar ve sütun başlıkları, altın ve gümüş parıltıları içindeki derin şapeller, galeriler, katafalkın oymaları, bu narin heykelin son derece zarif çizgileri, bu göz kamaştırıcı ışığın ortasında kızıl korlar içinde oluşan kararsız figürler gibi ortaya çıkıyordu. Kilisenin en arkasında, ihtişamı yeni doğan güneşinkinden farksız ana sunağın üzerinde yükselen koro bölümünü hâkimiyeti altına alan bir ışık okyanusuydu bu. Altın rengi lambaların, gümüş rengi şamdanların, bayrakların, kordon süslerin, azizlerin ve adakların ihtişamı, Don Juan'ın bulunduğu katafalkın önünde solgun kalıyordu. Dinsiz adamın naaşı, değerli taşlar, çiçekler, kristaller, elmaslar, altınlar, bir meleğin kanatları kadar beyaz tüyler içinde ışıltılı parlıyor ve sunağın üzerinde bir İsa tablosuna dönüşüyordu. Çevresinde havaya yanardöner dalgalar saçan çok sayıda kalın mum parlıyordu. Saygıdeğer San-Lúcar başpapazı, papalık giysilerine bürünmüş halde, değerli taşlarla zenginleştirilmiş tacı, piskoposluk cüppesi, altın hacıyla, koronun kralı olarak, ihtişamı imparatorluğa yaraşır bir koltuğun üzerinde, en kaliteli dinsel tören giysilerini giymiş, gümüş saçlı, duygusuz ihtiyarlardan oluşan ve ressamların Tanrı'nın çevresine topladığı azizler gibi çevresini saran tüm din adamlarının ortasında oturuyordu. Katedralin papazıyla bölgenin din adamları, kilise adamlarına özgü gösterişçiliklerinin işareti parıltılara bezenmiş, semada gezinen gezegenler gibi, buhurların oluşturduğu bulutların ortasında hareket ediyorlardı. Büyük an gelip çatığında, çan sesleri köyde yankılanmaya başladı ve bu

uçsuz bucaksız topluluk Tanrı'ya, "Te Deum"un başlangıcındaki o ilk yakarış çığlığıyla seslendi. İlahî çığlık! Saf ve içten seslere, kendinden geçmiş kadın çığlıklarına ciddi ve güçlü erkek sesleri karışmış, orgun borularının tüm gürültüsüne rağmen tamamen bastırmayı başaramayacağı kadar güçlü bir ses ortaya çıkmıştı. Yalnızca koro çocuklarının genç sesinin kulakları tırmalayan notaları ve birkaç bas baritonun tok vurguları, tanrısal aşkın karıştığı bu büyüleyici insan sesleri konseri içinde, çocukluk ve gücün resmini çiziyordu.

*"Te Deum laudamus!"*¹

Bu ilahi, diz çökmüş kadınlar ve erkeklerle dolu bu karanlık katedralin ortasında, gecenin içinde aniden parıldayan bir ışık benzeri yükseldi ve sessizlik adeta bir gök gürültüsüyle yarıldı. Sesler, o zamana kadar mimarinin fantastik harikaları üzerine mavimsi ama berrak örtüler yayan günlük bulutlarıyla birlikte yükseldi. Her şey zenginlik, koku, ışık ve melodiye dönüşmüştü. Bu aşk ve minnet müziğinin sunağa doğru ilerlediği anda, müteşekkir olmamak için fazla zarif, durumla alay etmemek için fazla nüktedan olan Don Juan, tüyler ürperten bir gülüşle cevap verdi ve katafalkın üzerinde başını doğrulttu. Fakat şeytan aklına sıradan bir insan, bir aziz, bir Boniface, bir Pantaleon olarak algılanmaya doğru gittiği düşüncesini düşürdüğünden, bu aşk dolu melodiye cehennem bin bir sesinin karıştığı bir gürlemeyle kesti. Yeryüzü kutsuyor, gökyüzü lanetliyordu. Kilise antik temelleri üzerinde titredi.

"Te Deum laudamus!" diyordu topluluk.

"Hadi gidin iblisler, hepiniz ilkel hayvanlarsınız! Tanrı, Tanrı! *Carajos demonios*, hayvanlar, ihtiyar Tanrınızla birlikte aptalsınız hepiniz!"

1. (Lat.) Tanrım sana övgüler olsun. (Y.N.)

Sonra bir beddualar seli, Vezüv'den püsküren yakıcı lav nehri gibi akıp geçti.

"*Deus sabaoth! Sabaoth!*" diye haykırdı Hıristiyanlar.

"Cehennemin efendisine hakaret ediyorsunuz!" diye cevap verdi dişleri gıcırdayan ağzıyla Don Juan.

Hemen sonrasında canlı kol, katafalkın üzerine doğru uzandı ve kalabalığı umursamazlık ve ironi ifade eden hareketlerle tehdit etti.

"Aziz bizi kutsuyor," dedi yaşlı kadınlar, çocuklar ve nişanlılar, saf insanlar.

İşte böyle yanılırız sıklıkla tapınmalarımızda. Üstün kabul edilen insan, ona övgüler düzenlerle alay ederken, yüreğinin derinliklerinde alay edenlere iltifatlarda bulunur bazen.

Başpapaz sunağın önünde diz çöküp de, "*Sancte Johannes, ora pro nobis!*"¹ dediği anda, oldukça açık bir biçimde, "*O coglione,*"² sözcüklerini işitti.

"Ne oluyor yukarıda?" diye bağırdı başpapaz yardımcısı naaşın hareket ettiğini görünce.

"Aziz, şeytanın eline geçti," diye cevap verdi başpapaz.

Bunun üzerine hâlâ yaşamaya devam eden baş, artık cansız olan bedenden ayrılıverip dua eden din adamının sarı kafasının üzerine düştü.

"Dona Elvire'yi hatırla," diye haykırdı baş, başpapazın kafasını parçalarken.

Başpapaz seremoniyi altüst eden tüyler ürpertici bir çığlık attı. Tüm papazlar koşup geldi, efendilerinin üstlelerinin çevresini sardılar.

"Aptal, söyle bari bir Tanrı var mı?" diye bağırdı ses, beyninden ısırlan başpapaz son nefesini verirken.

Paris, Ekim 1830

1. (Lat.) Bizim için dua edin Aziz Johannes. (Y.N.)

2. (İt.) Salak. (Y.N.)

KIZIL HAN

Custine markisine

Hangi yıldır hatırlamıyorum, Almanya'yla çok önemli ticari ilişkileri olan Parisli bir bankacı, aslında uzun zaman geçmesine rağmen tanışma fırsatı bulamadığı, iş-adamlarının yazışmalar yoluyla edindiği türden dostlarından birine ziyafet veriyordu. Nürnberg'deki hangisi olduğunu bilmediğim önemli bir firmanın başında olan bu dost, oldukça iriyarı bir Alman'dı. Her konuda engin bilgiye sahip bir keyif adamıydı; özellikle de pipo düşkünüydü. Oldukça seyrek birkaç tutam sarı saçın düştüğü, fazlasıyla açık kare bir alınla, geniş güzel bir Nürnberg'li yüzüne sahipti. Saygıdeğer insanlar çıkması açısından verimli, barışçıl gelenekleri yedi istiladan sonra bile kaybetmemiş, o saf ve soylu Germen çocuklarının gerçek bir temsilcisiydi. Yabancı gösterişsiz bir ifadeyle gülüyor, dikkatle dinliyor ve dikkat çekecek kadar sağlam içiyordu, Champagne şarabını, belki de Johannisberg'in saman kokulu şarapları kadar seviyor gibi görünüyordu. Yazarların bir hikâyede yer verdiği neredeyse her Alman gibi, o da Hermann adını taşıyordu. Hiçbir şeyi öylesine yapıp geçmeyi bilmeyen bir adam olarak bankacının masa-

sına iyice yerleşmiş, Avrupa'da fazlasıyla meşhur Ger-
men iştahıyla yemeğini yiyor ve Büyük Perhiz mutfağına
vicdanı rahat veda ediyordu. Ev sahibi, konuğunun onu-
runa, yine kapitalistler ya da tüccarlar arasından birkaç
yakın arkadaşını, zarif cıvıltıları ve rahat tavırlarıyla Ger-
men içtenliğine uygun birkaç güzel, sevimli kadını davet
etmişti. Gerçekten siz de benim gibi, dünyadaki zevkler
hakkında sohbete dalarken ticaret yaparken çıkardıkları
pençelerini içeri çekmeyi bilen bu insanların neşeli top-
lantısına katılma keyfini yaşasaydınız, faizlerdeki indi-
rimlerden nefret etmekte ya da iflasları lanetlemekte
güçlük çekerdiniz. İnsan her zaman kötülük edemez.
Korsanlar dünyasında bile, insanın onların meşum gemi-
leri içinde, kendini bir hamakta yatar gibi hissettiği, bazı
tatlı anlar yaşanabilir.

“Mösyö Hermann, aramızdan ayrılmadan önce, bizi
şöyle dehşete düşürecek bir Alman hikâyesi anlatacağı-
nızı umuyorum.”

Tatlı servisi sırasında, Hoffmann masallarını ve Wal-
ter Scott romanlarını okumuş olduğuna şüphe olmayan,
soluk benizli, sarışın bir genç kız tarafından söylenmişti
bu sözler. Lise eğitimini tamamlamak üzere olduğu, bu-
rada oynanan tiyatro oyunlarından çok zevk aldığı belli,
büyüleyici bu varlık bir bankacının biricik kızıydı. O sıra-
da konuklar, sindirim gücümüzü biraz fazla abartarak tıka
basa yediğimiz nefis bir yemeğin hepimizi içine attığı, o
tembellik ve sessizlik ânını yaşıyordu. Her konuk, sırtını
sandalyeye yaslamış, bileği masanın kenarına dayanmış
halde, bıçağının altın yaldızlı sapıyla oynamakla meşgul-
dü dalgın dalgın. Bir akşam yemeği ziyafeti bu tükenme
ânına ulaştığında, kimisi armut çekirdeğine işkence eder,
kimisi başparmağıyla işaretparmağı arasında ekmek içi
yuvarlamaya başlar; âşıklar meyve kalıntılarıyla biçimsiz
harfler oluşturmaya koyulur, cimriler saydığı çekirdekleri

tabağının üzerinde, bir drama yazarının figüranlarını tiyatro sahnesinin fonuna dizmesi gibi, sıraya koyar. Gelmiş geçmiş en eksiksiz yazar olarak kabul edilen Brillat-Savarin bile dikkat çekmemiştir bu küçük gastronomik keyiflere. Uşaklar ortadan kaybolmuştu. Sofra muharebe sonrası savaş alanına benziyordu; her şey darmadağın edilmiş, yağmalanmış, cazibesini kaybetmişti. Ev sahibesinin en başta her ayrıntıyı yerli yerine yerleştirme konusunda gösterdiği inada rağmen, tabaklar masanın üzerinde darmadağınaktı. Birkaç kişi, yemek salonunun gri duvarları üzerine simetrik olarak asılmış İsviçre manzaralarına bakıyordu. Kimsenin canı sıkılmıyordu; güzel bir akşam yemeğini midesine indirdikten sonra hüzünlünen kimse görülmemiştir zaten. O sırada, düşünürün hayaller dünyasına dalışı ve geviş getiren hayvanların tatmin olmuş hali arasında bir yerde, gastronominin somut melankolisini hatırlatacak, bir tür dinginlik içinde kalmaktan hoşnutuk. Bu sırada bazı konuklar, hiç ilgilerini çekmese bile, hep birlikte bir öykü dinleyecek olmaktan memnun, babacan Alman'a doğru dönüverdi. Hikâye anlatıcısının sesi, böyle huzurlu sessizlik anları boyunca, uyuşan duyularımıza her zaman pek hoş gelir, hareketsizlik içinde mutluluk hissi yaratır. Görüntüleri izlemeyi sevdiğimden, mum ışığıyla aydınlanmış, çok lezzetli bir yemeğin renk kattığı bir gülümsemeyle süslenmiş bu yüzleri hayranlıkla izliyordum; değişik ifadeleri, ayaklı şamdanların, porselen sepetlerin, meyvelerin ve kristallerin arasında, çarpıcı etkiler yaratıyordu.

Düşüncelerim birdenbire, tam karşımda duran bir konuğun görüntüsüyle kesintiye uğradı. Daha önce fark etmediğim, orta boylu, oldukça şişman, güler yüzlü, giyim kuşamı ve tavırlarıyla bir borsa simsarını andıran, oldukça sıradan bir zekâyâ sahip gibi görünen bir adamdı bu; o anda yüzü, muhtemelen mum ışığıyla iyice karar-

dığından bayağı değişmiş gibi göründü bana. Beti benzi atmış, yer yer mor lekelerle kaplanmış haliyle, can çekişmekte olan bir adamın cansız yüzüydü adeta. Bir diyaroma içindeki insanlar gibi hareketsiz, boş bakan gözleri kristal bir şişe kapağının ısıltılar saçan kesitlerine sabitleyip kalmıştı; ama bunları da saymıyordu aslında; geçmiş ya da geleceğe dair bazı fantastik düşüncelere dalıp yitmiş gibi görünüyordu. Bu anlaşılmaz ifadeyi uzun uzun incelediğimde, kendi kendime, “Acı mı çekiyor?” diye sordum. “Çok mu içti yoksa? Belki de kamu fonları düşünce iflas etmiştir. Alacaklılarına ne oyun oynayacağını düşünüyor olabilir belki, kim bilir?”

“Görüyor musunuz?” dedim yanımdaki kadına yabancının yüzünü göstererek. “İflasın eşiğinde bir adama benzemiyor mu?”

“Ah! Öyle olsa bundan daha keyifli olurdu,” diye cevap verdi bana kadın. Sonra zarafetle başını sallayarak ekledi: “Gün olur da bu adam iflas ederse, dünyanın sonu gelmiş demektir! En az bir milyonluk malı mülkü var! Eskiden imparatorluk ordularının tedarikçisiydi. Oldukça tuhaf bir adamdır. Maddi çıkarları için evlendi yeniden ama yine de karısını son derece mutlu ediyor. Oldukça uzun bir zaman kabul etmek istemediği güzel bir kızı var; bir düelloda hayatını kaybeden oğlunun acıklı ölümü, onu kızını yanına almak zorunda bıraktı çünkü artık çocuğu olmuyordu. Zavallı kız böylece birdenbire Paris’in en zengin mirasçılarından biri haline geliverdi. Tek oğlunu kaybetmek bu adamcağızı ara sıra yeniden kendini gösteren bir acının içine attı.”

Tedarikçi o anda gözlerini bana doğru kaldırdı; bakışı aynı anda hem öylesine kasvetli hem öylesine düşünceliydi ki, ürpermeme neden oldu! Bu bakışın tüm bir hayatı özetlediğine şüphe yoktu. Fakat birden neşeli bir havaya büründü; kristal şişenin kapağını aldı, gayriihiti-

yari tabağının önünde duran su dolu bir karafın üzerine koydu ve başını gülümseyerek Mösyö Hermann'a doğru döndürdü. Gastronomik hazlarla kendinden geçmiş haldeki bu adamın aklından herhangi bir düşünce geçmediğine şüphe yoktu; hiçbir şey düşünmüyordu. Bunun üzerine, kaba saba, *in anima vili*¹ bir borsacı hakkında derin analizlere girişip kehanetlerde bulunmaktan dolayı bir biçimde utandım. Ben kafatası üzerine gereksiz gözlemler yapmakla meşgulken babacan Alman, burnuna bir tutam enfiye çekmiş, öyküsüne başlıyordu. Öyküyü duraklamalarıyla, arada konudan sapıp yaptığı konuşmalarla olduğu gibi aktarmam oldukça zor olacaktı. O yüzden hataları Nürnberg'li oluşuna bağlayıp şairane ve ilgi çekici olabilecek kısımları aklımda tutarak, kitaplarının başına "Almancadan çevrilmiştir" ibaresini koymayı unutan yazarların yürek temizliğiyle, kendimce yeniden yazdım.

Düşünce ve olgu

"Cumhuriyet döneminin, bugünkü ifadeyle 20 Ekim 1799 tarihine denk düşen, yedinci yılının *vendémiaire*'inin² sonuna doğru, sabah erken saatte Bonn'dan yola çıkan iki delikanlı, gün batarken Coblentz'den birkaç fersah³ uzakta, Ren'in sol kıyısındaki küçük Andernach kasabası yakınlarına gelmişlerdi. O sıralarda, General Augereau kumandasındaki Fransız ordusu, nehrin sağ yakasını istila eden Avusturyalılar karşısında manevra yapmaktaydı. Cumhuriyet tümeni genel karargâhını Coblentz'e

1. (Lat.) Aşağılık, değersiz (Y.N.)

2. Fransız I. Cumhuriyet takvimine göre, 22 Eylül 1792'de başlayan ilk ay. (Y.N.)

3. Bir fersah yaklaşık beş kilometredir. (Y.N.)

kurmuştu. Augereau'nun birliğine ait alaylardan biri, Andernach'ta konaklıyordu. İki yolcu Fransız'dı. Kırmızı kadife işlemeli, mavi-beyaz üniformalarını, kılıçlarını, özellikle de üzeri üç renkli tüyle süslenmiş yeşil-muşamba kaplı şapkalarını gören Alman köylüler, bunların, orduda olduğu gibi bölüklerimiz tarafından işgal edilen ülkelerde de, herkesin saygı gösterdiği değerli bilimadamları, askerî cerrahlar olduğunu anlamıştı. O dönemde, General Jourdan sayesinde yeni çıkan seferberlik yasasıyla birlikte, birçok iyi aile çocuğu tıp ihtisaslarından koparılmış, aldıkları eğitimle de yaşamayı düşündükleri dingin yaşamla pek de uyumlu olmayan askerlik görevini yapmak zorunda kalmaktansa, eğitimlerine savaş meydanında devam etmeyi doğal olarak tercih etmişti. Bu delikanlılar, barışçı ve yardımsever bilimadamları olarak, bunca acının ortasında bile pek çok iyiliğe imza atıyor, cumhuriyetin zalim medeniyetinin geçtiği çeşitli diyarların bilge adamlarıyla yakınlık kuruyorlardı. Ellerinde bir sefer emri ve Coste ve Bernadotte'un imzasını taşıyan bir görev belgesi bulunan bu iki delikanlı, bağlı oldukları birliğe teslim olmaya gidiyorlardı. Hoş geleneklerin ve taşra dürüstlüğü'nün mirasın bir parçası olarak nesilden nesile aktarıldığı, orta halli Beauvais'li burjuva ailelerden geliyorlardı. Gençlere özgü doğal merakla, savaş bölgesine göreve başlamaları için bildirilen dönemden önce gelmiş, Strasbourg'a kadar posta arabasıyla yolculuk ederek ulaşmışlardı. Annelerinin ihtiyatlılığı nedeniyle yanlarına yalnızca küçük bir miktar para alabilmişlerdi, paranın değerinin neredeyse sıfıra düştüğü ve altının paradan çok daha değerli olduğu bir zamanda, ceplerindeki gerçek bir hazineye dönüşen birkaç altınla kendilerini zengin hissediyorlardı. Henüz yirmili yaşların başında olan bu iki asistan doktor, gençliklerinin verdiği tüm coşkuyla, içinde bulundukları durumun şiirine teslim oldular. Strasbourg'dan Bonn'a, Electrot'yu

ve Ren kıyılarını birer sanatçı, filozof, gözlemci olarak gezmişlerdi. Kaderimizde bilimadamı olmak varsa, bu yaşta çok yönlü varlıklar oluruz. Bir asistan doktor, seyahat ederken ve hatta aşk yaşarken gelecekteki serveti ya da şanı şöhreti için birikim yapmak zorundadır. Dolayısıyla bu iki delikanlı, Mainz ve Köln arasında uzanan, doğası çetin, zengin, fazlasıyla engebeli, derebeylik döneminin anılarıyla dolu, yemyeşil ama her yerinde savaşın ve ölümlerin izlerini yaşayan Ren kıyıları ve Svabya manzaraları karşısında eğitilmiş insanların kapıldığı o hayranlık haline bırakmışlardı kendilerini. XIV. Louis ve Turenne bu büyüleyici diyarı ateşe vermişti. Dört bir yandaki harabeler, bir zamanlar Almanya'nın bu kısmını süsleyen hayranlık verici şatoları yerle bir ettiren Versailles kralının gururuna ya da belki de öngörüsüne işaret ediyordu. Ortaçağ'ın pitoresk görüntüsünün, yıkıntı halinde de olsa her yandan çağıladığı bu muhteşem toprakları görenler, Alman dehasını, hayallerini ve mistisizmini içinde hissediyordu. Bu iki arkadaşın Bonn'da kalması aynı anda hem bilimle hem de keyifle ilgiliydi. Kuzey ordusunun ve Augereau tümeninin merkez hastanesi, elektörün¹ sarayının içine yerleşmişti. Genç doktorlar daha önce buraya arkadaşlarını görmeye, şeflerine tavsiye mektupları sunmaya ve mesleklerine ilişkin bir ilk izlenim edinmeye gelmişlerdi. Fakat başka yerler gibi burada da, doğduğumuz ülkenin abideleri ve güzellikleri konusunda uzun zaman sadık kaldığımız o dar önyargıların bazılarından kurtulma fırsatı bulmuşlardı. Sarayı süsleyen mermer sütunların görüntüsü karşısında şaşkına dönmüş, Alman mimarisinin ihtişamına hayran kalarak her adımda tekrar tekrar, Eski ve Yeniçağ hazineleriyle karşılaşmışlardı. İki arkadaşın Andernach'a

1. Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nda, imparator seçimine katılma hakkına sahip prens ya da piskopos. (Ç.N.)

doğru giderken geçtiği yollar, zaman zaman diğerlerinden daha yüksek bir granit dağın doruğuna çıkarıyordu onları. Bu noktada, ormanın arasındaki bir açıklıktan ya da kayalıkların arasında kalmış bir boşluktan, Ren'in kâh kumtaşlarıyla sınırlanan kâh yüksek bitki örtüleriyle bezenmiş farklı bir manzarasıyla karşı karşıya kalıyorlardı. Vadiler, patikalar, ağaçlar insanı düşler âlemine götüren o sonbahar kokusunu yayıyordu çevreye; ağaçların dorukları yaldıza boyanmaya, yaşlılık alameti o sıcak kahverengi tonlara bürünmeye başlıyordu; yapraklar dökülüyordu ama gökyüzü hâlâ güzel bir maviyi koruyor, batan güneşin eğik ışıklarıyla aydınlanan kuru yollar, manzara içinde taptaze çizgiler halinde uzanıyordu. İki arkadaş, Andernach'a yarım fersah mesafede, savaşın kırıp geçirdiği bu güzel ülkede, derin bir sessizliğin ortasından yürüyerek Ren'in aralarından köpürerek aktığı yüksek mavimsi granit duvarların arasında uzanan patikayı izledi. Çok geçmeden, boğazın yamaçlarından birinden, kurulduğu nehrin kıyısında, denizcilere güzel bir liman sunan küçük sevimli bir kente indiler. Bu iki delikanlıdan Prosper Magnan adındaki, Andernach'ın bir sepet içindeki yumurtalar gibi üst üste duran, birbirlerinden ağaçlar, bahçeler ve çiçeklerle ayrılmış, rengârenk boyalı, küçücük evlerini gördüğü anda, 'Almanya ne kadar da güzel bir ülke,' diye haykırdı. Sonra bir an için durup çıkıntılı kireşleriyle sivri çatıları, tahta merdivenleri, binlerce huzurlu evin yüksek balkonlarını ve limandaki dalgaların etkisiyle olduğu yerde sallanan kayıkları hayran hayran seyretti..."

Mösyö Hermann, Prosper Magnan adını anar anmaz, tedarikçi sürahiye uzandı, bardağına su doldurdu ve bir dikişte içip bitirdi. Bu hareket dikkatimi çekmişti. Yatırımcının ellerinde hafif bir titreme ve alnında ter damlaları görür gibi oldum.

"Bu eski tedarikçinin adı ne? diye sordum yanımda oturan nazik kadına.

“Taillefer,” diye cevap verdi bana.

“Hasta mısınız?” diye aldım bu tuhaf adamın yüzünün sarardığını görünce.

“Yok iyiyim,” dedi ve nezaketle teşekkür etti. “Dinliyorum,” diye ekledi aynı anda ona bakan konuklara bir baş işareti yaparak.

“Diğer delikanlının adını unuttum,” dedi Mösyö Hermann. “Fakat Prosper Magnan’ın yakınları, bana arkadaşının esmer, cılız ve neşeli biri olduğunu söyledi. İzniniz olursa, hikâyeyi anlatırken daha kolay anlaşılır olsun diye ona Wilhelm diyeceğim.”

Babacan Alman, bir Fransız doktora bir Alman adı vererek, yerel renklere ve romantizme saygı göstermeyi unuttuğunu fark etmeden öyküsüne devam etti.

“Sonuçta bu iki delikanlı Andernach’a ulaştıkları sırada, neredeyse gece olmuştu. Şeflerini bulup kendilerini tanıtmaya, ağzına kadar asker dolmuş şehrin askerî kıışlasında kendilerine bir yer bulmaya çalışırken çok zaman kaybedeceklerini düşünerek, son özgür gecelerini Andernach’a yüz adım mesafede, kayalıkların üzerinde kurulmuş, batan güneşin ışıklarıyla daha da güzelleşen zengin renklerine hayran kaldıkları bir handa geçirmeye karar vermişlerdi. Baştan aşağı kıızıla boyanan bu han, hem şehrin genel görünümünden ayrılışıyla hem de geniş kırmızı cephesinin değişik yapraklı bitkilerin yeşili arasından parlaması ve canlı tonunun suyun grimsi tonlarıyla karışıklık oluşturmasıyla, çarpıcı bir etki yaratıyordu. Bu bina adını, kim bilir ne zaman kimin heves etmesiyle yapılmış dış dekorasyonuna borçluydu. Ren denizcileri arasında ün yapmış binanın o güne kadarki farklı farklı sahipleri, ticaret dünyasında doğal kabul edilen batıl inançları nedeniyle, binanın dış görünümünü korumaya özen göstermişlerdi. Kıvıllı Han’ın sahibi, nal seslerini işitince kapının eşğine geldi.

'Şanslısınız beyler!' diye bağırdı. 'Biraz daha geç gelerseniz, Andernach'ın öteki kıyısındaki karargâhta kalan vatandaşlarınız gibi, siz de yıldızların altında açık havada yatmak zorunda kalacaktınız. Handa hiç yer kalmadı! Rahat bir yatakta yatmak konusunda ısrar ederseniz, size ancak kendi temiz odamı verebilirim. Atlarınıza gelince onlar için de avlunun bir köşesine saman serdiririm. Bugün ahırım bile ağzına kadar insan dolu,' dedi.

Kısa bir süre sustuktan sonra devam etti:

'Beyefendiler Fransa'dan mı geliyor?'

'Bonn'dan,' diye atıldı Prosper. 'Üstelik sabahtan beri tek lokma koymadık ağzımıza.'

'Ah! Yiyecek konusuna gelince,' dedi hancı başını sallayarak. 'Kızıl Han'a on fersah öteden ziyafete gelir insanlar. Prenslere layık bir ziyafet sofranız olacak, Ren balığı yapacağım size! Daha ne olsun!'

İki doktor, uşaklara nafile seslenen hancıya yorgun atlarını emanet ettikten sonra, hanın oturma salonuna girdiler. Sigara içen çok sayıda insanın çıkardığı yoğun beyazımsı bulutlar, ilk başta içeride nasıl insanların olduğunu fark etmelerine imkân vermedi; ama çabalamanın gereksizliğini anlayan filozof seyyahların her zamanki sabrıyla, bir masanın kıyısına oturdukları zaman, bütün dumanlarının arasından, bir Alman hanının olmazsa olmazı aksesuarları fark ettiler: soba, saat, masalar, bira fiçileri, uzun pipolar; orada burada tuhaf Alman, Yahudi yüzleri vardı; bir de birkaç denizcinin sert sureti. Dumanın arasında çok sayıda Fransız subayın apoletleri ışıltıyor, mahmuzların ve kılıçların şıkırtıları döşeme taşlarının üzerinde kesintisiz devam ediyordu. Kimileri iskambil oynuyor kimileri tartışıyor, kimileri susuyor, yemek yiyor, içki içiyor ya da ortalıkta dolaşıyordu. Kafasında siyah kadife bonesi, mavi ve gümüş renkli önlüğüyle kısa boylu şişman bir kadın, elinde yün yumağı, belinde

anahtar destesi, para kesesi, örölü saçlarıyla Alman hancı eşlerinin ayırt edici tüm özelliklerini yansıtıyordu. Zaten giysileri de öylesine doğru renklerdeydi ki, tasvire bile gerek bırakmıyordu. Dolayısıyla, tam bir hancı karısı olarak, iki arkadaşın sabırsızlanmalarına rağmen beklemeye razı olmalarını sağladı. Gürültü yavaş yavaş azaldı, yolcular odalarına çekildi ve duman bulutu dağıldı. Doktorların yemekleri hazırlanıp da, klasik Ren sazanı masasının üzerinde görüldüğünde, saat on biri vurmuş, salon boşalmıştı. Gecenin sessizliği, belli belirsiz de olsa, atların kendilerine sunulan yemi yerken ya da yerlerinde eşelenirken çıkardıkları seslerin, Ren sularının şırıltısının, herkesin yataklarına uzandığı dolu bir hana can veren türden tarifsiz uğultuların işitilmesine olanak veriyordu. Kapılar, pencereler açılıp kapanıyor, bu gürültüler arasında belli belirsiz sözcükler mırıltı halinde işitiliyor, odalarda ara sıra konuşmalar yankılanıyordu. İki Fransız ve onlara Andernach'ı, kendi Ren şarabını, cumhuriyet ordusunu ve karısını övmekle meşgul han sahibi, bu sessizlik ve kargaşa ânında, birkaç denizcinin boğuk naralarıyla limana yanaşmakta olan bir geminin çıkardığı hışırtıları belirgin bir ilgiyle dinlemeyi sürdürüyorlardı. Gemicilerin gırtlaktan gelen seslerle konuşmalarını dinlemeye alışkın hancının, dışarı çıkmasıyla dönmesi bir oldu. Kısa boylu şişman bir adam, arkasında ağır bir valiz ve birkaç balya taşıyan iki denizciyle birlikte içeri girmişti. Paketler salonun ortasına bırakıldıktan sonra, kısa boylu adam eline aldığı valizini, masada, iki doktorun karşısına teklifsiz yerleşirken, yanında bir yere koydu.

Denizcilere, 'Han doluymuş, gidip geminizde yatın. Zaten öyle daha rahat edersiniz,' dedi.

'Mösyö,' dedi han sahibi yeni gelen adama iki Fransız'ın önündekileri göstererek, 'geriye kalan son yiyecek-

lerimiz de bunlar işte. Ne bir kuru ekmeğim kaldı ne de bir parça kemiğim.'

'Lahana turşusu da mı yok?'

'Karıma yetecek kadar bile yok! Gururla söyleyeyim, üzerinde oturduğunuz sandalyeden başka yatacak yerim, bu salondan başka odam kalmadı.'

Bu sözler üzerine, kısa boylu adam hancıya, salona ve iki Fransız'a, aynı anda hem ihtiyat hem dehşet okunan bir bakış fırlattı."

Mösyö Hermann öyküsüne ara vererek:

"Bu noktada, bu yabancının gerçek adını da hikâyesini de hiçbir zaman öğrenemediğimizi belirtmek isterim. Yalnızca, elindeki belgelere bakarak Aix-la-Chapelle'den geldiğini anladık. Sonradan Walhenfer adını almıştı. Neuwied yakınlarında, oldukça büyük bir topluluğa fabrikasının sahibiydi. Bu bölgenin tüm üreticileri gibi, o da sıradan bir kumaştan bir redingot, bir dar pantolon, koyu yeşil kadifeden bir yelek ve deri botlar giymiş, geniş bir deri kemer takmıştı. Yüzü yusuvarlaktı. Samimi ve içten tavırları vardı; ama o akşam boyunca, içindeki endişeleri ve belki de dayanılmaz sıkıntıları saklamayı pek başaramadı. Hancı onun, ülkesinden kaçmış bir Alman tüccar olduğu fikrinde ısrarcıydı. Fabrikasının savaş dönemlerinde maalesef çok sık yaşanan tesadüflerden biri sonucu yanmış olduğunu öğrendim daha sonra. Çoğunlukla kaygılı olan ifadesine rağmen, dış görünüşü çok babacandı. Yumuşak çizgileri ve özellikle de, beyazlığı siyah bir kravat sayesinde iyice göze çarpar hale gelmiş, Wilhelm'in Prosper'e dalga geçerek işaret ettiği, geniş bir boynu vardı..."

Mösyö Tallefer, bu noktada bir bardak su içti.

"Prosper kibarlık edip de yemeklerini paylaşmayı teklif edince, Wahlenfer bu teklifi, yapılan nezaketin kıymetini bilecek seviyede bir insan olarak nazlanmadan

kabul etti. Valizini yere yatırdı, ayaklarını üzerine koydu, şapkasını çıkardı, masaya yerleşti; eldivenlerini ve kemerine yerleştirdiği iki tabancayı çıkardı. Hancı hemen koşup bir tabak getirince, üç konuk sessizce karınlarını doyurmaya başladı. Salonun atmosferi o kadar sıcak, sineklerin sayısı o kadar fazlaydı ki Prosper, hancıdan içerideki havanın temizlenmesi için kapının karşısında kalan pencereyi açmasını rica etti. Bu pencere, iki ucu pervazlara açılmış deliklerin içine giren bir demir çubukla sıkı sıkı kapatılmıştı. Güvenliği daha da artırmak için, pencere kanatlarından her birine iki cıvata somunu bağlanmış, bunlara da iki vida takılmıştı. Prosper, hancının pencereyi açmak için neler yaptığını izledi farkında olmadan.”

Mösyö Hermann bize, “Madem yerel özelliklerden söz ediyorum,” dedi, “hanın içinin nasıl düzenlendiğini de tarif etmeliyim size; zaten bu hikâyenin anlaşılması için, mekânların tam olarak bilinmesi gerekiyor aslında. Size sözünü ettiğim üç karakterin bulunduğu salonun iki çıkış kapısı vardı. Bunlardan biri, Ren kıyısınca uzanan Andernach yolu üzerine açılıyordu. Hanın bu tarafında, tüccarın seyahat etmek için kiraladığı teknenin demirlediği küçük bir iskele bulunuyordu. Diğer kapı hanın avlusuna açılıyordu. Çevresi çok yüksek duvarlarla çevrili olan bu avluda, o sırada ahır tamamen insan dolu olduğundan, sürü hayvanları ve atlar barınıyordu. Büyük kapı öylesine özenle barikat yapılarak kapatılmıştı ki hancı, vakit kaybetmemek için tüccarı ve denizcileri sokağa açılan salon kapısından almıştı içeri. Prosper Magnan’ın isteği üzerine pencereyi açtıktan sonra, bu kapıyı kapatmaya girişti; demir çubukları deliklere kaydırarak vidaları somunlara takıp sıkıştırdı. Aslında otelciye ait olan ama o gece iki doktorun yatacağı oda, oturma odasına bitişikti ve hancıyla karısının muhtemelen geceyi geçirmek zorunda kalacağı

mutfaktan oldukça ince bir duvarla ayrılmıştı. Hizmetçi çıkıp bir ahırda, tavan arasının bir köşesinde ya da başka bir yerde yatmaya gitmişti. Oturma odası, hancının odası ve mutfak, hanın kalan kısmından bir biçimde ayrı olduğunu anlamak zor olmayacaktır. Avluda yüksek tondan havlamaları hem dikkatli hem de çok sinirli olduklarına işaret eden iki büyük köpek vardı. Hancı kapıyı kapatma işini bitirdikten sonra, Wilhelm gökyüzüne bakarak, 'Ne kadar sessiz, ne kadar güzel bir gece!' dedi. Bu sırada, yalnızca dalgaların şıkırtısı iştiliyordu.

Tüccar, iki Fransız'a, 'Beyler, sazan balığının yanında içmeniz için birkaç şişe şarap ikram etmeme izin verin lütfen. İçersek günün yorgunluğundan kurtuluruz. Halinize ve üstünüze başınıza bakılırsa, siz de benim gibi, epeyce yol yapmışsınız belli ki bugün,' dedi.

İki arkadaş teklifi kabul edince, hancı muhtemelen binanın bu kısmının altında bulunan mahzenine gitmek için mutfak kapısından çıktı. Hancının getirdiği beş koca şişe masanın üzerinde yerini aldığı anda hancının karısı da yemek servisini tamamlamak üzereydi. Evin hanımı olarak salona ve yemeklere son bir bakış attıktan sonra, yolcuların tüm ihtiyaçlarını karşılamış olduğundan emin, mutfaka geri döndü. Hancı da konuklarıyla birlikte içmeye davet edildiğinden, dört kişi, kadının gidip yattığını bile işitmedi. Fakat daha sonra, sohbet aralarında kalan sessizlik anlarında iştilen, kadının yattığı merdiven altının içi oyuk tahtaları üzerinde daha da sesli hale gelen, çok belirgin birkaç horlama sesi, arkadaşların ve özellikle de hancının gülümsemesine neden oldu. Gece yarısına doğru, masanın üzerinde peksimet, peynir, kuru meyveler ve o güzel şaraptan başka bir şey kalmadığı sırada konuklar, özellikle de iki genç Fransız, daha konuşkan bir hale bürünmüştü. Kendi ülkelerinden, eğitimlerinden, savaş-tan söz ettiler. Nihayet konuşma iyice hararetlendi. Pros-

per Magnan, Picardie'ye özgü açıksözlülüğü ve iyi yürekli, şefkatli insanlara özgü bir saflıkla, o burada Ren kıyılarında dolaşırken annesinin ne yapıyor olabileceğini merak ettiğini söyleyerek, tüccarın gözlerinden birkaç damla yaş süzülmesine neden oldu. 'Onu, şu anda yatmadan önce akşam duasını okurken görebiliyorum!' diyordu. 'Beni asla unutmaz. Kendi kendine, "Benim zavallı Prosper'im nerededir kim bilir?" diye soruyordur. Bugün oyunda komşusundan -bu sırada Wilhelm'i dirseğiyle dürterek ekledi- annenden birkaç metelik kazandıysa, Lescheville'deki küçük arazisinin çevresini kuşatan otuz dönümlük araziye almak için gerekli parayı biriktirdiği o büyük kıvılcık toprak kâsenin içine atmıştır. Bu otuz dönüm neredeyse altmış bin frank ediyor. Ne güzel otlak olur orası. Ah! Bir gün oraya sahip olabilirim, hayatımın tamamını Lescheville'de geçiririm, başka bir şeyde gözüm olmaz! Babam ne çok istedi o araziyle, oradaki çayırıkların yanından kıvrıla kıvrıla akan o güzel dereyi! Sonunda sahip olamadan ölüp gitti. Ne oyunlar oynadım orada!'

'Mösyö Walhenfer, sizin de *hoc eratui votis*?' diye sordu Wilhelm.

'Evet mösyö, oldu! Aslında her şeyim vardı ama şimdi...'

Adamcağız cümlesini tamamlayamadan sustu.

'Ben,' dedi yüzü hafif kızaran hancı, 'geçen sene, on yıldan beri hayalini kurduğum bir araziye satın aldım.'

Böylece, şarapla dili çözülen insanlar olarak sohbet dalıp yolculuklarda insanların pek cimrilik etmediği o geçici dostlukla birbirlerini kucakladılar. Yatma ânı gelip çatığında, Wilhelm yatağını tüccara teklif etti.

'Teklifimi kabul etmek konusunda tereddüt etme-

yin çünkü ben Prosper'le yatabilirim,' dedi. 'Emin olun ne ilk olacak bu ne de son. Siz bizim büyüğümüzsünüz, yaşlılara saygı göstermek gerek!'

'Hah!' dedi hancı. 'Karımın yatağının üzerinde bir sürü şilte var. Birini yere serebilirsiniz.'

Sonrasında, ihtiyatlı davranmasına rağmen, işin doğası gereği engel olamayacağı gürültüyü çıkararak pencereyi kapatmaya gitti.

'Peki,' dedi tüccar. 'Bunu teklif etmenizi umuyordum, itiraf edeyim,' diye ekledi sesini alçaltıp iki arkadaşına bakarak. 'Benim denizcilerden şüphe etmeden durmıyorum. Bu geceyi, iki cesur ve namuslu delikanlıyla, iki Fransız askerle birlikte geçirmekten hiç de şikâyetçi değilim! Valizimde yüz bin franklık altın ve elmas var!'

İki delikanlının, sakınılmadan ortaya dökülen bu sırrı duygusal bir çekingenlikle karşılaması, ihtiyar Alman'ı rahatlattı. Hancı yolculara yataklardan birini bozup ayırmak konusunda yardımcı oldu. Sonra, her şey ayarlandıktan sonra, onlara iyi geceler diledi ve yatmaya gitti. Tüccar ve iki doktor, yastıklarının tipiyle ilgili şakalaştılar. Prosper, yastığı olmadığından kendi alet çantasıyla Wilhelm'inkini baş kısmını yükseltmek için şiltesinin altına yerleştirirken Walhenfer de aşırı bir ihtiyatlılıkla, valizini başucuna koymuştu.

'İkimiz de kendi servetimizin üzerinde uyuyacağız: Siz, altınınızın üzerinde, bense alet çantamın! Geriye bir tek, benim aletlerimin bana sizin kazandığınız kadar altın kazandırıp kazandırmayacağını öğrenmek kalıyor.'

'Umudunuzu kesmeyin,' dedi tüccar. 'Çalışmak ve dürüstlük her istediğinize ulaşmanızı sağlar eninde sonunda ama sabırlı olun.'

Walhenfer ve Wilhelm çok geçmeden uykuya daldı. Prosper Magnan ise, belki yatağı fazla sert olduğundan, belki aşırı yorgunluk uykusuzluğa neden olduğundan,

belki de kötü bir ruh hali içinde olduğundan uyanık kaldı. Düşünceleri farkında olmadan kötü bir yöne kayd. Özel olarak da tüccarın üzerinde uyuduğu yüz bin frankı düşündü. Onun için, yüz bin frank, hayal edilemeyecek kadar büyük bir servetti. Uykudan hemen önce, kafamızın içinde karmakanşık görüntülerin dolaştığı ve sıklıkla, gecenin sessizliğiyle, düşüncenin büyümlü bir güce ulaştığı o anda, büyük bir mutlulukla hepimizin yaptığı gibi, bu parayı hayalinde bin bir değişik yolla harcamaya başladı. Annesinin düşünüyene yerine getiriyor, otuz dönümlük araziyi satın alıyor, servetleri arasındaki farkın o güne kadar hayalini kurmasına bile izin vermediği o Beauvais'li bir hanımefendiyle evleniyordu. Bu parayla zevkle dolu bir hayat kuruyor ve kendini, yaşadığı taşrada saygı gören zengin bir aile babası ve belki de, Beauvais'nin belediye başkanı olarak hayal ediyordu. Picardiel'i beyni coştukça coşturdu, hayallerini gerçeğe dönüştürmenin yollarını aradı. Olağanüstü bir heyecanla, hayali bir cinayet tasarlamaya koyuldu. Tüccarın ölümünü hayal ederken, altın ve elmasları apaçık görür gibi oluyordu. Gözleri kamaşmıştı. Yüreği hızlı hızlı çarpıyordu. Şüphesiz bunları düşünmek bile suçtu. Bu altın kütlesiyle büyülenirken cinayet düşüncesiyle baştan çıkıp sarhoş olmuştu. Bu zavallı Alman'ın gerçekten yaşaması gerekip gerekmediğini sordu kendi kendine ve hiçbir zaman var olmadığı varsayımını gözden geçirdi. Kısacası, ceza almayacağı bir cinayet tasarladı. Ren'in diğer yakası Avusturyalılar tarafından işgal edilmiş durumdaydı. Pencerelerin hemen altında bir kayık ve üzerinde de denizciler vardı. Adamın boğazını kesebilir, Ren'e atabilir, valizle birlikte pencereden kaçabilir, altını denizcilere vererek, Avusturya'ya geçebilirdi. Kurbanının kafasını tek bir çığlık atmasına fırsat vermeden kesmek için, kendi cerrahi aletlerini kullanmakta ne kadar beceri gösterebileceğini hesaplamaya kadar vardırı işi..."

Bu noktada Mösyö Tallefer alnını kuruladı ve biraz daha su içti.

“Prosper hiç gürültü yapmadan yavaşça kalktı. Kimseyi uyandırmadığından emin, giyindi, ortak salona geri döndü; ardından, insanın kendi içinde olduğunu aniden fark ediverdiği uğursuz zekâyla, mahkûmların ya da suçluların planlarını uygulamaya koyarken hiç eksiklik hissetmediği o beceri ve irade gücüyle, demir çubukları söktü, en ufak bir gürültü çıkarmadan deliklerinden çıkardı, duvarın yanına yerleştirdi; gıcırtiları boğmak için zıvanalarının üzerine bastırarak açtı pencereyi. Bu sahnenin üzerine solgun ay ışığı yayıldığından Wilhelm ve Walhenfer’in uyuduğu odadaki eşyaları belli belirsiz de olsa görmesi mümkün oluyordu. Burada bir an için duraksadığını söyledi bana. Yüreği öylesine hızlı, öylesine derinden, öylesine gürültüyle çarpıyordu ki, neredeyse dehşete kapıldı. Sonra, soğukkanlılıkla hareket edemeyeceğinden endişe etti; elleri titriyordu; ayak tabanlarını kızgın kömürlerin üzerindeymiş gibi hissediyordu. Fakat tasarısını uygulamaya koymak ona öyle bir mutluluk veriyordu ki, bunu kaderin ona hazırladığı bir lütuf olarak gördü. Pencereyi açtı, odaya geri döndü, ardından çantayı aldı, cinayetini gerçekleştirmek için en uygun aleti aradı.

‘Yatağın yanına geldiğimde,’ dedi bana, ‘farkında olmadan Tanrı’ya sığındım.’

Tüm gücünü toplayarak kolunu kaldırdığında içinden gelen bir ses işittiğini ve bir ışık gördüğünü sandı. Aleti yatağının üzerine attı, öteki odaya kaçtı ve gidip pencerenin önünde durdu. Burada, kendisine derin bir tiksinti hissi duyduysa da, pek de erdemli bir insan olmadığını hissettiğinden, az önce ağına düştüğü büyülenmeye bir kez daha kapılacağından endişe ederek, alelacele yola atladı ve Ren kıyısında, hanın önünde nöbet beklemiş gibi volta atmaya koyuldu. Telaş içinde yaptığı bu yü-

rüyüşte ara sıra Andernach'ta buluyordu kendini. Adımları onu çoğunlukla hana gelmek için indikleri yamaca doğru taşıyordu ama gecenin sessizliği öylesine dipsizdi ki, zaman zaman bekçi köpeklerine güvenerek açık bıraktığı pencereyi gözden yitirecek kadar uzaklaştığı oluyordu. Amacı kendini yormak ve uykusunu getirmektir. Bununla birlikte, bulutsuz bir gökyüzü altında yürümenin, güzel yıldızları hayranlıkla seyretmenin, belki de gecenin temiz havası ve dalgaların melankolik hışırtısıyla çarpılmanın etkisiyle, onu yavaş yavaş sağlıklı bir ruh durumuna geri getiren bir hayal âlemine daldı. Sonunda mantığı anlık çılgınlık halinin tamamen dağılmasını sağladı. Eğitiminden gelen bilgiler, dinsel inançları ve özellikle de, bana söylediğine göre, o zamana kadar baba ocağında sürdürdüğü mütevazı hayatından görüntüler, kötü düşüncelerini alt etmeyi başardı. Geri döndüğünde, Ren kıyısında daldığı uzun derin düşünme halinin büyüünden sonra, büyük bir taşta yaslanmış, bana dediğine göre, uyumaktan çok, bir milyarlık altının başında nöbet bekleyebilecek hale gelmişti. Bu mücadeleden tüm namusuyla güçlü ve gururlu bir halde çıktığı anda, bir esrime ve mutluluk duygusuyla diz çöküp Tanrı'ya şükrettiğinde kendini kiliseye kabul edildiği ilk gündeki gibi mutlu, hafif, kendinden memnun halde buldu. O gün de, tüm zamanını tek söz etmeden, hiçbir şey yapmadan, hatta düşünmeden geçirdiğinden kendini meleklerle layık hissetmişti. Hana geri döndü, gürültü yapmaktan çekinmeden pencereyi kapattı ve hemen yatağına uzandı. Fiziki ve manevi bitkinliği direnmeden uykuya teslim olmasını sağladı. Başını yastığa koymasından kısa bir süre sonra, derin bir uykudan hemen önceki o düşlerle dolu ilk uyuklama haline düştü. Duyular ağırlaşırken hayat yavaş yavaş silinip gider; düşünceler tamamlanmadan kalır ve duyularımızın son titreşimleri bir tür hayal âlemini tetikler.

'Hava ne kadar da ağır,' dedi Prosper. 'Nemli bir buhar soluyorum sanki.'

Havayla ilgili bu hissini, odanın sıcaklığıyla dışarıdaki kırıların temiz havası arasındaki farka bağladı. Fakat çok geçmeden, bir çeşmenin musluğundan düşen su damlalarını andıran tekdüze bir ses işitmeye başladı. Paniğin yarattığı dehşetle, ayağa kalkmak, hancıya seslenmek, tüccarı ya da Wilhelm'i uyandırmak istedi; fakat o anda, maalesef ahşap duvar saatini hatırladı ve sarkacın hareketini hissettiğini sanarak hayal meyal, karmakarışık işittiği o sesle uykuya daldı."

"Su ister misiniz Mösyö Tallefer?" dedi ev sahibi, bankacının farkında olmadan karafa uzandığını görerek.

Karaf boştu.

Mösyö Hermann, bankacının sözlerinin neden olduğu küçük bir aradan sonra anlatmaya devam etti.

"Ertesi sabah," dedi, "Prosper Magnan büyük bir gürültüyle uyandı. Kulakları yırtan çığlıklar işittiğini sanıyor, henüz uykumuzun arasında başlayan dayanılmaz his, uyandığımızda da devam ettiğinde yaşadığımız o şiddetli sinir bozukluğunu hissediyordu. Hani içimizde bedensel bir etki, yaygın ifadeyle söylersem, bir ürperme olur; bilim için merak uyandırıcı unsurları olmasına rağmen henüz yeterince irdelenmemiş bir olgudur bu. Hissettiğimiz bu korkunç boğuntu, varlığımızın uyku boyunca ayrı kalmayı sürdüren iki ayrı yanının aniden birleşmesiyle ortaya çıkar ve olağan koşullarda hızla kaybolur; fakat zavallı doktorda boğuntu devam etti, hatta birdenbire büyüdü ve kendi şiltesiyle Walhenfer'in kar-yolası arasında bir kan gölü fark ettiğinde dehşet noktasına vardı. Zavallı Alman'ın başı yerde duruyordu ama bedeni yatağında kalmıştı. Kanının tamamı boynundan akıp gitmişti. Prosper Magnan, adamın açık kalmış, sabit bakan gözlerini, kanlar içindeki kendi ellerini ve yatak

çarşaflarını, yatağının üzerindeki kendi cerrah aletini görünce bilincini kaybederek Walhenfer'in kanının içine düşüp kaldı.

'Aklımdan geçenlerin cezasını çekmeye başlamıştım bile,' dedi bana.

Bilinci tekrar yerine geldiğinde, kendisini oturma odasında buldu. Bir sandalye üzerine oturtulmuştu. Çevresi Fransız askerleriyle çevriliydi, dikkatli ve meraklı bir kalabalığın karşısındaydı. Birkaç tanığın ifadesini alıp bir tutanak düzenlemekle meşgul cumhuriyet savcısına boş gözlerle baktı. Hancıyı, karısını, iki denizciyi ve hanın hizmetçisini tanıdı. Katilin kullandığı cerrah aletini de tabii..."

Mösyö Taillefer bu noktada öksürdü, cebinden mendilini çıkarıp burnunu sildi, alnını kuruladı. Büyük bir doğallıkla yaptığı bu hareketleri benden başka kimse fark etmedi. Konukların tamamı gözlerini Mösyö Hermann'a kenetlemiş, onu doymak bilmez türden bir doymazlıkla dinliyorlardı. Tedarikçi dirseğini masanın üzerine dayadı, başını sağ elinin içine yerleştirdi ve sabit bakışlarını Hermann'a dikti. Sonrasında ne bir heyecan ne bir ilgi belirtisi gösterdi; fakat yüzü hâlâ, karafın kapağıyla oynadığında olduğu kadar düşünceli ve solgundu.

"Katilin kullandığı cerrah aleti, Prosper'in alet çantası, cüzdanı ve belgeleriyle birlikte masanın üzerinde duruyordu. Topluluğun bakışları, bir bu ikna edici parçalara bir sönük gözleriyle neredeyse ölmek üzere gibi görünen delikanlının üzerine dönüyordu. Dışarıdan gelen karmakarışık homurtular, cinayet haberinin yayılmasıyla hanın önüne toplanmış, muhtemelen katili tanıma peşinde bir kalabalığın varlığına işaret ediyordu. Salon pencerelerinin altına yerleştirilmiş nöbetçilerin ayak sesleri, tüfeklerinden çıkan gürültü, halkın kendi aralarındaki konuşmalarının oluşturduğu uğultuyu bastırıyordu;

fakat han kapalıydı ve dolayısıyla avlu boş ve sessizdi. Prosper Magnan, zabıt tutan memurun bakışlarına katlanamazken, bir adamın elini sıkıldığını hissetti ve bu düşman kalabalığın arasında koruyucusunun kim olduğunu görmek için gözlerini kaldırdı. Andernach'ta karargâh kurmuş alayın binbaşı rütbesine sahip cerrahını üniformasından tanıdı. Adamın bakışı öylesine delici, öylesine ciddiye ki, zavallı delikanlı ürperdi ve başı sandalyesinin arkasına düştü. Bir erin sirke koklatması üzerine hemen kendine geldi. Bununla birlikte yabancı gözleri yaşam ve zekâdan öylesine yoksun görünüyordu ki cerrah; Prosper'in nabzını kontrol ettikten sonra memura:

'Yüzbaşı, şu anda bu adamı sorgulamak mümkün değil,' dedi.

'Peki o zaman, götürün onu!' diye cevap verdi yüzbaşı cerrahın sözünü kesip doktorun arkasında duran bir onbaşıya seslenerek.

Asker alçak sesle:

'Alçak herif! En azından cumhuriyetin onurunu korumak adına şu iğrenç Almanların önünde başın dik yürümeye çalış!' dedi.

Bu sözler Prosper Magnan'ı kendine getirdi. Ayağa kalktı, birkaç adım attı ama kapı açıldığında dışarıdaki havanın yüzüne çarpışını hissetmesi ve kalabalığın içeri girişini görmesiyle, tüm gücü terk etti bedenini, dizlerinin bağı çözüldü, olduğu yerde sallandı.

'Bu alçak herif çoktan hak etti ölümü! Yürüsene!' diye homurdandı onu desteklemek için koluna giren iki asker.

'Ah alçak! Alçak! İşte o! İşte o! İşte orada! İşte!'

Hakaretler yağdırarak yanından yürüyen ve her adımda daha da büyüyen kalabalıktan yükselen bu sözcükler, ona tek bir ağızdan çıkıyor gibi geliyordu. Handan hapishaneye giden yol boyunca halkın ve askerlerin

yürürken çıkardıkları gürültü, aralarındaki konuşmanın yarattığı uğultu, gökyüzünün görüntüsü ve havanın serinliği, Andernach manzarası ve Ren sularının ürpertisi, doktorun ruhuna, uyandığından beri yaşadığı tüm hisler gibi belli belirsiz, karmakarışık, donuk izlenimler halinde yansiyordu. Bana söylediğine göre, ara sıra artık hayatta olmadığı hissine kapılıyordu."

Mösyö Hermann hikâyeye ara vererek:

"O sırada hapisteydim," dedi. "Yirmi yaşındaki herkes gibi ben de coşkuyla ülkemi savunmak istiyordum. Andernach çevresinde topladığım bir bölük gönüllünün komutanlığını üstlenmiştim. Birkaç gün öncesinde, gece vakti, sekiz yüz kişilik bir Fransız müfrezesinin ortasına düşmüştüm. Biz en fazla iki yüz kişiydik. Muhbirlerim beni satmıştı. Andernach Hapishanesi'ne atıldım. Bölgeye gözdağı vermek istedikleri için, herkese örnek olsun diye asılmam söz konusuydu o sıralarda. Fransızlar misillemeden söz ediyorlardı ama Cumhuriyetçilerin benim üzerimden intikam almak istedikleri cinayet, Elektorat'da işlenmemişti. Babam, Augereau'dan affedilmemi talep etmeye gitmek için üç günlük erteleme almıştı. Augereau beni affetti. Dolayısıyla Prosper Magnan, Andernach Hapishanesi'ne girdiği anda ben de oradaydım, bende çok büyük bir acıma hissi yarattı. Beti benzi atmıştı. Üstü başı perişandı, kan lekeleri içinde olmasına rağmen, yüzünde beni fazlasıyla etkileyen bir temizlik ve masumiyet göze çarpıyordu. O uzun sarı saçları ve mavi gözleriyle benim için Almanya'nın simgesiydi adeta. Bozguna uğrayan ülkemin hakiki sembolü olarak bana, bir katil gibi değil, daha çok bir kurban gibi göründü. Pencereimin altından geçtiği sırada, geçici bir akıl kırıntısına kavuşan bir delinin acı ve melankolik gülümsemesiyle baktı bana. Bu gülümsemenin bir katile ait olması şüphesiz mümkün değildi. Gardiyanı gördüğümde, yeni gelen mahkûm hakkında sorular sordum.

'Hücrelerine girdiğinden beri hiç konuşmuyor. Oturdu, başını elleri arasına aldı, uyuyor mu düşünüyor mu belli değil. Fransızlara bakılırsa, yarın icabına bakacaklarmış; yirmi dört saat içinde kurşuna dizilecekmiş.'

Akşam, hapishane bahçesinde dolaşmama izin verilen kısa zaman zarfında, mahkûmun penceresinin altında bekledim. Sohbeta başladık ve değişik sorularıma oldukça dürüst cevaplarla, açık yüreklilikle macerasını anlattı bana. Bu ilk konuşmadan sonra, masumiyetinden şüphe etmez oldum artık. Talebim üzerine, birkaç saat yanında kalma izni verdiler. Dolayısıyla birkaç kez daha gördüm onu. Zavallı çocuk tüm düşüncelerini dolambaçlı yollara sapmadan anlattı bana. Masum olduğunu biliyor ama yine de suçlu hissediyordu kendini. İçinde karşı koyma gücü bulduğu korkunç girişimini hatırlayınca, uyanıkken aklından geçirdiği suçu, uykusunda, uyur-gezer bir halde başarmış olmaktan endişe ediyordu. 'Peki ya arkadaşın?' dedim ona.

'Ah!' diye bağırdı heyecanla. 'Wilhelm öyle bir şey yapamaz...'

Sözünü bitirmedi bile. Gençlik ve erdem dolu bu ateşli sözler üzerine, elini sıktım.

'Uyandığında dehşete kapılıp kendini kaybetmiş ve kaçmış olmalı,' dedi.

'Sizi uyandırmadan,' dedim ona. 'Bu durumda, savunmanız zor olmayacak çünkü Walhenfer'in valizi çalınmamış olmalı.'

Birden gözyaşlarına boğuldu.

'Ah! Evet, ben masumum,' diye haykırdı. 'Onu ben öldürmedim. Rüyalarımı hatırlıyorum. Okuldan arkadaşlarımla kovalamaca oynuyordum. Rüyamda koşup oynadığımı görürken, gidip o tüccarın kafasını kesmiş olamam.'

Ara sıra biraz olsun sakinleşmesini sağlayan ümit ışıklarına rağmen, sürekli bir pişmanlık hissi altında ezil-

diğini hissediyordu. Tüccarın başını kesmek için kolunu kaldırmış olduğuna şüphe yoktu. Kendi kendini yargılıyor, kafasında da olsa işlediği cinayetten sonra, yüreğinin temiz olduğuna ikna olmuyordu.

'Her şeye rağmen iyi bir insanım ben!' diye bağıırıyordu. 'Ah zavallı annem! Belki de şu anda, halı kaplı küçük salonda komşularıyla neşe içinde iskambil oynuyordur. Bir insanı öldürmek için elimi kaldırmış olduğumu bir bilse... Ah! Ölürdü kesin! Üstelik cinayet zanlısı olarak hapishanedeyim. O adamı öldürmedim ama annemin ölümüne neden olacağım kesin!'

Bu sözlerin üzerine ağlamaya başlamadıysa da, Picardie'lilerde oldukça sık görülen o kısa süreli ani parlamayla coşarak, kendini duvara doğru fırlattı, ben tutmasam kafasını parçalayacaktı.

'Mahkeme kararını bekleyin,' dedim ona. 'Beraat edeceksiniz, masumsunuz. Ve anneniz...'

'Annem,' diye haykırdı öfkeyle, 'suçlandığımı öğrenecek bir kere. Küçük yerlerde, işler böyle yürür, üzüntüsünden ölecek zavallı kadın. Zaten, masum da değilim ki. Tüm gerçeği öğrenmek ister misiniz? Vicdanımın bekâretini kaybettiğimi hissediyorum.' Bu korkunç sözden sonra oturdu, kollarını göğsünde kavuşturdu, başını eğdi ve kararısar bir edayla yere baktı. O anda, gardiyan odama dönmemi söylemeye geldi. Fakat arkadaşımı bana çok derin gibi görünen bir umutsuzluk ânında terk etmek zorunda kaldığım için kızgın, dostluk duygusuyla sarıldım kendisine: 'Sabırlı olun,' dedim, 'her şey yoluna girecek belki de. Namuslu bir adamın sözleri içinizdeki şüpheleri dindirebilecekse, sizi sevdiğimi ve değer verdiğimi bilin. Dostluğumu kabul edin ve kendi vicdanınızla barışık değilseniz, benimkine güvenerek uyuyun.' Ertesi gün, sabah dokuza doğru, bir onbaşı ve dört tüfekli asker, doktoru almaya geldi. Askerlerin çıkardığı gürültüyü işitir işitmez

pencereme çıktım. Delikanlı avluyu geçerken bir bakış attı bana. Düşünceler, hisler, teslimiyet ve bilemediğim bir tür hüznün ve melankoliyle dolu bu bakışı asla unutmuyacağım. Bir insanın son dostuna, sona eren hayatını emanet ettiği bir tür açık ve sessiz vasiyetnameydi bu. Gece onun için şüphesiz çok zor, çok yalnız geçmişti; ama yüzündeki solgunluk, belki de kendine karşı hissettiği yeni bir güven duygusunun içinde gizli Stoacı bakışı gösteriyordu. Belki de bir pişmanlıkla arındığına, acısıyla ve utancıyla temizlendiğine inanıyordu. Kararlı adımlarla yürüyordu. Sabah erkenden kalkmış, istemeden temas etmiş olduğu kan lekelerini yok etmişti. 'Ellerim uyurken istemeden bulanmış olmalı kana; uykumda her zaman çok hareket etmişimdir zaten,' demişti bana bir gün önce korkunç bir umutsuzluk vurgusuyla. Savaş mahkemesine çıkarılacağını öğrendim. Tümen, ertesi gün yoluna devam edecekti ve alay komutanı, cinayetin işlenmiş olduğu Andernach'tan, dava olay yerinde karara bağlanmadan ayrılacak istemiyordu... Mahkeme süresince, ölümcül bir boğuntu içinde yaşadım. Prosper Magnan'ı, nihayet, öğleye doğru hapishaneye geri getirdiler. O sırada gündelik yürüyüşüme çıkmıştım; beni fark etti ve gelip kollarıma atıldı. 'Mahvoldum,' dedi bana. 'Mahvoldum, hiç umut yok! Buradaki herkes için bir katil olarak kalacağım...' Sonra gururla başını kaldırdı. 'Bu adaletsizlik masumiyetimi tamamen geri verdi bana. Hayatım bundan sonra daima allak bullak olacaktı; oysa şimdi ölümüm sitemsiz olacak. Bir başka hayat var mıdır acaba?' Tüm 18. yüzyıl bu beklenmedik soruya cevap aramakla geçmişti. Düşüncelere dalıp kalakaldı. 'Sonuçta,' dedim ona, 'ne cevap verdiniz? Size ne sordular? Olayı bana anlattığınız gibi tüm saflığıyla aktarmadınız mı?' Bir süre bakakaldı ve ürkütücü bir sessizliğin ardından şu ateşli ve heyecanlı sözlerle cevap verdi bana, 'Önce, "gece boyunca handan dışarı çık-

tınız mı?" diye sordular. "Evet," dedim. "Nereden?" diye sordular. Kızarak cevap verdim, "Pencereden," diye. "Demek pencereyi açmıştınız!" "Evet," dedim. "Pek ihtiyatlı davranmışsınız. Hancı hiç ses işitmemiş!" Şaşırıp kaldım. Denizciler beni ortalıkta dolaşırken, bir Andernach'a bir ormana doğru yürürken gördüklerini beyan ettiler. Defalarca gidip geldiğimi, altınları ve elmasları gömmüş olabileceğimi söylediler. Sonuçta valiz bulunamadı! Zaten pişmanlıklarım yüzünden sürekli kendimle savaşıyorum. Konuşmak istediğim sırada, "Bir cinayet işlemek istedin!" diye bağıırıyordu içimden acımasız bir ses. Her şey bana karşıydı, ben bile!.. Arkadaşım konusunda sorguladıklarında, sonuna kadar savundum onu. Bunun üzerine bana, "İçinizden birini suçlu bulmak zorundayız; siz, arkadaşınız, hancı ya da karısı! Bu sabah tüm pencereler ve kapılar kapalı bulundu!" dediler. Bu sözler üzerine,' diye devam etti, 'sesim soluğum çıkmadı, gücüm tükendi, ruhum donup kaldı. Arkadaşıma kendimden çok güvendiğimden, onu suçlayamıyordum. İkimizin birlikte bir cinayetin suç ortakları olduğumuzu düşündüklerini ve aramızdan beceriksiz olanın ben olduğumu düşündüklerini anladım! Cinayeti uyurgezerlikle açıklamaya ve arkadaşımı savunmaya çalıştım; o anda saçmaladığımı anladım. Mahvolmuştum. Hâkimlerin gözlerinde okudum mahkûmiyet kararının verilmiş olduğumu. İnanmadıklarının kanıtı gülümsemelerle bakıyorlardı. Her şey bitmişti. Şüpheleri yoktu. Yarın kurşuna dizileceğim. Kendimi değil, zavallı annemi düşünüyorum artık!' Sustu, gökyüzüne baktı, gözyaşı dökmedi. Gözleri kuru ama ifadesi allak bullaktı.

Frédéric! Ah! Ötekinin adı Frédéric'ti, Frédéric! Evet, adı Frédéric'ti!" diye bağırdı Mösyö Hermann bir zafer edasıyla.

Yanımda oturan kadın ayağıyla beni dürterek Mösyö Taillefer'i göstermek üzere bir işaret yaptı. Eski teda-

rikçi, eliyle gözlerini saklamaya çalışıyordu ama parmaklarının arasından, bakışlarında endişe verici bir alev gördüğümüz izlenimine kapıldık.

"Ne diyorsunuz?" dedi kadın kulağıma. "Ya adı Frédéric'se!"

"Susun!" demek ister gibi göz devirerek cevap verdim.

Hermann şöyle devam etti:

"Doktor, 'Frédéric beni alçakça terk etti,' diye haykırdı. 'Korkmuş olmalı. Belki de hanın içinde bir yere saklanmıştı çünkü ikimizin de atları sabah avluda duruyordu.'

Bir an sustuktan sonra ekledi:

'Anlaşılmaz bir gizem! Uyurgezerlik, uyurgezerlik! Daha önce tek bir kez başıma gelmişti ve o da altı yaşındaydı.'

Ayağını yere vurarak devam etti:

'Bu dünyadan, dostluğa dair tüm inancımı yitirerek mi gideceğim? Beş yaşında başlayıp, anaokulunda, sonraki tüm okullarda devam eden bir kardeşlikten şüphe ederek ölmeden mezara mı gireceğim? Frédéric nerede?'

Ağladı.

'Demek ki bir duyguya hayattan daha çok tutunuyoruz. İçeri girelim, hücremde olmayı tercih ederim. Beni ağlarken görmelerini istemiyorum. Cesaretle gideceğim ölüme ama yersiz kahramanlıklar yapmayı bilmiyorum. Güzel hayatın kısa sürdüğüne yandığımı da itiraf etmeliyim. Bu gece hiç uyumadım; çocukluğumdan sahneler hatırladım ve anısıyla bile mahvolduğum o çayır-larda koşarken gördüm kendimi.'

Durdu ve ekledi: 'Bir geleceğim vardı. Bir düzine adam; bir teğmen bağırarak, "Silah omza! Nişan al, ateş!" Bir gümbürtü kopacak ve rezillik! İşte şimdi geleceğim bu! Ah! İyi ki Tanrı var, yoksa her şey çok aptalca olacaktı.'

Bu sırada beni yakaladı ve tüm gücüyle sarılmak üzere kollarımın arasına atıldı.

'Ah! Ruhumu açabildiğim son insan sizsiniz. Özgür kalacaksınız! Annenizi göreceksiniz! Zengin misiniz fakir mi bilmiyorum ama ne fark eder! Benim için dünyaya bedelsiniz. Bunlar sürekli savaşmayacak ya! Ah! Barış yaptıkları zaman Beauvais'ye gidin. Annem benim korkunç ölüm haberimi aldıktan sonra hâlâ hayatta kaldıysa, bulun onu. "Oğlunuz masumdur!" diyerek teselli edin. Size inanacaktır. Ona bir mektup yazacağım; ama asıl önemlisi siz ona son bakışımı götüreceksiniz, sarıldığım son insan olduğunuzu söyleyeceksiniz. Ah! Siz benim son dostumsunuz, zavallı kadın sizi çok sevecektir.'

Anılarının ağırlığı altında ezilmiş gibi görüldüğü bir sessizlik ânından sonra:

'Burada, askerleri de tanımıyorum komutanları da; hepsi benden tiksiniyor. Siz olmasanız, masumiyetim Tanrı'yla benim aramda bir sır olarak kalacaktı.'

Son isteklerini yerine getireceğime yemin ettim. Sözlerim ve yürekten davranışım onu duygulandırdı. Kısa bir süre sonra askerler onu almaya geldi ve savaş mahkemesine götürdü. Suçlu bulunmuştu. Yargı kararını takip etmesi gereken formaliteleri bilmiyorum, genç cerrahın hayatını gerektiği gibi savunup savunmadığını bilmiyorum ama ertesi sabah kurşuna dizilmeyi bekliyordu. Geceyi annesine mektup yazarak geçirdi.

'İkimiz de özgür kalacağız,' dedi bana gülümseyerek, ertesi gün onu görmeye gittiğimde. 'Generalin sizin af belgenizi imzaladığını öğrendim.'

Sessiz kaldım ve çizgilerini hafızama kazımak için dikkatle baktım yüzüne. Bu sırada bir tiksinti ifadesine büründü ve bana:

'Mide bulandıracak kadar alçaldım! Bütün gece, bu duvarlardan bağışlanmam için merhamet diledim,' dedi ve hücresinin duvarlarını gösterdi.

'Evet, evet,' diye devam etti, 'umutsuzluk içinde

haykırdım, isyan ettim, olabilecek en korkunç manevi işkencelerden birini yaşadım. Tek başıyaydım! Şimdiyse başkalarının ne diyeceğini düşünüyorum... Cesaret insanın üzerine giyeceği bir giysidir. Ölüme kararlılıkla gitmeliyim... Yine de..."

İki adalet

"Ah! Devam etmeyin!" diye bağırdı öyküyü dinlemek isteyen genç kız, o sırada Nürnbergli'nin sözünü aniden keserek. "Olayın sonunun belirsiz kalmasını istiyorum, delikanlının kurtulduğunu düşünebilmek için. Kurşuna dizildiğini öğrenirsem, bu gece uyuyamayacağım. Gerisini yarın anlatırsınız."

Masadan kalktık. Yanımda oturan kadın Mösyö Hermann'ın uzattığı kola girerken: "Kurşuna dizildi, değil mi?" diye sordu.

"Evet. Ben infaza tanık oldum."

"Nasıl mösyö? Nasıl dayanabildiniz..." dedi kadın.

"Benden rica etmişti madam. Hayattaki bir adamı, sevdiğiniz bir adamı, bir masumu ölürken izlemek çok korkunç bir şey! Bu zavallı delikanlı gözünü benden hiç ayırmadı. Yalnızca bende yaşıyordu artık sanki! Son nefesini alıp annesine taşımamı istiyordu."

"Eh peki, gördünüz mü annesini?"

"Amiens Ateşkes Anlaşması'ndan sonra, annesine onun masum olduğu müjdesini verebilmek için Fransa'ya gittim. Bu seyahate bir hac yolculuğuna çıkıyormuş duyusuyla başlamıştım. Fakat Madam Magnan acısından ölmüştü. Derin bir sarsıntı yaşayarak yanımda getirdiğim mektubu yaktım. Almanlara özgü aşırı tepkimle dalga geçeceksiniz belki ama hiçbir varlık fark etmeden, çölün ortasında aniden bir aslanla karşılaşan bir seyyahın attığı çığlık misali, iki mezar arasında atılan veda çığlık-

larını saklayacak bu ebedi sırla çok büyük bir melankoliye kapılarak, bir dram yaşadım.”

Sözünü keserek sordum:

“Peki size bu salondakilerden birini gösterip, ‘İşte katil bu!’ diyerek karşınıza çıkarsalar, başka bir dram olmaz mıydı bu? Ne yapardınız o zaman?”

Mösyö Hermann şapkasını alıp dışarı çıktı.

“Toy bir delikanlı gibi davranıyorsunuz,” dedi çok alçak sesle yanımda oturan kadın. “Taillefer’e bakın! Bakın! Şurada, şöminenin köşesindeki koltuğa oturmuş, Matmazel Fanny’dan bir fincan kahve alıyor. Gülümsüyor. Bu maceradaki katil o olsa, azap içinde kıvranıyor olması gerekirdi; bu kadar sakın kalabilir miydi hiç? Yüzünde gerçek bir huzur yok mu?”

“Evet, ama gidip ona Almanya’da savaşa katılıp katılmadığını sorun bakalım!” diye atıldım.

“Neden olmasın?”

Bunun üzerine, önlerine bir meydan okuma fırsatı çıktığında ya da ruhları merakın hükümdarlığı altına girdiğinde nadiren eksikliğini yaşadıkları o gözüpeklikle tedarikçiye doğru ilerledi.

“Almanya’ya gittiniz mi hiç?” diye sordu.

Taillefer neredeyse elindeki fincanın tabağını düşürüyordu.

“Ben mi madam? Hiç gitmedim.”

Bu sırada bankacı sözünü kesti:

“Neler diyorsun Taillefer? Wagram Seferi’nde ordu da levazımatçı değil miydin sen?”

“Ah evet!” diye cevap verdi Mösyö Taillefer. “O zaman gitmiştim.”

“Yanıyorsunuz, iyi bir adam o!” dedi bana yanımda oturan kadın geri döndüğünde.

“Eh peki!” diye bağırdım. “Bu akşam sona ermeden, saklandığı delikten çıkaracağım katili.”

Her gün gözümüzün önünde, şaşırtıcı derinlikte ama yine de fark edilmek için fazla basit bir manevi olay yaşanır geçer. Biri, diğerinin şerefini lekeleyen özel ve gizli bir olayı veya bir sırrı bildiği için onu aşağılama ya da nefret etme hakkına sahip olduğunu düşünen iki adam bir davette karşılaştığında, bu ikisi aralarını düzeltecek ya da onları birbirinden ayıracak uçurumu fark eder ve hisseder. Fark ettirmeden birbirlerini gözlemler, birbirleriyle uğraşırlar; bakışları, hareketleri, düşüncelerinin tarifi olanaksız yansımasının açığa çıkmasını sağlar; aralarında bir mıknaş vardır adeta. İntikam mı suç mu, nefret mi hakaret mi, hangisi daha güçlü bir çekim yaratır bilmiyorum. Şeytanın huzurunda dağıttığı mayasız ekmeği takdis edemeyen papaz benzeri, her ikisi de rahatsızdır, güvensizdir: Hangisi bilmem ama biri naziktir, diğeri karamsar; biri kızarır bozarır, diğeri korkudan titrer. Çoğunlukla intikam alan da, kurbanı kadar alçaktır. Çok az insan gerekli olduğunda bile kötülük yapacak cesarete sahiptir aslında ve çoğu insan, gürültü patırtıdan nefret ettikleri ya da trajik bir sondan korktukları için susar ya da affeder. Ruhlarımızın ve duygularımızın böyle iç içe geçmesi, tedarikçiyle benim aramda gizemli bir savaşa neden oluyordu. Mösyö Hermann öyküsünü anlatırken dönüp ettiğim ilk sözden beri, bakışlarımdan kaçınıyordu. Belki de tüm konukların bakışlarından kaçınıyordu! Bankacının deneyimsiz kızı Ganny'le sohbet ediyordu. Şüphesiz tüm suçlular gibi o da, yanında biraz olsun huzur bulma umuduyla, masum olana yaklaşma ihtiyacı hissediyordu. Uzağında olsam da, kulağım ondaydı. Delici bakışlarım büyülüyordu onu sanki. Fark ettirmeden beni süzebileceğini sandığı anlarda, bakışlarımız karşılaşıyordu ve gözkapakları iniveriyordu hemen. Taillefer bu işkenceden yorgun düşünce, bunu durdurmak için aceleyle oyuna oturdu. Gidip rakibinden

yana bahse girdim ama aslında kaybetmek istiyordum. İstedğim oldu. Oyuncu kalkınca yerini aldım ve kendimi katille karşı karşıya buldum...

"Mösyö," dedim ona kâğıtları dağıttığı sırada, "durumunuzu açıklama nezaketinde bulunur musunuz?"

Hemen markalarını soldan sağa geçirdi. Daha önce yanımda oturan kadın da yanıma gelince, ona anlamlı bir bakış attım.

Tedarikçiye dönerek sordum:

"Pek çoğunu tanıdığım Beauvais'li bir aileden geliyor olabilir misiniz Mösyö Frédéric Taillefer?"

"Evet mösyö," diye cevap verdi.

Kartları elinden düşürdü, yüzü sararıp soldu, başını elleri arasına aldı, onun için bahse girenlerden birinden oyunu devralmasını rica etti ve ayağa kalktı.

"Burası çok sıcak oldu," diye bağırdı. "Korkarım..."

Sözünü tamamlamadı. Yüzünde birden korkunç bir acı ifadesi belirdi ve alelacele dışarı çıktı. Ev sahibi, durumuyla çok ilgili görüldüğü Taillefer'in peşinden gitti. Yanımda oturan kadınla birbirimize baktık; ama onun da yüzüne, ne olduğunu tam olarak anlayamadığım acı dolu bir hüznün yayıldığını fark ettim.

"Davranışınız fazla acımasız değil miydi?" diye sordu bana, kaybettikten sonra oyundan ayrıldığım bir sırada beni bir pencere yanına götürerek. "İnsanların yüreklerinden ne geçtiğini okuma gücünüz olmasını ister miydiniz? Hem beşeri hem ilahî adaleti kendi gidişatına bıraksanız olmaz mı? Birinden kaçsak da, diğerinden kurtulamayız nasılsa! Ağır ceza mahkemesinin rolü, özenilecek şey midir? Neredeyse bir cellat gibi davrandınız."

"Merakınızı paylaşıyor benimsini kamçıladıktan sonra, bir de ahlak dersi mi veriyorsunuz şimdi?"

"Tekrar düşünmeme neden oldunuz," diye cevap verdi kadın.

"Alçakları rahat bırakıp zavallıların karşısına dikilelim ve paraya tapalım o halde! Neyse bırakalım bunları," diye ekledim gülererek. "Şu anda salona giren genç kıza bakın lütfen."

"Eee, kim bu?"

"Üç gün önce Napoli büyükelçisinin balosunda gördüm ve delicesine âşık oldum ona. Merhamet edin de, adını söyleyin bana. Kimse bana..."

"Matmazel Victorine Tallefer bu!"

Başımın döndüğünü hissettim.

"Üvey annesi," diye devam etti sesini güçlkle işittiğim yanımda oturan kadın, "eğitimini gecikmeli olarak bitirdiği manastırdan kısa süre önce çıkardı onu. Babası, kızını uzun zaman boyunca tanımayı reddetti aslında. Buraya ilk kez geliyor. Çok güzel ve çok da zengin."

Bu sözlere alaycı bir gülümseme eşlik ediyordu. O sırada, tiz ama boğuk çığlıklar işittik. Yakınlardaki bir odadan geliyor gibi görünüyordu çünkü bahçeye seslerin çok az bir kısmı ulaşyordu.

"Mösyö Tallefer'in sesi değil mi bu?" diye haykırdım.

Tüm dikkatimizi sese vermiştik ki, kulaklarımıza dehşet verici inlemeler ulaştı. Bankacının karısı telaşla bize doğru koştu ve pencereyi kapattı.

"Aman rezalet çıkmasın," dedi bize. "Matmazel Tallefer babasının sesini duyarsa, sinir krizi geçirecektir muhtemelen!"

Bankacı salona döndü, Victorine'i arayıp buldu ve fısıltıyla bir şeyler söyledi. Genç kız hemen ardından bir çığlık koyuvererek kapıya doğru atıldı ve gözden kayboldu. Bu olay büyük bir şaşkınlığa neden oldu. Oyunlar durdu. Herkes yanındakine neler olduğunu soruyordu. Mırıltılar gitgide arttı ve gruplar oluştu.

"Mösyö Tallefer acaba kendini..." diye sordum kendi kendime.

“Öldürdü mü?” diye atıldı alaycı komşum. “Yasını tutmaktan mutlu olacaksınız sanırım!”

“Peki ama ne olmuş olabilir?”

“Zavallı adam,” diye cevap verdi ev sahibesi, “Mösyö Brousson sık sık hatırlattığı halde adını bir türlü aklımda tutamadığım bir hastalığın pençesinde kavrıyor; yine bir kriz gelmiş olmalı.”

“Nasıl bir hastalık bu?” diye sordum aniden sorgu yargıcı gibi.

“Ah! Korkunç bir hastalık mösyö,” diye cevap verdi kadın. “Doktorlar çaresini bilmiyor. Çok büyük acı veriyor belli ki. Bu zavallı Tallefer, benim çiftliğimde kaldığı bir dönemde yine bir krize girmişti de, ılıklarını ısıtmemek için komşu çiftliklerden birine gitmek zorunda kalmıştım. Tüyer ürpertici çığlıklar atıyor, kendini öldürmek istiyordu. Böyle zamanlarda, adamı yatağına bağlatmak ve deli gömleği giydirmek zorunda kalıyor kızı. Bu zavallı adam, kafasının içinde, beynini kemiren hayvancıklar olduğunu iddia ediyor: Beyni zonkluyormuş, testereyle kesiliyor hissine kapılıyormuş, her bir siniri ayrı ayrı çekiliyormuş adeta. Başı o kadar ağrıyormuş ki, bir zamanlar biraz rahatlasın diye uyguladıkları yakıların acısını bile hissetmiyormuş. Fakat Mösyö Brousson, doktorların, bunun bir sinir hastalığı, bir tür sinir yangısı olduğunu söyleyerek yakıları yasakladığını, boyna sülük yapıştırmak ve başın üzerine afyon sürmek gerektiğini söylediğini anlattı. Gerçekten de, krizler daha seyrek gelir oldu. Her yıl sonbahar sonuna doğru görülüyor artık. Tallefer iyileştiği zaman, böyle acılar hisseceğine dayak yemeyi tercih edeceğini tekrarlıyor.”

Davetin neşe kaynağı olan bir tüccar:

“Çok acı çekiyor olmalı,” dedi.

“Ah!” diye devam etti kadın. “Geçen sene neredeyse ölüyordu. Acil bir iş için tek başına gitmiş çiftliğine; yar-

dım edecek kimse olmadığından, muhtemelen yirmi iki saat öylece kaskatı yatmış kalmış ölü gibi. Ancak çok sıcak bir banyoyla kurtarabilmışler.”

“Bir tür tetanoz öyleyse değil mi?” diye sordu tüccar.

“Bilmiyorum,” diye devam etti kadın. “Ordudayken yakalandığı bu hastalığı neredeyse otuz yıldır çekiyor; bir gemi seyahatinde düşünce, kafasına bir kıymık parçası girdiğini söylüyor. Aslında, Brousson onu iyileştirebilmeyi umut ediyor. İngilizlerin bu hastalığı hidrosiyamik asit kullanarak risksiz tedavi etmenin yolunu buldukları iddia ediliyor.”

O anda, evin içinde çınlayan diğerlerinden daha tiz bir çığlık, dehşet içinde donup kalmamıza neden oldu.

“Tamam işte! Benim sürekli işittiğim ses buydu,” diye devam etti bankacının karısı. “Sandalyemden sıçramama neden oluyor, sinirlerimi altüst ediyordu. Fakat tuhaf bir durum! Zavallı Taillefer, bu tarifsiz acılarla kıvrılıyor ama ölecek gibi de olmuyor. Bu korkunç işken-ceden kurtulduğu anlarda her zamanki gibi yiyip içiyor. (Doğa bazen çok tuhaf!) Bir Alman doktor, ona bunun kafasını etkileyen bir tür gut olduğunu söylemiş; aslında Brousson’un görüşüne de oldukça uygun.”

Ev sahibesinin çevresinde oluşan gruptan ayrıldım ve uşağın çağırmaya geldiği Matmazel Taillefer’le birlikte dışarı çıktım...

“Ah Tanrım! Tanrım!” diye bağılıyordu ağlayarak. “Babam bu kadar acı çekmek için ne günah işlemiş olabilir? Bu kadar iyi bir insan!”

Onunla birlikte merdivenleri indim ve arabasına binmesine yardım ederken, iki büklüm halde gördüm babasını. Matmazel Taillefer, babasının ağzını mendille kapatarak inleme seslerini boğmaya çalışlıyordu. Ne yazık ki, adam beni fark etti ve yüzü daha da acıyla kasıldı; kasılmayla çıkan bir çığlık havayı delip geçti; adam bana son bir korkunç bakış attı ve araba yola koyuldu.

O yemeğin, o akşamın, hayatım ve ruh halim üzerinde çok ağır bir etkisi oldu. Matmazel Tallefer'i, belki de tam da şerefime düşkünlüğüm ve nezaketim, bir katille akraba olmaya engel oluşturduğu için seviyordum. Bence böyle bir adam ne iyi bir baba olabilirdi ne de iyi bir eş.

Kaderin inanılmaz oyunları beni, Victorine'le karşılaşabileceğimi bildiğim evlere sürüklüyordu. Onu görmemek konusunda kendime şeref sözü veriyordum sık sık ama daha akşamına kendimi yine onun yanında buluyordum. Yaşadığım haz sonsuzdu. Saçma pişmanlıklarla dolu meşru aşkım, günah dolu bir tutkunun rengini taşıyordu. Tesadüfen kızının yanındaysa, Mösyö Tallefer'e selam verdiğim anda kendimi aşağılıyordum; ama yine de selam vermeden geçmiyordum! Bir de maalesef, Victorine yalnızca güzel bir kız değildi; üstüne üstlük bir de eğitilmiş, yetenek dolu, zarif, herhangi bir ukalalığı, en ufak bir kendini beğenmişliği olmayan bir kızdı. Sohbet ederken çok ihtiyatlıydı; karakteri, kimsenin direnemeyeceği melankolik bir zarafet yansıtıyordu. Beni seviyordu ya da en azından sevdiğini düşünmeme izin veriyordu; yalnızca benim için sakladığı özel bir gülümsemesi vardı ve benimleyken sesi daha da tatlılaşıyordu. Ah! Beni seviyordu evet, ama babasına tapıyordu, sürekli onun iyiliğinden, yumuşaklığından, eşsiz özelliklerinden söz ederek övüyordu onu. Bu övgüler yüreğime sapladığı hançer darbeleriydi adeta. Bir gün, Tallefer ailesinin zenginliğinin kaynağı olan suçun ortağı gibi hissettim neredeyse kendimi: Victorine'le evlenmek istiyordum. Bunun üzerine kaçtım, seyahat ettim, Almanya'ya, Andernach'a gittim. Fakat geri döndüm. Döndüğümde Victorine'i sararıp solmuş buldum; zayıflamıştı! Onu iyi bir ruh halinde, neşesi yerinde bulsaydım, kurtulmuş olacaktım! Tutkum olağanüstü bir şiddetle yeniden alevlendi. Kuruntularımın bir sabitfikre dönüşmesinden endişelenerek, bu yüksek ahlak

ve felsefe problemini biraz olsun aydınlatmak üzere, temiz vicdanlı insanlardan bir kurul oluşturmaya karar verdim. Mesele, geri döndüğümünden beri daha da karmaşık bir hal almıştı. Nihayet, önceki gün, arkadaşlarımdan en dürüst, en ince düşünceli, en şerefli olduğuna inandıklarını bir araya topladım. İki İngiliz, bir elçilik sekreteri ve bir püriten, siyasi olgunluğunun zirvesindeki eski bir bakan, masumiyetin büyüğü altındaki genç insanlar, bir papaz, bir ihtiyar adam, ayrıca bana olabilecek en iyi vasiliği yapmış olmasından dolayı adliyede hâlâ hatırlanan saf ve temiz bir adam olarak eski vasım, bir avukat, bir noter, bir hâkim; yani tüm toplumsal görüşleri, tüm erdemli insanları bir araya topladım. Güzel bir akşam yemeğiyle başladık işe, hoş sohbetlere giriştik, bağıştık; tatlı vakti geldiğinde, tüm saflığımla hikâyemi anlattım ve suçlu olduğumu iddia ettiğim kişinin adını saklamaya özen göstererek ne düşündüklerini sordum.

"Akıl verin bana dostlarım," dedim sözlerimi bitirirken. "Bir yasa tasarısı söz konusuymuş gibi, uzun uzun tartışın meseleyi. Sonunda bir oy sandığı ve bilardo topları getirilecek önünüze ve siz de evliliğim için olumlu ya da olumsuz oy kullanacaksınız; verdiğiniz oylar tamamen gizli tutulacak!"

Birden ortama derin bir sessizlik çöktü. Noter oy vermeyi reddetti.

"Bir sözleşme yapılması lazım," dedi.

Şarap, eski vasımın sesinin soluğunun kesilmesine neden olmuştu. Evine dönerken başına bir şey gelmemesi için, yanına birini vermek gerekecekti.

"Anlıyorum!" diye bağırdım. "Görüş bildirmeyi reddetmek, bana aslında yapmam gerekeni haykırmak anlamına geliyor."

Toplulukta bir kıpırdanma oldu.

Çocuklar ve General Foy'un mezarını yaptırmak

için girişimlerde bulunan, para toplayan bir mülk sahibi bağırdı:

“Erdemin olduğu gibi cinayetin de dereceleri vardır!”¹

“Geveze!” diye fısıldadı bana eski bakan dirseğiyle dürterek.

“Bu meselenin zorluğu nerede?” diye sordu servetini Nantes fermanının kaldırılması sırasında direnen Protestanların mallarına el konulmasını sonucu elde eden dük.

Avukat ayağa kalktı:

“Hukukta, bize sunduğunuz dava konusunda en ufak bir güçlük yaşamazdık. Dük haklı!” diye bağırdı. “Hukuk açıktır. Zamanaşımı diye bir şey yok mu? Her servetin kaynağını araştırmak gerekse halimiz nice olurdu! Bu bir vicdan meselesidir. Davayı illa ki mahkemeye taşımak istiyorsanız, vicdan mahkemesine gidin.”

Kanun temsilcisi sustu, oturdu ve bir bardak Champagne şarabı içti. İncil’i açıklamakla yükümlü adam, babacan papaz ayağa kalktı.

“Tanrı bizi güçsüz varlıklar olarak yaratmış,” dedi kesin bir ifadeyle. “Suçlunun mirasçısını seviyorsanız, evlenin onunla ama annesinden gelen serveti tutun, babasından geleni fakirlere dağıtın.”

“Fakat,” diye bağırdı bu dünyada sık karşılaşılan merhametsiz kavgacıardan biri, “baba belki de zenginleştiği için iyi bir evlilik yaptı. Yaşadığı her türlü mutluluk bu suçun meyvesi sayılmaz mı o zaman?”

Sarhoş alaycılığına sığınarak topluluğu aydınlattığına inanan eski vasım:

“Tartışma kendi başına bir yargıdır! Bir insanın kara varamayacağı şeyler vardır.”

“Evet!” dedi elçilik sekreteri.

“Evet!” diye bağırdı papaz.

Aslında bu iki adam anlaşıyorlardı.

Seçimde, yüz elli beş oyun sadece beşini alıp yüz ellisini alamayarak kaybeden bir kuramcı ayağa kalktı:

“Baylar, zihinsel yaradılışın bu olgusal kazası, toplumun tabii olduğu normal düzenin fazlasıyla dışına çıkan olaylardan biridir,” dedi. “Dolayısıyla, alınacak karar, vicdanımızın o anda değerlendireceği bir olgu, anlık bir düşünce, öğretici bir yargı, haz duygusunu oluşturan yıldı- rıma oldukça benzer, içten bir kaygının uçucu nüansı olmak zorundadır. Oylayalım.”

“Oylayalım!” diye haykırdı konuklarını.

Sonunda her birine biri beyaz, diğeri kırmızı iki bilardo topu verdim. Beyaz, bekâret sembolü olarak, evliliği men etmek anlamına gelecekti ve kırmızı top da, evliliğimizi onaylamak anlamındaydı. Nezaketten, oy vermekten kaçındım. Dostlarımla sayısı on yediydi; dokuz oy mutlak çoğunluğu oluşturunca. Herkes gidip kendi oyunu, oyuncuların oturacakları yeri belirlemek için çektiği numaralı topların içinde karıştırıldığı, dar boyunlu çelik sepetin içine attı. Hepimiz büyük bir merak ve heyecan içindeydik çünkü yüksek ahlak anlayışımıza dair bu seçimin özgün bir yanı vardı. Oyları sayınca, dokuz beyaz top buldum! Bu sonuç beni şaşırtmadı ama kararımı alırken yargıçlarımla arasına yerleştirdiğim kendi yaşımdan gençlerin sayısını göz önünde bulundurmayı düşündüm. Bu kazuistlerin¹ sayısı dokuzdu ve hepsi aynı düşüncede idi.

“Oh! Oh!” dedim kendi kendime. “Evlenmem ve evlenmemem konusunda oy eşitliği var! Bu açmazdan nasıl çıkacağım?”

1. Ahlak kurallarını kendi çıkarlarına göre yorumlayan kimse. (Y.N.)

“Kayınpeder hangi taraftan yana?” diye sordu dik-katsizce, düşüncelerini diğerlerine oranla daha az gizle-yen okul arkadaşlarımdan biri.

“Kayınpeder diye bir şey kalmadı artık,” diye haykır-dım. “Eskiden, vicdanım sizin yersiz kararınızı uygula-maya koyacak kadar açık konuşuyordu benimle. Şimdiki kararsızlığımın gerekçesiye, artık vicdanımın sesinin za-yıflamış olması. İki ay önce, beni baştan çıkaran şu mek-tubu aldım.”

Onlara cüzdanımdan çıkardığım aşağıdaki davetiye-yi gösterdim.

BİR MAYIS'TA, JOUBERT CADDESİ'NDEKİ
EVİNDE HAYATINI KAYBEDEN, TAILLEFER VE OR-
TAKLARI ŞİRKETİ'NDEN, ESKİ ORDU LEVAZIMAT-
ÇISI, LÉGION D'HONNEUR VE L'ÉPERON D'OR
SAHİBİ, PARİS MİLLİ MUHAFAZ İKİNCİ ALAYI,
BİRİNCİ TOPÇU BÖLÜĞÜ YÜZBAŞILARINDAN,
MÖSYÖ JEAN-FRÉDÉRIC TAILLEFER'İN CENAZE
TÖRENİNE KATILMANIZI RİCA EDERİZ. CENAZE
TÖRENİ vs.

Gönderen vs...

“Şimdi ne yapmalı?” diye devam ettim. “Size konu-yu çok daha ayrıntılı biçimde sunacağım. Matmazel Taillefer'in topraklarının altında bir kan gölü olduğu ol-dukça aşikâr; üstelik babasından kalan miras da çok bü-yük. Bunu biliyorum. Fakat Prosper Magnan geride mi-rasçı bırakmadı. Üstelik Andernach'ta öldürülen toplu-iğne üreticisinin ailesini bulmayı da başaramadım. Bu servet kime iade edilmeli? Ayrıca, tüm serveti iade et-mek gerekiyor mu? Bana verilmiş bir sırrı açığa vurma-ya, masum bir genç kızın drahomasını kesik bir başın hikâyesiyle lekelemeye, onu kâbuslara mahkûm etmeye, tatlı düşlerini elinden almaya, ‘Servetiniz lekeli mi?’ di-yerek babasını ikinci bir kez öldürmeye hakkım var mı?

Yaşlı bir papazdan, bir Vicdani Durumlar Sözlüğü

ödünç aldım ama içinde tereddütlerim konusunda bir çözüm bulamadım. Prosper Magnan, Walhenfer ve Tallefer'in ruhu için bir dinî vakıf mı kurmalı? 19. yüzyılın ortasındayız. Bir düşkünler yurdu kursam ya da kendini erdemli bir hayata adanmak isteyenler için bir burs oluştursam, düzenbazlara gidecek. Hastanelerimizin çoğuna bakınca, bugün birer kötülük yuvasına dönüşmüşler gibi görünüyor bana! Gururumu ne kadar okşayacağını bilemediğim bu yatırımlar, içimi rahatlatmaya yetecek mi bilmiyorum üstelik. Peki, bunları yapmalı mıyım? Ayrıca âşığım, tutkuyla âşığım. Aşkım hayatım benim! Lükse, zarafete, sanatsal hazlar açısından zengin bir yaşama alışkın bir genç kıza, Bouffons'da Rossini'nin müziğini dinlemeyi seven bir genç kıza, gerekçe göstermeden, bir buçuk milyonunu aptal ve anlamsız vesveseler adına yaşlılar için bağışlamasını teklif etsem, bana gülüp sırtını dönecek ya da sırdaşı olan kadın, beni gülünç biri olarak kabul edecek; bir aşk coşkuluğunda ona orta halli bir hayatın güzelliklerini ve Loire kıyısındaki küçük evimi övsem, Paris hayatını aşkımız uğruna feda etmesini istesem, bu öncelikle erdem adına söylenmiş bir yalan olacak; sonra, belki de benim için üzücü bir deneyime dönüşecek ve balolara, çılgın süslere ve şimdilik bana tutkun bu genç kızın kalbini kaybedeceğim. Piyano çalan, Lord Byron'dan özgüyle söz eden, iyi at binen, yakışıklı, zarif, kaytan bıyıklı bir subay gelip onu elimden alacak. Ne yapmalı? Beyler merhamet edin de bir tavsiyede bulunun!..”

Daha önce sözünü ettiğim; Jenny Deans'ın babasına çok benzeyen, o âna kadar tek kelime etmemiş o pürüten, o namuslu adam, bana dönüp omuzlarını silktili:

“Aptal, adama neden sordun Beauvais'li olup olmadığını?”

Paris, Mayıs 1831

CORNÉLIUS USTA

Kont Georges Mniszech'e

Bu sayfada en eski ve en ünlü Sarmat isimlerinden birinin ışıldadığını gören bazı kıskançlar, kıyumculukta olduğu gibi, yakın zamanlara ait bir işi, bugünün modasında fantezi olan eski bir mücevheri kullanarak güzelleştirip yüceltmeye çabaladığını sanabilir; bugünlerde moda olan bir fantezi bu; fakat siz, aziz kontum ve daha birkaç kişi, burada, Yetenek'e, Hatıra'ya ve Dostluk'a olan borcumu ödemeye çalıştığımı anlayacaktır.

1479 yılının Azizler Günü, bu öykünün başladığı sıralarda, Tours Katedrali'nde akşam duaları sona eriyordu. Başpiskopos Hélie de Bourdeilles, cemaatini kutlamak için koltuğundan kalkmaktaydı. Vaaz uzun sürmüştü, ayin devam ederken gece çökmüştü ve iki kulesi henüz tamamlanmamış olan bu güzel kilisenin bazı kısımlarında karanlıkların en koyusu hüküm sürmeye başlamıştı. Oysa, cemaat tarafından yakılan ve değeri ya da anlamı hiçbir zaman tam olarak açıklanmayan adak mumlarının konması için yapılmış üçgen adak dolapları üzerinde azizlerin onuruna yakılmış kayda değer sayıda

kalın mum yanmaktaydı. Her sunak aydınlatılmış, koro kısmının uzun kollu şamdanları yakılmıştı. Katedralin üç nefini destekleyen kirişler ve kemerler ormanının arasına eşit olmayan aralıklarla dağıtılmış bu ışık kütleleri, devasa mekânı güçlkle aydınlatıyordu çünkü sütunların gölgelerini yapının galerilerine doğru yansıtarak bir gölgeler ormanı oluşturunuyor, içinde gün ışığında bile kasvetli kubbe kemerlerinin, yarım kubbelerin ve yan şapel-lerin saklandığı karanlıkların daha da canlı hale getirdiği bin bir fantazi üretiyordu. Kalabalık da daha az pitoresk bir etki sunmuyordu. Bazı figürler, yarı ışık yarı gölge içinde hayalet olarak algılanabilecek belli belirsiz bir görünümüne bürünürken, pek çoğu darmadağınık ışıkların altında, bir tablonun ana karakterleri gibi dikkat çekiyordu. Heykeller canlanmış gibi görünürken insanlar donup kalmıştı adeta. Orada burada, sütunların ardında, derinliklerde gözler parılıyor, taş bakışlar atıyor, mermerler konuşuyor, kubbeler solukları yankılandırıyordu; tüm yapı canlanmıştı. Halkların hayatlarında bundan daha gösterişli sahneler ya da daha ihtişamlı bir an yoktur. İnsan kalabalıklarının şiir yaratması için her zaman bir hareket gerekir; fakat insana dair zenginliklerin ilahî yüceliklerle bütünleştiği bu dinî huşu anlarında, sessizliğin ortasında inanılmaz ihtişamlarla karşılaşılır; bükülmüş dizlerde dehşet, birleştirilmiş ellerde umut vardır. Tüm ruhların göğe akmasını sağlayan duygusal birleşme, o anda açıklanamaz bir tinsel olgu yaratır. Bir araya gelen cemaatin mistik coşkunuğu, her bir kişide bir etkiye neden olur, şüphesiz, en zayıfı bile aşk ve iman okyanusunun dalgaları üzerinde savrulur gider. Tamamen elektiriksel bir güç olarak dua, doğamızı kendisinden söker alır böylece. Aynı biçimde yere kapanan, aynı biçimde göğe doğru kalkan tüm iradelerin bu iradedışı birleşmesi, hiç şüphe yok ki, rahiplerin söylediği ilahilerin ve orgun çı-

kardığı melodilerin, sunaktan yükselen kokuların ve du-
manların, kalabalığın sesinin ve daldıkları sessiz düşün-
celerin barındırdığı büyümlü etkilerin sırrını taşır. Orta-
çağ'da, uzun esrime anlarından sonra kilisede başlayan,
sıklıkla pek de kutlu biçimde sonuçlanmayan fakat her
zamanki gibi, kadınların kefaretni ödediğı bunca aşkın
varlığına şaşırmamalıyız. Dinî duyguların, o zamanlar
muhtemelen aşkla belli bir bağlantısı vardı, belki ilkesiy-
di belki de sonu. Aşk hâlâ bir dindi, kendi özel fanatiz-
mine, kendi naif batıl inançlarına, Hıristiyanlığınkilerle
benzerlik gösteren kendi ilahî adanmışlıklara sahipti. Za-
ten dönemin âdetleri de, din ve aşk arasındaki birliği ol-
dukça iyi açıklıyordu. Öncelikle, toplum yalnızca sunak-
ların önünde yüz yüze gelirdi. Senyörler ve vassallar, er-
kekler ve kadınlar yalnızca burada eşitti. Âşıklar yalnızca
burada birbirini görebilir ve bağlantı kurabilirdi. Niha-
yetinde, zamanın manzarasını kilisedeki bayramlar yan-
sıtıyordu, o zamanlar bir kadının ruhu, bugünkü gibi bir
baloda ya da operada değil, katedrallerde daha derinden
etkileniyordu. Yoğun heyecanlar tüm kadınları aşka sü-
rüklemeyebilir mi? Din, hayata katılmasının ve tüm edimle-
riyle hayatı yakalamayı başarmasının sayesinde, aynı an-
da hem erdemlerin hem de günahların suç ortağı haline
gelmişti. Din, bilimin, siyasetin, güzel konuşma sanatı-
nın, suçların, iktidarların içine sızmış, hastaların ve fakir-
lerin tenine işlemişti; dolayısıyla her yerdeydi. Bu yarı
bilgece gözlemler, hepimizin bildiğı gibi fazlaca gösteriş-
li çağımızın mükemmelleştirilmiş ahlakını ürkütebile-
cek bazı ayrıntılara sahip olan bu İnceleme'nin gerçekli-
ğini doğrulayacaklardır.

Rahiplerin söylediğı ilahi sustuğı anda, orgun son
notaları korodakilerin güçlü nefesinden çıkan *ame*'nin
titreşimlerine karışır, uzak kubbelerin altında hâlâ hafif
bir mırıltı yankılanırken toplanan cemaat, yüksek rütbe-

li bir papazın iyi dileklerini bekleyedursun, bir burjuva, evine dönmek için sabırsızlandığından ya da dağılan kalabalık arasında kalmaktan korktuğundan, kötü bir Katolik olarak nitelenmek pahasına sessizce çıkıp gitti. Koroğu çevreleyen devasa sütunlardan birine dayanmış ve gölgelerin arasında kaybolup gitmiş gibi duran bir soylu kişi, ihtiyatlı Tourangeau'nın terk ettiğı yeri almakta acele etti. Buraya ulaştığında, yüzünü aceleyle, uzun gri takkesini süsleyen tüylerin arasına sakladı ve sandalyenin üzerine, meraklı bir izleyiciyi bile ikna edebilecek bir pişmanlık edasıyla çöktü. Yanında oturanlar, bu delikanlıya fazlasıyla dikkatli bir bakış attıktan sonra onu tanımış gibi göründüler ve farkında olmadan, aynı alaycı, dalgacı düşünceyle, sessiz bir eleştiri yansıtan belli bir hareket yaparak dua etmeye geri döndüler. İki yaşlı kadın, neler olup biteceğini düşünür gibi birbirlerine bakıp başlarını salladı. Delikanlının yerleştiğı sandalye, iki sütun arasında kalan ve girişi demir parmaklıkla kapatılmış bir şapelin yakınında bulunuyordu. Papazlar meclisi o zamanlar, oldukça yüksek bağışlar karşılığında, bazı senyörlere ve hatta zengin burjuva ailelerine, adamlarıyla birlikte gelerek, katedralin çevresini saran iki küçük nef boyunca yerleştirilmiş yanıl şapellerin içinde ayinleri izleme imtiyazı veriyordu. Bu kutsal mekânı kiralama uygulaması bugün hâlâ devam etmektedir. Bir kadının, günümüzde nasıl İtaliens'de bir locası varsa, o zamanlar da kilisede kendi şapeli oluyordu. Bu imtiyazlı yerlerin kiracıları, kendilerine ayrılmış sunağın bakımını sağlamakla da yükümlüydü. Dolayısıyla herkes kendi sunağını şatafatlı bir biçimde süslüyordu; bu da kiliseyle oldukça uygun bir gösterişçilik anlamına geliyordu. Bu şapel içinde, parmaklığın yakınında, genç bir kadın, daha önce burjuvanın oturduğu yerin hemen yanında, altın rengi püsküllerle bezenmiş güzel bir kırmızı kadife örtünün

üzerine diz çökmüştü. Şapelin tonozuna ve görkemle süslenmiş bir sunağın önüne asılmış yaldızlı pirinç ve gümüşten bir lamba, solgun ışığını kadının elindeki dua kitabının üzerine yayıyordu. Delikanlı yanına geldiği sırada, kitap ellerinin arasında şiddetle titredi.

“Amen!”

Tatlı ama fazlasıyla titrek, ne mutlu ki genel yaygara arasında boğulup giden bir sesle söylenen bu cevaba, heyecanla ama alçak sesle şu kelimeleri ekledi:

“Beni mahvedeceksiniz.”

Bu söz, nazik bir erkeğin boyun eğmesi gereken bir masumiyet vurgusuyla söylenmişti; yüreğe işliyor, delip geçiyordu; ama şüphesiz vicdanı boğan o olağanüstü tutkuların birinin pençesine düşmüş haldeki yabancı, sandalyesinde kaldı ve yavaşça başını kaldırıp şapelin içine şöyle bir baktı.

“Uyuyor!” diye cevap verdi, genç kadının yankıyla gelen bir ses gibi işiteceği oldukça alçak bir ses tonuyla.

Kadının yüzü soldu; kitaptan bir an için ayırdığı gözleriyle attığı kaçamak bakışı, delikanlının baktığı ihtiyara yöneldi. Bu aşk dolu gözlerde korkunç bir suç ortaklığı yok muydu? Genç kadın ihtiyarı şöyle bir süzdükten sonra, derin nefes aldı ve değerli bir taşla süslü güzel alnını, Meryem Ana’nın resmedildiği bir tabloya doğru kaldırdı; bu sade hareket, bu duruş, o ıslak bakış, ihtiyatsız bir saflıkla tüm hayatını açığa vuruyordu; ah-laksız olsa, bunu gizlerdi. İki âşığı böylesine korkutan adam, ufak tefek, kambur, neredeyse kel, huysuz görünümü, yelpaze gibi taranmış, kirli beyaz, geniş bir sakalı olan bir ihtiyardı; göğsünde bir Saint-Michel haçı parlıyordu; daha önce muhtemelen birbirine kenetlediği, gri tüylerle dolu, kaba, güçlü elleri, kendini tedbirsizce bıraktığı uyku sırasında hafifçe ayrılmıştı birbirinden. Sağ eli, kını demirden dövülmüş koca bir tür kabuk gibi

görünen kılıcının üzerine düşecekmiş gibi görünüyordu; silahını yerleştirme şekli sayesinde, topuzu elinin hemen altında bulunuyordu; kadın istemeden demire dokunacak olsa, adamın hemen uyanıp karısına bakacağına şüphe yoktu. Alaycı görünen dudakları, inatçı bir edayla yukarı kalkık duran sivri çenesi, kötücül bir ruhun tipik belirtilerini, her ihtimali göz önünde bulundurduğu için her şeyi tahmin de etmesine olanak veren, soğukkanlı acımasız bir keskin görüşlülüğü yansıtıyordu. Sarı alnı, hiçbir şeye inanmamaya, her şeyi uzun uzun tartmaya alışkın adamlar ve insanların eylemlerinin asıl anlamını ve değerini tespit etmeye çalışırken altınlarını şıkırdatan cimriler gibi kırış kırıştı. Kemikli ve sağlam bir vücut yapısı vardı; çabuk parlayan, sinirli bir karakteri var gibi görünüyordu; kısacası, bir devdi adeta. Dolayısıyla, bu korkunç senyörün uyanması durumunda, genç kadını kaçınılmaz bir tehlike bekliyordu. Bu kıskanç koca, herhangi bir tehdit teşkil etmeyen ihtiyar burjuvayla, yeni gelen, ince uzun, zarif, kibar genç arasındaki farkı hissetmekte güçlük çekmeyecekti.

*"Libera nos a malo,"*¹ dedi kadın, zalim genç adama endişelerini fark ettirmeye çabalayarak.

Delikanlı başını kadına doğru kaldırdı ve baktı. Gözlerinde aşk ve umutsuzluk gözyaşları vardı. Kadın bunu görünce titredi, kendini kaybetti. Şüphesiz uzun zamandır direniyordu her ikisi de; büyük bir korkuyla beslenen, gençlikle güç kazanan, üstesinden gelinmez engellerle günden güne büyüyen bir aşka direnemiyorlardı belki de artık. Bu kadın vasat bir güzelliğe sahipti ama solgun teni onu ilgi çekici hale getiren gizli ıstırapları açığa vuruyordu. Zaten dünyanın en zarif çizgilerine ve

1. (Lat.) Bizi kötülüklerden kurtar. (Ç.N.)

en güzel saçlarına sahipti. Bir kaplan tarafından alıkonulduğundan, belki de bir tek söz söyleyerek ya da yalnızca elinin tutulmasına izin vererek veya bir bakışa karşılık vererek hayatını riske atıyordu. İki yürekte bundan daha derinlere gizlenen, bundan daha büyük bir hazla tadına varılan bir aşk görülmemiştir belki bugüne kadar; daha önce hiçbir tutku bundan daha tehlikeli olmamıştır. Bu iki varlık için hava, müzik, döşeme taşları üzerinden yansıyan adım tıkırtıları, başka insanlar için en fark edilmez nitelikteki ayrıntılar, dokunaklı hislere neden oluyor, hayallerinde büyüyen farklı niteliklere bürünüyor. Belki de aşk, günah çıkarmaya gidecekleri yaşlı papazın buz kesmiş ellerinde ya da kutsal sunağa yaklaşırken mayasız ekmeği aldıkları ellerde hislerine sadık tercümanlar bulmalarını sağlıyordu. Derinlerde yatan aşk, bedende hayat boyu saklanan bir yara izi gibi, ruha kazınmış aşk. Bu iki genç varlık birbirine baktığında, kadın âşığına şöyle diyordu adeta: "Ucunda ölüm de olsa sevelim birbirimizi." Kavalyesi de ona şöyle cevap veriyordu sanki: "Birbirimizi sevecek ama ölmeyeceğiz." Kadın, o sırada hüznü dolu bir baş hareketiyle, bekçilik etsin diye yanına verdikleri ihtiyar dadıyı ve iki uşağı gösterdi. Dadı uyuyordu. İki uşaksa gençti ve efendilerinin başına gelecek iyi ya da kötü bir şey konusunda pek de endişeli gibi görünmüyorlardı.

"Çıkışta olacaklara korkmadan teslim olun."

Kibar delikanlı bu sözleri henüz fısıldamıştı ki, yaşlı senyörün eli kılıcının topuzuna doğru kaydı. İhtiyar, demirin soğukluğunu hissedince aniden uyanıverdi, sarı gözleri derhal karısının üzerinde sabitlendi. Dâhilerin bile nadiren sahip olduğu bir ayrıcalıkla hemen aklını toplamış, hiç uyumamış gibi birdenbire kendine gelivermişti. Kıskanç bir adamdı bu. Genç kavalye bir gözüyle sevgilisine bakarken diğer gözüyle de kocayı kolluyordu;

çevik bir hareketle ayağa kalktı ve ihtiyarın eli hareketlenmek üzereyken sütunun arkasında gözden kayboluverdi, sonra bir kuş gibi hafif, yok olup gitti. Kadın çabucak gözlerini indirdi, okur gibi yaparak sakın görünmeye çalıştı; fakat ne yüzünün kızarmasını ne de yüreğinin alışılmamış bir şiddetle çarpmasını engelleyebiliyordu. İhtiyar senyör, şapelin içinde yankılanan derin nabız seslerinin gürültüsünü iştirken karısının yanaklarının, alınının, gözkapaklarının üzerine yayılan olağanüstü pembeliği fark etti; dikkatle çevresine göz gezdirdi ama sakınmasını gerektiren kimseyi göremeyince, "Ne düşünüyorsun canım?" diye sordu.

"Tütsülerin kokusu midemi bulandırıyor," diye cevap verdi kadın.

"Bugün iyi değilsin o zaman," diye cevap verdi senyör.

Kurnaz ihtiyar, bu cevabına rağmen, kendisine söylenen bahaneye inanıyormuş gibi göründüyse de, gizli bir ihanetten şüphelenerek hazinesinin üzerine daha dikkatle titremeye karar verdi. Kutsama duası yapılmıştı. Kalabalık, "Secula Seculorum"un¹ sonunu beklemeden, sel gibi akıyordu kilisenin kapılarına. Senyör, her zamanki alışkanlığıyla, ihtiyatlı davranarak genel kargaşanın sona ermesini bekledikten sonra dadıyı ve elinde fener tutan en genç uşağı önünden yürüterek dışarı çıktı, karısını koluna takmıştı, diğer uşak da arkalarından geliyordu. Yaşlı senyör, her zaman çıkış için kullandığı doğru yakasındaki yan kapıya ulaşmak üzere olduğu anda, ana kapıyı tıkayan kalabalıktan ayrılan bir insan dalgası, onun adamlarıyla birlikte bulunduğu küçük sahına do luşt u ve bu yoğun insan kalabalığı geri dönmelerini de engelledi. Senyör ve karısı bunun üzerine, izdihamın ya-

1. Bir ilahi. (Ç.N.)

rattığı güçlü baskıyla dışarı doğru itildi. Koca, önden geçmeye çalışırken karısını da tüm gücüyle kolundan çekiyordu; fakat tam da kuvvetle sokağa doğru sürüklendiği sırada karısı da bir yabancı tarafından kolundan sökülüp alındı. Ürkütücü kambur birden, uzun vadede hazırlanmış bir tuzağa düştüğünü anladı. Bu kadar uzun zaman uyuduğuna yanarak, tüm gücünü topladı; bir eliyle karısını elbisesinin kolundan yakalarken diğer eliyle de önündekileri iterek kapıya doğru ilerlemeyi denedi. Fakat yakıcı aşk ateşi, kıskançlık öfkesine baskın geldi. Nazik delikanlı, sevgilisini belinden yakalayıp umutsuzluğun verdiği deli kuvvetiyle öylesine hızla alıp götürdü ki, altın işlemeli ipek kumaş, brokar ve balenler gürültüyle yırtıldı. Kocaya yalnızca elbisenin kolu kaldı. Hemen sonrasında kalabalıktan yükselen çığlıkları bir aslan kükremesi bastırdı ve korkunç bir sesin şu sözleri haykırdığı işitildi: "Poitiers, buraya gel! Saint-Vallier kontunun adamları, ana kapıya! İmdat! Buraya çabuk!"

Aymar de Poitiers Kontu Sör Saint-Vallier, kılıcını çekip olay yerine ulaşmayı denedi; fakat çevresinin sarılmış, yaralamanın tehlikeli olacağı otuz-kırk soylu delikanlı tarafından sıkıştırılmış olduğunu gördü. İçlerinden oldukça yüksek tabakalardan gelen birkaçı, onu manastırın geçidine doğru sürüklerken lafla sataşmayı sürdürüyorlardı. Kaçırmayı organize eden delikanlı, kontesi şimşek hızıyla açık bir şapelin içine götürmüştü, şapelin içindeki günah çıkarma kısmında bir ahşap bankın üzerine oturtmuştu. Şapelin adandığı azizin resminin karşısında yanan uzun kollu şamdanların ışığında, bir an için el ele, göz göze öylece kaldılar, gösterdikleri cürete her ikisi de şaşırılmıştı. Kontes, bu tehlikeli girişimi borçlu oldukları atılganlık dolayısıyla, bu ilk mutluluk ânında delikanlıya sitemde bulunma zalimliğini göstermedi.

"Benimle komşu ülkelere kaçmak ister misiniz?" di-

ye sordu çabucak soylu delikanlı. "Yanımda, hiç mola vermeden otuz fersah yol yapabilecek iki İngiliz atı var."

"Ah!" diye sızlandı kadın yavaşça. "Kral XI. Louis'nin kızını saklayacak bir sığınağı dünyanın neresinde bulacaksınız?"

"Doğru," diye cevap verdi delikanlı bu güçlüğü öngörmemiş olduğu için şaşkındı.

"Peki, beni neden kocamdan koparıp aldınız o zaman?" diye sordu kadın bir tür dehşet duygusuyla.

"Tüh!" diye devam etti kavalye. "Sizin yanınızda olduğumu hissedip bana bir şeyler söyleyen sesinizi işitince, başımıza gelecekleri düşünemedim. İki-üç planım vardı ama şimdi, sizi görünce, gerisinin önemi yok gibi görünüyor bana."

"Fakat ben mahvoldum," dedi kontes.

"Kurtulduk," diye cevap verdi delikanlı aşk coşkusunun yarattığı körlükle. "Beni iyi dinleyin."

"Bu hayatıma mal olacak," diye devam etti kadın gözlerinde biriken yaşların akmasına izin vererek. "Kont belki de hemen bu akşam öldürür beni! Krala gidin ve kızının beş yıldan beri katlanmak zorunda kaldığı işkenceleri anlatın ona. Küçükken severdi beni, 'Zarafet timsali Marie,' diye seslenirdi gülerek; çünkü çirkindim. Ah! Bana koca diye verdiği adamı bir bilse, kapılacağı öfke korkunç olurdu. Konta acıdığımın serzenişte bulunmaya bile cesaret edemedim. Zaten sesim krala kadar nasıl ulaşacak? Günah çıkardığım papazım bile Saint-Vallier'nin ispiyoncusu. Bu günah dolu kaçırma işine, beni koruyacak birini bulabilmek umuduyla rıza gösterdim. Fakat kendimi birine emanet..." dedi ve, "Ah! İşte uşak!" diye inleyerek, beti benzi atmış halde sustu.

Zavallı kontes, ellerini peçe gibi yüzünün önüne tuttu gizlenmek için.

"Hiçbir endişeniz olmasın," diye cevap verdi genç

senyör. "O bizden! Güvenebilirsiniz ona, benim için çalışıyor. Kont sizi aramaya geldiğinde, yaklaştığını haber verecek bize," dedi ve alçak sesle ekledi: "Piskoposluk meclisi üyelerinden bir arkadaşımın, sizi kargaşadan kurtarmak için şapelin günah çıkarma odasında koruması altına aldığı hikâyesini anlatacağız. Gördüğünüz gibi, Saint-Vallier'yi kandırmak için gereken her şey tasarlandı."

Bu sözler üzerine kontesin gözyaşları dindi ama yüzü tekrar bir hüznün ifadesiyle karardı.

"Onu kimse kandıramaz!" dedi. "Bu akşam her şeyi öğrenmiş olur, ondan önce davranın! Plessis'e gidin, kralı görün ve ona deyin ki..." Genç kadın tereddüt etti. Fakat bazı anılar ona evliliğine dair sırları itiraf etme cesareti verdi: "Peki tamam, ona, kontun bana sahip olmak için iki kolumu keserek kan akıttığını ve kendimden geçene kadar beklediğini söyleyin. Beni atlara bağlayıp yerlerde sürüklediğini, evde hapis tuttuğunu söyleyin, deyin ki..."

Yüreği sıkıştı, hıçkırıkları boğazında düğümlendi, birkaç gözyaşı süzüldü gözlerinden; bu çaresiz çırpınma halinde, ağzından durmadan sözler dökülen delikanlının ellerini öpmesine izin verdi.

"Kimse kralla konuşamaz zavallı küçüğüm! Okçu birliğinin komutanının yeğeni olabilirim ama ben bile bu akşam Plessis'e giremem. Sevgili hanımefendi, benim güzel hanımım! Tanrım, ne kadar da acı çekiyor! Marie, size bir şey söylememe izin verin, yoksa mahvolacağız."

"Ne olacak bu akşam?" diye sordu kadın.

Kontes üzerine lambanın ışığının düştüğü bir Meriem Ana tablosunun bulunduğu kara duvarı fark etti ve bağırdı: "Kutsal Anamız, bana yol göster!"

"Bu akşam," diye devam etti genç senyör, "evinizde olacağım."

"Peki nasıl?" diye sordu kadın safça.

O kadar büyük bir tehlike içindeydiler ki, en tatlı sözleri bile aşktan yoksun gibi görünüyordu.

"Bu akşam," diye devam etti soylu delikanlı, "gidip kralın hazinedarı Cornélius Usta'nın yanında meslek öğrenmek istediğimi söyleyeceğim. Beni kabul etmesini sağlayacak bir tavsiye mektubu bulmayı başardım. Bu ihtiyar pintinin çatısının altına girdim mi bir kere, bir ip merdiven yardımıyla sizin dairenize ulaşmayı da beceririm."

"Oh!" dedi korkudan donup kalan kadın. "Beni seviyorsanız, Cornélius Usta'nın evine gitmeyin."

"Ah!" diye bağırdı delikanlı ancak o yaşta hissedilen bir güçle kadını bağrına basarak. "Seviyorsunuz beni demek!"

"Evet," dedi kadın. "Siz benim umudum değil misiniz? Soylu bir insansınız. Şerefimi size emanet etmedim mi?"

Sonra ağırbaşlı bir bakışla devam etti:

"Güvenime ihanet etmenizi mümkün kılmayacak kadar zavallı bir durumdayım. Fakat tüm bunlar neye yarar? Gidin, Cornélius'un evine gideceğinize ölüme terk edin beni daha iyi! Biliyor musunuz ki onun tüm çıraqları..."

"Ölüyor," diye sözünü kesti gülerek delikanlı. "Bu safsataların beni durduracağını mı sanıyorsunuz?"

"Ah! Gitmeyin oraya, tekinsiz bir şeylerin kurbanı olacaksınız."

"Size hizmet etme mutluluğunu yaşamak için ödemeyeceğim bedel yok," diye cevap verdi genç adam, kadının gözlerini yere indirmesine neden olan alev alev bir bakış atarak.

"Ya kocam?" diye sordu kadın.

"İşte bu onu uyutacak," diye cevap verdi delikanlı kemerinden küçük bir şişe çıkararak.

"Sonsuza dek mi?" diye sordu kontes titreyerek.

Soylu delikanlının buna cevabı, tikslenme ifade eden bir hareket yapmak oldu.

"Bu kadar yaşlı olmasa, onu çoktan düelloya davet ederdim," diye ekledi. "Tanrı sizi ondan bir şişeyle kurtarmamı affetmez!"

"Affedersiniz!" dedi kontes kızarak. "Günahlarımdan dolayı acımasızca cezalandırılacağım. Kontu öldürmek istemiştım umutsuz anlarımdan birinde, sizin de aynı isteğe kapılmış olmanızdan endişe ediyordum. Bu kötü düşüncemden dolayı henüz günah çıkaramamış olduğum için acım çok büyük; fakat aklımdan geçeni öğrenip intikam almasından korktum."

Sonra, delikanlının sessiz kalmaya devam etmesi gururuna dokunduğundan devam etti:

"Benden öğreniyorsunuz ve ben hak ettim bu kınamayı."

Şişeyi tüm gücüyle yere fırlatıp kırdı.

"Gelmeyin," diye bağırdı. "Kontun uykusu hafiftir. Benim görevim, Tanrı'nın yardımını beklemektir. Öyle de yapacağım!"

Kalkıp çıkmak istedi.

"Ah!" diye atıldı soylu adam. "Emredin öldüreyim onu madam. Bu akşam görüşeceğiz."

"Bu ilacı yok etmekle akıllılık ettim," diye cevap verdi kadın bu kadar yürekten sevildiğini bilmenin hazzıyla dolu bir sesle. "Kocamı uyandırma korkusu bizi, bizden bile koruyacaktır."

"Hayatımı size adıyorum," dedi delikanlı genç kadının elini sıkarak.

"Kral talep ederse, papa evliliğimi iptal edebilir. İşte o zaman birlikte olabiliriz," diye devam etti kadın tatlı umutlarla dolu bir bakış atarak.

"Monsenyörüm geliyor!" diye bağırdı uşak koşup gelerek.

Soylu delikanlı, sevgilisinin yanında kaldığı zamanın bu kadar kısa olmasının ve kontun elini bu kadar çabuk tutmasının şaşkınlığıyla, sevgilisinden engelleme fırsatı bulamadığı bir öpücük alıverdi.

“Akşama görüşürüz!” dedi şapelden kimseye görünmeden kaçıp giderken.

Karanlıktan faydalanan âşık, her bir kalın sütunun kilisenin içine yansıttığı uzun gölge sırasını izleyerek, bir sütundan diğerine ana kapıya ulaştı. Günah çıkarma odasının içinden çıkıveren ihtiyar bir piskoposluk meclisi üyesi, derhal kontesin karşısına oturdu, bu sırada uşak da, önünde ciddiyetle volta attığı parmaklığı yavaşça kapattı. Göz kamaştırıcı ışıklar kontun gelişini ilan etti. Yanında birkaç arkadaşı ve ellerinde meşaleler taşıyan adamlar vardı, eli kınından çıkardığı kılıcındaydı. Ürkütücü bakışları derin karanlıkları deliyor, katedralin en karanlık köşelerini tarıyor gibi görünüyordu.

“Monsenyör, madam burada,” dedi ona uşak yanına kadar koşarak.

Sör Saint-Vallier, karısını sunağın önünde diz çökmüş halde, piskoposluk meclisi üyesini de ayakta duasını okurken buldu. Bu manzara karşısında, öfkesini akıtmak ister gibi sarıldığı parmaklığı şiddetle sarstı.

“Kilisenin içinde elinizde kılıçla ne yapmaya çalışıyorsunuz?” diye sordu piskoposluk meclisi üyesi.

“Pederim, mösyö kocamdır,” diye cevap verdi kontes.

Papaz manşetinden anahtarı çıkardı ve şapelin parmaklıklarını açtı. Kont, papaza rağmen günah çıkarma odasının her yanını gözleriyle tarayarak içeri girdi. Sonra bir an için, katedralin içindeki sessizliği dinlemeye koyuldu.

“Mösyö,” dedi ona karısı, “beni buraya alan bu muhterem pedere teşekkür borçlusunuz.”

Sör Saint-Vallier'nin öfkeden beti benzi attı. Ona yardım etmekten çok gülmek için, koşup buraya kadar gelen arkadaşlarına bakmaya cesaret edemedi ve yalnızca şunları söyleyebildi: "Teşekkür ederim Tanrım, peder, borcumu ödemenin bir yolunu bulacağım!"

Karısını kolundan yakaladı ve papaz karşısındaki reveransını tamamlamasına izin vermeden, adamlarına bir işaret yaptı, yanında gelenlere tek kelime bile etmeden kiliseden çıktı. Sessizliğinde tehditkâr bir şey vardı. Eve varmak için sabırsızlanıyordu, gerçeği keşfetmenin yolunu bulmaya takmıştı aklını, o zamanlar katedrali Adalet Bakanlığı'nın ana kapısından ayıran tozlu sokaklardan yürümeye koyuldu. Burada, Şansölye Junéval des Ursins tarafından yakın zamanlarda inşa ettirilmiş güzel bir bina yükseliyordu; yapı, VII. Charles tarafından bu sadık hizmetçisine şanlı zaferlerinin ödülü olarak verilmiş eski bir kalenin arazisine yaptırılmıştı. Uzun zaman burada yerleşik olan noterlerin anısına, Scéellerie adı verilen bir sokağın başlangıcındaydı. Bu sokak, onca kralın piskoposluk meclisinde yer aldığı, ünlü Saint-Martin Manastır Kilisesi'nin bulunduğu eski Tours kentini Châteauneuf semtine bağlıyordu. Bu semt, uzun tartışmaların ardından, yüz yıldan beri şehrin bir parçası olarak kabul edilmeye başlanmıştı. Scéellerie Sokağı'na komşu olan ve bugün modern Tours'un merkezini oluşturan çok sayıda sokak o zamandan inşa edilmişti; ama en güzel binalar ve özellikle de, Commerce Sokağı'nda hâlâ varlığını sürdüren, hazinedar Xancoings'in evi, Châteauneuf semtinde bulunuyordu. Sör Saint-Vallier'nin adamları ellerinde meşalelerle onu buradan, semtin Loire'a bitişik kısmına doğru yönlendirdiler; kont, ara sıra karısına ve uşağı, bu şüpheli karşılaşmalarına ışık tutacak anlamlı bir bakış yakalamak niyetiyle ürkütücü bir bakış fırlatırken, hiç düşünmeden adamlarını izliyordu. Nihayet, evinin bulun-

duđu Mûrier Sokağı'na ulaştı. Kortej içeri girip de ağır kapı kapandığında, kralın daha çok kullandığı Plessis'e komşu olduğundan ve kibar fahişeler her an gidip gelebildiğinden, birkaç senyörün yerleşmeyi tercih ettiğı bu yeni mahallenin bu dar sokağında derin bir sessizlik hüküm sürüyordu. Sokaktaki son ev, aynı zamanda şehrin de son eviydi ve Brabant'lı ihtiyar tüccar Cornélius Hoogworst Usta'ya aitti. XI. Louis, Cornélius Usta'ya, dalaverreciliğı nedeniyle krallığın dışında yürütmek zorunda kaldığı mali işlerinde teminat sağlıyordu. Kont Saint-Vallier, karısını maruz bıraktığı zorbalığa elverişli koşullar sağlamak için, bir zamanlar, Cornélius Usta'nın evine bitişik bir binaya yerleşmişti. Mekânların yerleşim biçimi, bu durumun kıskanç bir adama sağlayabileceğı faydaları açıklayacaktır. Kontun, "Hôtel de Poitiers" adıyla bilinen evi, kuzey bölgesinden eski Châteauneuf semtinden bir duvar ve bir hendekle ayrılıyordu, bu kısım boyunca, XI. Louis tarafından Tours ve Plessis arasında yakın zamanlarda inşa ettirilmiş ve nehirden taşacak suları engellemeyi amaçlayan bir set uzanıyordu. Komşu evlerden doğu kısımda büyük bir avluyla ayrılan ve batıda, Cornélius Usta'nın evine sırtını dayamış halde duran binayı, bu kuzey kısımda köpekler koruyordu. Sokağa bakan ön cephe, güney güneşine açıldı. Dolayısıyla, kuruntulu ve kurnaz senyörün üç tarafı koruma altına alınmış evi ancak, çatısı ve çatı olukları Poitiers Konağı'yla birleşen Brabant'lının evinden gelecekler tarafından istila edilebilirdi. Taşa oyulmuş dar sokak pencereleri, demir parmaklıklarla donatılmıştı, çok eski hapishanelerimizin küçük kapılarına benzeyen alçak ve kubbeli kapı, her koşulda dayanacak bir sağlamlığa sahipti. Kapı sundurmasının yanında, ata binerken kullanılan bir taş bank bulunuyordu. Cornélius Usta ve Kont Poitiers tarafından kullanılan evlerin profili görüldüğünde, her iki evin de

aynı mimar tarafından inşa edildiğine ve zorbalardan kullanılmak üzere yapıldığına inanmak zor olmuyordu. Uğursuz bir görünüme sahip her iki ev de küçük birer kaleye benziyordu ve öfkeli bir halk güruhuna karşı hiç zorlanmadan uzun süre savunulabilirdi. Köşeleri, antika eser meraklılarının, vandalların acımasız çekiç darbelerinin henüz sızmadığı bazı şehirlerde tespit ettiklerine benzer küçük kulelerle korunuyordu. Pencere mazgallarının oldukça dar olması, demir takviyeli kepenklere ve kapılara olağanüstü bir direnç kazandırıyor-
du. O kargaşa zamanlarında çok sık görülen ayaklanmalar ve içsavaşlar, tüm bu önlemleri fazlasıyla haklı çıkarıyordu.

Saint-Martin Manastırı'nın çanları saat altıyı çaldığında, kontesin âşığı Poitiers Konağı'nın önünden geçti, bir an için duraklayarak kontun adamlarının akşam yemeği yedikleri salonda çıkardıkları gürültüye kulak kabarttı. Sevgilisinin bulunduğunu tahmin ettiği odaya bir bakış attıktan sonra, komşu evin kapısına doğru ilerledi. Genç senyör, yol boyunca her yerde, şehirdeki evlerde bayram şerefine verilen ziyafetlerden yükselen neşeli sesleri işitmişti. Sıkı kapatılmamış tüm pencereler dışarıya ışık huzmeleri süzülmesine neden oluyor, şömineler tütüyor, kızartılan etlerin hoş kokusu sokaklara yayılıyordu. Akşam ayini bitmişti, tüm şehir eğleniyor, ifadesi zor da olsa hayal gücüyle hissedilebilen bir uğultu oluşturunuyordu. Fakat bu bölgede derin bir sessizlik hüküm sürmekteydi çünkü bu iki ev içinde, hiçbir zaman eğlenmeyen iki tutkulu adam yaşıyordu. Buranın ötesinde, kırlık alanlar sessizdi. Saint-Martin Manastırı'nın çanlarının gölgesi altında, sokağın en tozlu ucunda diğerlerinden ayrı duran bu iki ev de sessiz halleriyle bir cüzamlı barınağına benziyordu. Devlete karşı suç işlemiş birilerine ait olan tam karşıdaki eve el konulmuştu. Genç bir

adamın bu beklenmedik karşıtlıktan kolaylıkla etkilenmesi gerekirdi. Korkunç tehlikeli bir girişime atılma noktasında, genç adam, Cornélius Usta'nın hayatıyla ilgili anlatılan ve konteste olağanüstü bir dehşet duygusuna neden olan masalları hatırlayarak Lombard'ın evinin önünde düşüncelere dalıp öylece kalakaldı. O dönemde, ister bir savaşçı olsun ister bir âşık, herkes büyü sözcüğünü işitince tedirgin olurdu. O zamanlarda tuhaf olaylara pek inanmayan ya da olağanüstü hikâyelere soğuk bakan pek fazla akıllı insanla karşılaşamıyordu. Saint-Vallier kontesi, XI. Louis'nin Madame de Sassenage'dan, Dauphiné'deyken sahip olduğu kızlardan biriydi ve âşığının, ne kadar gözüpek olursa olsun, büyülü bir eve girmeden önce iki kez düşünmesi gerekiyordu.

Cornélius Hoogworst Usta'nın öyküsü, Lombard'ın Sör Saint-Vallier'ye esin verdiği güvenliği, kontesin kapıldığı dehşeti ve âşığı durduran tereddütü tamamen açıklayacaktır. Fakat 19. yüzyıl okurlarına, görünüşte oldukça sıradan görünen olayların nasıl doğaüstü hale geldiğini tam olarak anlatmak ve eski zamanların korkularını paylaşmalarını sağlamak için, Cornélius Usta'nın maceralarına hızlı bir göz atmak üzere öykümüze ara vermemiz gerekiyor.

Gand'ın en zengin tüccarlarından biri olan Cornélius Hoogworst, Bourgogne Dükü Charles'ı eşsizliğiyle etkileyerek, XI. Louis'nin sarayına sığınır ve kendine koruma sağlar. Kral, Flandre, Venedik ve Levant diyarlarının önemli aileleriyle bağlantısı olan bir adamdan sağlayabileceği faydaları hissedince, nadiren yaptığı bir şey olarak, Cornélius Usta'ya asalet bahşeder, yurttaşlığa alır, iyice pohpohlar. Flaman, hükümdarın ne kadar hoşuna gidiyorsa, hükümdar da Flaman'ın hoşuna gitmektedir. Her ikisi de kurnaz, ihtiyatlı, cimri ama aynı zamanda politik ve eğitilidir; yaşadıkları çağın üzerinde olan bu iki

adam, birbirlerini çok iyi anlamaktadır; biri vicdanını diğeri dindarlığını aynı kolaylıkla bir kenara bırakabilmekte ve başka yöne dönebilmektedir; biri inancı gereği, diğeri dalkavukluğundan, aynı bakireye tapmaktadır; son olarak, Olivier le Daim ve Tristan'ın kıskanç yorumlarına inanırsak kral, Lombard'ın evine, XI. Louis'nin eğlendiği tarzda eğlenmeye gitmektedir. Tarih bize, sefahatten hoşlanmadığı söylenemeyecek bu hükümdarın müstehcen konulardaki zevklerini de aktarmaktan geri kalmamıştır. İhtiyar Brabant'lı, kraliyet mensubu bu müşterinin kararsız zevklerine hizmet etmeyi şüphesiz eğlenceli ve faydalı bulmaktadır. Cornélius, dokuz yıldan beri Tours şehrinde oturmaktadır. Bu dokuz yıl boyunca evinde, herkes tarafından lanetlenmesine neden olan olağanüstü olaylar yaşanmıştır. İlk gelişinde, hazinelerini güvene almak için evine oldukça ciddi miktarda masraf etmiştir. Şehirdeki çilingirlerin onun için gizli gizli geliştirdiği icatlar, bunları kimselere göstermeden eve getirebilmek için alınan tuhaf önlemler, uzun zaman Touraine gecelerini şenlendiren bin bir olağanüstü masala konu olmuştur. İhtiyarın aldığı tuhaf önlemler, Doğu hazinelerinin tamamının onda olduğunun düşünülmesine neden olmuştur. Fransa'nın masal diyarı olan, o çevrenin öykü anlatıcıları, bu sonsuz servetin kaynağını büyücülerle yaptığı gizli anlaşmalara bağlamayı da ihmal etmeden, Flaman'ın evindeki altın ve değerli taşlarla dolu odalarla ilgili hikâyeler yazmıştır. Cornélius Usta, bir zamanlar yanında iki Flaman hizmetli getirmiştir; bunlardan biri yaşlı bir kadın, diğeri de tatlı, nazik suratlı genç bir çıraktır; bu delikanlı ona hem sekreterlik, hem tahsildarlık, hem kâhyalık yapmakta hem de getir götür işlerine bakmaktadır. Tours'a yerleştiği ilk yıl, evinde çok büyük bir hırsızlık olayı yaşanmıştır. Adli soruşturmalar, suçun evde yaşayan biri tarafından işlendiğini kanıtlamıştır. Cimri ihtiyar, iki uşağını ve çırağını hapse

attırmıştır. Delikanlı zayıf bünyelidir; dava sürerken masum olduğunu haykırmaktan hiç vazgeçmez ama bu sırada çektiği acılara dayanamayıp ölür. İki uşak, işkenceden kurtulmak için suçu itiraf eder ama hâkim onlara çaldıkları paraların nerede olduğunu sorduğunda sessiz kaldıklarından, yeniden dava edilir, yargılanır, mahkûm olur ve asılırlar. Darağacına götürülürlerken, onlar da her idam mahkûmu gibi masum olduklarını haykırmakta ısrar ederler. Tours şehri, bu tuhaf dava hakkında uzun süre konuşmaya devam eder. Suçlular Flaman olduğundan, bu zavallıların ve genç çırağın çektiği ilgi, çabucak kaybolup gider. O zamanlar savaşlar ve ayaklanmalar daimi heyecan kaynağıdır ve her günün dramı bir öncekinin unutulup gitmesine neden olmaktadır. Cornélius Usta, üç hizmetlisinin ölümüyle yaşadığı inanılmaz kaybın acısına ek olarak, bir de evde kalmış ihtiyar bir Flaman kızıyla, kız kardeşiyle yalnız kalır. Kraldan özel işleri için devletin ulaklarını kullanma lütfunu elde eder ama katırlarını yakındaki bir katırcıya emanet etmek zorunda kalır ve o andan itibaren ticaretini, onun mutlak korumasını elde etmek için sadakatle hizmet eden becerikli hesap adamları Yahudiler kanalıyla gerçekleştirerek, kraldan başka kimseyle görüşmeden, derin bir yalnızlık içinde yaşar.

Kral, bu maceradan bir süre sonra, çok ilgilendiği genç bir öksüzü ihtiyar *troçonnier*'in¹ hizmetine verir. XI. Louis, Cornélius Usta'ya samimiyetinden, tefeci, vergi tahsildarı, insanlardan şiddet uygulayarak para tahsil eden adam anlamındaki bu eski kelimeyle, *troçonnier* diye hitap etmektedir. Sarayda kullanılmaya devam eden *tortionnaire* sıfatı, sık sık *tortionneur* olarak yazılmış olduğu görülen *torçonnier* sözcüğünü oldukça iyi açıklar. Za-

1. Fransızca işkenceci anlamına gelen *tortionnaire* kelimesinden türetilmiştir, argoda vergi toplayıcısı anlamını taşır. (Y.N.)

vallı çocuk, kendini özenle Lombard'ın işlerine adar, onun beğenisini ve takdirini kazanmayı bilir. Bir kış gecesi, yüz bin ekülük bir teminatla, İngiltere kralı tarafından Cornélius Usta'nın ellerine teslim edilen elmaslar çalınır ve şüpheler öksüz delikanlının üzerinde toplanır; XI. Louis sadakatinden sorumlu olduğu delikanlıya karşı çok sert bir tutum alır. Kralın adamları tarafından yürütülen oldukça kısa bir sorgulama sonrasında zavallı delikanlı asılır. Kimse Cornélius Usta'nın yanında çalışıp bankacılık ve sarraflık sanatını öğrenmeye cesaret edemez hale gelir. Zaman içinde, Tourange şehrinden iki şerefli ve servet düşkününü genç, birbiri ardına eve kabul edilir. Önemli miktarlardaki hırsızlıklar, bu iki gencin hazinedarın evine girişiyle aynı dönemlere denk gelir; bu suçların işleniş şekli ve koşulları, hırsızların ev sakinleriyle gizli ilişkileri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır; dolayısıyla bu yeni gelenleri suçlamamak olanaksız hale gelir. Gitgide daha şüpheli ve intikamcı hale gelen Brabant'lı, bu olayı derhal XI. Louis'ye bildirir ve o da yine kendi adamlarını görevlendirir. Davalar çabucak açılır ve daha da çabuk sonlandırılır. Tourangeau'luların yurtseverliği, Tristan'ın aceleciliğinin kurbanı olur. Suçlu olsun olmasın, iki delikanlı kurban, Cornélius da cellat haline gelir. Yastaki iki aileye saygı gösterilir, şikâyetleri dinlenir ve bir olaydan diğerine düşünceler değişir, sonunda kralın adamının darağacına gönderdiği herkesin masum olduğuna inanılır. Kimileri zalim cimrinin krala özendiğini, çevreye dehşet saçmaya, dünyayla arasına darağacı kurmaya çalıştığını, aslında hiçbir zaman hırsızlık mağduru olmadığını, bu üzücü infazların soğukkanlı bir hesabın sonucu olduğunu ve hazineleri için kaygı duymayacağı bir ortam yaratmaya çalıştığını iddia eder. Halk arasında yayılan bu söylentilerin ilk etkisi, Cornélius'un yalnız bırakılması olur, Tourangeau'lular

ona vebalı muamelesi yapar, işkenceci olarak çağırmaya başlar ve evine de *Malmaison*¹ adını verir. Lombard yine de, yanında çalışmaya girecek kadar gözüpek yabancılar bulabilecekken şehrin tüm sakinleri, adayları anlattıklarıyla engeller. Cornélius Usta'yla ilgili en doğru görüş, ona uğursuz gözüyle bakan insanlarınkiydi. Kimilerinde içgüdüsel bir dehşet hissi yaratırken kimilerinde de sınırsız bir güç ya da para karşısında hissedilen o derin saygıya neden oluyordu. Birçok kişinin gözünde, gizemin çekiciliğine sahipti. Yaşam tarzı, dış görünüşü ve kralın koruması, konusu olduğu tüm o masalları doğrular nitelikteydi. Cornélius, zalim Burgonya dükünün ölümünden beri, oldukça sık yabancı ülkelere ziyarete gitmeye başlamıştı kral, bankacının yokluğunda, evini İskoçya birliğinin adamlarının korumasına emanet ediyordu. Bu kraliyet koruması, saray dalkavuklarının, ihtiyarın servetini XI. Louis'ye miras bırakacağını varsaymalarına neden oluyordu. Hazinedar çok az dışarı çıkıyorsa da, sarayın senyörlerini sık sık evinde ağırlıyordu: Cömert rakamlarda borçlar veriyordu onlara ama kaprisliydi. Bazı günler, canı istemez, tek metelik vermezdi; bir sonraki gün, iyi bir faiz oranı ve önemli teminatlar da sunarak, son derece yüksek tutarlarda krediler dağıtırdı. Bu arada iyi bir Katolik olduğundan, düzenli olarak ayinlere gider ama her zaman erken bir saatte Saint-Martin'e dönerdi. Başka yerlerde olduğu gibi burada da, yaşadığı sürece kendisine ait olacak bir şapel satın aldığından, diğer Hıristiyanlardan ayrı duruyordu. O dönemde popüler olan ve Tours'da uzun zaman söylenmeye devam eden bir deyim şöyleydi: "Lombard'ın önünden geçtiyseniz, başını-

1. (Fr.) *Mal*, kötü ve *maison*, ev kelimelerinin birleştirilmesinden oluşturulmuştur, kötülük yuvası ev anlamını taşır. (Y.N.)

za gelecek var." Lombard'ın önünden geçmiş olmak, beklenmedik anda gelen felaketleri, umulmadık üzüntüleri ve kadersiz şanssızlıkları açıklamaya yetiyordu. Sarayda bile Cornélius'a İtalyan, İspanyol ve Asya batıl inançlarında kem göz olarak adlandırılan o uğursuz etki atfediliyordu. XI. Louis'nin bu evin üzerine bir koruyucu örtü olarak yayılan ürkütücü gücü olmasa, halk, Mûrier Sokağı'ndaki *Malmaison*'u ilk fırsatta yerle bir edecekti. Bu arada, Tours'da dikilmiş ilk dut ağaçları Cornélius'un evindeydi ve Tourangeau'lular o sıralarda ona büyük bir deha gözüyle bakıyordu. Halk arasındaki saygınlığını düşünün! Cornélius Usta'yla Fransa dışında karşılaşan birkaç senyör, keyifli ruh hali karşısında çok şaşırmıştı. Tours'da, her zaman kasvetli ve dalgın bir havası oluyordu. Fakat ne olursa olsun her zaman evine geri dönüyordu. Açıklanamaz bir güç onu Mûrier Sokağı'ndaki karanlık evine geri getiriyordu. Hayatı sonsuza dek kabuğu bağlı olan salyangoz benzeri, krala küçük Bastille'inin benekli döşeme taşları ve sürgüleri dışında kendini iyi hissetmediğini ifade ediyordu; ancak XI. Louis'nin ölümünden sonra, buranın onun için dünyadaki en tehlikeli yer haline dönüşeceğini de gayet iyi biliyordu.

"Şeytan, suç ortağımız hazinedarla uğraşarak eğleniyor," dedi XI. Louis berberine Azizler Günü bayramından birkaç gün önce.

"Yine soyulduğundan şikâyetçi. Kendinden başka kimseyi astıramaz artık. Bu ihtiyar serseri, bana satmak istediği bir yakut zinciri dün yanlışlıkla yanımda götürmüş olabilir miyim diye sormaya geldi mi bana? Yüce Tanrım! Satın alabileceğimi çalmam ben, dedim ona."

Berber, "Korktu mu peki?" diye sordu.

"Cimriler tek bir şeyden korkar," diye cevap verdi kral. "Benim hazinedar, onu sebepsiz yere gözden çıkar-

mayacağımı çok iyi bilir, yoksa adil olmam; haklı ve gerekli olmayan bir şey yapmadım hiçbir zaman.”

“Bu ihtiyar haydut yine de size kazık atıyor,” diye devam etti berber.

“Öyle olsun isterdin değil mi?” dedi kral berbere kötücül bir bakış atarak.

“Pis ihtiyar, mirası sizinle şeytan arasında paylaşılacak.”

“Yeter,” dedi kral. “Aklımı kötü düşüncelerle doldurma. Benim ortak, zengin ettiğim herkesten daha sadıktır bana; hiçbir borcu olmamasından belki de.”

Cornélius Usta iki yıldan beri, büyücü olarak adı çıkmış yaşlı kız kardeşiyle birlikte yaşıyordu. Yakınlarda oturan bir terzi, kadını geceleri sık sık, sabah ayini saatine kadar çatının üzerinde beklerken gördüğünü iddia ediyordu. Bu olay, ihtiyar cimri, kız kardeşini pencerele-ri demir parmaklıklı bir odaya kapattığı için daha da sıra dışı görünmeye başlamıştı. Cornélius yaşlandıkça, sürekli soyulmaktan ve dolandırılmaktan endişe ettiğinden, çok değer verdiği kral dışında herkesten nefret etmeye başlamıştı. İnsanlardan fena halde kaçmaya başlamışsa da, cimrilerin pek çoğu gibi onun da altına olan tutkusu, bu değerli metali kendi varlığıyla özdeşleştirmesi gitgide daha içselleşmiş, yaşla birlikte iyiden iyiye şiddetli bir hal almıştı. Aslında ağabeyinden daha cimri ve daha tutumlu olmasına, para harcamamak için bulduğu yollar konusunda onu bile aşmasına rağmen, kız kardeşinden bile şüpheleniyordu. Bu nedenle, sürdürdükleri hayatta şüpheli ve gizemli bir yan vardı. İhtiyar kadın nadiren fırına ekmek almak için dışarı çıkar, pazarda o kadar nadir görünürdü ki, onu gören en saf insanlar bile sonunda bu iki tuhaf varlığın gizli bir hayatı olduğunu düşünmeye başlamıştı. Simyayla ilgilenen insanlar, Cornélius Usta’nın altın yapmayı bildiğini söylüyordu. Bilginler,

doğru alaşımı bulduğunu ileri sürüyordu. Cornélius, şehirden insanlarla konuşan köylülerin çoğunluğu için gerçekdışı bir varlıktı ve içlerinden pek çoğu, meraktan evin ön cephesine bakmaya geliyorlardı.

Soylu delikanlı, Cornélius Usta'nın evinin tam karşısındaki binanın önündeki banka oturmuş, bir Poitiers'in evine bir *Malmaison*'a bakıyordu, ay ışığı bu evlerin çıkmalarını aydınlatıyor, oymaların girinti ve çıkıntılarını gölge ve ışık karışımlarıyla renklendiriyordu. Beyaz ışığın oyunları bu iki yapıya uğursuz bir görünüm kazandırıyor, Doğa bile, bizzat hizmetinde görünüyordu bu yapı üzerinde gezinen batıl safsataların. Delikanlı Cornélius'u aynı zamanda hem merak uyandırıcı hem de korkulan bir kişilik haline getiren tüm hikâyeleri birbiri ardına aklından geçirdi. Aşkının şiddetiyle bu eve girmeye, tasarılarını gerçekleştirmek için ne kadar zaman gerekiyorsa o kadar kalmaya kararlı olsa da, bu son adımı atarak riske girmek konusunda tereddüt ediyordu. Fakat kim, hayatının kriz anlarında, hislerini dinlemeyi, geleceğin önünde açılan uçurumların kıyısında dolaşmayı sevmez ki? Delikanlı, aşka layık bir sevgili olarak, kontesi aşkla kucaklamadan önce ölmekten korkuyordu. Bu gizli hedef hem o kadar ürkütücü hem de o kadar da çekiciydi ki, evlerin çıkmaları arasında ıslık çalan soğuğu hissetmiyordu bile. Cornélius'un evine girerken, az önce terk ettiği soylu giysileri gibi, adını da bir kenara bırakması gerekecekti. Bir felaket durumunda, Saint-Vallier kontesini sonsuza dek kaybetmeyi göze almadığı sürece, doğuştan sahip olduğu ayrıcalıkları ya da arkadaşlarının korumasını talep etmesi olanaksız olacaktı. Bu ihtiyar senyör, bir sevgilinin gece ziyaretlerinden şüphelenirse, karısını küçük bir demir kafese tıkıp ateşte kızartarak öldürebilir, bir yerlerdeki hisarlı bir şatonun bir köşesinde günden güne ağır ağır ölüme terk edebilirdi. Delikan-

lı, kılık değiştirmek için büründüğü sefil giysilere bakınca kendi kendinden utandı. Siyah deri kemeri, koca kaba ayakkabıları, örgü çorapları, ynl tozlukları ve gri ynl yeleğiyle, en rütbesiz adliye memurunun ktibine benziyordu. 15. yüzyılda yaşayan bir soylu için, meteliksiz bir burjuva rolü oynamak, sınıfının imtiyazlarından vazgeçmek ölümden beterdı. Fakat sevgilisinin içinde ağladığı evin çatısının üzerine tırmanmak, bacadan içeri inmek veya koridorlar boyunca koşmak, bir yağmur oluğundan diğerine atlamak, odasının penceresine ulaşmak, horultuları mutluluklarının iki katına çıkmasını sağlayacak korkunç koca uykudayken, ipek bir yastık üzerinde onun yanında olmak için hayatını tehlikeye atmak, dünyadaki öpücüklerin en cesurunu verirken hem yeryüzünden hem gökyüzünden sakınmak, ölüm ya da en azından kanlı bir çarpışmayla son bulmayacak tek söz edememek, tüm bu şehvet dolu hayaller ve giriştiği işin romantik tehlikeleri delikanlıyı iyice kararlı hale getirdi. Bu yakınlaşmaların bedeli daha hafif olmalıydı; kontesin elini ancak bir defa pebildiğinden dönemin, şövalyelere özgü o tutkulu ruh halinin de etkisiyle, her şeyi göze almaya karar vermekte gecikmedi. Ayrıca, kontesin bunca ölümcül tehlikeler ortasında, hayal edilebilecek en tatlı aşk hazlarını reddetmeye cesaret edebileceğini hiç düşünmedi. Bu macera sonuca ulaşmamak için fazla tehlikeli, fazla olanaksızdı.

O anda, şehrin tüm çanları sokağa çıkma yasağı saatinin geldiğini bildiriyordu, aslında geçerliliğini yitirmiş olsa da, her şeyin çok yavaş yok olduğu taşra kentlerinde uyulmaya devam edilen bir kanundu bu. Işıklar snmedi ama mahalle komiserleri sokaklara zincirleri gerdirdi. Birçok kapı kapandı, uzaklardan, yanında tepeden tırnağa silahlı halde fener taşıyan uşaklarıyla birlikte yürüyen, evlerine gecikmiş bira burjuvanın ayak sesleri işitilir

oldu, çok geçmeden, her yanı bir biçimde sıkı sıkı sarılıp sarmalanan kent uykuya dalmış gibi göründü ve kötü niyetlilerin çatılardan yapacakları saldırılar dışında endişe edilecek bir şey kalmamış oldu. O dönemde, evlerin çatıları gece boyu fazlasıyla kullanılan bir yola dönüşüyordu. Taşrada ve hatta Paris'te yollar o kadar dardı ki, hırsızlar sokağın bir tarafından diğerine zıplayabiliyordu. Döneme ait anı yazılarına inanılırsa, bu tehlikeli meslek, IX. Charles'ı gençliği boyunca uzun zaman eğlendirmişti. Soylu delikanlı, Cornélius Usta'nın huzuruna çok geç çıkmaktan endişe ettiğinden, *Malmaison*'un kapısını çalmak için yerinden kalktı. Kapıya bakarken, dönemin yazarlarının boynuzlu olarak adlandırdığı bir tür görüntü dikkatini çekti. Görüşünü netleştirmek ister gibi gözlerini ovuşturdu ve gördükleri karşısında ruhundan bin bir değişik duygu geçti. Bu kapının her bir tarafında, bir tür mazgal deliğinin iki çubuğu arasında çerçevelenmiş gibi duran bir insan yüzü bulunuyordu. Bu iki yüzü önce taşın içine oyulmuş grotesk masklar olarak algılamıştı; zira dışarı doğru çıkıntı yapmış, hareketsiz, koyu renkli, yani yanık, kırışıklarla dolu köşeli yüzlerdi bunlar; fakat soğuk ve ay ışığı, iki morarmış burundan çıkan nefesin yarattığı hafif beyazımsı dumanı ayırt etmesine olanak sağladı; ardından her bir yüzün çukurunda, kaşların gölgesi altında, çevreye bir ateş gibi ışık yayan ve bir köpek süsünün ulumalarını işittiğini sanarak yaprakların arasına yatan bir kurdunkileri andıran fayans mavisi iki göz gördü. Bu gözlerdeki kaygı dolu ışık üzerine öyle bir dikkilmişti ki, karşısındaki bu tuhaf manzarayı incelediği bir an boyunca maruz kaldığı bakışlar, kendini av köpekleri tarafından hazırlıksız yakalanmış bir kuş gibi algılayarak ruhunda çabucak bastırdığı bir heyecan dalgası hissetmesine neden oldu. Gergin ve şüpheli bu iki yüz, Cornélius ve kız kardeşine aitti şüphesiz. Soylu delikanlı, bu

sırada nerede olduğunu anlamaya çalışır gibi görünmeye çalışarak cebinden çıkarıp ay ışığında okumayı denediği bir kart üzerinde adresi yazılı evi arar gibi yaptı. Ardından, doğrudan hazinedarın kapısına doğru gitti. Mahzen girişini andıran kapıya evin içinde çınlayacak biçimde üç kez vurdu. Kapı sundurmasının altından zayıf bir ışık süzüldü ve son derece sağlam görünen küçük parmaklığın ardında bir gözün ışıldadığı görüldü.

"Kim var orada?"

"Brugge'lü Oosterlinck tarafından gönderilmiş bir dost."

"Ne istiyorsunuz?"

"İçeri girmek."

"Adınız?"

"Philippe Goulenoire."

"Referans belgeleriniz var mı?"

"İşte burada!"

"Sütunun kenarından uzatın."

"Sütun nerede?"

"Solda."

Philippe Goulenoire, bir mazgal deliğinin üzerinde bulunan demir sütunun yanındaki aralıktan mektubu içeri attı.

"Lanet olsun!" diye düşündü. "Önlemler Plessis'ten beter olduğuna göre, kral buraya gelmiş olmalı!"

Yaklaşık bir çeyrek saat kadar sokakta bekledi. Bu süre akıp geçtiğinde Cornélius'un kız kardeşine şunları söylediğini işitti:

"Kapının tuzaklarını kapat."

Sundurmanın altından zincir ve demir sesleri işitildi. Philippe sürgülerin hareket ettiğini, kilitlerin gıcırda-
dığını işitti; sonunda, demir parmaklıklarla donatılmış küçük alçak bir kapı ancak zayıf bir insanın geçebileceği en kenar kısmı açıkta bırakacak kadar aralandı. Philippe

giysilerini yırtma riskini göze alarak, *Malmaison*'un içine girmekten çok süzüldü. Kaşları küçük kazanların kulp-larına benzeyen, burnuyla çengel gibi kıvrık çenesi arasına bir fındık bile sıkıştıramayacak gibi görünen, tuhaf yüzlü, dişleri dökülmüş ihtiyar bir kadın ortaya çıktı. Yalnızca kemik ve sinirden oluşuyor gibi görünen, şakakları çökük, cılız, solgun yüzlü kadın, sözde yabancıyı küçük salona alırken Cornélius da ihtiyatla peşlerinden geliyordu.

“Şuraya oturun,” dedi kadın Philippe’e tertemiz ateşliğinde ateşten iz olmayan oyma taştan büyük bir şöminenin bir kıyısına yerleştirilmiş üç ayaklı tabureyi işaret ederek.

Şöminenin diğer tarafında, üzerindeki bir tabağın içinde bir yumurta ve üzerinde çalışılmış bir aşırı tutumluluk haliyle özenle kesilmiş, kaskatı ve kupkuru on ila on iki ince uzun ekmek diliminin bulunduğu, ayakları oymalı büyük bir yemek masası vardı. Birine ihtiyar kadının oturduğu iki tabure, bu iki cimrinin akşam yemeğini yemekle meşgul olduğunu gösteriyordu. Cornélius, öncesinde uzun uzun sokağı izlemeyi ihmal etmediği kapı pencerelerini kapatmak için iki demir kepengi sür-gülemeye gitti, sonra gelip yerini aldı. Sözde Philippe Goulenoire, bu sırada kız ve erkek kardeşin, sırayla ve büyük bir ciddiyetle ama aynı zamanda da askerlerin karavanaya kaşıklarını eşit zaman aralıklarıyla daldırmak için gösterdikleri itinayla, bu yumurtaya ekmek banışla-rını izledi. Yumurtanın ekmekler tükenene kadar dayan-masını sağlamak amacıyla, kuru ekmekleri şöyle bir ıslanacak kadar tutuyorlardı yumurtanın içinde. Bu iş sükû-net içinde yapılıyordu. Cornélius, bir yandan yemeğini yerken, diğer yandan da yeni çırağını, eski paraları tartar-mışçasına büyük bir özen ve kavrayışla inceliyordu. Phi-lippe, omuzlarının üzerine buzdan bir manto örtüldüğü-

nü hissederek, çevresine bakınmayı denedi; ama aşk uğruna giriştiği bu oyunun ona verdiği tevekkülle, duvarlara kaçamak da olsa bir bakış atmamak için tuttu kendini; çünkü Cornélius'a yakalanırsa, bir meraklının evin içinde kalmasına izin verilmeyeceğini anlamıştı. Dolayısıyla, mütevazı bir tavırla, bakışlarını kâh yumurtaya kâh ihtiyar kadına çevirmekle yetindi; ara sıra da müstakbel ustasını izliyordu hayran hayran.

XI. Louis'nin hazinedarı hükümdarına benziyordu; hatta, çok yakın bir ilişki içinde yaşayan insanlarda sık görüldüğü üzere, onun bazı hareketlerini benimsemekten de alamamıştı kendini. Flaman'ın kalın kaşları, gözlerini bile örtüyordu neredeyse; ama adam, bu kaşları hafif kaldırarak, insanın içine nüfuz eden, son derece güçlü, net bir bakış fırlatıyordu, içindeki gücü yoğunlaştırma işinin sıradan bir olgu haline dönüştüğü, sessiz kalmaya alışkın insanlara özgü bir bakış. Dikey kırıksıklıklarla kesilen ince dudakları dış görünüşüne inanılmaz bir kurnazlık havası katıyordu. Yüzünün alt kısmı tilkiyi andırıyordu belli belirsiz; fakat tamamı kırıksıklıklarla dolu geniş ve bombeli alnı, sahip olduğu çok özel nitelikleri, tecrübeyle mütevazılaşmış bir ruh soyluluğunu ortaya koyar gibi görünüyordu; hayatta edindiği acı tecrübeler bu tuhaf varlığın kıvrımlarına işlemişti adeta. Muhtemelen sıradan bir cimri değildi bu adam; tutkusunun ardında derin hazlar, gizli hayaller saklandığına şüphe yoktu.

"Venedik sikkeleri kaçca kaç veriyor?" diye sordu aniden müstakbel çırağına.

"Brugge'de dörtte üç; Gand'a bir."

"Escaut'ta navlun kaç?"

"Üç *parisis*¹."

"Gand'da ne var ne yok?"

1. Paris'te basılan bir para. (Ç.N.)

“Liéven-d’Herde’nin kardeşi iflas etti.”

“Ah!”

İhtiyar, bu nidayı ağzından kaçırdıktan sonra cüppesinin eteklerinden birini çekip dizlerini örttü; önden açılan, kolları geniş, yakasız siyah kadife cüppenin ihtişamlı kumaşı, etrafa hareler saçıyordu. Burgonya dükünün düşmanlığını kazanmasına mal olan bir görev olarak, Parchons mahkemesi başkanı olduğu dönemlerde taşıdığı bu muhteşem giysi eski püskü bir çuldan başka bir şey değildi artık. Philippe’in üşümesi geçmişti, başka sorulara maruz kalma endişesiyle titreyerek takımlarının içinde terliyordu hatta. Hayatını kurtardığı bir Yahudinin bir gün önce verdiği özet bilgiler, güçlü hafızası ve Yahudinin Cornélius’un tarzını ve alışkanlıklarını çok iyi bilmesi sayesinde o âna kadar idare edebilmişti. Fakat, cesur girişiminin verdiği heyecanla başlangıçta hiçbir şeyden korkmayan soylu adam, kalkıştığı işin güçlüklerinin tamamını görmeye başlıyordu yavaş yavaş. Ürkütücü Flaman’ın ihtişamlı ağırbaşlılığı, soğukkanlılığının etkisi altında kalmaya başlamıştı. Ayrıca kendini bir yere kapatılmış gibi hissediyor, iplerin Cornélius Usta’nın elinde olduğunu görüyordu.

“Akşam yemeği yediniz mi?” diye sordu hazinedar, “Yemeyin” ifadesini içeren anlamlı bir ses tonuyla.

İhtiyar kadın, kardeşinin vurgusuna rağmen, doyurulması gereken bu midenin kapasitesini ölçmek istermiş gibi, ürpererek baktı bu genç yoldaşa ve sonrasında da zorlama bir gülümsemeyle ekledi:

“Adınızın hakkını veriyorsunuz, şeytanın kuyruğundan daha siyah saçlarınız ve bıyığınız!”

“Ben yemeğimi yedim,” diye cevap verdi delikanlı.

“İyi o zaman!” diye devam etti cimri. “Yarın tekrar gelip beni görün. Bir yardımcım olmadan çalışmaya alıştım uzun zamandır. Gece bir düşüneyim, hele.”

“Ah! Aziz Bavon adına, bir Flaman’ım ben, burada kimseyi tanımıyorum, zincirler de gerildi, hapse atarlar beni,” dediyse de, sözlerin ağzından fazla heyecanla çıkmış olmasından endişelenerek ekledi genç adam: “Fakat siz öyle uygun görürseniz, hemen çıkarım sokağa.”

Adını andığı aziz, ihtiyar Flaman’ı özellikle etkiledi.

“Tamam, tamam, Aziz Bavon adına, burada kalabilirsiniz.”

“Fakat,” deyiverdi korkuya kapılan kız kardeş.

“Kes,” diye payladı onu Cornélius. “Elinde Oosterlinck’in mektubu olması, bana bu delikanlı hakkında ihtiyacım olan bilgiyi veriyor.”

Sonra kız kardeşinin kulağına eğildi:

“Oosterlinck’in bizde yüz bin lirası yok mu? Teminatımız tamam sayılır!”

“Ya Bavyera elmaslarını çalarsa? Baksana, bir Flaman’dan çok hırsıza benziyor.”

“Şişşt!” dedi ihtiyar kulak kabartarak.

İki cimri dinlemeye koyuldu. Bu “şişşt” sesinden kısa bir süre sonra, uzaklardan, şehir hendeklerinin bulunduğu diğer kısımdan, birkaç kişinin ayak seslerinin yarattığı bir gürültü işitildi.

“Plessis devriyesi bu,” dedi kız kardeş.

“Hadi, çırakların kaldığı odanın anahtarını getir,” dedi Cornélius.

İhtiyar kadın feneri almak için uzandı.

“Bizi ışık olmadan yalnız mı bırakacaksın?” diye atıldı Cornélius anlamlı bir ses tonuyla. “Bu yaşına geldin hâlâ, görmeden yolunu bulamıyorsun. Şu anahtarı bulmak o kadar mı zor?”

İhtiyar kadın bu sözlerin altındaki gizli anlamı fark etti ve çıktı. Philippe Goulenoire, bu tuhaf varlığın kapıya doğru ilerleyişini izlerken, salona attığı kaçamak bakışı ustasından gizlemeyi başardı. Mekân, payanda yüksek-

liğine kadar meşe lambriyle kaplıydı ve duvarlarda siyah girift bezemelerle süslü sarı deri halılar asılıydı; fakat onu en çok çarpan, uzun bir tetikli kamayla donatılmış fitilli bir tabancaydı. Bu yeni ve ürkütücü silah, Cornélius'un yanı başında duruyordu.

"Hayatınızı nasıl kazanmayı düşünüyorsunuz?" diye sordu ona hazinedar.

"Az param var," diye cevap verdi Goulenoire, "fakat önemli insanlar tanıyorum. Size kazandıracağım her lira için yalnızca bir metelik verseniz, benim için yeterli olur."

"Bir metelik, bir metelik!" diye tekrarladı cimri. "Fakat bu çok fazla."

Bu sırada ihtiyar kadın geri döndü.

"Gel," dedi Cornélius, Philippe'e.

Kapı sundurmasının altından geçip salonun yanındaki küçük yüksek kulenin içine oyulmuş, taştan yapılma burma bir merdiveni tırmandılar. Delikanlı, birinci katın sahanlığında durakladı.

"Nenni," dedi Cornélius. "Lanet olsun! Bu kısım, kralın gizli eğlencelerine ayrılmıştır."

Mimar, çırakların kalacağı daireyi, spiral merdivenin bulunduğu kulenin sivri çatısının altına yerleştirmişti; burası tamamı taştan yapılma, soğuk, süslemesiz, küçük bir odaydı. Bu kule, avluya bakan ön cephenin ortasında yer alıyordu; avlu, tüm taşra avluları gibi ince uzun ve loştu. Arka kısmında, ızgaralı kemerlerin ardından, Cornélius'un izleyip durduğuna şüphe olmayan dut ağaçlarından başka bir şeyin olmadığı kendi haline bırakılmış bir bahçe görülüyordu. Soylu delikanlı, spiral merdivenin sahanlığından rahatlatıcı, canlı bir aydınlık yayan ay ışığı altında her şeyi görebildi. Kötü bir şilte, arkalıksız bir tahta iskemle, bir testi ve bir dolap; bu kapıcı odası benzeri yerin mobilyaları bunlardan ibaretti. İçeriye gelen tek gün ışığı, kulenin dış çeperinde aynı hizaya me-

safeli olarak yerleştirilmiş ve bu zarif mimarının karakterine uygun biçimde, süsleme amaçlı küçük kare pencere-lerden süzülüyordu.

“İşte odanız; sade ama rahattır, uyumak için gereken her şeyi barındırır. İyi akşamlar! Kimse çıkmadığına göre, siz de çıkmayın bari dışarı.”

Cornélius çırağına, bin bir düşüncenin izini taşıyan son bir bakış attıktan sonra kapıyı üst üste iki kez kilitle-di, anahtarı cebine koydu ve delikanlıyı, döküm kalıbı-nın içinde hiçbir şey bulamayan çan dökümcüsü kadar aptallaşmış halde bırakarak aşağı indi. Dört selefinin an-cak darağacına gitmek üzere çıkabildiği bu küçük tavan arasında, ışıksız tek başına, bir taburenin üzerine çöken delikanlı kendini kafesin içine tıkulmuş vahşi bir hayvan gibi hissetti. Taburenin üzerine çıktı, beyazımsı gün ışı-ğının içeri döküldüğü yüksek küçük pencerelere ulaş-mak için parmaklarının ucuna yükseldi. Loire’i, o güzel Saint-Cyr tepeciklerini ve Plessis’in birkaç pencere oyu-ğu içinde iki-üç ışığın parıldadığı o kasvetli harikalarını gördü; uzakta, Touraine’in güzel kırları ve nehrinin gü-müşü yüzeyi uzanıyordu. Bu güzel doğanın ufak tefek engebeleri görülmemiş bir zarafet yansıtıyordu: Vitray-lar, sular, evlerin çatıları, ayın titrek ışığı altında değerli taşlar gibi ışıldıyordu. Genç senyörün ruhu tatlı ama hü-zünlü bir heyecanla burkulmadan edemedi.

“Ya bir vedaysa bu!” dedi kendi kendine.

Macerasının ona vaat ettiği ürpertici heyecanların tadını çıkarıp, içinde hâlâ umut ışığı barındıran her mah-kûmun yaşadığı endişelere teslim olurken, orada öylece kalakaldı. Sevdiği kadın, her bir güçlüğün güzel görün-mesine neden oluyordu. Bir kadından daha öte, arzusunun kor ateşlerinin ardından gördüğü doğaüstü bir varlıktı onun için. Poitiers Konağı’ndan geldiğini sandığı zayıf bir çığlık kendine gelmesine ve içinde bulunduğu gerçek

durumunu algılamasına neden oldu. Neler olup bittiğini düşünmek için şiltesinin üzerine uzanınca, merdiven boşluğunda yankılanan bazı sesler işitti, daha da dikkatle dinleyince, ihtiyar kadının ağzından dökülen şu sözler kulağına kadar geldi:

"Yatıyor!"

Mimarın bile bilmediği bir tesadüf sonucu, en ufak bir ses çırağın odasında yankılanıyordu; öyle ki sözde Goulénoire, cimrinin ve ispiyoncu kız kardeşinin en ufak bir hareketini bile kaçırmadı. Soyundu, yattı, uyur gibi yaptı ve iki ev sahibinin merdivenin basamaklarında nöbet tuttukları zamanı, Poitiers Konağı'ndaki tutsağına gitmenin yollarını tasarlamak için kullandı. Cornélius ve kız kardeşi, saat ona doğru, çırağın uyuduğuna ikna olarak odalarına çekildiler. Soylu delikanlı, iki Flaman'ın çıkardığı uzaklardan gelen boğuk sesleri dikkatle dinledikten sonra, odalarının nerede olduğunu anladığından emin oldu; ikisi de ikinci katta kalıyor olmalıydı. O dönemin tüm evlerinde olduğu gibi, bu evde de ikinci kat zengin heykelciklerle kesilmiş alınlık tablalarıyla süslü pencereler barındıran çatı kısmının altındaydı. Çatının kenarı, timsah ağzı şeklinde uzanan yağmur oluklarından sokağa dökülen yağmur sularını taşımaya yönelik çatı oluklarını gizleyen bir tür korkulukla çevrelenmişti. Bu topografyayı bir kedi edasıyla inceleyen delikanlı, kuleden çatıya bir geçit keşfettiğine ve bir yağmur oluğundan yardım alarak, Madam Saint-Vallier'nin odasına geçebileceğine inandı; fakat içinde bulunduğu kulenin pencerelerinin içinden geçilmesi mümkün olmayacak kadar küçük olduğunu bilmiyordu. Dolayısıyla, evin çatısına ikinci katın sahanlığını aydınlatan kule penceresinden çıkmaya karar verdi. Bu gözüpek projeyi gerçekleştirmek için, önce odasından çıkması gerekiyordu ama Cornélius anahtarı yanına alıp gitmişti. Genç senyör, ihtiyaten yanına bir zamanlar düel-

lolarda, rakip, işin bitirilmesi için yalvardığı anda son darbeyi indirmek için kullanılan o hançerlerden birini almıştı. Bu korkunç silahın ağız kısımlarından biri, ustura kadar keskin, diğeryse testere gibi tırtıklıydı; fakat dişleri vücud girerken demirin izlediğinin ters yönünde uzanıyordu. Delikanlı, kapı kilidinin çevresinde kalan tahta kısmı kesmek için bu hançeri kullanmayı düşündü. Kilit köprüsünün dışarıdan dört kalın vidayla tutturulmuş olması onun için sevindirici bir durumdu. Hançeri kullanarak, biraz zorlansa da, onu hapseden kilit köprüsünün vidalarını sökmeyi başardı ve söktüğü vidaları dolabın üzerine dikkatle bıraktı. Gece yarısına doğru serbest kalabilmişti, mekânı keşfetmek için ayakkabılarını çıkarıp aşağı indi. Birçok odanın açıldığı ve en uç kısmında, o noktada birleşen Poitiers ve *Malmaison* konaklarının çatılarından oluşan bir tür vadiye açılan bir pencerenin bulunduğu koridorun kapısının tamamen açık olduğunu görünce de az şaşırmadı. O sırada hissettiği sevinci ancak, hemen sonrasında, Tours'da, ünlü Escrignoles Cemaati'ne kendi adına bir ayin düzenletmek için kutsal Meryem'e adakta bulunması ifade edebilir. Poitiers Konağı'nın yüksek ve geniş bacalarını inceledikten sonra, hançerini almak için aynı yoldan geri döndü; fakat merdiveni aydınlatan canlı bir ışık olduğunu fark edince dehşet içinde titredi ve ev sahibini, üzerinde cüppesi, elinde feneri, gözlerini iyice açmış ve bakışlarını girişinde bir hayalet gibi dikildiği koridora sabitlemiş halde gördü.

"Pencereyi açıp çatıların üzerine atlasam beni duyacak!" dedi kendi kendine.

Üstelik korkunç Cornélius ilerlemeye devam ediyordu, mahkûmun ölüm ânı geldiğinde yaptığı gibi ilerliyordu. Goulenoire diğer uçta, aşkıyla cesaretlenerek, aklını iyice başına topladı; kendini bir kapı sundurmasına attı, köşeye doğru sıkıştı ve cimrinin gelip geçmesini bekledi.

Hazinedar, elinde lambasıyla delikanlının nefesiyle etkileyebileceği hizaya geldiğinde, üfleyerek lambayı söndürdü. Cornélius belli belirsiz bir şeyler ve Flamanca bir küfür mırıldandı; fakat geldiği yöne geri döndü. Bu sırada delikanlı odasına koştu, silahını aldı, sevinçle pencereye döndü, yavaşça açtı ve çatının üzerine sıçradı. Gökyüzünün altında özgür kaldığı anda artık o kadar mutluydu ki bayılacak gibi olduğunu hissetti; tehlikede olduğu sırada hissettiği aşırı çarpıntı ya da girişiminin gözüpekliği çok heyecanlanmasına neden olmuştu; zafer sıklıkla savaş kadar tehlikelidir. Bir çatı oluşuna dayandı, rahatlayarak ürperdi ve kendi kendine düşündü:

“Hangi bacadan girebilirim acaba odasına?”

Her bacaya bakıyordu. Aşkın verdiği bir içgüdüyle, içinde ateş yanan bacayı bulmak için gidip her birine teker teker dokundu. Cesur delikanlı, kararını verdiği anda, hançerini tespit ettiği iki taşın birleşme yerine sapladı, merdivenini bu hançere astı ve bacadan içeri sarkıttı. Hançerinin sağlamlığından emin, hiç duraksamadan sevgilisinin odasına doğru inmeye başladı. Saint-Vallier uyuyor mu uyanık mı bilmiyordu aslında; ama kontesi kollarına almaya o kadar kararlıydı ki, bu olay iki erkeğin hayatına mal olabilirdi! Ayaklarını yavaşça sıcak küllerin üzerine bastırdı; daha da yavaş eğildi ve kontesi bir koltukta otururken gördü. Bir lambanın ışığında, mutluluktan beti benzi atarken, bir yandan da endişeyle titreyen kadın, parmağıyla on adım ötesindeki yatakta yatan Saint-Vallier’i gösterdi. Yakıcı ve sessiz öpücükler yalnızca yüreklerinde yankılanacaktı!

Ertesi gün, sabah dokuza doğru, XI. Louis ayini dinleyip de şapelinden çıktığı anda, Cornélius Usta’yı yolunu gözlerken buldu.

“Hayırlı günler dostum,” dedi kısaca takkesini düzelterek.

“Beyefendi, sizinle bir an olsun görüşebilmek için bin altın ekü vermeye razıyım; zira yakut zincirin hırsızını buldum hem de çaldıkları arasında...”

“Tamam,” dedi XI. Louis peşinde hazinedar Coyctier, doktoru Olivier-le-Daim ve İskoç muhafızlarının komutanı olmak üzere Plessis’in avlusuna çıkarken. “Anlat bakalım olanları. Demek seninkilerden biri daha ipe gidiyor. Hey! Tristan!”

Avluda bir sağa bir sola volta atan sarayın başsavcısı, sadakatiyle kurum satan bir köpek gibi, ağır adımlarla yaklaştı. Grup, bir ağacın altında durakladı. Kral bir banka oturdu ve adamları çevresinde bir çember oluşturdu.

“Efendim, kendisini Flaman olarak tanıtan biri gelip beni fena halde dolandırdı,” dedi Cornélius.

“Çok kurnaz biri olmalı o halde,” dedi XI. Louis başını sallayarak.

“Ah! Evet!” diye cevap verdi hazinedar. “Fakat sizi kandırabilir miydi bilmem. Bende yüz bin lirası olan Oosterlinck gibi bir adam tarafından tavsiye edilen zavallı bir sefilden nasıl koruyabilirdim kendimi! Ayrıca, Yahudinin damgasının sahte olduğunu nereden bilecektim! Kısacası efendim, bu sabah kendimi sizin hayran olduğunuz, o güzelim mücevherlerden mahrum edilmiş halde buldum. Gasp edildim efendim! Bavyera halkına ait mücevherleri gasp etmek! Bu serserilerin hiçbir şeye saygısı yok, önlem almazsanız krallığınızı bile çalarlar sizden. Hemen çırağın odasına çıktım; cıracak ama belli ki hırsızlıkta ustaymış. Bu sefer, kanıtlarımız da var. Kilidin vidalarını sökmüş; ama geri döndüğünde, artık ay ışığı olmadığından herhalde, vidaların tamamını bulamamış! Ne mutlu ki, içeri girerken ayağımın altında bir vida hissettirdi. Serseri uyuyordu, yorgundu. Düşünebiliyor musunuz beyler, benim çalışma odama bacadan inmiş. Yarın ya da belki de bu akşam, hapse tıktıracağım onu. Hırsız-

lardan her zaman yeni bir şey öğreniyor insan. Yanında ipekten dokunmuş bir ip merdiven getirmiş. Giysilerinde çatıların üzerinde ve şöminenin içinde yaptığı yolculuğun izlerini taşıyor. Benim evimde kalıp sonunda iflasına neden olmayı planlıyordu, gözüpek namussuz! Mücevherleri nereye gömmüş olabilir acaba? Köyden birileri onu sabah çok erken saatte, çatıların üzerinden evime geri dönerken görmüş. Sizin inşa ettirdiğiniz setin üzerinde onu bekleyen suç ortakları olmalı. Ah! Beyefendi, gemilerle gelen hırsızlara fırsat yaratmışsınız. Her şeyi alıp götürüyorlar kolayca, hem de hiç iz bırakmadan; ama elebaşları elimizde, gözüpek bir namussuz, soylu bir adam olsa annesine gurur yaşatacak kadar da becerikli biri. Ah! Darağacına çok yakışacak! Ufak bir sorgulamayla, her şeyi öğrenebiliriz! Bu sizin hükümdarlığınızın şanı şöhretiyle ilgili değil mi? Bu kadar yüce bir kralın hükümdarlığı altında hırsızlar olmamalıdır!"

Kral uzun zamandan beri söylediklerini dinlemiyordu. Hayatının son günlerinde oldukça sık yaşadığı o karamsar dalgınlık hallerinden birine düşmüştü. Derin bir sessizlik hüküm sürdü.

"Bu senin meselen dostum," dedi sonunda Tristan'a. "Git bu işi hallet."

Ayağa kalktı; öne doğru birkaç adım atarken adamları onu yalnız bıraktı. Bu sırada, katırının üzerine binmiş, saray başsavcısıyla birlikte yola çıkmaya hazırlanan Cornélius'u fark etti:

"Ya bin ekü?" diye sordu ona.

"Ah! Beyefendi, siz çok büyük bir kralsınız! Sizin adaletinizin karşılığı olabilecek bir tutar yok bu dünyada..."

XI. Louis gülümsedi. Kralın adamları, Tours ve Plessis arasına dikilmiş dut ağaçlarıyla çevrili bulvarın içinde çabucak gözden kaybolan ihtiyar hazinedarın açıksözlülüğüne ve kendisine tanınan ayrıcalığa imrenerek baktı.

Yorgunluktan bitkin düşen delikanlı, gerçekten de çok derin bir uykuya dalmıştı. Haz yolculuğunun dönüşünde, cesaret ve aşk ateşiyle tehlikeli cinsel hazlara doğru koştuktan sonra, belki de artık pek de inanmadığı uzak ya da hayalî tehlikelere karşı korumak zorunda hissetmemişti kendini. Kirlenen giysilerini yıkama ve mutluluğunun izlerini yok etme işini ertesi güne bırakmıştı böylece. Her şeyin kıvılcımını çakan büyük bir hata oldu bu. Gerçekten de, aşkın tadını çıkarırken batan ayın verdiği ışıktan mahrum kalınca, o lanet kilidin tüm vidalarını bulamadı, üstelik sabrı da kalmamıştı. Sonra, içi sevinçle dolu ya da dinlenmeye muhtaç bir adamın boşvermişliğiyle, o güne kadar ona hep iyi şeyler getiren kaderine güvendi. Kaderiyle hep iyi bir anlaşma içinde olmuştu. Bu anlaşma gereği, aslında sabah erkenden uyanması gerekiyordu; ama gündüz yaşanan olaylar ve gecenin heyecanları ona kendi kendine verdiği sözü tutma olanağı tanımadı. Mutluluk unutkanlık getirir. Onca zavallının son günlerinde darağacına gitmek üzere uyandığı o sert şiltenin üzerine uzandığında, Cornélius, genç senyöre artık o kadar ürkütücü görünmez olmuştu ve bu kaygısızlık onun sonunu getirdi. Kralın hazinedarı, yanında saray başsavcısı ve ürkütücü okçu birliği askerleriyle birlikte Plessis-lès-Tours' dan geri dönerken, sözde Goulenoire, soğuğa aldırmadan kule merdivenlerinin basamaklarından birine çöküp Cornélius için çorap örmeyi sürdüren ihtiyar kız kardeş tarafından hapis tutuluyordu.

Soylu delikanlı, dörtnala üzerine doğru gelen felaketten habersiz, geçirdiği tatlı gecenin gizli hazlarını yaşamaya devam ediyordu. Rüya görüyordu. Düşleri, genç yaşta görülen tüm düşler gibi, hayalin nerede başlayıp gerçeğin nerede sona erdiğinin bilinmez olduğu canlı renklerle bezeliydi. Kendisini kontesin ayakları dibinde, bir yastığın üzerinde görüyordu. Başı kontesin aşkla ya-

nan dizlerinde, kontun o güne kadar karısına yaşattığı zulümlerin hikâyesiyle, zorbalığının ayrıntılarını dinliyordu; XI. Louis'nin gayrimeşru kızları arasında gerçekten de en sevdiği olan kontesle birlikte yüreği sızlıyordu, ertesi gün itibarıyla gidip her şeyi o korkunç babaya anlatmaya söz veriyordu; evliliği bozup en ufak bir gürültüde uyanması halinde kılıcının kurbanı olabilecekleri kocayı hapse attırarak, her şeyi kendi istedikleri gibi ayarlayacaklardı. Fakat rüyada lambanın ışığı, gözlerindeki ateş, kumaşların ve halıların renkleri çok daha canlıydı; gece giysilerinden içe işleyen bir koku yayılıyordu; havada gerçek sahnede olduğundan daha çok aşk, çevrelerindeyse daha çok ateş vardı. Aynı zamanda, uykudaki Marie, tutkunun ilk anlarını böylesine bir yakıcılığa kavuşturan, ruhlara aşkın her yeni aşamasında yeniden bir sarhoşluk yayan o baygın bakışlara, o tatlı yakarışlara, o büyümlü sorgulamalara, o eğreti suskunluklara, o şehvetli taleplere, o sözümona cömertliklere çok daha az direniyordu. Marie de Saint-Vallier, dönemin aşk konusundaki âdetlerine uygun biçimde, sevgilisine peri masallarındaki yüzeysel hakları tanıyordu yalnızca. Ayaklarının, elbisesinin, ellerinin, boynunun öpölmesine seve seve izin veriyordu; aşkını itiraf ediyor, sevgilisinin üzerine düşmesini, yanına yanaşmasını kabul ediyor, kendisi için ölmesi fikrini benimsiyor, bu ağırbaşlı, sıklıkla zalim yarı namusluluğun daha da alevlendirdiği bir sarhoşluk haline teslim ediyordu kendini; fakat inadını sürdürüyor ve aşkının, teslimiyetinin bedelini fazlasıyla yüksek tutuyordu. O zamanlarda, bir evliliğin geçersiz ilan edilmesi için, Roma'ya başvurmak, emrinde birkaç kardinalin bulunması ve papanın karşısına, kralın korumasıyla donanmış halde çıkmak gerekiyordu. Marie, aşk özgürlüğünü elinde bulundurmak ve böylece ona kurban edebilmek istiyordu. O zamanlarda neredeyse tüm kadınlar, bir tut-

kuyu bir erkeğin kalbinde hayatının hikâyesine dönüştürebilecek, tüm kararlarında en yüksek makam haline getirebilecek güce sahipti! Fransa'da kadınlar saygı görüyordu, aynı zamanda bir o kadar da hâkimiyetleri vardı; sevgilileri onlara, onların kendilerini teslim ettiklerinden çok daha fazla aitti; aşkları erkeklerin kanlarına mal oluyordu sık sık ve bir kadına sahip olmak için fazlasıyla tehlikeyi göze almak gerekiyordu. Fakat düştteki merhametli Marie, sevdiğinin fedakârlığından etkilenmiş halde, yakışıklı delikanlının şiddetli aşkına karşı daha az savunabiliyordu kendini. Hangisi gerçektir? Sözde çırak, düşünde gerçek kadını mı görüyordu? Poitiers Konağı'nda, erdemle maskelenmiş bir hanımefendi mi görmüştü? Karar verilmesi gereken nazik mesele, hanımefendilerin şerefli sayılması için, kendini teslim etmeden kalması gerekip gerekmediği idi.

Düşteki Marie, tam da kendine hâkim olma ağırbaşlılığını unutacağı anda, sevgili, demirden bir kolla kısaca alındığını hissetti ve saray başsavcısının tatlı-acı sesi:

"Hadi bakalım, el yordamıyla Tanrı'yı arayan gecelerin sofusu, uyan bakalım!" dedi.

Philippe, Tristan'ın kara yüzünü gördü, alaycı gülümsemesini tanıdı; sonra, kule merdivenlerinin basamaklarında Cornélius'un, kız kardeşinin ve arkalarında, kraliyet savcılığının muhafızlarının durduğunu fark etti. Philippe Goulenoire bu manzaranın, adam asmaya almış insanların nefretini ya da uğursuz merakını soluyan tüm bu şeytani yüzlerin görüntüsü karşısında, olduğu yerde doğrulup oturdu ve gözlerini ovuşturdu.

"Tanrı aşkına!" diye bağırdı yatağın başucundaki hançerine sarılarak. "Bıçakları çekme zamanı geldi demek!"

"Ah! Ah!" diye cevap verdi Tristan. "Soylu bir delikanlıyla karşı karşıyayız! Ortaçağ'ın yüce okçu askerinin soyundan, Georges d'Estouville'i görüyorum sanki!"

Genç d'Estouville, Tristan'ın ağzından gerçek adının dökülüşünü işitince, kendinden çok, kimliği ortaya çıkarsa bahtsız sevgilisinin karşı karşıya kalacağı tehlikeleri düşündü. Her türlü şüpheyi üzerinden uzaklaştırmak için bağırdı: "Lanet olsun! Bana ha, serseriler!"

Gerçek bir umutsuzluk içindeki bir adam tarafından atılan bu tüyler ürpertici çığlıktan sonra, delikanlı olağanüstü bir sıçrayışla, hançer elinde sahanlığa atıldı. Fakat başsavcının adamları bu tür karşılaşmalara alışkındı. Georges d'Estouteville henüz basamağa ulaşmıştı ki, içlerinden birine savurduğu ve ne mutlu ki, muhafızın zırhlı yeğinin üzerinden kayıp giden o kuvvetli hançer darbesine rağmen, el çabukluğuyla kısıvrak yakalayabildiler delikanlıyı; sonra elinden silahı alıp ellerini bağladılar ve hareketsiz ve dalgın genç adamı amirlerinin önündeki yatağın üzerine atıverdiler.

Tristan bir şey söylemeden mahkûmun ellerine baktı ve sakalını sıvazlayarak, Cornélius'a elleri gösterip, "Bu adamda ne serseri ne de çırak eli var. Bu soylu bir delikanlı!" dedi.

"Soylu bir hırsız diyorsunuz yani," diye bağırdı acıyla hazinedar. "Sevgili Tristan, soylu ya da köle ne fark eder, bu alçak beni soydu sonuçta! Ellerinin de ayaklarının da, sizin güzel küçük postallarınızın altında ezilişini görmek istiyorum derhal. Benim tüm sırlarımı bilen, kilitlerimi açan, malımı çalan, canıma okuyan görülür görülmez iblisler lejyonunun komutanı olduğuna şüphem yok bu adamın. Bunların hepsi zengin zaten dostum! Ah! Bu kez, servetlerini de ele geçireceğiz çünkü bunun Mısır firavunu gibi bir hali var. Değerli yakutlarımı da paramın çoğunu da bu sayede geri alacağım; saygıdeğer kralımızın bol bol eküsü olacak..."

"Hah! Bizim gizli kasalarımız sizinkilerden çok daha sağlam!" dedi Georges gülümseyerek.

"Hah! Lanet hırsız itiraf ediyor," diye haykırdı cim-ri.

Başsavcı, Georges d'Estouteville'in giysileriyle kilidi incelemekle meşguldü.

"Bu kama çivilerin hepsini sen mi söktün?"

Georges sessizliğini korudu.

"Ah! Peki, sus istiyorsan. Yakında işkence masasında bülbül gibi şakırsın," diye araya girdi Tristan.

"Doğru söze ne denir," diye atıldı Cornélius.

"Götürün onu," dedi başsavcı.

Georges d'Estouteville giyinmek için izin istedi. Amirin bir işareti üzerine, silahlı adamları şüpheliyi, be-beğinin altını değiştirmek için sakın bir ânından faydalanmak isteyen bir sütannenin becerikli el çabukluğuyla giydiriverdiler.

Mûrier Sokağı'nda olağanüstü bir kalabalık toplanmıştı. Halkın homurtuları gıtgide artıyor, bir ayaklanmanın habercisi gibi görünüyordu. Sabahın erken saatlerinde, şehre yeni bir soygun haberi yayılmıştı. Genç ve yakışıklı olduğu söylenen çırak, her yerde sempati toplamış, Cornélius'a karşı olan nefreti de yeniden canlandırmıştı, öyle ki, ister yeni pabuçlarını olsun ister güzel yüzünü, bir biçimde kendini göstermek niyetindeki herkes kurbanı görmek istiyordu. Georges, yanında başsavcının adamlarından biriyle sürüklenerek dışarı çıkarıldığında, elleri sıkı sıkı bağlanmış bir sanık olarak sağlam bir deri kayışla sarıp sarmalanmış koluyla atına binerken, kalabalıktan korkunç bir uğultu yükselmesine neden oldu. Son gelenler, kimisi Philippe Goulenoire'ı yeniden görmek, kimisi serbest bıraktırmak için, en öndekileri *Malmaison*'un önünde bulunan binek taşına doğru itti. O anda Cornélius, kız kardeşinin de yardımıyla kapıyı kapattı ve panikle kapıldığı dehşetin verdiği çeviklikle kepenkleri indiriverdi. O zamana kadar halka saygı göstermeye hiç alışmamış olan

Tristan, henüz hâkimiyeti ele geçirmediklerini görünce, bir ayaklanma çıkacağından endişelenmedi.

"Yürüyün, yürüyün!" dedi adamlarına.

Okçular, amirlerinin sesini işitince atlarını sokağın girişine doğru sürdüler. Toplanan kalabalık, bir-iki meraklının atların ayakları altına düştüğünü ve birkaç kişinin de atlarla duvarlar arasında sıkışıp boğulmak üzere olduğunu görünce evlerine dönmeye karar verdi.

"Kralın adaletine izin verin," diye bağıırıyordu Tristan. "Neyiniz var sizin? Sizi de mi assınlar istiyorsunuz? Evinize gidin dostlarım, ocaktaki yemeğiniz yanıyor! Hey! Kadın, kocanın çorapları delinmiş, git de deliğini yama önce."

Bu sözler başsavcının iyi bir ruh halinde olduğunu gösterse de, kara veba salgınını başlatmış gibi, tezcanlıların aceleyle kaçmasına neden oluyordu. Georges d'Estouteville, kalabalık dalgalandığı sırada, Poitiers Konağı'nın pencerelerinden birinde, sevgili Marie de Saint-Vallier'sinin kontla birlikte gülmekte olduğunu görünce şaşkınlıktan donakaldı. Onunla alay ediyordu, kendini ona adanmış, onun için ölüme giden zavallı sevgilisiyle. Fakat belki de, takkeleri okçuların silahlarıyla uçurulan diğer insanlarla eğleniyordu. Soğuk ve umursamaz bir bakışına maruz kaldığı alaycı sevgilisini görünce George d'Estouteville'in yüreğine dolan öfke, nefret ve umutsuzluğu kavramak için belki yirmi üç yaşında, kafası hayallerle dolu olmak, bir kadının aşkına inanma cesaretini göstermek, varlığını tüm gücüyle sevmek, bir öpücük uğruna tüm hayatını tehlikeye atmış ve ihanete uğramış olmak gerekir. Kadının uzun zamandır orada olduğuna şüphe yoktu çünkü kollarını bir yastığa dayamıştı; rahatı yerindeydi ve ihtiyar kocası da durumdan memnun görünüyordu. O da gülüyordu, lanet kambur! Delikanlının gözlerinden birkaç damla yaş boşaldı; fakat onu ağlarken

gören Marie de Saint-Vallier hızla geriye çekildi. Bunun üzerine Georges'un gözyaşları aniden kuruyuverdi. O sırada, sadık uşağının şapkasının siyah ve kırmızı tüylerini fark etti. Kont, parmak ucunda yürüyerek yaklaşan bu gizli hizmetlinin gelişini fark etmemişti. Uşak hanımının kulağına birkaç kelime fısıldayınca, Marie tekrar pence-reye geldi. Zorba kocasının yorulmak bilmeyen hafiyelerinden kurtulup Georges'a, uyanık kocasını aldatmayı başaran bir kadının kurnazlığı, aşk ateşi ve umut pırıltılarıyla dolu bir bakış attı.

"Sana göz kulak olacağım." Kadın bu sözü sesli olarak haykırsa, bin bir düşüncenin izini taşıyan ve gizli durumlarının dehşetlerinin, hazlarının, tehlikelerinin ısıldadığı bu bakış kadar çok şey ifade edemezdi. Bu, Tanrı'dan aşk şehidine ve aşk şehidinden Tanrı'ya bir mesajdı. Genç senyör bunun üzerine, hafiflemiş, kendinden memnun, neşeyle yürüdü işkenceye, söz konusu acıların aşkının verdiği derin hazların bedeli olamayacağını hissederek. Tristan, Mûrier Sokağı'ndan ayrıldığı sırada, İskoç muhafızlarından bir subayın doludizgin geldiğini görüp duraksadı.

"Ne var?" diye sordu amir.

"Sizi ilgilendiren bir şey yok," diye cevap verdi küçümsemeyle subay. "Kral beni, Saint-Vallier kontu ve kontesini akşam yemeğine davet ettiğini bildirmek üzere gönderdi."

Başsavcı, Plessis'in önündeki sete henüz ulaşmıştı ki, kont ve karısı tek bir beyaz katırın üzerine binmiş halde, peşlerinde iki uşakla birlikte Plessis-lès-Tours'a gitmek üzere okçulara yetişti. Hep birlikte oldukça yavaş ilerliyorlardı, Georges, birisi bağlı olduğu kayışı tutmaya devam eden iki uşağın arasında yayan gidiyordu. Tristan, kont ve karısı doğal olarak öndeydi ve suçlu da arkalarından geliyordu. Okçuların arasına karışan genç uşak, onlara sorular yağıdırıyor, ara sıra da dönüp sanıkla

konusuyordu. Böylece alçak sesle kulağına, "Bahçe duvarlarının üzerinden atladım ve hanımefendinin krala yazdığı bir mektubu Plessis'e ulaştırdım. Sizin hırsızlıkla suçlandığınızı öğrenince kendini öldürmeyi düşündü. Cesur olun! Sizden bahsedecek," deme fırsatını yakaladı.

Aşk kontese şimdiden gücünü ve aklını toplama olanağı vermişti. Gülüşü, duruşu ve ifadesi, kadınların hayatlarının büyük krizlerinde sergilediği o kahramanlığa işaret ediyordu.

Quentin Durward'ın yazarının Plessis-lès-Tours kraliyet şatosunu bir yükselti üzerine yerleştirmek gibi şaşırtıcı fantazi ortaya koymuş olduğu bilinse de, o dönemde iki tarafı Cher ve Loire'la sınırlı, ötesinde de XI. Louis tarafından sevgili kızı Madam de Beaujeu şerefine Sainte-Anne olarak adlandırılan kanal tarafından korunan bir çukur bölgede bulunduğunu kesin olarak belirtmek gerekir. İki nehri Tours şehri ve Plessis arasındaki kısımda birleştiren bu kanal, hem hisara caydırıcı bir takviye oluşturuyor hem de değerli bir ticaret yolu sunuyordu. Park, geniş ve verimli bir ova olan Bréhémont tarafında, kalıntıları bugün hâlâ olağanüstü genişliği ve derinliği konusunda fikir veren bir hendekle korunuyordu. Topçu sınıfının yeni yeni güçlenmeye başladığı bir dönemde, XI. Louis'nin uzun zaman önce emeklilik dönemini geçirmeye karar verdiği Plessis, konumu dolayısıyla, o sıralarda ele geçirilemez olarak değerlendiriliyordu. Tuğla ve taşlardan inşa edilen şatonun dikkat çekici hiçbir özelliği yoktu aslında ama çok güzel gölgeli ağaçlarla çevrelenmişti; pencerelerinden, parkın açıklık kısımlarından, dünyanın en güzel manzaraları gözler önüne seriliyordu. Gerçekten de, dört ürkütücü su birikintisiyle çevrelendiğinden yalnızca krala ait hale gelmiş bir küçük ovanın tam ortasına yerleştirilmiş bu ıssız şatonun yakınında herhangi bir yapı bulunmuyordu. XI. Louis,

geleneklere uygun şekilde batı kanadında oturuyordu, odasından hem Loire'in akışını hem de nehrin öte yakasında, Choissille'in suladığı güzel vadiyi ve Saint-Cyr kıyılarının bir kısmını görebiliyordu; ayrıca avluya bakan pencerelerden, kalesinin girişini ve en sevdiği konutunun Tours'a bağlandığı seti izliyordu. Bu hükümdarın kuruntucu karakteri, öngörülerinin sağlam olmasına olanak veriyordu. Zaten, XI. Louis şatosunun inşaatında, daha sonraları I. François'nın ve ardından başka Fransa krallarının Touraine'de kalacağı konut olan Chambord'da kullanacağı lüks mimariyi yaygın olarak benimsemişti. Diğer kraliyet malikânelerinin tamamıyla karşılaştırdınca, hepsinden üstün olduğuna ikna olmak için gidip bu hayranlık uyandırıcı konumunu ve bu büyüleyici manzaralarını görmek yeterlidir.

Elli yedinci yaşına gelen XI. Louis'nin yaşayacak ancak üç yılı daha vardı; hastalığının seyrindeki alevlenmelerle ölümün yaklaştığını hissetmeye başlayalı çok olmuştu. Flandre'deki birliklerinkumandanı Desquerdès'in çabalarıyla, Burgonya'nın gelecekteki sahibi olacak Marguerite ve kendi veliahtının evlilik bağıyla birleşmesini sağlamış, böylece Burgonya dükünün sahip olduğu her yeri dahil ederek Fransa'yı yükselttiği konumda düşmanlarından da kurtulmuştu. Her yerde kendi hâkimiyetini kurmuş, olabilecek en mutluluk verici iyileştirmeleri hayal edip gerçekleştirmişken, zamanın elinden kayıp gittiğini ve geriye yaşının getirdiği aksiliklerin dışında bir şeyin kalmadığını hissediyordu. Kendi adamları dahil herkes tarafından aldatıldığından, tecrübeleri doğasından gelen temkinliliği daha da artırmıştı. Yaşama isteği onun içinde, halkıyla cisimleşen bir kralın egoizmine dönüşmüştü ve büyük gayelerine ulaşmak için hayatını uzatmak istiyordu. Kamu hukukçularının sağduyusunun ve devrimlerin dehasının monarşideki değişiklik-

lere kattığı her şey, XI. Louis sayesinde olmuştu. Vergi birliği, kişilerin kanun karşısında eşit olması (o zamanlar kral ne derse kanun sayılıyordu), cesur girişimlerinin öznesi olmuştu. Azizler Günü arifesinde, Fransa'da ölçü ve ağırlık birimlerinde birliği getirmek üzere işinin ehli kuyumcuları görevlendirmişti, iktidardaki birliği zaten oluşturmuştu. Bu muazzam akıl tüm imparatorluk üzerinde kartal gibi süzülüyordu ve XI. Louis, ileri görüşlü insanların doğal tuhaflıklarıyla bir kralın alması gereken önlemleri birleştiriyordu. Bu önemli figür, hiçbir dönemde, bundan daha şairane daha güzel olmamıştı. Karşıtlıkların görülmemiş birleşimi! Gücsüz düşmüş bir bedende içinde görkemli bir iktidar, gözünün önündeki şeylere inanmayan, dinî uygulamalara kolay ikna olan bir akıl, kendisinininkilerden daha sağlam iki güçle, bugün ve gelecekle mücadele eden bir adam; ıstıraplarla karşılaşmaktan korktuğu için onu kiliseye büyük bağışlarda bulundurmaya iten gelecek; uğruna Coyctier'e itaat ettiği bugün ya da kendi hayatı. Her şeyi ezip geçen bu kral, şüpheli kralların ayrılmaz bir parçası olarak iktidarının da özeti ni oluşturan tüm o şiirin ortasında, vicdan azapları ve daha çok da hastalığı altında eziliyordu. Gücünün en yüksek mertebesinde, doğayla mücadele eden devasa ve her zaman muhteşem insanın kavgasıydı bu.

XI. Louis, o dönemde akşam on bir ve gece yarısı arasında yenilen akşam yemeği için belirlenmiş saati beklerken, kısa bir gezintiden dönmüş, odasındaki şöminenin köşesinde duran kilim kaplı minder üzerine oturmuştu. Olivier-le-Daim ve Doktor Coyctier, efendilerinin uykusuna saygıdan, bir pencere sahanlığında ayakta dikilmiş, tek kelime etmeden ona bakıyorlardı. İşitilen tek gürültü, iki mabeyinci, Montrésor sözü ve Montbazon sözü, Jean Dufou'nun birinci salonda dolaşırken çıkardıkları seslerdi. Bu iki Touraine'li senyör, muhteme-

len alışkanlığı olduğu üzere koltuğunda uyuklamakta olan İskoç birlikleri komutanına bakıyordu. Kral uyukluyor gibi görünüyordu. Başı göğsüne düşmüştü; alnına doğru düşen takkesi gözlerinin üzerini neredeyse tamamen örtmüştü. Bir kraliyet mimberi üzerine yerleşmiş bu haliyle, bir şeyler düşünürken uykuya dalmış bir adama benziyordu.

O sırada Tristan ve avanesi, Plessis'in girişinden iki yüz adım ötede, kanal üzerinde bulunan Sainte-Anne Köprüsü'nden geçiyordu.

"Bu kim?" dedi kral.

İki adamı şaşkınlık içinde birbirlerine soru dolu bir bakış attılar.

"Rüya görüyor," dedi fısıltıyla Coyctier.

"Tanrı aşkına!" diye devam etti XI. Louis. "Beni deli mi sandınız? Köprüden birileri geçiyor. Şöminenin çok yakınında olduğum doğru, ama bir gürültü olduğunda sizlerden çok daha kolay işitebilirim. Doğanın verdiği yetenek boşa harcanmamalı."

"Ne adam ama!" dedi Daim.

XI. Louis ayağa kalktı, şehri görebildiği pencerelerden birine doğru ilerledi; bu sırada, başsavcıcıyı fark etti:

"Ah! Ah! İşte benimkiyle hırsız. Bir de, benim küçük Marie de Saint-Vallier. Bu işi tamamen unutmuştum," dedi.

Berberine dönerek ekledi:

"Olivier, git Mösyö de Montbazon'a sofraya güzel bir Bourgueil şarabı servis ettirmesini söyle. Aşçının bufa balığını eksik etmediğinden de emin ol. Madam kontes bu iki şeyi çok sever."

Bir an sustuktan sonra, endişeli bir edayla Coyctier'ye bakarak ekledi:

"Ben bufa balığı yiyebilir miyim?"

Doktor, cevap niyetine efendisinin yüzünü incele-

meye koyuldu. Bu iki adam, başlı başına seyirlik bir tablo oluşturunuyordu.

Romancılar ve tarih, XI. Louis'yi her zaman kahverengi bir cüppe ve aynı kumaştan, dize kadar bir külot pantolonla tasvir etmiştir. Kurşun madalyonlarla süslü takkesi ve Saint-Michel Cemaati'ne mensup olduğunu gösteren kolyesi de daha az ünlü sayılmaz; fakat ne bir yazar ne de ressam, bu ürkütücü hükümdarın hayatının son zamanlarındaki yüzünü, tüm çizgileri acı bir kurnazlık, soğuk bir ironi ifadesine bürünmüş, avurtları çökmüş, sarı kara, hastalıklı yüzünü tasvir etmeye kalkışmıştır. Bu maskenin içinde, kırıksıklıklarla paramparça, önemli düşüncelerle yüklü, büyük bir adamın alnı vardır ama yanaklarında ve dudaklarında, bilemediğim bir sıradanlık ve aşinalık göze çarpar. Bu suratın bazı ayrıntılarını görünce, ihtiyar bir bağcı ya da cimri bir tüccar olduğunu düşünürsünüz; fakat bu belli belirsiz benzerliklerle, ölmekte olan bir ihtiyarın tükenmişliğinin ardında, bir iktidar ve eylem adamı hâkimiyetini sürdürmektedir. Gençlik ışıltısıyla parıldayan gözleri sönmüş gibi görünmektedir artık; fakat içinde bir cesaret ve öfke kıvılcımı saklı durur; ve en ufak bir darbede, her şeyi ateşe verecek alevler çıkarabilir. Doktor, çiçekbozuğu yüzlü, keskin hatlı, açgözlü gibi görünen ve önemli bir insanı oynayan, siyahlar giymiş, iriyarı bir burjuvaydı. Bu iki karakter çerçeve olarak, ince Flaman halılarıyla kaplı, oymalı kirişlerden oluşan tavanı çoktan dumanla kararmış, ceviz ağacı kaplamalı bir odanın içinde bulunuyordu. Her yanı kalaylı arabesk kakmalarla süslü mobilyalar, yatak, bugün aslında, sanatların çok sayıda başyapıt ürettiği o dönemde olduğundan daha değerli görünecektir.

"Bufa balığının size bir faydası yok," diye cevap verdi fizikçi.

Fransa'da yakın zamanlarda değiştirilen bu adlandır-

ma, artık yalnızca İngiltere'deki doktorlara kalmıştır. Bu unvan o zamanlar doktorlar için her yerde kullanılmaktadır.

"Peki ben ne yiyeceğim?" diye sordu alçakgönüllülikle kral.

"Tuzlu su ördeği. Aksi takdirde, safranız o kadar zorlanır ki, ölümler gününde hayatınızı kaybedebilirsiniz."

"Bugün yani," diye haykırdı kral dehşet içinde.

"Şey! Efendim, sakın olun," diye devam etti Coyctier. "Ben yanınızdayım. Kendinizi üzmemeye, biraz neşelenmeye çalışın."

"Ah!" dedi kral. "Bir zamanlar bu zor işi kızım başarıyordu."

Bu sırada, Montrésor ve Bridoré Sörü Imbert de Bastarnay, kral odasının kapısını hafifçe çaldı. Kralın girmesini söylemesi üzerine, Saint-Vallier kontu ve kontesinin geldiğini bildirmek üzere içeri girdi. XI. Louis bir işaret yaptı. Arkasında, önden geçmesine izin veren yaşlı kocası olmak üzere Marie göründü.

"Günaydın çocuklarım," dedi kral.

"Efendim," diye cevap verdi kadın elini öperken fısıltıyla, "sizinle özel olarak konuşmak isterdim."

XI. Louis onu işitmiş gibi görünmedi. Kapıya doğru döndü ve boğuk bir sesle bağırdı:

"Hey, Dufou!"

Montbazon senyörü ve kralın mabeyincisi Dufou telaşla koşup geldi.

"Git kâhyayı bul, bana bir tuzlu su ördeği lazım. Sonra, Madam de Beaujeu'ye gidip bu akşam yemeğimi yalnız başıma yemek istediğimi söyle."

"Biliyor musunuz madam," diye devam etti kral biraz gücenmiş gibi yaparak, "beni ihmal ediyorsunuz. Yüzünüzü görmeyeli neredeyse üç yıl oldu," dedi ve oturup kollarını ona doğru uzatarak ekledi: "Hadi gel bakayım yanıma küçüğüm. Çok zayıflamışsın!"

XI. Louis o sırada, aniden Poitiers senyörüne dönerek sordu:

“Neden zayıflatıyorsunuz onu?”

Kıskanç adam karısına öylesine endişeli bir bakış attı ki, kadın neredeyse acıyacaktı kocasına.

“Mutluluktan efendim diye cevap verdi.”

“Ah! Birbirinizi çok seviyorsunuz belli ki!” dedi kral kızını dizlerinin arasında tutmaya devam ederek. “Sana Zarafet Timsali Marie adını vermekte ne kadar haklı olduğumu görüyorum.”

“Coyctier, yalnız bırak bizi!”

“Ne istiyorsun benden bakayım?” diye sordu kral kızına doktor uzaklaştığı sırada. “Bana gönderdiğin...”

Marie bu tehlikeli durum karşısında, elini uzatıp cesaretle kralın ağzını kapattı ve kulağına: “Sizi ketum ve anlayışlı bilirdim...”

“Saint-Vallier,” dedi kral gülerek, “Bridoré seninle bir şeyler konuşmak istiyor sanırım.”

Kont dışarı çıktı. Fakat çıkarken, karısının çok iyi tanıdığı, altında yatan korkunç kıskançlık hislerini tahmin edebildiği ve kötü düşüncelerini önlemek için dil dökmek zorunda kalacağını anladığı bir omuz hareketi yaptı.

“Söyle bakayım çocuğum, beni nasıl buldun? Ha? Çok değişmişim değil mi?”

“Efendim, gerçeği duymak istiyor musunuz sahidin? Yoksa yalan söylememi mi tercih edersiniz?”

“Hayır,” dedi kral alçak sesle, “ne durumda olduğumu bilmeye ihtiyacım var.”

“O halde söyleyeyim, bugün yüzünüz hiç iyi görünmüyor. Fakat açıksözlülüğüm sizden bulunacağım ricayı etkilemez umarım.”

“Nedir o?” dedi kral kaşlarını çatıp bir elini alınının üzerinde gezdirerek.

“Ah! Efendim!” dedi kadın. “Hazinedarınız Corné-

lius'un evinde tutuklattığınız ve şu anda başsavcınıza teslim edilmiş olan adam, Bavyera dükünün mücevherlerinin çalınması konusunda suçsuzdur."

"Sen nereden biliyorsun bunu?" diye sordu kral.

Marie başını eğdi ve kızardı.

"İşin içinde aşk olup olmadığını sormaya gerek yok," dedi XI. Louis çenesini okşadığı kızının başını yavaşça kaldırarak. "Her sabah günah çıkartmazsan küçüğüm, cehenneme gidersin."

"Gizli hislerime girmeden, bu konuyla ilgilenemez misiniz?"

Bu davanın bir eğlence konusu olduğunu gören kral atıldı:

"Zevki nerede kalır o zaman?"

"Ah! Sizin zevkinizin, bana acılara mal olmasını mı istiyorsunuz?"

"Ah! Kurnaz seni! Bana güvenin yok mu?"

"Efendim, bu soylu delikanlıyı benim için özgürlüğüne kavuşturun."

"Ah! Bir soylu delikanlı ha!" diye bağırdı kral. "Bir çırak değil yani?"

"Kesinlikle bir masum," diye cevap verdi kadın.

"Bana öyle gelmiyor aslında," dedi kral soğuk bir ifadeyle. "Krallığımda adaleti ben sağlarım ve hırsızları da cezalandırmak zorundayım..."

"Lütfen bu endişeli yüz ifadesini bırakın ve bu delikanlının hayatını bağışlayın bana!"

"Bu senin için iyi mi olacak?"

"Efendim," dedi kadın, "ben akli başında ve namuslu bir kadını! Benimle dalga geçiyorsunuz..."

"O halde," dedi XI. Louis, "bu dava konusunda hiç bir şey bilmediğime göre, bırakalım da Tristan aydınlat-sın olayı..."

Marie de Sassenage'ın beti benzi attı, ani bir çırpınısla atıldı ve bağırdı: "Efendim, onun için umutları yok

edeceğinize temin ederim sizi. Sözde suçlu, hiçbir şey çalmadı. Benim için bağışlayın onu, size her şeyi anlatayım; gerekirse beni cezalandırırsınız.”

“Ha ha ha! İş ciddileşiyor!” dedi XI. Louis takkesini yana doğru iterek. “Anlat bakalım kızım.”

“Eh peki!” diye devam etti kız alçak sesle, dudaklarını babasının kulağına yaklaştırarak. “Bu soylu delikanlı, gece boyunca benim evimdeydi.”

“Hem senin evine gelip hem de Cornélius’u soyabilir, bu da çifte vurgun sayılır...”

“Efendim, damarlarımda sizin kanınız akıyor, bir serseriye sevmek için yaratılmamışım ben. Bu soylu delikanlı, okçu birliklerinizden bir generalin yeğenidir.”

“Hadi ama!” dedi kral. “Ağzından laf dirhemle çıkıyor.”

XI. Louis, bu sözlerden sonra, tepeden tırnağa titremekte olan kızını kendinden uzaklaştırdı ve hızla odasının kapısına doğru ilerledi ama parmaklarının ucunda yürüyor ve hiç ses çıkarmamaya dikkat ediyordu. Bir süredir, kapının altına diğer odanın penceresinden vuran ışık, bu odaya yönelmiş bir meraklının ayaklarının gölgesinin görülmesine olanak veriyordu. Demir süslerle donatılmış oda kapısını aniden açtı ve onları dinlemekte olan Saint-Vallier kontunu yakaladı.

“Tanrı aşkına!” diye bağırdı. “Burada kellesinin uçurulmasını hak eden pek cesur bir adam görüyorum.”

“Efendim,” diye cevap verdi bir çalımla Saint-Vallier, “alnımda bir boynuzla dolaşmaktansa kellemin uçurulmasını tercih ederim.”

“Her ikisi de aynı anda olabilir,” dedi XI. Louis. “Kimse bu iki cezadan muaf değildir beyler. Öteki salona çekilin.”

Sonra muhafızlarının komutanına seslendi:

“Conyngham, uyuyor muydunuz? Mösyö de Bridoré

nerede? Her isteyenin böyle yanıma yaklaşmasına izin mi vereceksiniz? Lanet olsun! Tours'daki herhangi bir burjuvaya bile benden daha iyi hizmet ediliyordur."

Etrafını bu şekilde azarlayan Louis odasına geri döndü ama bu sözleri etmekle kalmayıp en ufak bir esintiyi bile geçirmeyen ikinci bir kapı oluşturmaya yönelik halıyı indirmeyi de ihmal etmedi.

"Yani kızım," diye devam etti kral onunla kedinin fareyle oynadığı gibi oynamanın keyfini sürerek, "dün, Georges d'Estouteville sana kibarlık etmekle meşguldü yani."

"Ah! Hayır efendim."

"Hayır! Ah! Aziz' Carpion aşkına! Ölümü hak ediyor o zaman! Maskara benim kızımı yeterince güzel bulmamış belli ki!"

"Ah! Öyle değil," dedi kadın. "Ellerimi ve ayaklarımı, kadınların en erdemlisinin bile aklını başından alacak bir aşk ateşiyle öptü, sizi temin ederim. Beni tüm iyiliğiyle, tüm şerefli varlığıyla seviyor."

"Beni Aziz Louis mi sandın, bu safsatalara inanacağımı mı düşündün? Onun kadar akli başından alınmış bir delikanlı, hayatını senin pabuçlarını ya da yenlerini öpmek için mi tehlikeye attı yani? Daha neler!"

"Ah! Efendim, gerçek bu. Fakat aynı zamanda, başka bir nedenle daha geliyordu."

Bu sözler üzerine, Marie kocasının hayatını tehlikeye attığını hissetti çünkü hemen ardından XI. Louis soruverdi:

"Neymiş o?"

Bu hikâye onu sonsuz eğlendiriyordu. Kızının, kocasını affetmesini şart koşarak, sonunda yapmak zorunda kaldığı tuhaf itirafları beklemiyordu şüphesiz.

"Ah! Ah! Mösyö de Saint-Vallier, kraliyet ailesinin kanını akıtıyorsunuz böyle ha!" diye bağırdı kral gözleri öfkeyle alev alev.

O anda, Plessis'in çanı krala yemek servisi yapıldığını bildirmek için çaldı. XI. Louis, kızının koluna dayanmış halde, çatılmış kaşlarıyla kapının eşiğinde görüldüğünde tüm hizmetlilerini tepeden tırnağa hazır halde buldu. Saint-Vallier kontuna, aklından onun için çıkartacağı tutuklama emrini geçirerek şüpheli bir bakış attı. Ortamda hüküm süren derin sessizlik, ana merdivenleri tırmanan Tristan'ın ayak sesleriyle bölündü o sırada. Salonun içine kadar geldi ve krala doğru ilerleyerek:

"Efendim, dava halloldu."

"Ne! Her şey bitti mi?" diye sordu kral.

"Adamımız din adamlarının eline teslim edildi. Bir süre sorgulandıktan sonra, nihayet hırsızlığı itiraf etti."

Kontes iç geçirdi, beti benzi attı, konuşmak istediği halde sesi çıkmadı ve krala baktı. Bu kaçamak bakışı Saint-Vallier yakaladı ve:

"İhanete uğradım, karım hırsız tanıyormuş," diye mırıldandı kont.

"Susun!" diye bağırdı kral. "Burada sabrımı taşırmağ üzere olan biri var."

Sonra dönüp başsavcıya yöneldi:

"Git çabuk şu infazı ertele. Bu suçluya ben kefil oluyorum! Bu davanın daha iyi incelenmesi gerekiyor ve bu işi de ben bizzat üzerime alıyorum. Suçluyu şimdilik serbest bırak! Ben onu yeniden bulurum; hırsızların sevdiği sığınaklar, saklandıkları delikler vardır. Cornélius'a söyleyin, bu akşamdan tezi yok, davayla ilgili ilk soruşturmayı yapmak için onun evine gideceğim. Mösyö Saint-Vallier," dedi kral dimdik gözünün içine bakarak, "sizinle ilgili yeni haberler aldım. Kanınızın tamamı benim bir damla kanım etmez, farkında mısınız? Notre-Dame de Cléry aşkına! Krala hakaret suçu işlediniz. Size bu zarif kadını bu kadar solgun ve güçsüz bırakmanız için mi verdim?"

Hemen evinize geri dönün. Uzun bir yolculuğa çıkmak için gerekli hazırlıkları yapın.”

Kral bu sözlerden sonra acımasız bir alışkanlığını tekrarlayarak bir süre sustu, sonra ekledi:

“Bu akşam Venediklilerle olan işlerimin ne durumda olduğunu tespit etmek için yola çıkıyorsunuz. Endişeniz olmasın, ben karınızı alıp Plessis'teki şatoma götüreceğim; orada emniyette olacağına şüphe yok. Bundan böyle, onun üzerine evliliğinizden beri yapmadığımı kadar titreyeceğim.”

Marie bu sözler üzerine, merhameti ve kendisini koruyup kolladığı için teşekkür etmek ister gibi, sessizce babasının kolunu sıktı. XI. Louis'ye gelince, takkesini siper etmiş eğleniyordu.

XI. Louis kullarının işlerine müdahale etmeyi, burjuva hayatından sahnelere kraliyet görkemini katmayı çok seviyordu. Birkaç tarihçi tarafından şiddetle kınanan bu keyfi aslında kralların en büyük zevklerinden, kimlik gizleme tutkusundan başka bir şey değildi, bir an için de olsa, hükümdarlıktan uzaklaşmalarına olanak sağlayan bu tutku, kendilerine kimsenin karşı çıkamaması yüzünden yavanlaşan hayatlarına, biraz olsun sıradan hayattan sahneler ekleme olanağı veriyordu; yalnız, XI. Louis bu kimliğini gizleme oyununu aleni oynuyordu. Bu tür karşılaşmalarda, saf bir adamı oynuyor ve çevresindeki adamlara kendini sevdirmeye çalışıyor ve bunları feodaliteye karşı müttefikleri haline getiriyordu. Uzun zamandan beri, halkın arasına karışma ve sıradan insanlarla uğraşma fırsatı bulamamıştı. Bu nedenle de, Cornélius Usta'nın dertleri ve Saint-Vallier kontesinin gizli acısıyla uğraşma işini hevesle üstlendi. Akşam yemeğinde, kızına birkaç kez:

“Peki ama dostumu kim soymuş olabilir? Sekiz yılda, bin iki yüz eküye ulaştı hırsızlıkların toplamı,” dedi.

“Bin iki yüz ekü beyler,” diye tekrar etti hizmetindeki senyörlere bakarak. “Yüce Tanrım! Roma, bu parayla günahlarımızın tamamını bağışlardı. Lanet olsun, Loire’in tamamını satın alırdım ya da daha iyisi, Piémont’u fetheder, böylece krallığımızı her açıdan korunaklı bir hale getirmiş olurum.”

XI. Louis, akşam yemeğinin sonunda kızını, doktorunu, başsavcıyı alıp peşinde silahlı adamlardan oluşan bir maiyetle, Poitiers Konağı’na geldi ve burada, tam da tahmin ettiği gibi, muhtemelen aklını başına getirmeyi planladığı karısını bekleyen Saint-Vallier’yi buldu.

“Mösyö,” dedi ona kral, “size derhal yola çıkmanızı emretmişim. Karınıza veda edin ve sınıra gidin, size eşlik edecek özel bir maiyetiniz olacak. Talimatlar ve alacak belgeleri, daha siz varmadan Venedik’e ulaştırılacak.”

XI. Louis, İskoç muhafızlarından bir teğmene, gizli talimatlar vermeyi de ihmal etmeden, yanına bir manga asker alarak elçisine Venedik’e kadar eşlik etmesi emri verdi. Saint-Vallier karısına, ölümcül hale getirebilmeyi dileyeceği soğuk bir öpücük verdikten sonra, büyük bir aceleyle yola çıktı. XI. Louis, kontes evine döndükten sonra, dostu olan maliye bakanının evinde olup biten üzüntü verici kara komediyi çözmek için aceleyle *Mal-maison*’a gitti. Kral olmakla birlikte, hırsızların sırlarını keşfedecek kadar kavrayışlı bir insan olduğu için övünüyordu. Cornélius, kralıyla maiyetini karşısında bulunca az da olsa endişelenmeden edemedi.

“Tüm bu adamlar yemeğe kalacak mı?” diye sordu fısıltıyla.

XI. Louis, cimriyle kız kardeşinin düştüğü dehşeti görünce gülümsemeden edemedi.

“Hayır dostum,” diye devam etti kral, “sakin ol. Akşam benim evimde yiyecekler yemeklerini, soruşturmayı yürütürken yalnız olacağız. Ben o kadar iyi bir savcıyım-

dır ki, senin suçluyu bulacağıma on bin eküye bahse girerim.”

“Bulalım şunu efendim ama bahse gerek yok.”

Bunun üzerine, Lombard’ın hazinelerini sakladığı çalışma odasına gittiler. XI. Louis, burada, öncelikle Bavyera elektörünün mücevherlerinin bulunduğu tahta sandığı, sonrasında da sözde hırsızın inmiş olması gereken bacayı görmek istedi. Brabant’lının iddialarının doğru olmadığını hemen anladı çünkü gerçeği söylemek gerekirse, nadiren ateş yakılan bu ocağın ateşliğinde hiç kurum olmadığı gibi, baca borusunda da hiçbir sürtünme izi görünmüyordu. Üstüne üstlük, şömine bacası çatının üzerinde neredeyse ulaşılmaz bir kısımda yer alıyordu. XI. Louis, kuşku cu dehası ve keskin gözlem gücüyle yaptığı iki saatlik incelemelerin sonunda nihayet, dostunun hazinelerini sakladığı odaya herhangi birinin girmiş olmasının mümkün olamayacağına açıkça ikna oldu. Odanın iç kısmında, kilitlerin üzerinde ya da altının, paranın ve zenginlerin bıraktıkları değerli emanetlerin bulunduğu demir sandığın üzerinde hiçbir zorlama izi göze çarpmıyordu.

“Hırsız bu tahta sandığı açtıysa,” dedi XI. Louis, “neden yalnızca Bavyera mücevherlerini almış? Bu inci kol yeye neden dokunmamış? Tuhaf bir hırsız!”

Bu söz üzerine, zavallı hazinedar sararıp soldu; krala bir an için göz göze geldiler.

“Peki ama efendim, korumanız altına aldığınız hırsız, gece boyu dolaşmaya çıktığına göre, buraya ne yapmak için gelmiş olabilir?” diye sordu Cornélius.

“Madem tahmin edemiyorsun dostum, hiçbir zaman da öğrenme o zaman; bu da benim sırlarımdan biri olsun.”

“Şeytan evimin içinde o zaman,” dedi cimri acınacak halde.

Kral herhangi başka bir durumda, hazinedarının bu haykırışı karşısında gülebilirdi; ama düşünceli bir hal al-

mış, Cornélius Usta'ya, yetenekli ve iktidar sahibi insanlar için son derece tanıdık olan bu kafanın içini görmek ister gibi bakışlar atıyordu. Brabant'lı bunun üzerine, korkutucu efendisi tarafından suçlanma endişesiyle dehşete kapıldı.

“Melek ya da şeytan, hırsızlar kısıkvrak elimde,” diye bağırdı aniden XI. Louis. “Eğer bu gece soyulduysan, yarın her şeyi öğrenmiş olacağım bir biçimde. Kız kardeşim dediğin o dişi maymunu çağır yukarı,” diye ekledi.

Cornélius, hazinelerinin bulunduğu odada kralı bile yalnız bırakmakta tereddüt etti adeta; fakat XI. Louis'nin solgun dudaklarına yayılan acı gülümsemenin gücü karşısında yenilerek dışarı çıktı. Bununla birlikte, krala olan güvenine rağmen, ihtiyar kadını da peşine takarak çabucak geri döndü.

“Ununuz var mı?” diye sordu kral.

“Ah! Tabii ki var, dün kışlık erzağımızı aldık,” diye cevap verdi kadın.

“Eh! Getirin o zaman,” dedi kral.

“Unumuzu ne yapmak istiyorsunuz efendim?” diye kadın bağırdı dehşet içinde, majestelerinin niyetini hiç anlamamıştı; şiddetli bir tutkunun esiri olmuş kişilere benzer bir hali vardı.

“İhtiyar deli, merhametli efendimizin emirlerini yerine getirecek misin, getirmeyecek misin?” diye bağırdı Cornélius. “Kralın una ihtiyacı varmış değil mi?”

“İyi bir un satın alsın o zaman,” diye homurdandı kadın merdivenlerden. “Ah! Unum!”

Sonra döndü ve krala:

“Efendim, unumu incelemek istemeniz ancak kraların anlayabileceği bir fikir olmalı!” dedi.

Sonunda, çok eski zamanlardan beri Touraine'de pazara giderken ya da pazardan gelirken fındık, meyve ve buğday taşımak için kullanılan bez torbalardan bi-

riyle birlikte geri döndü. Torbanın yarısı unla doluydu. Evin hanımı torbayı açtı ve çekinerek, evde kalmış ihtiyar kızların erkekleri zehirlemek ister gibi görünmelerine neden olan o aceleci, yırtıcı bakışları eşliğinde krala uzattı.

"Bu torba altı yarım metelik ediyor," dedi.

"Önemi yok," diye cevap verdi kral, "yere serpin bakalım. Kar yağmış gibi, her yerde eşit bir katman oluştu-
racak şekilde yaymaya özellikle dikkat edin."

İhtiyar kız anlamadı. Dünyanın sonu gelmiş olsa, bu teklif karşısında şaşıracağı kadar şaşırmazdı.

"Unum, efendim! Yere... ama..."

Cornélius Usta kralın niyetini anlamaya başlamıştı ama o da belli belirsiz, torbayı kaptı ve yavaşça yere serpti. İhtiyar kadın olduğu yerde sallandı ama yine de torbayı geri almak için elini uzattı. Ağabeyi torbayı verir vermez de, derin bir iç geçirmeyle çıkıp gitti. Cornélius tüyden bir süpürge aldı, odanın bir tarafından başlayarak, unu kar gibi bir örtü oluşturacak şekilde yere yaymaya koyuldu; yavaş yavaş geriye doğru gidiyordu; peşinde de, bu işi seyrederken çok eğleniyor gibi görünen kral vardı. Kapıya ulaştıklarında, XI. Louis dostuna dönüp: "Kilidin ikinci bir anahtarı var mı?" diye sordu.

"Hayır efendim."

Kral, kilidin geniş plakalar ve demir çubuklarla tutturulmuş mekanizmasına baktı; zırh takımının parçalarının tamamı, anahtarı Cornélius'ta bulunan gizli bir kilide daha ulaşıyordu. XI. Louis her şeyi inceledikten sonra Tristan'ı çağırttı ve büyük bir gizlilik içinde, silahlı adamlarından birkaçını geceleri yoldaki dut ağaçlarının arkasında ya da yan binaların çatılarının üzerinde nöbet tutmak üzere yerleştirmesini ve kendisinin Cornélius Usta'da yemeğe kaldığının düşünülmemesi için, tüm maiyeti toplayıp Plessis'e dönmesini emretti; sonrasında

cimriye, kepenklerini dışarıya en ufak bir ışık sızmayacak şekilde sıkı sıkı kapatmasını ve o gece orada kaldığının düşünülmesini engellemek için son derece mütevazı bir ziyafet hazırlamasını söyledi. Kral, setin bulunduğu taraftan törenle yola çıktı ve dostu hazinedarın evine, yanında üç kişiyle kale tarafındaki kapıdan gizlice geri döndü. Bu olay o kadar ustaca ayarlanmıştı ki, komşular, şehirdeki ve saraydaki insanlar, kralın canının Plessis'e dönmek istediğini ve ertesi gün isterse hazinedarın evinde akşam yemeği yemek için yeniden geleceğini düşündü. Cornélius'un kız kardeşi, bahtsız Semblançay'ın (Jacques de Beaune) vatanının başkentini süslemek için İtalya'dan getirttiği beyaz mermerden muhteşem çeşmeden dolayı Beaune Meydanı olarak adlandırılan, çevresinde yeşil otların bittiği meydandaki ustadan yeşil sos satın almaya giderek bu kanıyı destekledi. Kral akşam sekize doğru doktoru, Cornélius ve İskoç muhafızlarının, XI. Louis'nin hasta ve neredeyse ölmek üzere olduğunu unutarak komik sözler edip duran komutanıyla birlikte yemeğini yediği sırada, dışarıdan bakıldığında çok derin bir sessizlik hüküm sürüyordu ve yoldan gelip geçenler, hatta bir hırsız bile, *Malmaison*'u içinde kimse'nin yaşamadığı bir ev olduğunu düşünürdü.

"Umarım," dedi kral gülümseyerek, "dostum bu gece soyguna uğrasın; uğrasın da bu merak bir sona ersin. Bakın beyler, buradaki kimse yarın benim emrim olmadan odasından çıkmayacak, yoksa cezası ağır olur."

Bunun üzerine herkes yatmaya çekildi. XI. Louis, ertesi sabah odasından çıkan ilk kişi oldu ve doğrudan Cornélius'un hazine odasına yöneldi; fakat evin koridorlarıyla merdivenlerindeki büyük ayak izlerini fark edince az şaşırmadı. Bu değerli izlere basmamaya özen göstererek paraların bulunduğu çalışma odasının kapısına doğru gitti ve kapıyı kapalı buldu ama en ufak bir kırık

izi yoktu. Ayak izlerinin gittiği yönü inceledi ama gitgide daha belirsiz hale gelip sonunda izler kaybolmaya başladığından, hırsızın nereye kaçtığını keşfetmek mümkün olmadı.

“Hey dostum!” diye bağırdı kral, Cornélius’a. “Gayet güzel soyulmuşsun.”

İhtiyar Brabant’lı, bu sözler üzerine gözle görülür bir dehşet içinde dışarı fırladı. XI. Louis onu zeminin üzerindeki ayak izlerini görmeye götürdü. Kral, cimrinin tesadüfen gözüne çarpan terliklerini gördükten sonra, bu izleri bir kez daha inceleyince, döşeme tahtalarının üzerine izi çıkmış tabanı hemen tanıdı. Tek laf etmedi; o güne kadar asılmış onca masumu düşününce, kahkaha da atamadı. Cimri aceleyle hazinesine koştu. Kral, daha önceden var olan izlerin yanına terliğinin izini çıkarmasını söyleyerek, adamı, hırsızın aslında kendisinden başkası olmadığını ikna etti.

“İnci kolye kayıp,” diye bağırdı Cornélius. “Bu işe büyü karışmış. Ben odamdan hiç çıkmadım.”

“Bunu da öğreneceğiz eninde sonunda!” dedi hazinedarın gözle görülür iyi niyetiyle daha da düşünceli bir ruh haline düşen kral.

Daha sonra, nöbetteki silahlı adamlarını odasına getirtti ve sordu:

“Söyleyin bakalım, gece boyunca dışarıda neler gördünüz?”

“Ah efendim! Bir sirk gösterisi!” dedi teğmen. “Sizin hazinedarınız olan beyefendi, duvarlardan bir kedi gibi indi; o kadar çevikti ki önce yalnızca bir gölge olduğunu sandık.”

“Ben mi?” diye haykırdı Cornélius ve bu sözlerin ardından, ayaklarından yere çivilenmiş gibi öylece dikilip sessiz kalakaldı.

“Hadi siz gidin,” diye devam etti kral okçulara yöne-

lerek. "Gidin ve Conyngham, Coyctier, Bridoré ve Tristan'a yataklarından kalkıp hemen buraya gelmelerini söyleyin. Ölüm cezasını hak ettin," dedi XI. Louis soğuk bir ifadeyle, ne mutlu ki işitmeyen Brabant'lıya. "En az on kişiyi ölüme gönderdin sen!" XI. Louis bu noktada ağzından sessiz bir gülüşün çıkmasına izin verdi ve bir süre sustuktan sonra:

"Fakat sakın ol," diye devam etti cimrinin yüzüne yayılan tuhaf solgunluğu fark ederek, "öldürmektense kanı emilmeye daha uygunsun! Bana sendeki tasarruflarım karşılığı oldukça dolgun bir para cezası ödeyip adaletimin pençelerinden kurtulacaksın; fakat, Meryem Ana onuruna en az bir şapel inşa ettirmezsen, sonsuza kadar cehennemde çok ağır işkencelere maruz kalırsın."

"Bin iki yüz artı seksen yedi, bin üç yüz on yedi ekü yapar," diye cevap verdi Cornélius kendi kendine konuşur gibi, hesaplarının içine gömülmüş halde. "Bin üç yüz on yedi ekü uçup gitti!"

"Bir yerlerde bulunacaktır," diye cevap verdi tutarı fazlasıyla cazip bulmaya başlayan kral. Paraları oraya çeken mıknaş oradaydı. Hazinesinin kokusunu alıyordu.

Bu sırada Coyctier girdi içeri. Cornélius'un halini fark etti. Bir yandan kralın anlattığı macerayı dinlerken, bir yandan da dikkatle onu gözlemledi.

"Efendim," diye cevap verdi doktor, "bu olayda doğüstü bir şey yok. Bizim hazinedar bir uyurgezer. Bu ilginç hastalığa bugüne kadar üçüncü rastlayışım. Hastalığın nasıl seyrettiğini gözlemleme zevkini yaşamak istiyorsanız, ihtiyarın nöbet geçirdiği bir gece, çatıların kenarında tehlike yaşamadan nasıl yürüdüğünü izleyebilirsiniz. Daha önce gördüğüm iki adamda gece ortaya çıkan bu hastalıkla, gündüz yaptıkları işler arasında merak uyandırıcı bağlantılar gözlemledim."

"Ah! Coyctier Usta, sen bir âlimsin."

“Doktorunuz değil miydiniz?” dedi saygısızca bilimadamı.

XI. Louis, bu cevap üzerine, iyi bir fikirle karşılaştığında hep yaptığı gibi takkesini iyice arkaya itti.

“Böyle zamanlarda,” diye devam etti Coyctier, “insanlar uyurken farklı işler yapıyor. Bu adam para işlerine düşkün olduğundan, en sevdiği alışkanlığını sürdürmüş olmalı aheste aheste. Hazineseleri için endişe içinde olduğu günlerin gecelerinde nöbet geçirmiş olmalı.”

“Lanet olsun! Ne hazine ama...” diye bağırdı kral.

“Nerede o?” diye sordu Cornélius; doğamızdan kaynaklanan tuhaf bir ayrıcalıkla, bir yandan düşüncelerine ve yaşadığı felakete gömülüp gitmiş olsa da, doktorun ve kralın sözlerini işitmeye devam ediyordu.

“Ah!” diye devam etti Coyctier kocaman şeytani bir gülümsemeyle, “Uyurgezerler uyandıklarında yaptıklarını hiçbir şekilde hatırlamazlar.”

“Bizi yalnız bırakın,” dedi kral.

XI. Louis dostuyla yalnız kaldığında, soğuk tavrını sürdürse de, bıyık altından gülerek baktı ona.

“Mösyö Hoogworst,” diye ekledi eğilerek, “Fransa’da bulunmuş tüm hazineler krala aittir.”

“Evet efendim, her şey sizindir ve siz, canlarımızın da varlıklarımızın da tek mutlak sahibisiniz; fakat şimdiye kadar, yalnızca ihtiyacınız kadarını alma bağışlayıcılığını gösterdiniz.”

“Dinle dostum! Sana bu hazineyi bulmanda yardım edersem, sen de hiç duraksamadan ve düşünmeden benimle paylaşacaksın.”

“Hayır efendim, paylaşmak istemiyorum, zaten ölümünden sonra tamamı size kalacak. Peki, nasıl bulmayı düşünüyorsunuz?”

“Tek yapmam gereken şey, sen gece gezmelerine çıktığında bizzat peşine düşmek. Benden başka kimseye güvenemeyiz.”

“Ah efendim!” diye devam etti Cornélius, XI. Louis’ nin ayaklarına kapanarak, “Bu iş için kendimi teslim edebileceğim tek insansınız bu krallıkta ve Burgonya’nın vârisinin monsenyörle olan evliliğinde elimde avucumda ne varsa kullanacak, hizmetkârınız bendenize gösterdiğiniz iyiliğe karşı minnettarlığımı açıkça göstereceğim. Tacınızı daha da görkemli hale getirecek güzel bir hazine var burada; nakit değil belki ama arazi olarak.”

“Bana bak Flaman, beni kandırma,” dedi kral kaşlarını çatarak, “yoksa bana gerektiği gibi hizmet etmedin mi?”

“Nasıl olur efendim, sadakatimden nasıl şüphe edersiniz? Siz benim hayatta sevdiğim tek insansınız.”

“Bunların hepsi boş laf,” diye devam etti kral Brabant’lının gözünün içine bakarak. “Bana hizmet etmek için böyle bir olay olmasını beklememeliydin. Seni korumam için beni satın almaya çalışıyorsun, lanet olsun, beni, XI. Louis’yi. Efendi olan sen misin? Ben miyim senin kulun?”

“Ah efendim!” diye atıldı ihtiyar hazinedar. “Gand’lılarla yapmanız için aracılık ettiğim ve Oosterlinck’in çırağından teyidinin gelmesini beklediğim yeni anlaşmayı hoş bir biçimde haber vermek istemiştim size. Peki, ona ne oldu?”

“Yeter,” dedi kral. “Bir hata daha. Benden habersiz, işlerime karışılmasını sevmem. Yeter! Tüm bunları biraz düşünmek istiyorum.”

Cornélius Usta kız kardeşinin bulunduğu aşağıdaki salona koşarken, bir delikanlı kadar çevik davrandı.

“Ah! Jeanne, sevgili kardeşim, bu evde, bin üç yüz ekü biriktirdiğim bir hazine var! Ben! Ben! Hırsız benmişim!”

Jeanne Hoogworst, oturduğu yerde kızgın demirdenmiş gibi fırladı taburesinden. Bu darbe, uzun yıllar-

dan beri kendi istekleriyle sürdürdükleri perhiz yüzünden güçsüz kalmaya alışmış ihtiyar kız için o kadar şiddetliydi ki, tüm bedeni titremeye başlamıştı; sırtında dayanılmaz bir ağrı hissetti. Gitgide rengi soldu ve kırışıklıkların arasından ifadesinin çözülmesi oldukça güç olan yüzü, ağabeyi ona pençesinde olduğu hastalığı ve her ikisinin içinde bulunduğu garip durumu açıklarken yavaş yavaş çözülerek gevşedi.

"XI. Louis ve ben," dedi bitirirken ağabey, "birbiri-mize iki kurnaz tüccar gibi yalan söyledik. Anlıyor musun çocuğum, beni takip ederse, hazinenin nerede olduğunu da bir tek o bilecek. Bu dünyada, yalnızca kralın beni gece gezmelerimde izlemesini kabul edebilirim. Fakat ölümün kıyısında bile olsa, kralın vicdanının bile bin üç yüz on yedi eküye dayanıp dayanamayacağını bilmiyorum. Onu engellemek lazım, incilerin saklandığı yeri bulup tüm hazinemizi Gand'a göndermemiz gerek ve yalnızca sen..."

Cornélius, daha yirmi iki yaşında babasını öldürmeyi planlamış hükümdarın yüreğinin ağırlığını hissederek aniden sustu. XI. Louis'nin gelmiş olduğuna ikna olunca, tehlikeden kaçma telaşında bir adam gibi aniden ayağa fırladı. Bu hareket üzerine, bu tür bir kriz için fazla zayıf ya da aksine fazla güçlü olan kız kardeş kaskatı yere yığıldı; ölmüştü. Cornélius Usta kız kardeşini tuttu, şiddetle sarsarak:

"Ölmen gerekmiyor. Daha sonra vaktin olacak bunun için. Ah! Bittim ben. Dişi maymun hiçbir işi zamanında yapmayı bilemedi zaten," dedi.

Kız kardeşinin gözlerini kapayıp cansız bedenini yere yatırdı; ama o sırada, ruhunun en derinlerindeki o soylu ve iyi duygular geri geldi; ve nerede olduğunu bilemediği hazinesini unutarak, "Zavallı hayat arkadaşım," diye haykırdı acıyla. "Seni kaybettim, beni bu kadar iyi

anlayan seni! Ah! Sen gerçek bir hazineydin! İşte, hazine. Tüm huzurum, duygularım beni terk ediyor seninle birlikte. Yalnızca iki gece daha yaşasan ne kadar faydalı olacağını bilsen, yalnızca beni memnun etmek için ölmekten vazgeçerdin, zavallı küçüğüm! Ah! Jeanne, bin üç yüz on yedi ekü! Ah! Bu da seni diriltmiyorsa... Hayır. Öldü!"

Bunun üzerine oturdu ve tek kelime daha etmedi; fakat gözlerinden fışkıran iki koca gözyaşı damlası içe çökmüş yanaklarının üzerinden aktı; sonra, daha niceleri dökülüp gitti; acıyla salonun kapısını kapattı ve kralın yanına geri döndü. XI. Louis, ihtiyar dostunun ıslak yüz çizgilerindeki acı karşısında sarsıldı.

"Neler oluyor?" diye sordu.

"Ah efendim! Felaketler asla tek tek gelmez. Kız kardeşim öldü. Benden önce düştü şuraya," dedi ürkütücü bir hareketle yeri göstererek.

"Yeter!" diye bağırdı, ölümden söz edildiğini işitmeyi sevmeyen XI. Louis.

"Sizi vârisim ilan ediyorum. Hiçbir şey istemiyorum artık. Anahtarlarım burada. Asın beni isterseniz, her şeyi alın, evin altını üstüne getirin, altın doludur. Her şeyi size veriyorum..."

"Tamam dostum," diye söze girdi bu tuhaf acı gösterisi karşısında az da olsa uygulanan XI. Louis, "güzel bir gecede hazineni buluruz; onca zenginliği görmek ruhuna yeniden hayat verir. Bu hafta tekrar geleceğim..."

"Ne zaman isterseniz efendim..."

Odasının kapısına doğru birkaç adım atan XI. Louis, bu cevap üzerine aniden arkasına döndü. Bunun üzerine bu iki adam birbirlerine, ne bir fırçanın ne bir sözün yansıtabileceği bir ifadeyle baktı.

"Elveda dostum!" dedi nihayet XI. Louis tiz bir sesle, takkesini düzelterek.

"Tanrı ve Kutsal Bakire sizi korusun!" diye cevap verdi hazinedar alçakgönüllülükle, kralı geçirirken.

Her zaman para ve ihtiyat konusunda anlaşılan bu iki adamın arasında, bu kadar uzun bir dostluktan sonra, yine ihtiyat ve para nedeniyle yükselmiş bir duvar bulunuyordu şimdi; fakat birbirlerini o kadar iyi tanıyorlardı, birbirlerine öylesine alışkındı ki kral, Cornélius'un, "Ne zaman isterseniz efendim," sözlerindeki ihtiyatsız vurgusuyla, ziyaretinin bundan böyle hazinedarı için istenmeyen bir durum olduğunu ifade ettiğini tahmin edebiliyordu, aynı Cornélius'un kralın, "Elveda dostum!" sözlerinde bir savaş ilanı olduğunu anlaması gibi. XI. Louis ve hazinedarı, bundan böyle birbirlerine karşı benimsemek zorunda kalacakları tutumdan fazlasıyla rahatsız ayrıldılar birbirlerinden. Hükümdar, Brabant'ının sırtına vâkıftı; ama o da, ilişkileri sayesinde Fransa kralının o güne kadar gerçekleştirmeyi başaramadığı fetihlerin en güzelinin, o dönemde tüm Avrupa hükümdarlarının arzu nesnesine dönüşmüş, Burgonya Hanedanlığı'na ait arazilerin fethini sağlayabilirdi. Ünlü Marguerite'in evliliği, çevresindeki Gand'lılarla Flamanlara bağlıydı. Cornélius'un parası ve nüfuzu, XI. Louis'nin Belçika sınırında karargâh kurmuş ordusunun komutasını emanet ettiği General Desqueres tarafından yürütülen pazarlıklara önemli ölçüde etki edebilirdi. Dolayısıyla bu iki kurnaz tilki, güçleri tesadüf sonucu etkisizleşecek iki düellocu durumuna düşmüştü. O sabahtan itibaren XI. Louis'nin sağlığının kötüleşmesine, Cornélius'un, şatonun şapelinde nişanlanacağı veliahtla evlenmek için 1418 yılının Temmuz ayında Amboise'a gelen Marguerite de Bourgogne'nun Fransa'ya gelmesine katkıda bulunmasına rağmen, kral hazinedarın para cezasını kaldırmadı ama herhangi bir dava da açılmadı; fakat her ikisi de, silahların çekildiği bir dostlukta her zaman birbirlerine karşı

ihtiyatlı kaldılar. Hazinedar için sevindirici bir durum olarak, Tours'da, hırsızlıkları yapanın kız kardeş olduğu ve Tristan tarafından gizlice ölüme götürüldüğü haberi yayıldı. Gerçek hikâye öğrenilse, daha kralın savunmaya yetişmesine fırsat kalmadan, tüm şehir toplanıp *Mal-maison*'u yerle bir etmek üzere ayaklanırdı. Fakat tarihçilerin tüm bu iddiaları XI. Louis'nin eylemsiz kalmayı sürdürmesinden temel alıyorsa da, Cornélius Hoogworst tarafında durum pek de aynı değildi. Hazinedar, bu meşhum sabahı takip eden ilk günleri sürekli bir şeylerle meşgul olarak geçirdi. Kafese kapatılmış yırtıcı hayvanlar gibi, ortalıkta dört dönüyor, evin dört bir köşesinde paralarını arıyor, her deliğe bakıyor, duvarları yokluyor, hazinesini bahçedeki ağaçlarda, evin kulelerinin temellerinde, çatılarda arıyor, toprağa, gökyüzüne soruyordu. Sıklıkla uzun saatler boyu ayakta kalıyor, aynı anda her şeye bakıyor ama aslında gözlerini boşluğa dikeyiyor, kendinden geçmiş halde mucizeler diliyor, büyücülerin gücüne kavuşmayı umuyor, boşlukların ve engellerin ardında servetini görmeyi deniyordu. Onu ezen bir düşüncenin içinde kaybolmuş halde, karnının içinde alev alev yanan bir arzuyla perişan, altına olan tutkusunun aleyhine dönmesiyle, kendi kendiyile giriştiği bir düellonun tekrar tekrar alevlenen boğuntularıyla gitgide daha ağır yaralar alarak tükenip gidiyordu; hem yaşamın hem ölümün tüm acılarını içeren bir tür tamamlanmamış intihar içindeydi. Kötülük hiçbir zaman kendini bu kadar iyi sarıp sarmalamamıştı; çünkü cimri, ihtiyatlı olmak için kendini altınının saklı olduğu yeraltı hücrelerine kapattığından, Asurbanipal gibi o da, kendi servetinin ortasında ölme hazzını yaşıyordu. Fakat Cornélius, ne birinin ne de diğerinin sırrına vâkıf olsa da, aynı anda hem soyan hem de soyulan olarak, hazinelerine hem sahiptir hem değildi: Son derece tuhaf ama bitmek bilmeyen, kor-

kunç, yepyeni bir işkence. Bununla birlikte, neredeyse her şeyi unuttur hale geldiğinden, kapısının küçük parmaklıklarını açık bırakıyordu ve böylece gelip geçenler çoktan kuruyup gitmiş, bakımsız bahçesinin ortasında iki bacağı üzerinde dikilip kalmış, neredeyse hiç hareket etmeden öylece duran ve kendisini izleyenlere tahammül edilmez ışığı buz gibi dondurucu, sabit bir bakış atan halini görüyordu. Olur da Tours sokaklarında dolaşırsa, bir yabancı gibi görünüyordu; ne nerede olduğunu biliyordu artık ne de gündüzü geceyi ayırt edebiliyordu. Sıklıkla Gand'da olduğunu sanarak gelip geçenlere yol soruyordu, kaybettiği servetinin peşini hiç bırakmadığı anlaşılıyordu. İnsanların tüm düşünceleri arasında en uzun süredir var olduğu gibi, aynı zamanda en iyi somutlaştırılmış olan, insanın kendisini, kendisi dışında, mülkiyet adı verilen tamamen hayalî bir varlık oluşturarak temsil etme düşüncesidir; işte bu manevi iblis, her an sivri pençelerini yüreğine batırıyordu. Sonra, bu işken- cenin tam ortasında, beraberinde var olan tüm duygular- la birlikte korku kendini gösteriyordu. Gerçekten de, onun sırrını iki kişi biliyordu, ama bu sırrı aslında kendi- si bilmiyordu. XI. Louis ya da Coyctier, uykusunda yaptıklarını gözetlemek için adamlarına nöbet tutturabilir ve bunca masumun kanı pahasına topladığı servetini at- tığı meçhul uçurumu ortaya çıkarabilirdi. Bu arada, bu endişelerin yanında vicdan azabı da kendini gösteriyor- du. Nerede olduğunu bilmediği hazinesinin daha yaşar- ken elinden alınmasına izin vermemek için, felaketi izle- yen ilk günler boyunca uykuya karşı olabilecek en sert önlemleri aldı. Sonrasında, ticari ilişkileri sayesinde dün- yadaki en güçlü uyarıcılardan birini ele geçirme olanağı buldu. Uykusuz geceler korkunç geçiyordu; gecenin, sessizliğin, vicdan azabının, korkunun ortasında, insanın o zamanlar henüz somut kanıtlar olmadığından manevi

bir gerçekliğe boyun eğerek içgüdüsel olarak kişileştirdiği tüm o düşüncelerle tek başına kalıyordu. Bu kadar güçlü bir adam, siyasi hayat ve ticaret hayatıyla katılmış bu yürek, tarihteki bu karanlık deha, sonunda bizzat kendi yarattığı eziyetle bitip tükendi. O zamana kadar direndiği tüm düşüncelerden daha keskin birkaç düşünceyle perişan halde, bir usturayla boğazını kesti. Bu ölüm, neredeyse XI. Louis'ninkiyile aynı zamana denk geldi ve böylece *Malmaison* halk tarafından didik didik edilerek yağmalandı. Touraine bölgesinin eskilerinden bazıları, Bohier adında bir inşaatçının hazinedarın hazinesini bulduğunu ve bu serveti, birçok kralın servetini tüketmesine ve Diane de Poitiers'le rakibi Catherine de Médicis'nin yapı zevkine rağmen hiçbir zaman tamamlanamayan muhteşem Chenonceaux Şatosu'nun inşaatlarını başlatmak için kullandığını ileri sürüyordu.

Sör Saint-Vallier, Marie de Sassenage için mutlu bir haber olarak, elçilik görevi sırasında öldü. Fakat bu ev kapanmadı. Kontes, kontun yola çıkmasından sonra, kaderiyle Fransa tarihimizde, I. François hükümdarlığı döneminde ünlenen bir oğul doğurdu. Bu oğul, XI. Louis'nin gayrimeşru torununun torunu, II. Henri'nin gayrimeşru eşi, çok sevdiği metresi ünlü Diane de Poitiers tarafından kurtarıldı; gayrimeşru ilişki ve aşk, bu soylu ailede her zaman nesilden nesile miras kaldı!

Saché Şatosu, Kasım ve Aralık 1831

DENİZ KIYISINDA BİR DRAM

Kontes Walewska olarak doğan
Prenses Caroline Gallitzin De Genthod'a,

Yazarın anı ve saygılarıyla.

Genç insanların neredeyse tamamının, geleceği ölçüp biçmekten hoşlandıkları bir pergelleri vardır; iradeleri çizilen açının cesurluğuyla uyum içinde açıldığında, dünya onların demektir. Fakat manevi dünyaya ait bu olgu ancak belirli bir çağda meydana gelir. Erkekler için yirmi iki ve yirmi sekiz yaş arasındaki bu çağ, büyük düşüncelerin, ilk tasarıların ânıdır; çünkü aynı zamanda sonsuz arzuların, hiçbir şeyden şüphe edilmeyen zamanların çağıdır: Şüpheden söz eden, güçsüzlükten söz etmektedir. Tohum verme zamanı gibi hızlı geçen bu çağdan sonra, icraat çağı gelir. Bir anlamda iki gençlik vardır, inanmaya devam ettiğimiz gençlik, harekete geçtiğimiz gençlik; yapısı gereği yatkın olan insanlarda bu ikisi sıklıkla birbiri içine geçer ve bunlar, Caesar gibi, Newton gibi, Bonaparte gibi büyük adamlar arasında bile en büyüklerdir.

Bir düşüncenin gelişmek için ne kadar zaman istediğini ölçüyordum; pergelim elimde, Okyanus'un yüz

kulaç üzerinde, dalgaların küçük dalgakıranlar üzerinde oyunlar oynadığı bir kayanın tepesinde dikilmiş, eserlerle donatacağım geleceğimi ölçüp biçiyordum, bir araştırmacının boş bir arazi üzerinde kalelerin, sarayların izlerini ararken yaptığı gibi. Deniz güzeldi; yüzdükten sonra çıkıp giyinmiştim; incecik bir kumla dolu granit bir koyda, doğanın su perileri için çizdiği, olabilecek en nazenin kuvette denize giren koruyucu meleşim Pauline'i bekliyordum. Bretonya'nın küçücük bir yarımadasında, Croisic'in en uç kısmındaydık; limandan uzakta, vergi dairesinin kesinlikle ulaşılmaz olduğuna karar vermesi nedeniyle gümrük memurunun bile neredeyse hiç uğramadığı bir yerde. Denizde yüzdükten sonra havada süzölmek! Ah! Kim gelecekte dolaşmaz ki? Neden düşünüyordum? Bir felaket neden olur? Kim bilebilir ki? Düşünceler yüreğe ya da akla, size danışmadan düşer. Hiçbir kibar fahişe, sanatçılar için tasarımın olduğundan daha kaprisli ya da daha buyurgan olmamıştır; tasarı akla geldiğinde, onu talih olarak değerlendirmek gerekir. Hipogrifi üzerindeki Astolfo gibi, ben de düşüncemin üzerine binmiş, her şeyi kendi istediğim gibi düzenleyerek, dünyayı dolaşıp duruyordum. Çılgın hayal gücümün bana tavsiye ettiğı gözü pek tasarımlar için çevremde birkaç kehanet, güzel bir çığlık, bir çöl sessizliğı içinde size seslenen bir kadının çığlığı; denizden çıkan, canlanmış, neşeli bir kadının kıyının girinti çıkıntıları üzerinde durmaksızın tekrar tekrar kabaran denizin köpüren dalgalarının homurtusunu bastıran çığlığını işitmek istiyordum. Bir ruhtan fışkıran bu sesi beklerken, kayalıkların arasında, kanatlarını açarken, "Başaracaksın!" diye haykıran bir meleşin ayaklarını gördüğümü sandım. İçim kıpır kıpır, hafiflemiş halde aşağı, dik bir yamaçtan atılan bir çakıltaş gibi zıplayarak aşağı indim. Beni gördüğünde, "Gördün mü?" dedi. Cevap vermedim, gözlerim doldu. Pauline bir gün öncesinde acılarını anlamıştı, şim-

di de, atmosferdeki değişikliklere ayak uyduran bir arpın büyülu duyarlılığıyla sevinçlerini anlıyordu. İnsan hayatında güzel anlar vardır! Kumsal boyunca sessizce ilerledik. Gökyüzü bulutsuz, deniz pürüzsüzdü; başkaları olsa, birbiri üzerine binmiş iki mavi bozkır görürdü; ama biz, söze gerek kalmadan birbirini anlayan biz, bu iki uçsuz bucaksız kundak arasında genç yaşta sahip olunan yanıl-samaları yaşatabilen biz, ister deniz yüzeyinde olsun ister havada, en ufak bir değişiklikte birbirimizin elini sıkıyorduk çünkü bu küçücük olguları aynı şeyi düşünüyor oluşumuzun somut ifadeleri olarak algılıyorduk. Ruhun bedenle olan bağından kurtulduğu ve geldiği dünyaya geri dönmüş gibi hissettiği o sonsuz sevinç ânının hazlarını kim yaşamamıştır ki? Bu bölgelerde haz tek kılavuzunuz değildir. Duyguların birbiri içine geçtiği ve sıklıkla birbirinin elini tutup neden olduğunu bile bilmeden koşmaya başlayan iki çocuk gibi coştuğu saatler değil midir bunlar? İşte öyle ilerliyorduk. Ufukta şehrin çatıları grimsi bir çizgi halinde göründüğünde, Croisic'ten dönen fakir bir balıkçıyla karşılaştık; ayakları çıplaktı; kaba kumaştan pantolonunun paçaları yırtık pırtık, delikleri özensizce onarılmıştı; bir de, yelken bezinden bir gömleği, kayış gibi olmuş kötü pantolon askıları ve paçavradan bir ceketi vardı. Adamın sefaleti, armonimizin ortasında bozuk bir ses işitmişçesine, içimizi burktu. O anda birbirimize, Aboul-Casem'in hazinelerine sahip olmadığımız için mutsuzmuşuz gibi baktık. Balıkçı sol elinde balıkçılık malzemelerini taşıyordu; sağ elinde salladığı bir ipin ucundaysa muhteşem bir ıstakoz ve bir örümcek yengeç sallandığını fark ettik. İkimizin aynı anda aklına gelen, bir gülümsemeyle ifade bulan, benim tuttuğum kolu hafifçe sıkarak kalbimin yakınına çekerek cevap verdiğim bir düşünceyle, avladıklarını satın almaya niyet edip yanına yanaştık. Daha sonra anısı şiirlere vesile olan işte bu ufacık

şeylerdir; ateşin yanında, bize heyecan veren bu ufacık şeyleri, bunların yaşandığı yeri ve yüreklerimizin dolu olduğu anlarda bizi çevreleyen nesneler üzerine etki eden bu serabı hatırlarız. En güzel manzaralar kendi yarattıklarımızdır. Ruhunda bir parça şairlik olan hangi adamın anılarında, ülkenin herkesin peşinde koştuğu en güzel manzaralarından daha önemli bir yere sahip bir kayalık alan yoktur ki! Bu kayalığın yakınında da karmakarışık düşünceler! Burada insanın önünde uzanan bir ömür vardır; burada endişeler dağılmıştır; burada umut ışıkları insanın ruhuna işlemiştir. İşte bu anda, aşk ya da gelecek umudu düşünceleriyle coşan güneş, kayalığın yırtıcı yamaçları üzerine alev alev bir ışık yaydı; birkaç dağ çiçeği dikkat çekti; dinginlik ve sessizlik, bir hayalperestinin renklendirdiği bu karanlık gerçekliğin dolambaçlılığını artırıyordu; o sırada doğa, cılız bitki örtüsü, sıcacık papatyaları ve kadifemsi yapraklı Venüs saçlarıyla çok güzeldi. Uzunmuş bir bayram, muhteşem dekorasyonlar, insana ait güçlerin sevinçli coşkunluğu! Saint-Pierre Adası'ndan görünen Biel Gölü benimle daha önce de konuşmuştu böyle; Croisic Kayalığı, bu neşelerin sonuncusu olacaktı belki de! Peki, Pauline'e ne olacaktı?

"Bu sabah av iyi miydi reis?" dedim balıkçıya.

"Evet mösyö," diye cevap verdi duraksayıp bize saatler boyu suyun üzerinden yansıyan güneş ışınlarına maruz kalan insanların kararmış yüzüyle bakarak.

Bu yüz, uzun süreli bir tevekkül: Balıkçının sabrını ve hoş balıkçılık geleneklerini ifade ediyordu. Bu adamın kabalıktan uzak bir sesi, hiç ihtirası olmayan yumuşacık dudakları, bir tür inceliği, cılızlığı vardı. Başka herhangi bir görünüş hoşumuza gitmezdi.

"Nerede satacaksınız bunu?"

"Şehirde."

"Bu ıstakoza ne kadar verirler?"

“On beş metelik.”

“Örümcek yengece peki?”

“Yirmi metelik.”

“İstakozla denizörümceği arasında neden bu kadar fark var?”

“Mösyö, örümceğin (örümek diyordu o) çok daha lezzetli bir eti vardır! Ayrıca maymun kadar kötü niyetlidir, o yüzden nadir yakalanır.”

“Yüz meteliğe hepsini verir misiniz bize?” dedi Pauline.

Adam donup kaldı.

“Olmaz!” dedi gülerек. “On franka veririm ancak. Yaşanan heyecanların bedelini ödemeyi bilmek gerek.”

“Eh peki!” diye cevap verdi Pauline. “Alacağım! Size on frank iki metelik veriyorum.”

“On metelik.”

“On iki frank.”

“On beş frank.”

“On beş frank elli santim,” dedi Pauline.

“Yüz frank.”

“Yüz elli.”

Boynumu eğdim. Bu açıkartırmayı daha öteye götüreceğ kadar zengin değildik o sırada. Bizim fakir balıkçı, bu kandırmacaya sinirlenmeli mi, eğlenmeli mi bilemiyordu. Ev sahibimizin ismini verip istakozla yengeci onun evine götürmesini söyleyerek onu bu dertten kurtardık.

“Bu işle geçinebiliyor musunuz?” diye sordum ona bu sefaletini neye bağlamamız gerektiğini öğrenmek için.

“Büyük zorlukla ve fena halde sefalet çekerek,” dedi bana. “İnsanın kayığı ve ağları yoksa, aletleri de yetersizse, deniz kıyısında avlanmak tam bir şans işidir. Tahmin edebileceğiniz gibi, balığın ya da kabuklunun sana gelmesini beklemek zorunda kalırsın; oysa büyük avcılar,

denizin ortasına gidiyorlar avlanmak için. İnsanın hayatını bu biçimde kazanması o kadar zor ki, kıyıda balık avlayan bir tek ben kaldım. Bazen günler boyu elim boş dönüyorum. Bir şeyler yakalamak için, ya bunun gibi bir örümcek yengecin uyuyakalmış olması lazım ya da bir istakozun kayalıkların arasında sıkışıp kalacak kadar sersemlemiş olması. Bazen, deniz yükseldiğinde levrekler geliyor, o zaman onları zıpkınla alıyorum.”

“Peki, günde ortalama ne kadar kazanıyorsunuz?”

“On ila on iki metelik. Yalnız olsaydım idare ederdim ama doyurmam gereken bir babam var. İhtiyar adam bana yardım edemiyor; çünkü gözleri görmüyor.”

Pauline ve ben, öyle basitçe telaffuz edilmiş bu cümlelerin üzerine tek kelime etmeden birbirimize baktık.

“Karınız ya da bir sevgiliniz yok mu?”

Cevap verirken bize olabilecek en acıklı bakışlardan biriyle baktı:

“Bir karım olsaydı, babamı terk etmek zorunda kalırdım; aynı anda hem ona hem de kadın ve çocuklara bakamazdım.”

“Tamam da, zavallı çocuğum, neden limanda tuz taşıyarak ya da tuzlalarda çalışarak daha fazla para kazanmanın yollarını aramıyorsun!”

“Ah mösyö! O mesleği üç aydan daha uzun süre yapmam. Yeterince güçlü değilim ve ölürsem, babamın dilenmekten başka çaresi kalmaz. Bana az beceri ama çok sabır isteyen bir meslek lazımdı.”

“Peki ama, iki kişi günde on iki metelikle nasıl geçinir?”

“Ah mösyö! Karabuğdaydan peksimet ve kayalardan topladığım midyeleri yiyoruz.”

“Kaç yaşındasınız siz?”

“Otuz yedi.”

“Buradan dışarı çıktınız mı hiç?”

“Bir defa askerlik işleri için Guérande’a gitmiştim ve bir defa da boyumu ölçen adamları görmek için Save-nay’a. Bir karış daha uzun olsaydım, asker olmuştum. İlk günden yorgunluktan ölürdüm herhalde. Zavallı babam da, bugün yardım için dileniyor olurdu.”

Çok dram hayal etmiştim, Pauline de, benim gibi acılar içinde kıvranan bir adamın yanında büyük heyecanlara alışkındı, yine de, ne ben ne de o, bu balıkçınlıklerden daha duygulandırıcı sözler işitmiştik o güne kadar. Bilmediğimiz bu hayatın sessiz derinliğini hissetme çabasında, kendini hiçe sayan bu teslimiyetin asaletine hayranlık duyarak, sessiz birkaç adım attık, zayıflığın gücü bizi şaşırttı, kaygısız cömertlik karşısında küçüldük. Bu zavallı varlığı, bu kayanın üzerinde, bir kürek mahkûmunun küreğinin başındaki hali benzeri, salt içgüdülerini dinleyerek oturuşunu, yirmi yıl boyunca burada, karnını doyurmak uğruna kabukluların yolunu gözleyişini ve tek desteğinin kendi sabrı oluşunu düşündüm. Bir kumsal köşesinde tüketilen onca saat! Her sağanakla, her hava değişikliğiyle altüst olan onca umut! O, granit bir kayanın kıyısında, kolunu bir Hint fakirinin gibi uzatmış öylece hareketsiz dururken, babası bir tabure üzerinde, sessizlik ve karanlıklar içinde, eğer deniz izin verirse gelecek bir kabuklu ve ekmek bekliyordu.

“Ara sıra şarap içiyor musunuz?” diye sordum ona.

“Yılda üç-dört defa.”

“Eh tamam o zaman! Bugün babanızla birlikte içeceksiniz ve size beyaz ekmek de göndereceğiz.”

“Çok iyisiniz mösyö.”

“Havzaya yukarıdan bakan kuleyle, Batz ve Croisic arasındaki kıyıları görmeye gidiyoruz; bizi deniz kıyısından Batz’a kadar götürürseniz, size akşam yemeği ısmarlarız.”

“Memnuniyetle,” dedi bize balıkçı. “Geldiğiniz yolu

takip ederek buradan dümdüz ilerleyin, ben aletlerimi ve avladıklarımı bıraktıktan sonra size yetişirim.”

Kabul ettiğimizi belirten bir işaret yaptık ve o da neşeyle şehre doğru ilerledi. Bu karşılaşma, içinde bulunduğumuz ruh halini bozmadı ama neşemiz azalmıştı.

“Zavallı adam!” dedi bana Pauline, bir kadının merhametinden acımanın yaralayıcı niteliğini silen bir vurguyla. “Bu sefaleti görünce kendi mutluluğumuzu hissediyor olmaktan utanmıyor muyuz?”

“Gerçekleşmeyecek arzulara sahip olmaktan daha acı verici bir şey yoktur,” diye cevap verdim ona. “Bu iki zavallı varlık, baba ve oğul, onlarla nasıl da aynı duyguları yaşadığımızı hiçbir zaman bilmeyecek, dünyanın ve hayatlarının ne kadar güzel olduğunu bilmediği gibi; çünkü bu insanların asıl hazineleri gökyüzü.”

“Fakir ülke!” dedi bana simetrik olarak dizilmiş kuru taşlardan örülmüş bir duvarla çevrelenmiş bir tarlayı, duvarın üzerindeki inek tezeklerini göstererek. “Bunun ne olduğunu sordum. Tezek öbeklerini yapıştırmakla meşgul bir köylü kadın, *yakacak odun yaptığı* cevabını verdi. Düşünsene dostum, bu tezekler kurduğunda, bu zavallı insanlar bunları topluyor, üst üste yığıyor ve daha sonra bunları yakarak ısıtıyor. Kış boyunca, topaklar halinde satıyorlar. Peki, ülkenin en pahalı terzisinin ne kazandığını biliyor musun?” dedi ve bir anlık suskunluktan sonra cevap verdi, “Günde beş metelik; ama onunla da geçiniliyor.”

“Bak,” dedim ona, “denizden gelen rüzgârlar her şeyi kurutup yok ediyor, hiç ağaç kalmamış; artık kullanılmayan kulübelerin enkazları zenginlere satılıyor çünkü nakliye masrafı soba odunu olarak kullanılmalarını engelliyor, zira Bretonya’da odun zaten bol. Bu ülke ancak yüce ruhlar için güzel; yüreksiz insanlar yaşayamaz burada; yalnızca şairler ya da kabukluların barınmasına uy-

gun. Tuz ambarının bile içinde birilerinin barınabilmesi için şu kayalığın üzerine taşınması gerekmedi mi? Bir tarafta deniz; burada, kumlar; yukarıda uzay.”

Şehri çoktan geçmiştik. Croisic’le Batz kasabasını birbirinden ayıran kıraç alandaydık. Deniz kıyısında bulunan ıslıl ıslıl kumla kaplı iki fersahlık bir geniş alan hayal edin sevgili amcam. Orada burada, kum tepelerinin içine yatmış, başını yukarı uzatmış devasa hayvanlar gibi görünen birkaç kayalık. Deniz boyunca, çevresinde suyun, sonsuz bir sıvı üzerinde yüzen ve gelip kıyıya vuran devasa beyaz gül görüntüsü vererek oynadığı birkaç resif. Sağda okyanusla sınırlanan, sol kıyısında denizin Croisic ve Guérande’ın kumluk tepeleri arasına sızmasıyla oluşan büyük bir gölle kesilen, aşağısında bitki örtüsünden yoksun tuzlaların bulunduğu bu yerde, Pauline’e kendinde güneşin yakıcı ışınlarıyla mücadele etme cesaretini ve kumda yürüme gücünü bulup bulamadığını soran gözlerle baktım.

“Potinlerim var, hadi gidelim,” diye cevap verdi bana uzaklarda devasa bir yapı, bir piramit, tepesi kesilmiş sivri bir piramit, insanda bir Asya şehrinin kalıntılarını ilk kez keşfediyormuş hissine neden olan bir piramit olarak görüşümüzü kesen Batz Kulesi’ni göstererek. Gölgede kalan yegâne kaya parçasının üzerine oturmak için birkaç adım attık; ama saat on bir olmuştu ve bu gölge de ayaklarımızın dibinde son buluyor, hızla yok olup gidiyordu.

“Sessizlik ne kadar güzel!” dedi bana. “Derinliği de, kabaran denizin plaj üzerine eşit aralıklarla ulaşmasıyla daha da enginleşiyor!”

“Çevremizi saran üç sonsuzluk, su, hava ve kumlara açarsan duyularını, özel olarak da dalgaların çekilip çekilip geri gelişlerinin ritmini dinlersen,” diye cevap verdim ona, “söze tahammül edemezsin artık, bu sesin içinde

seni ezip geçen bir düşünce kefettiğin izlenimine kapılırsın. Dn, günbatımında, bir hisse kapıldım; beni altüst etti.”

“Ah! Öyle mi? Konualım bu konuda,” dedi bana uzun bir sessizlikten sonra. “Bundan daha ürkütücü bir konuşmacı olamaz. Çevremizi saranların ahenginin nedenlerini kefettiğimi sanıyorum,” diye devam etti. “Aslında  temel renkten, kumların ııldayan sarısı, gökyüzünün mavisi ve denizin tekdüze yeilinden başka rengi olmayan bu manzara, yabanıl olmadan yüce, ıssız olmadan uçsuz bucaksız, yorucu olmadan tekdüze; yalnızca  unsuru var ama çeşitli.”

“Yalnızca kadınlar hisleri bu biçimde dile getirebiliyor,” diye cevap verdim. “Bir air için umutsuzluk verici olurdu. Senin o güzel ruhunu o kadar doğru tahmin etmiim ki!”

“ğlenin aşırı sıcağı sonsuzluğun bu  ifadesine, ie alıp yok eden bir renk katıyor,” diye devam etti Pauline gülerek. “Burada Doğu’nun iirleri ve tutkuları geliyor aklıma.”

“Benim aklımaysa umutsuzluk.”

“Evet,” dedi, “kumsal yüce bir manastır.”

Rehberimizin aceleci adımlarını iittik; temiz giysilerini giymişti. Birbirimize birkaç anlamsız söz ettik. Ruh halimizin değimi olduğunu fark etti ve mutsuzluğun verdiği o ihtiyatla, sessizliğini korudu. Aklımızdan aynı düşüncelerin, içimizden aynı hislerin geçtiğini anlatmak için zaman zaman birbirimizin elini sıksak bile, belki kumların ortasından ııltı sağanakları fıkırtan sıcaklıkla perişan olduğumuzdan, belki de yürümenin zor olması tüm dikkatimizi adımlarımıza vermemize neden olduğundan, yarım saat kadar sessizce yürümeyi sürdürdük. İki ocuk gibi el ele tutumu ilerliyorduk: Birbiri-mize destek olmasak on adım atamazdık. Batz’a giden

yol yapılmış durumda değildi; atların nallarından ya da at arabasının tekerleklerinden kalan izleri silmek için ufacık bir rüzgâr esintisi yetiyordu; fakat rehberimizin tecrübeli gözleri, birkaç hayvan pisliği kalıntısından, birkaç at dışkısı parçasından, kayaların çevresinden aşmak için zaman zaman denize doğru inen, zaman zaman yamaçlarla karaya doğru yükselen yolu hemen tanıyordu. Öğlen olduğunda, yolu yarılamıştık.

“Şurada dinleneceğiz,” dedim bir mağara bulabileceğimizi düşündüren, oldukça yüksek kayalardan oluşmuş bir burnu göstererek.

Parmağımın gösterdiği yöne bakan balıkçı, benim sözlerim üzerine başını salladı ve, “Orada biri var. Batz kasabasından Croisic’e ya da Croisic’den Batz kasabasına gidenler, bu noktadan geçmemek için yolunu uzatıp çevresinden dolaşır,” dedi.

Adamın sesini alçaltarak söylediği bu sözler, işin içinde bir gizem olduğuna işaret ediyordu.

“Adam hırsız mı, katil mi?”

Rehberimiz merakımızı iki katına çıkaran bir derin iç çekişle cevap verdi bize.

“Peki oradan geçersek başımıza bir felaket mi gelir?”

“Ah! Hayır.”

“Bizimle birlikte gelir misiniz?”

“Hayır mösyö.”

“Bizim için herhangi bir tehlike olmadığına teminat veriyorsanız, biz gidiyoruz o zaman.”

“Öyle bir şey demedim,” diye cevap verdi balıkçı heyecanla. “Ben yalnızca, oradaki adamın size hiçbir şey söylemeyeceğini söyledim; herhangi bir kötülüğü dokunmaz. Ah Tanrım! Yerinden bile kımıldamaz zaten.”

“Kim peki bu adam?”

“Bir adam!”

Daha önce iki hece, hiç bu kadar trajik bir ifadeyle

telaffuz edilmemiştir. O anda, denizin içine süzülüp oyunlar oynadığı bu resiften yirmi adım kadar uzaktaydık. Rehberimiz kayalıkların çevresinden dolaşan yola girdi. Biz dosdoğru devam ettik; fakat Pauline koluma girdi. Rehberimiz, iki yolun kesiştiği yere aynı anda ulaşabilmemiz için adımlarını sıklaştırmıştı. Adamı gördükten sonra, daha hızlı adımlarla ilerleyeceğimizi varsayıyordu şüphesiz. Bu durum merakımızı uyandırdı. Merakımız arttıkça, kalplerimiz de bir korku hissine kapılmış gibi çarpmaya başlamıştı. Günün sıcaklığına, kumlarda yürümenin neden olduğu bir tür yorgunluğa rağmen, ruhlarımız ahenkli bir esrime halinin sözle anlatılmaz gevşekliğine teslim olmuştu; ancak muhteşem bir müzik, Mozart'tan *Andiamo mio ben* dinlerken hissedilenle karşılaştırılabilecek o duru hazla doluydu. Birbirine karışan bu iki katıksız his, şarkı söyleyen iki güzel ses gibi değil midir? Kapıldığımız heyecanı daha iyi değerlendirmek için, o sabahki olayların bizi içine attığı yarı şehvi durumu da paylaşmak gerekir. Uzun süre, bir pınarın yanı başındaki körpe bir dal üzerine konmuş güzel renkli bir kumruyu seyredin, çelikten pençelerini yüreğine kadar geçiren bir atmacanın üzerine atılışını, barutun mermiye verdiği türden bir ölümcül hızla alıp götürüşünü görünce acı dolu bir çığlık atarsınız. Mağaranın önünde, Okyanus'un yüz ayak üzerinde bir tür meydan gibi uzanan, dalgalarının öfkesinden sarp kayalıklar çağlayanıyla korunan düzlüğe adım attığımızda, sessiz bir gecenin ortasında patlayan ani bir sesin yarattığı sıçramaya oldukça benzer bir ürperme hissettik. Granit bir kayanın üzerine oturmuş bize bakan bir adam görmüştük. Ateşlenen toptan çıkan aleve benzeyen bakışı, kan oturmuş iki gözden geliyordu ve heykelsi hareketsizliği, çevresini saran granit yığınlarının değişmez yüksekliğiyle karşılaştırılmaz nitelikteydi. Gözleri ağır bir hareketle kıpırdarken, bedeni

taşılaşmış gibi sabit kaldı. Bizi şiddetle çarpan bu bakışı attıktan sonra, gözlerini engin okyanusa çevirdi ve üzerinden yansıyan göz kamaştırıcı ışığa rağmen, kartalların hayranlıkla güneşi izleyişi gibi, gözkapaklarını hiç indirmeden, bakmaya devam etti. Dalları bir gün önce kesilmiş, boğumlu gövdesiyle, yaşlı meşe tomruklarından birini hatırlamaya çalışın sevgili amcam, işte o zaman bu adamın gerçek bir görüntüsünü hayal edebilirsiniz. Hercules'e benzese de harap olmuş beden çizgilerine, Olympos'lu Jüpiter'i andıran ama yaşlı, denize dair çetin işlerle, acıyla, yetersiz beslenmeyle harap olmuş, bir yıldırım-la kararmış gibi görünen bir yüze sahipti. Tüylü, sert ellerini görünce, demirden çubuklar gibi görünen damarlarını fark ettim. Zaten, bu adamda her şey, güçlü bir yapıya işaret ediyordu. Mağaranın bir köşesinde, oldukça büyük miktarda yosunla granitin ortasında, kabaca oyulmuş kaba bir masa üzerinde, kumtaşından bir testinin yanında ortadan ikiye bölünmüş bir yuvarlak ekmek gördüm. Hayal gücüm beni Hristiyanlığın ilk keşişlerinin yaşadığı çöllere doğru götürdüğünde, bu adamınkinden daha imanlı ya da daha tövbekâr bir figür belirmemişti aklımda. Siz ki günah çıkarılan bir insansınız sevgili amcam, siz bile bu kadar güzel bir tövbekârlık hali görmemişsinizdir hiç çünkü bu adamın pişmanlığı duaların dalgalarında, sessiz bir umutsuzluğun kesintisiz duasında boğulmuştu. Bu balıkçı, bu denizci, bu kaba saba Bretonyalı, bilinmeyen bir duyguyla ulvileşmişti. Bu gözler yaş dökmüş müydü acaba? Bu kaba yontulmuş heykel eli kimseye vurmuş muydu? Utangaç bir doğruluğun izini, her gerçek gücün mirası olan bir tatlılığın izlerini taşımaya devam eden bu kaba saba alın, kırıksıklıklarla yarılmış bu alın, büyük bir yürekle uyum içinde değil miydi? Bu adam neden granitin içindeydi? Bu granit neden adamın içindeydi? Adam neredeydi, granit nerede? Aklımıza bir

sürü düşünce düştü. Rehberimizin de tahmin ettiği gibi, sessiz ve acele geçtik oradan ve bizi yeniden gördüğünde korkuyla heyecanlanmış ya da şaşkınlıkla sarsılmış haldeydik ama tahminlerinin gerçeğe dönüşmesine ilişkin bir imada bulunmadı.

“Gördünüz mü onu?” dedi.

“Kim bu adam?” diye sordum.

“*Tövbekâr* diyorlar ona.”

Bu sözcük üzerine, ikimizin de başının nasıl bizim balıkçıya doğru döndüğünü gayet iyi tahmin edebilirsiniz! Basit bir adamdı bu; sessizliğimizin soru dolu olduğunu anladı ve bize kendince şunları anlattı; halka özgü ifade biçimini korumaya çalışarak aktarıyorum.

“Madam, Croisic’liler gibi Batz’lılar da, bu adamın bir suç işlemiş olduğuna ve Nantes’tan daha uzak bir yerlerde günah çıkarmaya gittiği ünlü bir din adamı tarafından belirlenmiş bir kefareti ödemekte olduğuna inanıyor. Kimileri de Cambremer’in, adamın adı bu, yanından geçen herkesi etkisi altına alan bir kötü şansa sahip olduğunu düşünüyor. Pek çok kişi, adamın kayasının çevresini dolaşmadan önce, rüzgârın nereden estiğine bakıyor! Kuzeybatıdan esiyorsa, yollarına devam etmiyorlar çünkü sonlarının çarmıhta biteceğine inanıyorlar; geri dönüyorlar, korkuyorlar. Kimileriye, Croisic’li zenginler mesela, Cambremer’in bir kefareti ödemekte olduğunu, *Tövbekâr* adının da buradan geldiğini söylüyor. Gece gündüz oradan hiç ayrılmıyor. Dolayısıyla bu söylentiler mantıklı görünüyor.”

Bizim fark etmediğimiz bir şeyi göstermek için geri dönerek:

“Görüyorsunuz, şuraya, sol kısma, Tanrı’nın, kutsal Meryem’in ve azizlerin korumasına sığındığını ilan etmek için tahta bir haç dikti. Böylece, azizler grubu tarafından korunuyormuş gibi güvende olacak burada, insanları kor-

kutup beddua almamış olacak. Kendini bu açık havaya hapsedtiğinden beri tek kelime çıkmamış ağzından; her sabah ağabeyinin kızı bir parça ekmek ve su getiriyor, işte onunla besleniyor; tüm varlığını bağışladığı on iki yaşında küçük bir kız çocuğu bu; kuzu gibi tatlı, güzel bir yaratık, mini mini, sevimli bir kız,” dedi ve başparmağının ucunu göstererek, “şöyle şöyle, kocaman mavi gözleri, meleklerinkine benzer saçları var. ‘Söyle bakalım Pérothe’, dediklerinde, (Biz Pierrette’e böyle deriz, dedi lafını keserek; Aziz Pierre’e adanmış kız, Cambremer’in adı da Pierre, o da onun vaftiz babası.) ‘söyle bakalım Pérothe, amcan sana ne diyor?’ diye sorduklarında, hiçbir şey demiyor, ‘Hiçbir şey, hiç,’ diye cevap veriyor. ‘Eh peki, ne yapıyor sana?’ diye sorduklarında, ‘Pazarları alımdan öpüyor,’ diye cevap veriyor. ‘Korkmuyor musun ondan?’ diyorlar, ‘Ah! O benim vaftiz babam,’ diyor. Başka kimsenin yiyecek getirmesini kabul etmiyor adam. Pérothe, o geldiğinde gülümsediğini iddia ediyor ama bu yağmurun ortasında güneş ışınından söz etmek gibi bir şey, zaten adam için de sis gibi bulutlu diyorlar.”

“Fakat,” dedim ona, “bizim merakımızı dindireceğinize daha da artırılırsınız. Onu oraya götüren şeyin ne olduğunu biliyor musunuz? Acı mı, pişmanlık mı, hastalık mı, suç mu...”

“Eh mösyö! Babam ve benden başka gerçeği bilen kimse yok. Merhum annem, Cambremer’in, limanda çalışan ve bir tek bu koşulla günahlarını affedeceğini söyleyen bir rahibin emri üzerine gidip her şeyi anlattığı bir hâkimin yanında çalışıyordu. Zavallı annem, Cambremer’in anlattıklarını istemeden işitmiş çünkü adliyenin mutfığı salonun hemen yanındaymış, o da dinlemiş! Annem öldü; adamı dinleyen hâkim de öldü. Annem bize, yani babamla bana, bu bölgeden kimseye bir şey anlatmayacağımız konusunda yemin ettirdi ama annemin an-

lattığı akşamdan beri içimi kemirmeyi bırakmadı bu hikâye.”

“Eh o zaman! Anlat bize çocuğum, biz kimseye söylemeyiz.”

Balıkçı bize baktı ve şöyle devam etti:

“Orada gördüğünüz Pierre Cambremer, babadan oğula herkesin denizci olduğu Cambremer ailesinin en büyük oğlu; isimlerinden de anlaşılacağı gibi, hayatları hep denizin üzerinde geçmiş. Sizin gördüğünüz adam da tekneyle balıkçılık yapıyordu. Yani kayıkları vardı, sardalya avlamaya çıkıyordu, aynı zamanda balık tüccarları için büyük balıklar da avlıyordu. Aslında büyük bir tekne edip morina avlamaya çıkmak istiyordu; karısı, Guérande’lı Brouin ailesinden çok güzel bir kadındı, güzel ve iyi yürekli bir kadın. Cambremer’i o kadar seviyordu ki, kocasının, yanından sardalya avı için gereken zaman dışında ayrılmasını hiç istemedi. Bakın şurada oturuyorlardı işte!” dedi balıkçı yürüdüğümüz kum tepeleriyle, Guérande’ın tuzlaları arasında bulunan küçük bir Akdeniz adacığını göstermek için bir yükseltinin üzerine çıkarak, “şu evi görüyor musunuz? Kadının eviydi. Jacqueline Brouin ve Cambremer’in tek bir çocuğu oldu, çok sevdikleri bir oğlan... nasıl desem? Lanet olsun! İnsan tek evladını nasıl sever, işte öyle delicesine tapıyorlardı ona. Küçük Jacques’ları, affınıza sığınarak söylüyorum, dünyanın gerçek mucizesiydi sanki. Fuardan kaç kere onun için en güzel davulları aldıklarını gördük! Akıllıca davranmıyorlardı, herkes söylüyordu bunu onlara. Küçük Cambremer, her şeye izin verildiğini görünce, küçük bir şeytan gibi kötücül bir çocuk oldu. Birileri gelip Cambremer babaya, ‘Oğlunuz bilmem kimin oğlunu neredeyse öldürüyordu!’ dediğinde, gülüyor ve, ‘Hah! Mert bir denizci olacak benim oğlum! Kralın donanmalarına kumanda edecek,’ diye cevap veriyordu. Bir başkası, ‘Pierre Cambremer, sizin oğlan

küçük Pougaud'nun gözünü oyuyordu neredeyse!' dediğinde, 'Kızları sevecek,' diyordu Pierre. Her şeyi şahane buluyordu. Bu arada bizim on yaşındaki ufaklık önüne geleni dövüyor, tavukların boğazını keserek eğleniyor, domuzların karnını deşiyor, sansar gibi kanın ortasında yuvarlanıyordu. 'Ünlü bir asker olacak!' diyordu Cambremer, 'Kanla uğraşmayı seviyor!' Gördünüz mü bakın, tüm bunları hatırladım yeniden," dedi balıkçı ve bir süre duraksadıktan sonra devam etti: "Cambremer'i de hatırladım tabii. Jacques Cambremer, on beş-on altı yaşında mıydı neydi? Tam bir faciaydı. Guérande'a gidip eğleniyor Savenay'da gününü gün ediyordu. Para gerekiyordu tabii. Bunun üzerine, kocasına bir şey söylemeye cesaret edemeyen annesinden çalmaya başladı. Cambremer, hesabı kapatırken iki metelik fazla ödeyen birine, bu iki meteliği iade etmek için yirmi fersah yolu yayan yürüyerek gidecek kadar dürüst bir adamdı. Nihayet bir gün, annenin elinde avucunda bir şey kalmadı. Oğlan, babasının avda olduğu bir zaman, büfeyi, yatağın şiltesini, çarşafı, yatak örtüsünü alıp satmaya götürdü, evde dört duvardan başka bir şey bırakmadı. Kendine bir ziyafet çekmek için Nantes'a götürüp satmıştı her şeyi. Zavallı kadın günler geceler boyu ağladı. Geri döndüğünde olanları babaya anlatmak gerekecekti ve babadan korkuyordu, kendisi için değil tabii! Pierre Cambremer döndüğünde, evini karsısına ödünç verilen mobilyalarla döşenmiş halde buldu ve sordu: 'Bunlar da ne?' Zavallı kadının yaşadığına bin şahit isterdi, cevap verdi: 'Soyulduk.' Baba sordu: 'Peki Jacques nerede?' 'Jacques, eğlencede!' Kimse oğlanın nerede olduğunu bilmiyordu. 'Biraz fazla eğleniyor!' dedi Pierre. Altı ay sonra, zavallı baba oğlunun Nantes'da tutuklanmış olduğunu öğrendi. Denizden gitmekten daha hızlı olacağından, yayan gitti yolu ve oğluna sahip çıkıp eve geri getirdi. 'Ne yaptın?' diye sormadı ona. 'Burada

annen ve benimle iki yıl uslu durup, balığa çıkıp, namusunla yaşamazsan, karşında beni bulursun.' Kuduz oğlan, anne babanın budalalığına güvenerek, yüzünü buruşturdu. Pierre, bunun üzerine ona öyle bir şamar indirdi ki, Jacques altı ay yataktan kalkamadı. Zavallı anne üzüntüden ölüyordu. Bir akşam, kocasının yanında huzur içinde uyurken bir ses işitti, ayağa kalktı, koluna bir bıçak darbesi indiğini hissetti. Çığlık attı, ışıkları yaktılar. Pierre Cambremer karısının yaralandığını gördü; eve hırsız girdiğini sandı çünkü bizim buralarda olur, Croisic'ten Saint-Nazaire kimsenin ruhu duymadan on bin franklık altını alıp gidebilirsin. Pierre, Jacques'ı aradı ama oğlunu hiçbir yerde bulamadı. Canavar oğlan sabah geri gelip Batz'a gitmiş olduğu yalanını söyleyecek yüzü buldu kendinde. Annesinin parayı nereye saklayacağını bilemediğini tahmin edersiniz. Cambremer, elindeki parayı Croisic'teki Mösyö Dupotet'ye bırakıyordu. Oğullarının çılgınlıkları yüzlerce eküye, yüzlerce franka, altına mal olmuştu; neredeyse beş parasız kalmışlardı ve küçük adacıkları da dahil yaklaşık on iki bin eküleri olan bu insanlar için çok zordu bu durum. Kimse Cambremer'in Nantes'da oğlunu kurtarabilmek için ne verdiğini bilmiyordu. Lanet oğlan aileyi mahvediyordu. Cambremer'in kardeşinin başına da felaketler gelmişti ve yardıma ihtiyacı vardı. Pierre onu teselli etmek için, Jacques ve Pérotte'un (Cambremer'in kardeşinin kızı) evleneceğini söyledi. Sonra, geçimini sağlayabilmesi için balıkçılık işinde çalıştırmaya başladı onu; çünkü Joseph Cambremer artık ne kazanırsa onunla geçinmek zorundaydı. Karısı ateşli bir hastalığın pençesinde perişandı, Pérotte'un sütannesine kaç aylık borçları birikmişti. Pierre Cambremer'in karısı bu küçük kız için değişik insanlara yüzlerce frank borç yapmıştı; ayrıca çarşaf, hayvanlar için borçlar ve Simon Gaudry'den çocuğu olan ve Pérotte'a süt veren büyük Frelu'ye iki-üç aylık borç bek-

liyordu. Cambremer anne, yatağın şiltesinin içine bir İspanyol altını dikmiş, üzerine de 'Pérotte'a' yazmıştı. Çok iyi eğitim almış biriydi, adliye kâtibi gibi yazısı vardı; oğluna da öğretmişti okumayı ama o unutmuştu. Kimse nasıl yaptığını bilemedi ama Jacques'ın iti altının da yerini bulmuş, almış ve Croisic'te sefahat âlemlerinde yemişti. İhtiyar, bir seferin ardından kayığıyla evine dönüyordu. Kıyıya yanaşırken denizin üzerinde bir kâğıt parçasının yüzdüğünü gördü, kâğıdı aldı, karısına götürdü ve kadın kendi yazısını tanıyınca bayılıp sırtüstü yere yığıldı. Cambremer hiçbir şey söylemedi, Croisic'e gitti, oğlunun bilardoda olduğunu öğrendi; bunun üzerine, kahveyi işleten kadını çağırttı ve ona: 'Jacques'a size ödeme yapacağı o altın parayı kullanmamasını söylemiştim; altını geri verin bana, sonra gelip size nakit parayla ödeme yapacağım,' dedi. Kadın altını getirdi. Cambremer, 'Güzel!' dedi ve evine geri döndü. Tüm şehir öğrendi bu olayı. Fakat ben, ötekilerin ancak kabaca tahmin edebildikleri bir şey biliyorum. Karısına aşağı katta bulunan odalarını hazırlamasını söyledi. Şöminede ateş yaktı, iki mum yakıp şöminenin bir tarafına iki sandalye ve diğer tarafına da bir tabure yerleştirdi. Sonra karısına, damatlıklarını getirmesini, kendisinin de gelinliğini giymesini söyledi. Giyindi. Giyinmeyi bitirdiğinde kardeşini aramaya gitti ve ona, evin önünde nöbet tutmasını, şuradaki kumsal ya da Guérande tuzlaları tarafından bir gürültü işitirse kendisine haber vermesini söyledi. Karısının giyindiğinden emin olunca geri döndü, bir tüfeği doldurdu ve şöminenin köşesine gizledi. O sırada Jacques eve döndü; geç gelmişti; saat ona kadar içip oyun oynamıştı; Carnouf Burnu'ndan geçerek dönmüştü. Amcası kendisine seslendiğini işitmiş, tuzlalar tarafındaki kumsala bakmaya gitmiş ve hiçbir şey söylemeden yanından geçip devam etmişti. Eve geri döndüğünde, babası ona: 'Şuraya otur,' dedi tabureyi göstererek.

‘Şu anda onurlarına leke sürdüğün annenle babanın karşısında bulunuyorsun ve yargılanacaksın.’ Jacques feryat etmeye başladı çünkü Cambremer’in yüzü, tuhaf bir ifadeyle kasılmıştı. Anne sopa gibi kaskatı kesilmiş haldeydi. ‘Çılgılık atar, kıpırdar, taburenin üzerinde bir gemi direği gibi durmazsan,’ dedi Pierre tüfeğiyle oğluna nişan alarak, ‘seni bir köpek gibi öldürürüm.’ Oğlan bir balık kadar sessiz kaldı; anne hiçbir şey söylemedi. ‘İşte,’ dedi Pierre oğluna, ‘İspanyol altınının sarılı olduğu kâğıt; altın, annenin yatağının içindeydi; yalnızca annen biliyordu yerini; kâğıdı şu kıyıda denizin üzerinde yüzerken buldum; bu akşam bu altını Fleurant Ana’ya vermişsin; annen altını yatağının içinde bulamadı. Açıkla bakalım,’ dedi. Jacques annesinin altınını almadığını ve bu altının kendisine Nantes zamanından kaldığını söyledi. ‘Peki tamam. Nasıl kanıtlayacaksın bize bunu?’ dedi Pierre. ‘Benimdi.’ ‘Anninkini almadın mı?’ ‘Hayır.’ ‘Tanrı’nın adını vererek yemin edebilir misin?’ Oğlan yemin edecekti ki, anne gözlerini ona doğru dikti: ‘Jacques, çocuğum, dikkat et, doğru değilse yemin etme; kendine çekidüzen verebilir, pişman olduğunu söyleyebilirsin; hâlâ zamanın var,’ dedi ve ağladı. ‘Siz her zaman benim kötülüğümü istediniz,’ dedi oğlan. Cambremer sararıp soldu: ‘Annene bu söylediklerin hesabını kabartıyor. Olaya gelemim. Yemin ediyor musun?’ ‘Evet.’ ‘Peki, sendeki paranın üzerinde, sardalya tüccarının bana verdiği paranın üzerinde olan haç işaretinden var mıydı?’ Jacques’ın aklı başına geldi ve ağlamaya başladı. ‘Bu kadar çene çalmak yeter,’ dedi Pierre. ‘Sana bundan önce yaptıklarından söz etmiyorum. Bir Cambremer’in Croisic Meydanı’nda kendini öldürtmesini istemiyorum. Duanı et ve çabuk ol! Günah çıkartman için bir papaz gelecek,’ dedi. Anne oğlunun mahkûm edilmesini işitmemek için dışarı çıkmıştı. Kadın dışarı çıktığı sırada, amca Cambremer yanında Piriac papazıyla birlikte geldi

ama Jacques ona da bir şey söylemek istemedi. Oğlan şeytandı, onu günah çıkartmadan öldürmeyeceğini bilecek kadar iyi tanıyordu babasını. 'Teşekkürler, kusurumuza bakmayın mösyö,' dedi Cambremer papaza Jacques'ın ayak dirediğini görünce. 'Oğluma bir ders vermek istiyordum; sizden ona bir şey söylememenizi rica edecektim.' 'Sen,' dedi Jacques'a, 'kendine çekidüzen verirsen senin için iyi olur, yoksa bu sefer günah çıkarmadan bitireceğim işini.' Oğlanı yatmaya gönderdi. Oğlan söylenenlere inandı ve babasıyla arasını düzeltebileceğini düşündü. Uyudu. Baba uyanık kaldı. Oğlunun derin bir uykuya daldığını görünce ağzını kenevirle tıkadı, yelken bezinden bir örtüyle sıkı sıkı bantladı; sonra ellerini ve ayaklarını bağladı. 'Öfkeyle çırpınıyor, gözyaşı döküyordu,' demiş Cambremer hâkime. Ne beklersiniz! Anne, babanın ayaklarına kapandı. 'Yargılandı,' diye cevap verdi baba, 'onu kayığa koymama yardım edeceksin.' Kadın itiraz etti. Cambremer oğlanı tek başına kayığa koydu, kayığın dibine yatırdı, boynuna bir taş bağladı, kumsaldan uzaklaştı, denize açıldı ve bulunduğu bu kayanın tepesine geldi. Bu sırada, kayınbiraderi tarafından buraya getirilen zavallı anne, *merhamet* diye bağıırıyordu ama bu işe yaramadı. Ay ışığı vardı, babayı, belinden yakaladığı oğlunu denize atarken gördü ve rüzgâr da olmadığından, denize düşme sesini işitti! Sonrası hiç, ne bir iz ne bir hava kabarcığı; deniz muhteşem bir muhafızdır zaten! Acı içinde inleyen karısını susturmak için buraya gelen Cambremer, onu yarı ölü halde buldu; iki kardeşin onu alıp götürmeleri mümkün olmadı; daha önce oğlanı taşımak için kullandıkları kayığa bindirmek zorunda kaldılar ve Croisic Boğazı'ndan dolaşarak evine götürdüler. Ah! Güzel Brouin, ona öyle diyorlardı ya, sekiz gün bile dayanamadı: Kocasına lanet kayığı yakmasını vasiyet ederek öldü. Ah! O da yaktı. Ona da bir şey oldu, artık hiçbir şey istemiyordu. Yürür-

ken sarhoş gibi yalpalıyordu. Sonra on günlük bir seyahate çıktı ve geri döndüğünde, sizin de onu gördüğünüz yere yerleşti; o günden beri de orada. Bir daha hiç konuşmadı.”

Balıkçı bize bu öyküyü bir çırpıda anlattı ve anlatırken de, size yazdığım halinden çok daha basit bir dil kullandı. Halktan insanlar bir şey anlatırken fazla yorum katmaz, başlarına gelen olayı aktarır ve onlara nasıl hissettirdiğini ifade ederler. Bu öykü, bir balta darbesi kadar acı bir etki bıraktı.

“Batz’a gitmeyeceğim,” dedi Pauline gölün üst kıyısına geldiğimizde. Bizim gibi sessizliğe gömülen balıkçının kılavuzluk ettiği labirentin içinde, tuzlalardan geçerek Croisic’e geri döndük. Ruh halimiz değişmişti. İkimiz de, Cambremer’i görünce kapılıverdiğimiz hisleri açıklayan bu dramla hüzünlenmiş, ölümcül düşüncelere dalmıştık. İkimiz de, rehberimizin bize anlattıklarından yola çıkarak, bu üçlü hayatın nasıl olduğunu tahmin edebilecek kadar hayat bilgisine sahiptik. Bu üç varlığın yaşadığı felaketler, babanın işlemeye mecbur kaldığı suçun kefaretni ödeyerek taçlandığı bir dramdan sahneler görmüşüz gibi canlanıyordu gözümüzün önünde. Tüm bölgeye korku salan meşum adamın bulunduğu kayaya bakmaya bile cesaret edemiyorduk. Birkaç bulut gökyüzüne pus yayıyordu; ufukta buğular yükseliyordu; sertliğiyle daha önce hiç görmediğim ölçüde ürkütücü bir doğanın ortasında yürüyorduk. Acı içindeymiş gibi görünen, hastalıklı bir doğada, kolaylıkla toprağın üzerinde çıkmış yaralar gibi algılanabilecek tuzlaların ortasında ilerliyorduk. Burada, toprak eşit olmayan formlarda karelere bölünmüştü; bu karelerin her biri yüksek gri toprak tepeleriyle çevrelenmişti ve içleri tuzlu suyla doluydu; tuz yüzeyde toplanıyordu. İnsan eliyle yapılmış bu yarıkların içleri de, üzerinde uzun saplı turnuklar bulunan işçilerin yürüdüğü enine

bantlarla bölünmüştü; işçiler tırmıklar yardımıyla bu salamuranın üzerinde toplanan tabakayı alıyor ve üzeri kille kaplanacak tuz yığınları yapmak üzere, bu tuzu üzerinde aralıklı olarak oluşturdıkları yuvarlak platformların üzerine taşıyorlardı. İki saat boyunca, taşan tuzun bitki örtüsünü boğduğu ve ancak uzaklardan, *paludiers* denen birkaç tuz toplayıcısı görebildiğimiz bu hüznün verici dama tahtasının kıyısından ilerledik. Bu adamlar ya da bu Bretonya klanı özel bir kıyafet, bira üreticilerinin giydiklerine oldukça benzeyen beyaz bir ceket giyer. Kendi aralarında evlenirler. Bu kabileden bir kızın *paludier* olmayan bir adamla evlendiği görülmemiştir. Çamurun tırmıkla düzenli olarak düzeltildiği bu bataklıkların ve Bretonya bitki örtüsüne dehşet saçan bu gri toprağın korkutucu görüntüsü, ruhumuzdaki yasla uyum içindeydi. Deniz sulannın buraya doğru girmesiyle oluşan ve tuzlaları besleyen noktaya ulaştığımızda, plajdaki kumların kıyısını süsleyen cıvıllı bitki örtüsünü keyifle fark ettik. Geçerken, gölün ortasında, Cambremer'lerin oturduğu adacık ilişti gözümüze; başımızı çevirdik.

Otelimize geldiğimizde, aşağıdaki salonda bir bilar-do masası gördük ve bunun Croisic'te halkın kullanımına açık tek bilar-do masası olduğunu öğrenince, gece boyunca yola çıkmak için hazırlıklarımızı yaptık; ertesi gün Guérande'daydık. Pauline hâlâ hüznünlüydü ve ben, benim yakıp kavuran o ateşin yaklaştığını hissetmeye başlamıştım bile. Bu üç insanla ilgili aklımda oluşan hayallerle o kadar derinden sarsılmıştım ki, "Louis, yaz bunu, yaşadığın bu yakıcı duyguyu ancak böyle aktarabilirsin," dedim kendi kendime. Dolayısıyla, burada denize girerek ve tatil yaparak edindiğim dinginliği kaybetmeme neden olan bu macerayı yazdım size amcacığım.

Paris, 20 Kasım 1834

FACINO CANE

O sıralarda, muhtelemen bilmediğiniz küçük bir sokakta yaşıyordum; Lesdiguières Sokağı'nda: Bastille Meydanı'nın hemen yakınındaki bir çeşmenin karşısından, Saint-Antoine Sokağı'ndan başlayıp La Cerisaie Sokağı'nda son bulur. Bilim aşkı beni, gece boyunca çalışmayı sürdürdüğüm bir tavan arasına tıkmıştı ve gündüzlerimi yakın bir kütüphanede, Monsieur Kütüphanesi'nde geçiriyordum. Sade bir hayat sürüyordum, çalışan insanlar için son derece gerekli bir durum olarak, manastır hayat koşullarını tamamen kabullenmiştim. Tek yapabildiğim, hava güzel olduğunda Bourdon Bulvarı üzerinde dolaşmaya çıkmaktı. Beni gayretli çalışma alışkanlıklarımın dışında sürükleyen tek bir tutkum vardı; ama bu da bir tür çalışma değil miydi zaten? Gidip kasabanın geleneklerini, sakinlerini ve bunların karakterlerini gözlemliyordum. İşçilerinki kadar kötü giysiler içinde olduğumdan, ayrıca etiketleri de umursamadığımdan, kimse benden çekinmiyordu; kalabalıkların arasına karışabiliyor, pazarlık edişlerini ve işten çıktıkları saatte birbirleriyle itişip kakışmalarını izleyebiliyordum. Benim için gözlem içgüdüsel bir eylem haline gelmişti; bedeni göz ardı etmeden ruha nüfuz ediyordu; ya da daha çok, dışarıdan görünen ayrıntıları o kadar iyi yakalıyordu ki, he-

men bunun ötesine geçiyordu; *Binbir Gece Masalları*'ndaki dervişin, hakkında konuştuğu insanların bedenini ve ruhunu ele geçişi gibi, kendimi gözlemlediğim insanların yerine koymama, onların hayatını yaşadığım hissine kapılmama olanak veriyordu.

Saat on birle gece yarısı arasında, birlikte Ambigu-Comique'den dönen bir işçi ve karısıyla karşılaştığımda, Pont-aux-Choux Bulvarı'ndan Beaumarchais Bulvarı'na kadar peşlerinden giderek eğleniyordum. Bu mert insanlar önce gördükleri piyesten konuşuyorlardı; konuşma ilerledikçe, kendi meselelerine dönüyorlardı; anne şikâyetini de isteklerini de dinlemek istemediği çocuğunu kolundan çekiştiriyordu; eşler ertesi gün kazanacakları parayı hesaplıyor, daha kazanmadan yirmi değişik şekilde harcıyorlardı. Böylece sıra ev hayatının ayrıntılarına geliyordu; patatesin fiyatının aşırı yüksek oluşundan, kışın uzun sürmesinden veya tezek fiyatlarının çok yükselmesinden yakınıyor, fırıncıya olan borç hakkında heyecanlı sözler ediliyordu; nihayet tartışmalar iyice kızışıyor ve her birinin ağzından kendi karakterini ortaya koyan sözcükler dökülüyorlardı. Bu insanları dinledikçe, hayatlarına nüfuz edebiliyor, eski püskü giysilerini sırtımda, altı delik ayakkabılarını ayağımda hissediyordum; arzuları, ihtiyaçları, her şey ruhuma işliyor ya da ruhum onların ruhuna akıyordu. Uyumadan görülen bir rüyaydı bu. Onlarla bir olup onlara zorbalık eden atölye şefine ya da zaman zaman beş kuruş kazanmadan evlerine dönmelerine neden olan suistimallere sinirleniyordum. Alışkanlıkları bir kenara bırakmak, akıl melekelerinin verdiği sarhoşlukla kendini başkasının yerine koymak ve her istediğim anda bu oyunu oynayabilmek, benim eğlencem de buydu. Bu yeteneği neye borçluydum? Bu üçüncü göz müydü? Aşırıya kaçılması halinde deliliğe götürecek özelliklerden biri olabilir miydi? Bu gücün

nereden geldiğini hiçbir zaman araştırmadım; ona sahibim ve kullanıyorum, hepsi bu. Yalnızca, bu sayede, halk olarak adlandırılan bu heterojen kütlenin unsurlarını ayırtmış olduğumu, iyi ya da kötü özelliklerini değerlendirebilecek biçimde analiz etmiş olduğumu söylemeliyim. Bu kasabanın, tamamı sefalet içine sıkıştırılmış, ihtiyaçlarla boğulmuş, şaraba gömülmüş, sert likörlerle yıpranmış kahramanlar, kâşifler, basit düşünen bilgiler, namussuzlar, alçaklardan oluşuyordu. Erdemler ve kötülükler barındıran bu devrimler okulunun nasıl bir işlevi olabileceğini daha o zamandan biliyordum. Bu acılar şehrinde ne çok yitirilmiş macera, ne çok unutulmuş dram olduğunu hayal bile edemezsiniz! Bir sürü korkunç ve güzel şey! Hayal gücü hiçbir zaman burada saklı olan gerçekliğe ulaşamaz, kimse bunu keşfedecek kadar derine inemez; trajik ya da komik olsun, bu hayranlık verici sahneleri, tesadüfen yaratılan bu yapıtları bulmak için fazla aşağılara inmek gerekir. Size anlatacağım öyküyü bu kadar uzun zaman kendime nasıl sakladım bilmiyorum; hafızanın, piyango numaraları gibi kendi istediği anda çekip çıkarmasına kadar çantada kalan merak uyandırıcı öykülerden biri bu da: Başkaları da var, bunun kadar özel başkaları, yine derinlere gömülmüş halde; ama bunların da sırası gelecek, emin olun.

Bir gün, bir işçi karısı olan temizlikçim gelip kız kardeşlerinden birinin düğününe şeref vermemi rica etti. Bu düğünün nasıl bir şey olabileceğini algılayabilmenizi sağlamak için, her sabah gelip yatağımı yapan, ayakkabılarımı temizleyen, giysilerimi fırçalayan, odamı süpüren ve öğle yemeğimi hazırlayan bu zavallı yaratığa ayda kırk metelik verdiğimi söylemeliyim; kalan zamanında gidip bir makinenin kolunu çeviriyor ve bu zor iş için de günde on metelik kazanıyordu. Doğramacı olan kocasınınsa dört frank geliri vardı. Fakat bu temizlikçi kadının

üç çocuğu olduğundan, namuslarıyla karınlarını doyurmayı güçlkle becerebiliyorlardı. Bu adamla bu kadından daha sağlam bir dürüstlkle daha önce hiç karşılaşmamıştım. Ben mahalleden ayrıldığım da, beş yıl boyunca, bir kenarda hiçbir zaman on metelik tasarrufu olmamış Vaillant Ana bir demet çiçek ve portakal getirerek bayramımı kutladı. Sefalet bizi birbirimize yaklaştırmıştı. Ona hiçbir zaman, çoğunlukla da o sırada birilerinden borç aldığım on franktan başka bir şey veremedim. Bu anlattıklarım düğüne gitmeyi kabul edişimi açıklayabilir, bu fakir insanların yaşam sevincine sığınmak istiyordum.

Ziyafet, eğlence, hepsi Charenton Sokağı'nda, birinci kattaki bir şarapçının, tenekeden reflektörlü lambalarla aydınlatılmış, masaların üzerine pis kâğıtların serildiği, duvarlar boyunca beyaz ahşap banklarla donatılmış büyük bir odasında olup bitti. Bu odanın içinde, çiçekler ve kurdelelerle kuşatılmış, bayramlıklarını giymiş, Courtille'deymiş havasına bürünmüş, yüzleri alev alev, dünyanın sonu gelmiş gibi dans eden yirmi dört kişi vardı. Evli çift, herkesi memnun etmek için birbirini öpüyordu ve çevredekiler memnuniyetini belli etmek için şakacı tezahüratlarda bulunuyordu; bunlar iyi yetişmiş genç kızların çekingen kaçamak bakışları kadar bile uygunsuz değildi. Herkes bir şekilde kaba ama bulaşıcı bir memnuniyet ifadesi içindeydi.

Aslında ne bu topluluğun dış görünüşleri ne düğün ne de bu dünyadaki herhangi bir şey öykümle bağlantılı. Bu tuhaf ortamı aklınızda tutun yalnızca. Kırmızıya boyanmış iğrenç dükkânı gözünüzün önüne getirin iyice, şarap kokusunu hissedin, neşe dolu haykırıışları işitin, bu kasabada, bu ihtiyarların, kendini gecenin hazlarına teslim etmiş bu fakir kadınların ortasında olduğunuzu hayal edin!

Orkestra, Körler Vakfı'ndan gelen üç kördən oluşuyordu; birincisi kemanda, ikincisi klarnette ve üçüncüsü de flütteydi. Üçüne birden, gece için toplam yedi frank ödenmişti. Bu fiyata tabii ki, ne Rossini ne Beethoven vardı, ne istiyorlarsa ve ne çalabiliyorlarsa onu çalıyorlardı; kimse onlara sitem etmiyordu, hoş bir nezaket söz konusuydu! Müzik kulağa öylesine hoyratça çarpıyordu ki, topluluğa şöyle bir göz attuktan sonra, bu kör üçlüye baktım ve her şeyden önce, üniformalarına hürmeten hoşgörüyü doldum. Sanatçılar bir pencere açıklığının içinde duruyordu; dolayısıyla nasıl göründüklerini ayırt edebilmek için, çok yakınlarında olmak gerekiyordu. Hemen başaramadım; fakat yaklaştığımda, nedendir bilmem, her şey yerli yerine oturdu, düğün ve müzik kaybolup gitti, merakım en yüksek seviyeye ulaştı çünkü ruhum klarnetçinin bedenine geçti. Keman ve flüt, her ikisi de sıradan yüzlere, körlere ait o bildik ifadeye, o büyük çaba, dikkat ve ciddiyet ifadesine sahipti; fakat klarnetçininki; özetlemek gerekirse sanatçı ve filozofun bir arada olduğu vakalardan biriydi.

Kırmızı lamba ışığıyla aydınlanmış ve üzerinde gümüş beyaz saç tutamları bulunan alçıdan bir Dante maskı düşünün. Bu muhteşem başın acı ve eziyet dolu ifadesi, körlükle daha da büyümüştü çünkü ölü gözler düşünceyle can kazanıyordu; bu gözlerden, eski bir duvarın taş dizilerinin arasındakilere benzer çizgilerin böldüğü çıkık bir alın üzerine kazınmış, bitmek bilmeyen bir arzunun ürettiği eşsiz ve yakıcı bir ışık fışkırıyordu. Bu ihtiyar, ölçüye ya da ezgiye en ufak bir dikkat göstermeden, öylesine üflüyordu çalgısını; parmakları bir aşağı bir yukarı hareket ediyor, eskimiş anahtarları kendiliğinden bir alışkanlıkla hareket ettiriyordu. Orkestrayla uyumlu olmak için zahmete girmiyordu. Dansçılar yalnızca benim İtalyan'ın iki kafadarına bakıyordu. Adamın bir İtalyan olmasını isti-

yordum ve bir İtalyan'dı da. İçinde unutulmaya mahkûm edilmiş bir Odyseia barındıran bu ihtiyar Homeros'ta, ululuk ve zorbalık çağrıştıran bir şey vardı. Bu o kadar gerçek bir ululuktu ki, iğrençliğiyle bir kez daha zafer kazanıyordu; o kadar dirençli bir zorbalıktı ki, fakirliğe hükmediyordu. İnsanı kötülüğe olduğu gibi iyiliğe de götüren, ondan bir forsa ya da bir kahraman yaratan şiddetli tutkulardan hiçbirisi eksik değildi, meşale ve hançerlerle donanmış birkaç eşkıyanın mağaranın ağzına gelmesinden endişe edildiği gibi, düşüncenin ışığının parıldayışını görmek için titrenilen derin boşluklar üzerine gölgelerini yansıtan ağarmış kaşlarla gölgelenen, soylu çizgilere sahip, soluk renkli İtalyan yüzünde. Bu etten kafesin içinde bir aslan vardı, öfkesi kafesinin demir parmaklıklarıyla nafîle savaşında tükenmiş bir aslan. Umutsuzluk yangını kendi küllerinde sönmüş, lav soğumuştı; fakat izler, ortalığın altüst olmuş hali, biraz duman püskürmenin şiddetini, ateşin öfkesini ortaya koyuyordu. Bu adamın görüntüsü karşısında uyanan bu düşünceler, onun yüzü üzerinde ne kadar soğuksa benim ruhumda da o kadar sıcaktı.

Her halk oyunu arasında, bardakları ve şişeleriyle fazlasıyla ilgili keman ve flüt, enstrümanlarını kurtuzumsı redingotlarının düğmesine asıyor, ellerini sandıklarının bulunduğu köşe pencere aralığının içine yerleştirilmiş küçük masa üzerine uzatıyor ve İtalyan'a da, sondaki sandalyede oturduğu için kendi başına alması mümkün olmayan dolu bir bardak uzatıyorlardı; klarnetçi de, her seferinde dostane bir baş hareketiyle teşekkür ediyordu. Hareketleri, Quinze-Vingts'in körlerinde şaşırtıcı olan ve neredeyse gözlerinin gördüğüne inandıran bir kesinlik içeriyordu. Konuşmalarını dinlemek için üç körün yanına yaklaştım; ama yakınlarına geldiğimde, beni hissettiler ve işçilerden biri olmadığımı anlayarak, çekimser davranmaya başladılar.

“Siz, klarnet çalan beyefendi, nerelisiniz acaba?”

“Venedikli,” diye cevap verdi kör hafif bir İtalyan aksanıyla.

“Doğuştan mı körsünüz yoksa kör olmanızın nedeni...”

“Hastalık sonucu,” diye cevap verdi hızla, “lanet bir gut yüzünden.”

“Venedik güzel bir şehir, her zaman gitmek istemişimdir.”

İhtiyarın ifadesi canlandı, kırıksıklıkları belirginleşti, son derece heyecanlanmıştı.

“Sizinle birlikte gitsem, zaman kaybetmemiş olur-dunuz,” dedi bana.

“Ona Venedik’ten söz etmeyin,” dedi bana kemancı. “Yoksa başlar yine bizim Venedik dükası; zaten iki şişeyi indirdi mideye bizim prens!”

“Hadi devam Canard Baba,” dedi flütçü.

Üçü aynı anda çalmaya koyuldu; dört halk dansı müziği çaldıkları süre boyunca, Venedikli beni hissetmeye çalışıyordu; fazlasıyla merakımı cezbedtiğini anlamıştı. Dış görünüşü o soğuk hüznün ifadesinden kurtuldu; tüm çizgilerinde ne olduğunu bilemediğim bir umut ifadesi belirdi ve bu umut mavi bir alev gibi kırıksıklıklarının içine kadar yayıldı; gülümsedi ve alnını, cesur ama korkutucu alnını kuruladı; nihayet, keyfinin doruğundaki bir adam gibi neşeli bir hal aldı.

“Kaç yaşındasınız?” diye sordum ona.

“Seksen iki!”

“Ne zamandan beri körsünüz?”

“Yakında elli yıl olacak,” diye cevap verdi pişmanlığının yalnızca görme kaybıyla değil, yoksun kaldığı bazı önemli güçlerle ilgili olduğunu ifade eden bir vurguyla.

“Size neden Venedik dükası diyorlar?” diye sordum.

"Ah! O bir şaka," dedi bana. "Venedikli asil bir aileden geliyorum ve aslında bir düka olabilirdim ben de."

"Adınız nedir peki?"

"Burada bana Canet Baba derler. Kayıtlara hiçbir zaman başka bir isim kaydettiremedim ama İtalyanca ismin, Marco Facino Cane, Varese kökenliyim."

"Nasıl yani? Fetihleri Milan düklerinininkileri aşan, ünlü *condottieri*¹ Facino Cane'in soyundan mı geliyorsunuz?"

"*E vero*,"² dedi bana. O zamanlar Cane'nin oğlu, Visconti'ler tarafından öldürülmemek için Venedik'e sığınmış ve kendini ziyaretçi siciline kaydettirmiş. "Fakat artık, o sicilde bile Cane yok," dedi ve yitirdiği yurtseverliği ve bu insani şeyler için duyduğu tiksintiyi ifade eden ürkütücü bir hareketle.

"Fakat Venedik senatörü idiyse, zengin olmalısınız; nasıl kaybettiniz tüm servetinizi?"

Bu soru üzerine başını, beni görmek ister gibi, gerçekten trajik bir hareketle bana doğru kaldırdı ve cevap verdi:

"Felaketlerle!"

Artık içmeyi düşünmüyordu, ihtiyar flütçünün o sırada uzattığı şarap bardağını tek bir hareketle reddetti ve başını yere indirdi. Bu ayrıntılar merakımı dindirebilecek türden değildi. Bu üç aletin çaldığı halk dansı ezgisi boyunca, Venedikli soylu ihtiyarın yirmi yaşında bir adamın içini kemiren türden duygularla kıvranışını izledim. Venedik'i ve Adriyatik'i, bu harap yüzün üzerinde harabeye dönmüş halde görüyordum. Sakinleri için çok

1. (İt.) Ortaçağ'da Rönesans dönemi boyunca Papalık Devleti de dahil olmak üzere İtalyan şehir devletleri tarafından kullanılan, sözleşmeyle çalışan paralı asker liderlerine ve kurumlarına verilen ad. (Ç.N.)

2. (İt.) Doğru. (Y.N)

kıymetli olan bu şehirde dolaşıyor, Rialto'dan büyük kanala, Esclavons Rıhtımı'ndan Lido'ya gidiyor, kendine özgü ihtişamıyla yükselen katedraline geri dönüyordum; Casa Doro'nun her biri farklı süslemelere sahip pencere-
relerine bakıyordum; o zengin mermerleriyle bu eski saraylara, son olarak da bilgenin öylesine beğendiği, beğendiği kadar da kendi keyfine göre renklendirdiği ve gerçekliğin görüntüsüyle düşlerinin şiirini bozmaktan uzak durduğu bu harikalara hayranlıkla bakıyordum. *Condot-
tieri*'lerin en büyüğünün buradaki torununun hayatını düşünüyor, içinde o anda canlanan ihtişamın ve soyluluğun kıvılcımlarını daha da güzel hale getiren, bu derin maddi ve manevi çöküntünün nedenlerini ve yaşadığı felaketlerin izlerini arıyordum. Düşüncelerimiz şüphesiz ortaktı çünkü körlüğün, dikkatin dışarıdaki nesneler üzerinde harcanmasını engelleyerek, zihinsel iletişimi çok daha hızlı hale getirdiğine inanıyorum. Aramızdaki sempatinin kanıtı ortaya çıkmakta gecikmedi. Facino Cane çalmayı bırak, ayağa kalk, yanıma geldi ve bana: "Çıkalım!" dedi. Bu söz üzerimde, elektrik çarpması etkisi yaptı. Kolumu uzattım ve oradan ayrıldık.

Sokağa çıktığımızda bana: "Beni Venedik'e götürmeye, bana kılavuzluk etmeye, bana inanmaya ne dersiniz? Amsterdam ya da Londra'daki en zengin on aileden daha zengin, Rotschild'lerden daha zengin, *Binbir Gece Masalları*'ndaki gibi zengin olacaksınız."

Adamın deli olduğunu düşündüm ama sesinde öyle bir güç vardı ki kendimi teslim ettim. Beni yönlendirmesine izin verdim ve o da beni, gözleri görüyormuş gibi, Bastille'in kanallarına doğru götürdü. Saint-Martin Kanalı'nı Seine'e bağlayan köprü inşa edildiğinden beri son derece ıssızlaşan bir yerde bir taşın üzerine oturdu. Ben de, beyaz saçları ay ışığında gümüş teller gibi parlayan bu ihtiyarın karşısındaki başka bir taşa yerleştim. Bulvar-

ların bize kadar ulaşan fırtınamsı sesiyle bozulan sessizlik, gecenin duruluğu, her şey bu sahnenin gerçek anlamda fantastik hale gelmesine katkıda bulunuyordu.

“Bir delikanlıya milyonlardan söz ediyorsunuz ve bunları elde etmek için bin bir felakete meydan okumakta tereddüt edeceğinizi mi düşünüyorsunuz? Benimle dalga geçmiyorsunuz değil mi?”

“Size söylediklerim doğru değilse, Tanrı günah çıkarmama izin vermeden alsın canımı,” dedi hararetle. “Sizin olduğunuz yaşta, yani yirmi yaşındayken zengin, yakışıklı, soylu bir adam olarak çılgınlıkların en büyüğüyle, aşkla başladım hayata. Bugünlerde kimsenin sevmediği gibi sevdim, kendimi bir sandığın içine kapatacak ve bir öpücük vaadinden başka bir şey elde edemeden hançerlenip gitme riskini göze alacak kadar. Onun için ölmek bana hayatın tek anlamı gibi görünüyordu. 1760 yılında, bir Vendramini’ye, on sekiz yaşında bir kadına âşık oldum; bir Sagredo ile evlenmişti, bu adam dönemin en zengin senatörlerinden biri olmak dışında, karısı için deli olan otuz yaşında bir adamdı. Bu *sposo*¹ bizi aşk muhabbetinde yakaladığında, sevgilim ve ben, iki melek kadar saftık; silahsızdım, ıskalayınca üzerine atladım, iki elimle boğazına yapıştım, tavuk gırtlaklar gibi gırtlakladım adamı. Bianca’yla birlikte kaçmak istedim ama o benimle gelmek istemedi. Kadınlar böyledir işte! Tek başıma kaldım, mahkûm edildim, mallarıma el konulup mirasçılara devredildi; ama elmaslarımı, rulo yaptığım beş adet Tiziano tablomu ve altınlarımı yanımda götürmüştüm. Milano’ya gittim; burada aranmıyordum çünkü davam devleti ilgilendirmiyordu.

Devam etmeden önce küçük bir gözlem,” dedi

1. (İt.) Koca, eş. (Y.N.)

adam bir süre duraksadıktan sonra. "Bir kadının hayalleri taşıdığı çocuğu etkiler mi etkilemez mi bilemiyorum ama annemin bana hamile olduğu sırada altına bir tutkusu olduğu kesin. Benim de altına karşı, hayatımı sürdürmek için tatmin etmek zorunda olduğum hastalık derecesinde bir tutkum var; dolayısıyla maddi durumum ne olursa olsun, üzerimde altın olmadığı hiç görülmemiştir; her zaman altına dokunurum; gençken, sürekli altın mücevherler takardım, üzerimde her zaman iki-üç yüz düka altını olurdu."

Bu sözleri söylerken, cebinden iki düka altını çıkarıp bana gösterdi.

"Altını hissediyorum. Kör de olsam, kuyumcuların önünde duraklıyorum. Bu tutku beni mahvetti, altınla oynamak için kumarbaz oldum. Hilekâr değildim, hile yaptım, kendimi batırdım. Servetim tükendiğinde de, çılgınca Bianca'yı görme isteğine kapıldım: Gizlice Venedik'e geldim, onu buldum tekrar, altı ay boyunca onun evinde kaldım, onun tarafından baskıldım ve mutlu oldum. Keyif içinde hayatımı böyle tamamlamayı düşünüyordum. Proveditor¹ Bianca'yı çok beğeniyordu; adam bir rakibi olduğunu tahmin etti, İtalya'da insanlar hisse-der bunu: Bizi bastı; yatakta yakaladı alçak! Mücadelemin ne kadar sert geçtiğini tahmin edersiniz: Onu öldürmedim, ağır yaraladım. Bu olay mutluluğumu mahvetti. O günden sonra Bianca'yı bir daha hiç bulamadım. Büyük zevkler yaşadım, XV. Louis'nin sarayında dönemin en ünlü kadınları arasında yaşadım; tatlı Venedikli sevgilimin niteliklerini, zarafetini, aşkını hiçbir yerde bulama-

1. (Fr.) Venedik Cumhuriyeti'nde, bir vilayetın, bir filonun ya da bir kalenin kontrolü, denetimi ya da kumandasından sorumlu resmî görevlidir. Aynı zamanda, cumhuriyet tarafından atanan *condottieri*'nin faaliyetlerini denetlemekle de görevlidir. (Ç.N.)

dım. Proveditörün adamları vardı, onları çağırttı, sarayın çevresi sarılmış, işgal edilmişti. Proveditörle mücadelede bana yardım eden Bianca'nın gözleri önünde ölmek için kendimi savundum. Daha önce, bu kadın benimle kaçmak istememişti ama altı aylık mutluluğumuzdan sonra, benim yerime ölmek istedi ve çok sayıda darbe aldı. Üzerime büyük bir palto atıp ona sardılar beni; tutuklandım, bir gondola bindirilip yeraltında bir hücreye atıldım. Yirmi iki yaşındaydım, kılıcımın sapını öyle sıkı tutuyordum ki elimden almak için bileğimi kesmek zorunda kaldılar. Tuhaf bir tesadüf ya da ihtiyaten akla gelen bir düşünce sonucu, bir köşeye işime yarar diye bir demir parçası saklamıştım. Tedavi edildim. Yaralarımın hiçbiri ölümcül değildi. İnsan yirmi iki yaşındayken, her şeyi atlatabiliyor. Boynum vurularak öldürülecektim, zaman kazanmak için hastalanmış gibi yaptım. Kanalin yakınında bir hücrede tutulduğuma inanıyordum ve duvarı delip boğulma riskini göze alarak kanalı yüzerek geçmekti planım. Umudumu dayandırdığım birkaç gerekçem vardı. Gardiyan bana ne zaman yemek getirse, duvarların üzerine yazılmış bazı ibareler okuyordum: *saray tarafı, kanal tarafı, yeraltına gider* gibi. Sonunda, yönü beni biraz endişelendiren ama bitmemiş olan dükalık sarayının bugünkü durumunu düşününce makul olan bir plan fark ettim. Tekrar özgürlüğe kavuşma arzusunun verdiği dehayla, parmaklarımın ucuyla bir taşın yüzeyini yoklayarak, bu işi yapan kişinin kendinden sonra gelecek kişileri düşünerek, son sıradan iki taşı sökmüş olduğu ve yerin altında on bir ayak derinliğe kadar çukur kazdığı konusunda uyardığı Arapça bir yazıyı çözmeyi başardım. Onun başladığı işe devam etmek için, kazı çalışması sonucu ortaya çıkan taş ve harç parçalarını hücrenin zeminine yaymak gerekiyordu. Birkaç basamak inilen kuyuların yerleşimi, bekçiler fark etme-

den zemini kademeli olarak yükseltme olanağı veriyordu. Bu sonu görünmeyen çalışma, bir zamanlar kazmaya ilk başlayan kişi için anlamlı olmamıştı çünkü tamamlanmadan kalması kim olduğu bilinmeyen bu adamın öldüğüne işaret ediyordu. Bu fedakârlığının sonsuza dek anlamsız olarak kalmaması için, Arapça bilen bir mahkûmun gelmesi gerekiyordu. Ben Ermeni manastırında Doğu dilleri eğitimi almıştım. Taşın üzerine kazınmış bir cümle, Venedik'in göz dikip el koyduğu çok büyük zenginliklerinin kurbanı olarak öldüğünü ortaya koyuyordu. Bu sonuca ulaşmak için bir ay uğraşmam gerekti. Çabalarken yorgunluğa yenik düştüğüm anlarda, altının sesini iştir gibi oluyordum; altınlar gözümün önüne geliyordu; elmaslarla gözlerim kamaşıyordu! Ah! Durun. Bir gece, çeliğimin körelen ucu bir tahtaya rastladı. Kılıcımın ucunu sivrilttim ve bu tahtada bir delik açtım. Çalışabilmek için, karnımın üzerinde yılan gibi kıvranıyor, soyunup köstebek gibi sürünüyor, ellerimi ileri doğru uzatıyor, vücudumla taşlardan destek alıyordum. Hâkimlerin karşısına çıkmadan iki gün önce, son bir çaba göstererek gece boyunca kazdım; tahtayı delip geçen kılıcım, ötesinde hiçbir engelle karşılaşmadı. Gözlerimi deliğe diktiğimde yaşadığım sürprizi düşünün! Bir mağaranın duvar kaplamasını delmiştim ve içeri sızan hafif ışık bir parça altının üzerine düşüyordu. Mağaranın içinde Venedik Doğu ve Onlar Konseyi'nden birileri vardı, seslerini işitiyordum; konuşmalarından, cumhuriyetin gizli hazinesinin, doçların yaptığı bağışlarının, nakliyatları üzerinden kesilen Venedik akçesi denilen paraların burada olduğunu öğrendim. Kurtulmuştum! Gardiyan geldiğinde, ondan bana yardım etmesini istedim ve yanımıza alabileceğimiz ne varsa alıp birlikte kaçmayı teklif ettim. Tereddüt edecek bir şey yoktu, kabul etti. Bir gemi Doğu'ya doğru yelken açıyordu, tüm hazırlıklar tamamdı, Bianca,

suç ortağımla ilettiğim talimatları yerine getiriyordu. Kimseye fark ettirmemek için, bizimle Smyrna'da buluşacaktı. Delik bir gecede büyütüldü ve birlikte Venedik'in gizli hazinesinin içine indik. Ne geceydi ama! Dört ton altını bir arada gördüm. Odada yürünebilsin diye paralar iki yığın haline getirilmiş, duvara doğru beş ayak yüksekliğinde tepeler halinde yerleştirilmişti. Gardiyanın aklını yitireceğini sandım; şarkı söylüyor, hoplayıp zıplıyor, gülüyor, kendini altının içine atıyordu; zaman kaybederse veya gürültü yaparsa gırtlığını sıkmağa tehdit ettim. Kapıldığı heyecan içinde, elmasların bulunduğu masayı görmedi önce. Oldukça becerikli bir hareketle üzerlerine atılıp denizci ceketimin ve pantolonumun ceplerini doldurdum. Tanrım! Üçte birini bile alamamıştım. Bu masanın altında da altın külçeleri vardı. Yanımdakini, taşıyabileceğimiz kadar altını çantaya doldurmak konusunda ikna ettim; yurtdışında yakayı ele vermemek için en iyi yolun bu olduğu konusuna da dikkatini çektim. 'İnciler, mücevherler, elmaslar kimliğimizin ortaya çıkmasına neden olur,' dedim ona. Gözümüz doymuyordu ama ancak iki bin librelük altın alabildik yanımıza ve bu bile, hapishaneyle gondol arasında altı tur atmamızı gerektirdi. Su tarafındaki nöbetçiyi, on libre altın koyduğumuz bir çanta karşılığı satın almıştık. İki gondolcuya gelince, onlar cumhuriyete hizmet ettiklerini sanıyorlardı. Gün ağarırken yola çıktık. O geceyi hatırladığımda, o sonsuz hazineyi gördüğümde ve denize ulaştığımız anda hissettiğim duyguları hatırladım. Tahminlerime göre, otuz milyonluk gümüşü, yirmi milyonluk altını, binlerce milyonluk elmas, inci ve yakutu arkamda bırakıyordum ve bu bende bir tür çılgınlığa neden oldu. Altın çılgınlığına kapıldım. Smyrna'ya yanaştık ve orada vakit kaybetmeden Fransa'ya gitmek üzere gemiye bindik. Fransız gemisine binerken, Tanrı merhamet edip suç orta-

ğımdan kurtardı beni. O anda, çok hoşuma giden bu tesadüfün başıma ne işler açabileceğini düşünmüyordum. Sinirlerimiz o kadar gerilmişti ki, sığınağımıza ulaşım güvende olmayı beklerken tek söz etmeden, sersemlemiş halde öylece duruyorduk. Bu salağın başının dönmesi şaşırtıcı değildi. Tanrı'nın beni nasıl cezalandırdığını göreceksiniz. Elmaslarımın üçte ikisini Londra ve Amsterdam'da satıp altınlarımı hisse senetlerine çevirdikten sonra huzura kavuştuğumu sandım. Beş yıl kadar Madrid'de saklandım; sonrasında, 1770 yılında, bir İspanyol adı kullanarak Paris'e geldim ve çok gösterişli bir hayat sürdürmeye başladım. Bianca ölmüştü. Tam da şehvet oyunlarının ortasında, altı milyonluk bir servetin tadını çıkarırken kör oldum. Bu sakatlığın hücrede kalışımın, taş içindeki çalışmalarımın bir sonucu olduğuna şüphem yok ama altın görme yeteneğimin gözlerimi kaybetmeme neden olacak bir güç suistimaline neden olması da mümkün. O sıralarda, hayatımı birleştirmeyi planladığım bir kadını seviyordum; ona gerçek adımlı söylemiştim; güçlü bir aileye mensuptu bu kadın; XV. Louis'nin beni korumasına almasını bekliyordum; Madam du Barry'nin arkadaşı olan bu kadına tamamen güveniyordum; Londra'dan ünlü bir göz doktoruna danışmamı önerdi: Fakat, bu şehirde birkaç ay kaldıktan sonra, bu kadın tarafından Hyde-Park'ın ortasında terk edildim; bana tek kuruş bırakmadan, varımı yoğumu elimden alıp gitmişti; zira Venedik'in hışmına uğramama neden olabilecek ismimi saklamak zorunda olduğumdan, Venedik korkusundan kimseden destek isteyemiyordum. Bu kadının benim adıma bağlantı kurduğu muhbirler kör oluşumdan faydalandı. Size Gil Blas'a yaraşır maceralar anlatıyorum. Sonra sizin devriminiz oldu. Quinze-Vingts'e girmek için koşulları zorladım; oraya da, beni bir deli gibi iki yıl Bicêtre'e kapattıran o yaratık

aldırttı; onu öldürecek fırsatı hiç bulamadım, bir daha göremedim ve bir adam tutmak için de fazla fakirdim. Benim gardiyanı, Benedetto Carpi'yi, kaybetmeden önce hücremin yeri konusunda bilgi alabilmiş olsaydım, hazinenin yerini anlayabilir ve Napoléon Cumhuriyeti feshettikten sonra Venedik'e geri dönebilirdim. Ama yine de, körlüğüme rağmen Venedik'e gidebiliriz! Hapishanenin kapısını bulurum, altını duvarların ardından da olsa görürüm, gömülmüşse suyun altından kokusunu alırım; çünkü Venedik'in iktidarını yerle bir eden olaylar yaşandı ki, bu hazinenin sırrı, Onlar Konseyi'nin beni affetmesini sağlayacağını umduğum bir doçla, Bianca'nın ağabeyi, Vendramino'yla birlikte gömülmüş olmalı. Başkonsüle notlar gönderdim, Avusturya imparatoruna bir anlaşma önerdim, hepsi benim deli olduğumu sandı! Hadi, Venedik'e gidelim, dilenci gibi gider, milyoner olarak döneriz; benim mallarımı geri satın alırsınız, siz de benim vârisim olursunuz, Varese prensi olursunuz."

Hayal gücümde, bu ağarmış başın görüntüsü karşısında ve Bastille'in çukurlarının Venedik kanalları gibi ölgün, kara suları önünde bir şiir gibi büyüyen bu sırla altüst olmuştum, cevap vermedim. Facino Cane şüphesiz benim de, onu başkaları gibi küçümsemeyle karışık bir acımayla yargıladığımı düşündü, umutsuzluğun tüm felsefesini yansıtan bir hareket yaptı. Bu hikâye onu mutlu günlerine, Venedik'e götürmüştü: Klarnetini aldı ve melankolik bir Venedik şarkısı, bir barkarol çaldı; bunu çalarken de eski yetenekli haline, aşk dolu günlerine döndü. *Super Flumina Babylonis* gibi bir şey oldu bu. Gözlerim yaşla doldu. Dolaşmaya çıkıp evine dönmekte gecikmiş birkaç kişi, Bourdon Bulvarı boyunca ilerlerken, bu sürgünün son duasını, kayıp bir ismin, Bianca'nın anısının da karıştığı son pişmanlığını dinlemek için duraksadılar şüphesiz. Fakat çok geçmeden

altın ön plana çıktı ve ölümcül tutku bu gençlik ateşini söndürdü.

“Bu hazine,” dedi bana, “onu sürekli görüyorum, uyanık görünen bir düş gibi; hazinenin arasında dolaşıyorum, elmaslar ısıldıyor, sandığınız kadar da kör değilim: Altın ve elmaslar gecemi aydınlatıyor, son Facino Cane’nin gesini çünkü unvanım Memmi’lere geçiyor. Ah Tanrım! Katilin cezası, çok erken başladı! ‘Ave Maria’...”

İşitmediğim birkaç dua mırıldandı.

“Venedik’e gidiyoruz,” diye haykırdım ayağa kalktığı sırada.

“O halde adamımı buldum ben,” diye bağırdı yüzü alev alev.

Koluna girip götürdüm onu; Quinze-Vingts’in kapısında, düğünden birkaç kişi avazı çıktığı kadar bağırarak yanımıza geldiği sırada elimi sıktı.

“Yarın gidiyor muyuz?” diye sordu ihtiyar.

“Paramız olduğu anda.”

“Fakat yürüyerek gidebiliriz, ben dilenirim... Sağlamımdır, üstelik işin ucunda altın varsa gençleşir insan.”

Facino Cane, iki ay süründükten sonra o kış öldü. Zavallı adam soğuk algınlığına yakalanmıştı.

Paris, Mart 1836

PIERRE GRASSOU

Topçu Yarbay Periollas'a,
Yazarın sevgi dolu saygısına tanıklık olarak,
Balzac'tan

1830 Devrimi'nden beri gerçekleşen Heykel ve Resim Eserleri Sergisi'ni görmek için her seferinde ciddiyetle gittiğiniz, tuka basa dolu uzun galerilerin görüntüsü karşısında bir endişe, sıkıntı, hüznün hissine kapılmadınız mı? 1830 yılından beri sergi yok artık. Louvre, ikinci bir kez burada tutunan sanatçılar güruhunun istilasına uğradı. Bir zamanlar sanat eserlerinin seçkin örneklerini sunan salon, burada sergilenen eserler için olabilecek büyük şeref anlamına geliyordu. Halk, seçilen iki yüz tablo arasından kendi seçimini yapıyordu: Başyapıta, bilinmeyen eller tarafından bir taç takılıyordu. Bir tuval konusunda tutkulu tartışmalar yükseliyordu. Delacroix'dan, Ingres'den esirgenmeyen sövgüler ünlerine, en az hayranlarının övgüleri ve fanatizmi kadar hizmet ediyordu. Günümüzde, artık ne halk ne de eleştirmenler bu pazarın ürünleri için tutku hissediyor. Bir zamanlar inceleme jürisinin üstlendiği seçimi yapmak zorunda kaldıklarından, bu işten dolayı dikkatleri tükeniyor ve bu iş bittiğinde de sergi kapanıyor.

1817 yılından önce, kabul edilen tablolar eski ustaların eserlerinin bulunduğu uzun galerinin ilk iki sütununu hiçbir zaman aşmıyordu ama bu yıl, bu alanın tamamını doldurarak halkı çok şaşırttı. Tarih içerikli eserler, natürmort şövale tabloları yani portreler, manzaralar, çiçekler, hayvanlar ve suluboyalar, bu sekiz¹ tarz, dikkatini daha fazla sayıda büyük esere veremeyen halkın bakışlarına layık yirmiden fazla tablo oluşturmuyordu. Sanatçı sayısı ne kadar artarsa, kabul jürisi de o kadar sert davranmak zorunda kalıyordu. Sergi galerinin içine alındığından beri her şey değişti. Sınırlı bir alanda kalmak zorundaydı; mekân dardı; her tarzdan, yalnızca başyapıtlar sergilenebiliyordu. On yıllık bir deneyim eski yapının daha iyi olduğunu kanıtladı. Şimdi bir turnuva yerine, bir kargaşa; görkemli bir sergi yerine, karmakarışık bir pazaryeri; seçilmiş olanlar yerine, bir bütün vardı. Ne oldu peki? Büyük sanatçılar kayboldu gitti bu arada. Decamps'ın *Le Café Turc*, *Les Enfants à la Fontaine*, *Le Supplice des Crochets* ve *Le Joseph*'i, ressamın ününden faydalanarak bir dörtlü halinde büyük sergiye dahil edildi, o yılın yüz iyi tablosuyla birlikte sergilendi ve yirmi tuvali, altı galeri içinde karmakarışık duran üç bin eser arasında kayboldu gitti. İlgi çekici bir tuhaflıkla, kapılar herkese açıldığından beri, değeri anlaşılamamış dehalardan söz ediliyor. On iki yıl önce, Ingres'in *La Courtisane*'ı ve Sagalon'un eserleri, Géricault'un *La Méduse*'u, Delacroix'nın *Le Massacre de Scio*'su, Eugène Deveria'nın *Le Baptême d'Henri IV*'i, kiskançlıktan mustarip ünlüler tarafından kabul edilmişti, eleştirmenlerin yadsımalarına rağmen dünyaya genç ve ateşli paletlerin varlığını öğretiyorlardı; bundan dolayı herhangi bir şikâyet sesi yükselmüyordu. Tuvali ele geçiren

1. Balzac, sekiz deyip yedi tarz adı vermiştir. (Y.N.)

herkesin eserini gönderebildiği günümüzde, sadece anlaşılmayan insanlar söz konusu. Herhangi bir yargılama olmayan yerde, yargılanmış bir şey de olamaz. Sanatçılar ne yaparsa yapsın, sonunda eserlerini kimin için yapıyorlarsa, onlara sunulması için tavsiye edeceklerin eline düşecekler: Akademi'nin seçimi olmadan sergi olmayacak ve sergi olmadan da sanat yok olup gidecek.

Sergi kitapçığı koca bir kitaba dönüştüğünden beri, on ila on iki tablolu bir listeye rağmen, karanlıkta kalan isimler ortaya çıkıyor yine de. Bu isimler arasında en bilinmeyişi belki de, Fougères'den gelen, o nedenle de sanat dünyasında kısaca Fougères olarak anılan, bugünlerde pek öne çıkan, bugün sanatçılar klanından daha pek çok bireyde görülebilen acı dolu yansımalar sunan Pierre Grassou adında bir sanatçı.

Fougères 1832 yılında, Navarin Sokağı'nda, Luksor Dikilitaşı'na benzeyen, bir giriş yolu, tehlikeli dönüşlerle yükselen küçük bir merdiveni, her katında en çok üç penceresi olan, içeride bir avlusu ya da daha doğrusu kare biçimli bir kuyuya benzer bir alanı bulunan o dar ve yüksek evlerden birinin dördüncü katında oturuyordu. Üç ya da dört odalı dairenin üzerinde, Grassou de Fougères'in Montmartre manzaralı atölyesi yer alıyordu. Atölye kiremit rengine boyanmıştı, zemin kahverengiye boyanmış ve perdahlanmış karolarla kaplanmıştı; her bir sandalyenin üzerinde kenarları işlemeli küçük bir halı bulunuyordu; kanepe basitti ama mekân bir burjuvanın yatak odası kadar temizdi; buradaki her şey vasat insanların titiz hayatını ve fakir bir adamın özenini yansıtıyordu. Atölyede eşyaları yerleştirmek için bir komodin, bir yemek masası, bir büfe, bir çalışma masası, son olarak da ressamın için gerekli aletler vardı; hepsi düzen içinde yerleştirilmişti ve tertemizdi. Soba, Hollandalılara özgü özenli sisteme, katıksız ve pek değişmeyen kuzey ışığı net ve soğuk ışınlı-

rıyla bu devasa mekânı doldurdukça daha çok katkıda bulunuyordu. Kendi türünün temsilcisi olarak kendi halinde bir ressam olan Fougères'in, tarihî resimler yapan ressamları batıran devasa malzemelere ihtiyacı yoktu; yüksek resim sanatına yanaşmaya çabalayacağı muhteşem yeteneklere hiçbir zaman sahip olmamıştı; şövale kuruyordu hâlâ. O yılın aralık ayının başında, Parisli burjuvaların ara sıra, zaten kendi başına yeterince yer kaplayan figürlerine ölümsüzlük kazandırmak gibi gülünç bir hevese kapıldığı dönemde, Pierre Grassou erkenden kalkıyor, paletini hazırlıyor, sobasını yakıyor, bir dilim baton ekmeği süte bandırıp yiyor ve çalışmaya başlamak için pencerenin kare camlarındaki donun çözülüp ışığın içeri girmesini bekliyordu. Hava kuru ve güzeldi. O sırada, çok şey söyleyen o sabırlı ve boyun eğmiş edasıyla yemeğini yiyen sanatçı, hayatı üzerinde, bu tür insanların neredeyse tüm sanatçılar üzerinde yaptığına benzer bir etkisi olan bir adamla, bir tablo satıcısı, tuval komisyoncusu Élias Magus'la tanıştı. Élias Magus ressamı bu tertemiz atölyede, tam çalışmaya başlamak üzereyken yakalamıştı.

"İşler nasıl gidiyor, namussuz ihtiyar?" diye takıldı ressama.

Fougères şanslıydı. Élias, tablolarını iki ya da üç yüz franka satın alıyor, böylece fena halde sanatçı havalарına girmesine olanak veriyordu.

"Satışlar iyi değil," diye cevap verdi Élias. "Hepiniz kendinizi pek beğeniyorsunuz, bir tuvalin üzerine altı meteliklik boya attınız mı, iki yüz franktan kapıyı açmaya başlıyorsunuz artık... Fakat sen mert bir adamsın! Dürüst çalışıyorsun; o yüzden sana iyi bir iş getirdim."

"*Timeo Danaos et dona ferentes*," dedi Fougères. "Latince biliyor musun?"

"Hayır."

"Peki o zaman! Yunanlar karşılığında bir şey almaya-

caklarsa, Troyalılara hayırlı bir teklifte bulunmaz anlamına geliyor bu söz. Bir zamanlar, 'Atımı alın!' derlerdi. Şimdi ne deniyor bilmiyorum. Neyin peşindesin, Ulysse-Lageingeole-Élias Magus?"

Bu sözler, Fougères'in, ressamların atölyenin belaları olarak adlandırdıklarına karşı kullandığı tatlı ama akıllı dilin ölçüsünü ortaya koyuyordu.

"Bana bedavaya iki tablo yap demiyorum herhalde. Para konusunu sana bırakıyorum üstat, sormuyorum bile. Sen dürüst bir sanatçısın."

"Yani?"

"Tamam! Şöyle ki, bir anne, baba ve onların tek kızlarını alıp buraya getireceğim."

"Eşsizler tabii!"

"Bana göre, evet!.. Neyse, portrelerinin yapılması gerekiyor. Sanat delisi olan bu burjuvalar, bir atölyeye gitme macerasını göze alamamışlar hiçbir zaman. Kızın yüz bin franklık bir drahoması var. Bu insanların resmini yapabilirsiniz pekâlâ: Bu senin için de, belki aile portrelerinin başlangıcı olur."

İnsan geçinen ve adının da Élias Magus olduğunu söyleyen bu ihtiyar Alman odunu, çınlamalarıyla ressamı dehşete düşüren kuru bir kahkaha atmak üzere duraksadı. Ressam, evlilikten söz eden Mephistopheles'i dinliyormuş izlenimine kapıldı.

"Portrelerin tekine beş yüz frank veriyorlar, bana üç tablo yapabilirsin."

"Anlaştık o halde," dedi neşeyle Fougères.

"Kızla evlenirsen de, beni unutmazsın artık."

"Evlenmek mi, ben mi?" diye bağırdı Pierre Grassou. "Tek başına yatmaya, sabah erkenden kalkmaya, düzenli bir hayata alışkın ben..."

"Yüz bin frank," dedi Magus, "ve gerçek bir Tiziano tablosu gibi dore tonlara bürünmüş, tatlı bir kız!"

"Bu insanların konumu ne?"

"Eski tüccar, şimdinin sanatseveri; Ville-d'Avray'da bir yazlık evi ve on ila on iki bin liralık faiz geliri olan insanlar."

"Ne ticareti yapmışlar?"

"Şişe."

"Söyleme bana şu kelimeyi; kapakların kesilişini işitir gibi oluyorum, dişlerim kamaşıyor..."

"Getireyim mi onları?"

"Üç portre. Portreleri sergiye koyarım, böylece portre alanına da atılmış olurum. Eh! Tamam, getir..."

İhtiyar Élias, Verelle ailesini almaya gitmek için aşağı indi. Bu teklifin ressam üzerinde ne ölçüde etkili olabileceğini, Mösyö ve Madam Verelle ile tek kızlarının onun üzerinde nasıl bir etki yapabileceğini öğrenmek için, Pierre Grassou de Fougères'in daha önceki hayatına bir göz atmak gerekir.

Fougères öğrenciyken akademik dünyada büyük bir çizim ustası olarak tanınan Servin'den çizim dersi almıştı. Sonrasında, bu ustayı farklı kulan o güçlü ve muhteşem renk kullanımının sırlarını çözmek üzere Schinner'e gitmişti; fakat bu atölyedeki herkes, hem usta hem de öğrenciler ketumdu ve Pierre hiçbir şey yakalayamamıştı. Fougères daha sonra, sanatın kompozisyon olarak anılan kısmıyla tanışmak için Sommervieux'nün atölyesine geçmiş fakat kompozisyon onun için yabanıl ve vahşi bir konu olarak kalmayı sürdürmüştü. Sonrasında, Granet ve Drolling'den iç mekânlar konusundaki etkilerinin gizemini kapmaya çalışmıştı. Bu iki usta hiçbir sırlarının açığa vurulmasına izin vermemişti. Fougères, eğitimini son olarak Duval-Lecamus'da tamamlamıştı. Fougères bu eğitimler ve değişik dönüşümler boyunca, katıldığı değişik atölyelerde dalga konusu olan sakin ve düzenli çalışma gelenekleri edinmişti ama gittiği her yerde, arkadaşlarını alçakgö-

nüllüğü, sabrı ve kuzu sevimliliğiyle silahsız bırakmıştı. Ustalar bu mert delikanlıya herhangi bir sempati beslememişlerdi çünkü onlar parlak karakterleri, egzantrik, komik, atılgan ya da karamsar ve geleceğin yeteneği olacağını gösteren, derinlemesine düşünen ruhları sever. Fougères'de her şey vasatlığa işaret ediyordu. Églantine piyesindeki ressam kahramanın adından gelen lakabı Fougères, bin bir onur kırıcı söze vesile olmuştu; ama zaman içinde bu lakabı, doğduğu şehrin adıyla birlikte benimsedi.

Grassou¹ de Fougères adına benzer bir adamdı. Orta boylu ve tıknazdı, soluk bir teni, kahverengi gözleri, siyah saçları, kalkık bir burnu, oldukça geniş bir ağzı ve uzun kulakları vardı. Sakin, edilgen ve itaatkâr havası, sağlıklı ama hantal görünümünün temel çizgilerini pek fazla ortaya çıkarmıyordu. Büyük sanatçıların kendini bulduğu ne o aşırı canlılık ne o yoğun düşünme hali ne de komik konuşma ustalığıyla işkence etmek zorunda hissediyordu kendine. Erdemli bir burjuva olmak üzere doğan, memleketinden kalkıp bir boya tüccarında çıraklık etmek için buralara gelen, Orgemont'ların uzaktan akrabası olan Mayenne kökenli bu delikanlı, Breton karakterinin temelini oluşturan inatçılığı sayesinde ressam olarak eğitmişti kendini. Eğitim aldığı dönem boyunca yaşadıklarını, çektiği eziyetleri bir tek Tanrı biliyordu. Sefaletle köşeye sıkıştırılmış, vasat insanlar güruhu ve intikam duygusuyla tersyüz olmuş boş heves meraklısı kalabalıklar tarafından yabancı hayvan gibi kovalanmış, büyük insanların çektiği gibi acı çekmişti. Fougères, kendi kanatlarıyla uçabilecek güce sahip olduğuna inandığı anda, Martyrs Sokağı'nın yukarısında bir atölye tuttu ve burada deli gibi çalışmaya başladı. İlk çıkışını 1819 yılın-

1. (Fr.) Tombul anlamına gelen *grassouillet* sıfatından türetilmiştir. (Ç.N.).

da yaptı. Louvre'daki sergi için jüriye sunduğu ilk tablosu, Greuze'ün tablosundan oldukça güçlük çekerek kopyaladığı bir köy düğününü temsil ediyordu. Tuvali reddedildi. Fougères bu meşum kararı öğrendiğinde, kibirli insanların kapıldığı ve zaman zaman kartellerin, müze müdürüne ya da sekreterine ölüm tehditleri göndermesine kadar varan o hummalı izzetinefis krizlerine düşmedi. Fougères sakın sakın geri aldı tuvalini, bezine sardı, kendi kendine büyük bir ressam haline gelmeye yemin ederek atölyesine geri götürdü. Tuvalini şövalesinin üzerine koydu ve sonsuz yetenekli bir adam olan, sakinliği ve sabırlılığıyla tanınan, son sergide tam bir başarı örneği sergileyen eski ustasına, Schinner'e gitti: Reddedilen eserini eleştirmesini rica etti ondan. Büyük ressam her şeyi bırakıp geldi. Zavallı Fougères onu eseriyle karşı karşıya bıraktığında, Schinner, bir bakış attıktan sonra Fougères'in elini sıktı.

"Sen dürüst bir delikanlısın, altından bir yüreğin var, seni yanıltmak istemem. Dinliyor musun? Atölyede verdiğin tüm sözleri tutmalısın. Fırçanın ucuna böyle şeyler geldiğinde sevgili Fougères, renkleri Brullon'da¹ bırakmak, başkalarının tuvalini çalmamak doğru olur. Akşam olunca erkenden evine dön, pazen takkeni tak, saat dokuz olunca yatağa gir; sabah onda bir büroya git, kendine bir iş bul ve sanatı bırak."

"Dostum" dedi Fougères, "resmim zaten yargılandı; ben kararı sorgulamıyorum, gerekçelerini soruyorum."

"Eh peki! Gri ve karanlık resimler yapıyorsun, doğayı bir yas tülünün ardından görüyorsun; çizimin basit, kaba; kompozisyonun, bu hataları sende olmayan bazı niteliklerle telafi eden Greuze'ün kopyası."

1. Resim malzemeleri satan bir dükkân. (Y.N.)

Schinner, tablonun hatalarını ayrıntılandırken, Fougères'in yüzünde öyle derin bir üzüntü ifadesi gördü ki, onu akşam yemeğine götürmeyi teklif ederek teselli etmeye çalıştı. Fougères, ertesi gün, sabah yedide şövalesinin başında, mahkûm edilen tabloyu yeniden çalışmaya başlamıştı bile; renkleri sıcaklaştırıyor, Schinner tarafından belirtilen düzeltmeleri yapıyor, kendi çizdiği figürlerin üzerini örtüyordu. Sonra, kendi yaptığı tablodan tiksinerek, alıp Élias Magus'a götürdü. Élias Magus, üç sebepten ötürü; Hollanda-Belçika-Flaman melezi olması itibarıyla, cimri ama zengindi. Bordeaux'dan gelmişti; o sıralarda Paris'te yeni yeni çalışmaya başlamıştı; tablolar alıp satıyor ve Bonne-Nouvelle Bulvarı üzerinde oturuyordu. Fırına gidip alacağı ekmek için yalnızca paletine güvenen Fougères yılmadan, mevsime göre ekmek ve ceviz ya da ekmek ve süt ya da ekmek ve kiraz ya da ekmek ve peynir yiyerek doyuruyordu karnını. Pierre, Élias Magus'a ilk tuvalini getirdiğinde, adam tabloya uzun uzun baktı ve on beş frank verdi.

"Yılda on beş frank gelir ve bin frank giderle," dedi Fougères gülümseyerek, "insan pek mesafe kat edemez."

Élias Magus, tabloyu yüz meteliğe alabileceğini düşünerek pişmanlığını ifade eden bir hareket yaptı. Fougères birkaç gün boyunca, her sabah Martyrs Sokağı'na indi, Magus'un dükkânının bulunduğu bulvarın karşı tarafında kalabalığın içine saklandı ve gözünü, gelip geçen kimse'nin dikkatini çekmeyen tablosuna dikip öylece durdu. Haftanın sonuna doğru tablo ortadan kayboldu. Fougères bulvarı geçti, sanat simsarının dükkânına doğru yöneldi, aylak aylak dolaşır gibi bir hava vermişti kendine. Yahudi kapının önündeydi.

"Ne güzel! Tablomu sattın ha?"

"Tablo burada," dedi Magus. "Resimden anladığını sanan birine satabilmek için bir çerçeveye yerleştiriyorum."

Fougères bir daha bulvara gelmeye cesaret edemedi. Yeni bir tablo yapmaya girişti. Ölmeyecek kadar bir şeyler yiyip ölümüne çalışarak, iki ay evden dışarı çıkmadı.

Bir akşam, bulvara kadar gitti tekrar; ayakları ne yazık ki onu Magus'un dükkânına kadar götürdü, tablosunu hiçbir yerde göremedi.

"Tablonu sattım," dedi tüccar sanatçıya.

"Peki kaç?"

"Küçük bir kâr payı koyup ödediğim parayı çıkardım. Bana Flaman tarzı bir iç mekân, bir anatomi dersi, bir manzara resmi yap, parasını hemen ödeyeyim," dedi Élias.

Fougères, gözüne baba gibi görünen Magus'a sarılabilirdi. Yüreği sevinçle dolu halde geri döndü evine: Büyük ressam Schinner yanılmıştı o halde! Bu uçsuz bucaksız Paris şehrinde, Grassou'nun yüreğiyle birlikte çarpan yürekler de vardı; yeteneği anlaşılmış ve değeri bilinmişti. Zavallı delikanlı, yirmi yedi yaşında, on altı yaşında bir oğlan çocuğunun masumiyetine sahipti. Bir başkası, kurnutucu ve çekingen sanatçılardan biri olsa, Élias Magus'un şeytani tavrını fark eder, sakalının tellerinin titreyişini, bıyığındaki alaycılığı, Hristiyan rolü oynayan Yahudi Walter Scott'ın kendinden memnun halini yansıtan omuz hareketini gözlemlerdi. Fougères, Boulevards semtinde yüzüne gururlu bir ifade katan bir neşe içinde dolaştı. Koluna bir kadın takmış liselilere benziyordu. Arkadaşlarından birine, şan şöhret ve mutsuzluğa mahkûm o egzantrik yeteneklerden Joseph Bridau'ya rastladı. İfadesinden cebinde ancak birkaç metelik bulunduğu anlaşılan Joseph, Fougères'i Opera'ya götürdü. Fougères baleyi izlemedi, müziği işitmedi, hayalinde tablolar tasarlıyor, tablolar boyuyordu. Akşamın ortasında Joseph'ten ayrıldı, lamba ışığında eskizler çizmek için evine koştu, bulanık anılarla dolu en az otuz tablo hayal etti, kendisinin bir dâhi olduğuna inandı. Ertesi gün derhal boyalar, boy boy tuvaler satın aldı; masasının üzerine ekmek, peynir, bir

de testiyle su koydu; sobası için yakacak odun ayarladı; sonra, atölyelerde kullanılan ifadeyle, tablolarını karalamaya başladı; birkaç model hazırladı; Magus ona gerekli araç gereci sağladı. Bretonyalı, iki aylık inzivadan sonra dört tablo bitirmişti. Schinner'den tavsiye istedi yeniden; Joseph Bridau'yu da beraberinde çağırmıştı. İki ressam bu tuvallerin Hollanda manzara resimlerinin, Metzu'nun iç mekân resimlerinin bayağı birer taklidi ve dördüncüsünün de, Rembrandt'ın anatomi dersinin bir kopyası olduğunu söylediler.

"Hâlâ öykünmeler," dedi Schinner. "Ah! Bu Fougères özgün olmakta güçlük çekecek."

"Resimden başka bir şeye yönelmelisin," dedi Bridau.

"Neye mesela?" dedi Fougères.

"Edebiyat alanına atıl."

Fougères, koyunların yağmur yağdığı zaman yaptığı gibi başını eğdi; tekrar sordu, faydalı tavsiyeler aldı ve tablolarını Élias'a götürmeden önce bazı düzeltmeler yaptı. Élias, her bir tual için yirmi beş frank ödedi. Bu fiyatla Fougères hiçbir şey kazanmıyordu ama kaybetmiyordu da; azla yetinmeyi biliyordu. Tablolarına ne olduğunu anlamak için birkaç kez dolaşmaya çıktı ve tuhaf bir sanrı gördü. O kadar canlı canlı boyadığı, o kadar net görünen, boyasıyla kumaşı sertleştiren, porselen üzerine yapılmış gibi parlayan resimler, bir sis bulutuyla kaplanmış gibi görünüyordu, eski tablolara benziyorlardı. Élias dışarı çıkmıştı, Fougères bu olay hakkında herhangi bir bilgi elde edemedi. Yanlış gördüğünü düşündü. Ressam yeni tuvaler üretmek üzere atölyesine geri döndü. Fougères yedi yıllık aralıksız bir çalışmadan sonra, kabul edilir düzeyde tablolar yapar oldu. Diğer tüm ikinci sınıf sanatçılar kadar iyi resim yapıyordu. Élias yaptığı her tabloyu alıp satıyordu. Fakir Bretonyalı yılda yüz *louis* ancak kazanıyordu ama zaten bin iki yüz franktan fazlasını harcayamıyordu.

1829 sergisinde, üçü de resim camiasında önemli

yer sahibi olan ve sanat hareketinin başında bulunan Léon de Lora, Schinner ve Bridau, eski arkadaşlarının istikrarı, fakirliği karşısında merhamete kapıldılar ve sergide, bir Fougères tablosunun büyük salona kabul edilmesini sağladılar. Duygu olarak Vigneron'u ve fırça olarak Dubufe'ün ilk resimlerini andıran oldukça ilgi çekici olan bu tablo, bir hapishane hücresinin içinde, ense tırışı yapılan genç bir adamı temsil ediyordu. Bir tarafta bir papaz, diğer tarafta yaşlı bir kadın ve bir genç kız göz yaşları içindeydi. Bir adliye kâtibi resmî bir evrak okuyordu. Kötü bir masa üzerinde, kimsenin dokunmadığı bir tabak yemek duruyordu. Yüksekteki bir pencerenin parmaklıklarının ardından ağarmakta olan gün görünüyordu. Burjuvaların tüylerini ürpertecek bir görüntüydü bu ve hepsi titriyordu. Fougères, büyük bir saflıkla Gérard Dow'un başyapıtından esinlenmişti: Tombul kadın grubunu, önden resmetmek yerine, pencereye dönük halde çizmişti. Ölmek üzere olan kadın yerine de mahkûmu yerleştirmişti: Aynı solgunluk, aynı bakış, aynı Tanrı'ya yakarış. Flaman doktor yerine, karalar giymiş adliye kâtibinin soğuk ve resmî yüzünü çizmişti; fakat Gérard Dow'un genç kızının yanına, bir de ihtiyar bir kadın eklemişti. Son olarak, cellatın ürkütücü görünüm-lü tombul yüzü grubun önüne geçiyordu. Büyük bir beceriyle gizlenmiş bu eser korsanlığı, bu intihal hiçbir zaman anlaşılmadı. Kitapçıkta şöyle yazıyordu:

510. Grassou de Fougères (Pierre), rue de Navarin, 2.
1801 YILINDA ÖLÜME MAHKÛM EDİLEN BİR
CHOUAN'IN¹ TABLOSU.

1. (Fr.) 1791-1799 arasında devrime karşı mücale eden Fransız köylülerine verilen isim. (Y.N.)

Tablo, vasat olmasına rağmen olağanüstü bir başarı kazandı; zira Motagne şoförleri davasını hatırlatıyordu. Çok ilgi gören tuvalin karşısında her gün kalabalıklar birikti, hatta X. Charles bile önünde bir an duraksadı. Bu fakir Bretonyalının sabır timsali hayatı hakkında bilgi alan eşi, Bretonyalı için heyecanlandı. Orléans dükü tuval için pazarlık etti. Din adamları veliahtın karısına, konunun çok iyi düşünceler yansıttığını söylediler: İçinde çok tatmin edici bir dinî hava hüküm sürüyordu. Monsenyör veliaht, karolardaki toza hayran oldu, aslında tamamen yanlış anlamıştı çünkü Fougères duvarların alt kısmındaki neme işaret etmek üzere yaymıştı bu yeşilimsi boyaları. Madam tabloyu bin franka satın aldı, veliaht başka bir tablo daha ısmarladı. X. Charles, 1799 yılında kraliyet davası için canını veren bu köylünün oğluna madalya verdi. Büyük ressam Joseph Bridau'ya madalya verilmedi. İçişleri bakanı, Fougère'deki kilise için iki tablo ısmarladı. Bu sergi Pierre Grassou için tam bir servet, şan şöhret kaynağı, gelecek ve hayat garantisi oldu. Her şeyi baştan icat etmek, küçücük bir ateşte ölme tehlikesi içerir; kopyalamak, yaşamaktır. Grassou'lu Fougères sonunda para kaynağını keşfettiğinden, toplumun günümüzde tüm sosyal sınıflardaki üstünlükleri seçmekle yükümlü olan, doğal olarak kendi kendilerini seçen ve gerçek yeteneklere karşı kuduz bir savaş yürüten bu tiksindirici vasatlıklara borçlu olduğu zalim ahlaki düzenin bir parçası oldu. Her şeyde seçim prensibi yanlıştır, Fransa bu işten geri dönecektir. Bununla birlikte, Fougères'in mütevazılığı, basitliği, şaşkınlık verici iyiliği ve yumuşaklığı, dedikoduların ve kiskançlıkların kesilmesini sağladı. Zaten ona gelen Grassou'cular sonradan geleceklere işaret etti. Hiçbir şeyin cesaretini kıramadığı bir adamın enerjisi karşısında heyecana kapılan birkaç kişi, Dominiquin'den söz ediyor ve: "Sanat alanında ısrarcı olanları ödüllendirmek gerek! Grassou başa-

rısını başkalarından çalmadı! On yıldır sürünüyor zavallı ihtiyar!" diyordu. Bu *zavallı ihtiyar* ifadesi, ressamın adının geçtiği cümlelerin ve tebrik ifadelerinin yarısında yer alıyordu. Kıskançlığın büyük sanatçıları aşağı çekmesi gibi, acıma da vasatları o kadar yükseltir. Gazeteler eleştiriler konusunda çekimser davranmamıştı ama şövalye Fougères, bunları arkadaşlarının tavsiyeleri karşısında olduğu gibi, meleklerle yaraşır bir sabırla yönetiyordu. O sırada güçlkle kazanılmış bir on beş bin frankla zenginleştiğinden, dairesini ve Navarin'deki atölyesini döşedi, burada monsenyör veliaht tarafından talep edilen tabloyu ve İçişleri Bakanlığı tarafından sipariş edilen iki kilise tablosunu, tam belirlenen tarihte, her zaman başka türlü olmasına alışkın bakanlık kasası için umut kırıcı bir zamanlamayla tamamladı. Düzenli insanların mutluluğuna hayran olunmaz mı? Grassou gecikmiş olsaydı, Temmuz Devrimi'ne yakalanacak, parasını alamayacaktı. Fougères, otuz yedi yaşına kadar, Élias Magus için, kimsenin bilmediği yaklaşık iki yüz tablo yapmıştı ama sanatçının omuzlarını dik tutmasını sağlayan ve burjuvaziye kendine bağlayan bu tatmine onlar sayesinde ulaşmıştı. Fougères arkadaşları için, sağduyulu düşünceleri, güvenilirliği, mükemmel nezaketi, büyük sadakati nedeniyle kıymetliydi; pale-tini beğenmeseler bile, onu tutan adamı beğeniyorlardı. "Fougères'in resim gibi bir zaafı olması ne felaket!" diyordu kendi kendine arkadaşları. Bununla birlikte Grassou, bir kitap yazma kapasitesine sahip olmasa da kitapların neresinde hata olabileceğini çok iyi bilen tefrika yazarları benzeri, mükemmel tavsiyeler veriyordu; fakat edebiyat eleştirmenleri ve Fougères arasında bir fark vardı: Güzelliklere karşı son derece hassastı, hemen tanıyordu bunları ve tavsiyeleri, tespitlerinin doğruluğunu kabul ettiren bir adalet duygusunun izlerini taşıyordu. Fougères, Temmuz Devrimi'nden beri her sergi için on tablo sunuyor, jüri de

bunların arasından dört ya da beş tanesini seçiyordu. Para konusunda çok sıkı davranarak yaşıyordu; dolayısıyla tüm hizmetli kadrosu, bir temizlikçi kadından ibaretti. Tek eğlence olarak arkadaşlarını ziyaret ediyor, sanat eserlerini görmeye gidiyor, kendisine Fransa'ya birkaç küçük seyahat için izin veriyor, İsviçre'de yeni esin kaynakları aramaya gitmeyi planlıyordu. Bu kötü sanatçı, mükemmel bir vatandaştı: Mecburi hizmetlere gidiyor, geçit törenlerine katılıyor, kirasını ve sabit giderlerini burjuvalara yaraşır bir düzenlilikle ödüyordu. Sürekli çalıştığından ve sefalet içinde yaşadığından, hiçbir zaman âşık olacak zaman bulamamıştı. O zamana kadar hep tek başına ve fakir olduğundan, bu basit hayatını karmaşıktırmak da istememişti. Servetini artırmanın bir yolunu keşfetmeyi beceremediğinden, her üç ayda bir noteri Cardot'ya, o üç ay içinde yaptığı tasarrufları ve kazançlarını götürüp teslim ediyordu. Noter Grassou'nun bin eküsü biriktiğinde, bunları borç alan evliyse kadının hakları saklı kalacak şekilde ya da borç alan bir ödeme yapacaksa, satıcının hakları saklı kalacak şekilde birinci elden ipoteğe yatırıyordu. Noter faiz işleriyle bizzat ilgileniyor ve bunları Grassou de Fougères tarafından yapılan kısmi ek yatırımlarla birleştiriyordu. Ressam, kendine sanatçı olarak *otium cum dignitate*'ını¹ ilan etmek ve tablolar yapmak, ah, hem de ne tablolar, nihayet gerçek tablolar, hayranlık uyandıracak, taklit olmayan, mükemmel tablolar yapmaya başlamak için ayda iki bin franklık ciddi bir gelir tutarına ulaşacağı şanslı ânı bekliyordu. Geleceğe ilişkin mutluluk düşü, en büyük umudu neydi bilmek ister misiniz? Enstitü'ye girmek ve Légion-d'Honneur madalyası almaya hak kazanmaktı! Schinner ve Léon de Lora'nın yanına oturmak,

1. (Lat.) Onurlu emeklilik. (Ç.N.)

Akademi'ye Bridau'dan önce ulaşmak! Göğsünde bir madya taşımak! Ne düş ama! Her şeyi düşünebilmek bir tek vasat insanlara mahsus!

Fougères merdivenlerde ayak sesleri işitince, perçemini geriye attı, şişe camı yeşili kadife ceketinin düğmelerini ilikledi ve atölyelerde yaygın dille *kavun* olarak adlandırılan bir figürün içeri girdiğini görünce epeyce şaşırdı. Bu tipin yanında, mavi yünlü kumaştan giysileri, şingır şingır öten incik boncuklarla süslü bir paket görüntüsüyle bir de balkabağı vardı. Kavun bir domuzbalığı gibi nefes nefeseyken, balkabağı hiç de uygun kaçmasa da bacak olarak adlandırılan iki şalgamın üzerinde yürüyordu. Gerçek bir ressam, karşısında kendini zor taşıyan bu insanları görünce durur, sebzelerin resmini yapmadığını söyleyerek kapı dışarı ederdi. Fougères her zamankinden farklı olarak gülümsemeden baktı; çünkü Mösyö Vervelle'in gömleğinde bin ekülük bir elmas göze çarpıyordu.

Fougères, Magus'a baktı ve:

"Boyutlar sağlam!" dedi dönemde atölyelerde moda olan argo bir deyişle.

Mösyö Vervelle, bu sözü duyunca kaşlarını çattı. Bu burjuva, karısı ve kızı dolayısıyla sebzeler için kullanılan başka bir deyiş daha maruz kalıyordu. Karısının yüzü geniş bir maun ağacını andırıyordu; bedeniye üzerine bir baş kondurulmuş ve belinden bir kemerle sıkılmış bir hindistancevizi ağacına benziyordu. Ayaklarının üzerinde kendi ekseninde dönüyordu adeta; siyah çizgili sarı bir elbisesi vardı. Vitrinde sergilenen eldivenleri andıran şiş elleri, aşırı pahalı parmaksız eldivenleri gururla taşıyordu. Aşırı geniş şapkasının kenarında birinci sınıf tüyler uçuşuyordu. Hem önden hem arkadan aynı ölçüde şişkin duran omuzları dantellerle süslenmişti: Böylece hindistancevizi ağacının küresel formu mükemmel hale

geliyordu. Ressamların ağaç eteği gibi dedikleri türden olan ayakları, parlak deri ayakkabılar içine sıkıştırılmış gibi görünüyordu. Ayaklar bunların içine nasıl girmişti kim bilir?

Bunların arkasından ise, yeşil, körpe, taze bir kuşkonmaz geliyordu; saçlarına bant takmış küçük başıyla, bir Romalının hayran kalacağı sarı havucu andıran, kolları ip gibi, bembeyaz teninin üzerinde çiller, koca koca masum gözler, beyaz kirpikler, incecik bir kaş, beyaz saten kenarlı saten tepelikli İtalyan tipi bir hasır şapka, elleri erdemli bir edayla kavuşmuş ama annesinin ayaklarına sahip bir genç kız. Bu üç yaratık, atölyeye bakarlar-ken, sanat konusunda saygıdeğer bir coşkuya işaret eden bir mutluluk içindeydiler.

“Bizim resimlerimizi yapacak olan beyefendi siz misiniz?” dedi baba topluluğun beyni havasına bürünerek.

“Evet mösyö,” diye cevap verdi Grassou.

“Vervelle, onun madalyası var,” dedi kadın fısıltıyla kocasına, ressamın sırtı dönükken.

“Portrelerimizi madalya almamış bir sanatçıya yaptıracağımı mı düşünüyordunuz?” dedi eski şişe tüccarı.

Élias Magus, Vervelle ailesini selamladı ve dışarı çıktı, Grassou onu sahanlığa kadar geçirdi.

“Bu tombalakları avlamak da hep sana düşüyor.”

“Yüz bin frank drahome!”

“Evet de, ne aile ama!”

“Üç yüz bin frank, Boucherat Sokağı’nda bir ev ve Ville-d’Avray’da bir kır evi umudu.”

“Boucherat, şişeler, tapalar, pazar malları,” dedi ressam.

“Hayatınızın kalan kısmında hiçbir eksikğiniz olmaz,” dedi Élias.

Bu düşünce Pierre Grassou’nun aklına, tavan arasına düşen sabah ışığı gibi düştü. Genç kızın babasını kar-

şısına yerleştirirken, yüz ifadesini beğendi, sert vurgularla dolu bu yüze hayran oldu. Anne ve kız tüm bu hazırlıklar karşısında büyülenerek ressamın çevresinde uçuşuyordu; ressam onlara tanrı gibi görünmüştü. Bu gözle görülür hayranlık Fougères'in hoşuna gitti. *Zenginlik*, bu ailenin üzerine fantastik bir etki yaptı.

"Deli gibi para kazanıyor olmalısınız? Fakat kazandığınız gibi de harcıyorsunuz herhalde," dedi anne.

"Hayır madam," diye cevap verdi ressam, "harcamıyorum, eğlenceye ayıracak param yok. Noterim paramı yatırıma dönüştürüyor, hesabımı o biliyor, parayı ona verdiğim andan itibaren bir daha düşünmüyorum."

"Bana sanatçıların cepleri her zaman deliktir demişlerdi," dedi baba Vervelle.

"Gizli bir konu değilse, noteriniz kim?" diye sordu Madam Vervelle.

"Mert bir adam, çok becerikli, Cardot."

"Bak şimdi! Şaka mı bu?" dedi Vervelle. "Cardot sizin noter ha!"

"Kımıldamayın!" dedi ressam.

"Rahat dur ama Anténor," dedi kadın. "Beyefendinin işini yapmasına engel olacaksın. Onun nasıl çalıştığını görsen anlarsın..."

"Tanrım! Bana neden sanat eğitimi aldırmadınız?" dedi Matmazel Vervelle ailesine.

"Virginie," diye bağırdı anne, "genç bir kız bazı şeyleri öğrenmemelidir. Evlendiğin zaman... tamam! Fakat o zamana kadar, uslu dur."

Vervelle ailesi bu ilk seans boyunca, bu dürüst sanatçıyla iyiden iyiye samimi oldu. Ailenin iki gün sonra yeniden gelmesi gerekiyordu. Çıkarlarken, baba ve anne Virginie'ye önden gitmesini söyledi; fakat genç kız, aralarındaki mesafeye rağmen, merakını uyandıracak şu sözcükleri işitti.

“Madalya sahibi bir adam... Otuz yedi yaşında... Bu kadar sipariş alıyor, parasını bizim notere yatırıyor hem de. Cardot’ya bir danışsak mı? Madame Fougères nasıl olurdu?.. Fena birine benzemiyor!.. Bir tüccar olsun mu diyeceksin?.. Tamam, ama bir tüccar emekli olana kadar kızımızın geleceğinin ne olacağını bilemeyiz! Tasarruf etmeyi bilen bir sanatçı... Hem biz de sanatı seviyoruz sonuçta...”

Verville ailesi onun hakkında konuşurken, Pierre Grassou da Verville ailesini düşünüyordu. Atölyesinde sakın sakın oturamadı. Bulvara dolaşmaya çıktı, gelip geçen kızıl saçlı kadınlara baktı! Olabilecek en tuhaf düşünceler geçiyordu aklından: Altın metallerin en güzeliydi, sarı renk altını temsil ederdi, Romalılar kızıl kadınları severdi, o da Romalı olmalıydı vb. İki yıllık evlilikten sonra, hangi erkek karısının saç rengiyle ilgileniyordu ki? Güzellik gelip geçiciydi... Fakat çirkinlik hep kalıyordu! Para mutluluğun yarısı demekti. Ressam akşam yatarken, Virginie Verville’i sevimli bulmaya başlamıştı bile. Üç Verville ikinci seans için geldikleri gün, sanatçı onları tatlı bir gülümsemeyle karşıladı. Hergele sakalını düzeltmiş, beyaz kıyafetler giymişti; saçlarına hoş bir şekil vermiş, oldukça rahat bir pantolon ve at derisinden kırmızı pabuçlar giymişti. Aile, sanatçının ki kadar dalkavuk bir gülümsemeyle cevap verdi ona; Virginie saçlarıyla aynı renge büründü, gözlerini kaçırdı ve başını çevirip çalışmalara baktı. Pierre Grassou bu küçük cilveleri çekici buldu. Virginie zarıftı, ne mutlu ki ne annesine ne de babasına benziyordu; peki ama kime benziyordu?

“Ah! Aslında annede de aynı bakış var,” dedi kendi kendine.

Seans boyunca aileyle, baba Verville’i şakacı bulma cesaretini gösteren ressam birbirine takılıp durdu. Bu iltifatlaşmalar, ailenin sanatçının kalbini iyice kazanmasını

sağladı, ressam yaptığı taslaklardan birini Virginie'ye ve bir eskizi de annesine verdi.

"Bedava mı?" diye sordular.

Pierre Grassou gülümsemesini engelleyemedi.

"Tablolarınızı böyle vermemelisiniz, para demek bunlar," dedi Vervelle.

Üçüncü seansta baba Vervelle, köyleri Ville-d'Avray' da sahip olduğu güzel bir tablo koleksiyonundan söz etti: Rubens'ler, Gérard-Dow'lar, Mieris'ler, Terburg'lar, Rembrandt'lar, bir Tiziano, Paul Potter'ler vb.

"Mösyö Vervelle çılgınlık etti," dedi övünçle Madam Vervelle. "Yüz bin franklık tablosu var."

"Sanatı severim," diye devam etti eski şişe tüccarı.

Madam Vervelle'in portresine başlandığında, kocasının neredeyse bitmişti ve ailenin coşkusu artık sınır tanımaz hale gelmişti. Noter, ressam hakkında çok büyük övgüler düzmüştü: Pierre Grassou onun gözünde dünyadaki en dürüst delikanlı, o güne kadar otuz altı bin frankını biriktirmesini sağladığı, en hesabını bilen sanatçılardan biriydi; sefalet günleri geride kalmıştı, her yıl on bin frank kazanıyor, faizlerini de yatırıma dönüştürüyordu; nihayetinde, bir kadını mutsuz etmeyecek bir adamdı. Bu son cümle, terazide büyük bir ağırlık oluşturdu. Vervelle'lerin arkadaşları, artık onun ünlü Fougères dışında bir konudan söz ettiklerini işitmez olmuşlardı. Fougères, Virginie'nin portresine başladığı gün, Vervelle ailesinin yüreğinde gizli damat olmuştu bile. Üç Vervelle, evlerinden biri olarak görmeye alıştıkları bu atölyede çiçek açıyordu adeta: Bu temiz, bakımlı, zarif, sanat dolu mekân açıklanamaz bir çekicilikteydi onlar için. Hata hatayı tetikler, burjuva burjuvayı çeker. Seansın sonuna doğru merdivende bir hareket oldu, kapı aniden açıldı ve içeri Joseph Bridau girdi: Saçı başı dağılmış, öfkeden gözü dönmüştü; o koca çökmüş yüzüyle göründü, her yere şimşek gibi bakışlar attı, atölyenin dört bir köşesini

dolaştı ve redingotunun göbek üzerindeki kısmını topla-
yıp şişmanlıktan kavuşmayan düğmelerini nafile ilikle-
meye çalışarak, aniden Grassou'ya yanaştı.

"Hayat pahalı," dedi Grassou'ya.

"Öyle mi!"

"İngilizler peşimde. Bak sen! Böyle şeyler mi çizi-
yorsun artık?"

"Sus artık!"

"Ah! Peki!"

Bu tuhaf giriş karşısında fazlasıyla şok olan Vervelle
ailesi, her zamanki kiraz kırmızısı hallerinden ateş kırmı-
zısına geçti.

"Para getiriyordur," diye devam etti Joseph. "Kesen-
de birkaç metelik var mı?"

"Çok mu lazım?"

"Beş yüz frank kadar... Şu buldoktan beter tüccar-
lardan biri peşimde; bir kere ısırdı mı, parça koparma-
dan bırakmıyor bunlar. Tanrı'nın cezaları!"

"Noterime bir not yazayım..."

"Senin noterin de mi var?"

"Evet."

"Yanakları neden parfüm dükkânlarındaki resimler
gibi pembe tonlarında yaptığın anlaşıldı şimdi!"

Grassou kızarmadan edemedi zira o sırada Virginie
poz veriyordu.

"Doğaya, o nasılsa öyle yaklaş!" diye devam etti bü-
yük ressam. "Matmazel bir kızıl. Ne var yani? Bu ölüm-
cül bir günah mı? Resimde her şey muhteşemdir. Paleti-
ne biraz ateş kırmızısı koyup biraz alevlendir şu yanakla-
rı benim için, küçük kahverengi lekeler yerleştir ufak
ufak, boyayı bol kullan biraz! Doğadan daha akıllı oldu-
ğunu mu sanıyorsun?"

"Tamam!" dedi Fougères. "Ben sana bir not yazarken
sen de yerime geç."

Verville masaya kadar yuvarlandı ve Grassou'nun kulağına doğru eğildi.

"Bu köylü her şeyi mahvedecek," dedi tüccar.

"Virginie'nizin portresini yapmayı kabul etse, benimkinden bin kat daha iyisini yapardı," diye cevap verdi Fougères hoşnutsuz.

Burjuva, bu sözler üzerine yavaşça, bu vahşi hayvanın istilasına karşısında şaşırıp kalan karısına doğru çekildi ve onu, kızın portresi yapılırken işbirliği yapar halde görünce biraz olsun rahatladı.

"Al şunu da tavsiyelerimi dinle," dedi Bridau paleti verip notu alırken. "Sana teşekkür etmiyorum! Bir yemek odasının duvarlarını boyadığım Arthez Şatosu'na geri dönebilirim artık. Léon de Lora kapının üzerine başyapıtlar çiziyor. Bizi görmeye gelecek misin?"

Virginie'ye bakmaktan o kadar sıkılmıştı ki, selam bile vermeden çıkıp gitti.

"Kim bu adam?" diye sordu Madam Verville.

"Büyük bir sanatçı," diye cevap verdi Grassou.

Bir an sessizlik oldu.

"Portreme zarar vermediğinden kesin olarak emin misiniz?" diye sordu Virginie. "Beni korkuttu da."

"Kötü bir şey yapmadı," diye cevap verdi Grassou.

"Büyük sanatçı öyle oluyorsa, ben size benzeyen büyük sanatçıyı tercih ederim," dedi Madam Verville.

"Ah anne! Mösyö çok daha büyük bir ressam, beni olduğum gibi çizecek," diye vurguladı Virginie.

Dâhinin havası, düzenli hayata alışkın burjuvaları allak bullak etmişti.

Sonbaharın pastırma yazı denilen o keyifli dönemi gelmişti. Verville, bir dâhinin karşısındaki yeni bir çırak çekingenliğiyle, sanatçıyı ertesi pazar kır evine gelmesi için davet etme riskini göze aldı: Bir burjuva ailesinin, bir sanatçı için pek de çekici olmadığını biliyordu.

“Sizler, sizlerin de eğlenceye ihtiyacı var!” dedi. “Görkemli davetler, akıllı insanlar; ama aynı zamanda iyi şarap olacak; üstelik sizin gibi bir sanatçının tüccarların arasında yaşayabileceği sıkıntının telafisi olarak galerime güveniyorum.”

Özellikle, onurunu okşayan bu tapınma hali, bu tür iltifatlar almaya hiç alışkın olmayan Pierre Grassou’yu büyüledi. Dürüst sanatçı, bu iğrenç vasatlık timsali, bu altın yürek, bu fedakâr varlık, bu aptal ressam, bu Légion-d’Honneur madalyalı mert delikanlı, yılın son güzel günlerini Cille-d’Avray’da geçirmek için hazırlanmaya koyuldu. Ressam tüm mütevazılığıyla bir toplu taşıma aracıyla geldi ve şişe tüccarının, Ville-d’Avray’ın tepesinde, olabilecek en güzel manzaralı noktaya, beş dönümlük bir parkın ortasına yerleştirilmiş güzel köşkünü görünce hayran olmadan edemedi. Virginie’yle evlenmek, günün birinde bu güzel villaya sahip olmak anlamına geliyordu! Vervelle’ler tarafından coşkuyla, sevinçle, neşeyle ve kafasının karışmasına neden olan açık yürekli bir burjuva budalalığıyla karşılandı. Çok başarılı bir gün oldu. Müstakbel damatlarını, önemli bir adamın evinde olması gerektiği gibi düzenlemiş sarı renkli taşlardan yürüyüş yollarında gezdirdiler. Ağaçlar budanmış, çimler biçilmişti. Temiz köy havası son derece iştah açıcı yemek kokuları getiriyordu. Evdeki herkes: Büyük bir sanatçı ağırlıyoruz diyordu. Ufak tefek baba Vervelle, parkın içinde bir elma gibi yuvarlanarak dolaşıyor, kız yılanbalığı gibi kıvrılıyor, anne onları asil ve gururlu adımlarla takip ediyordu. Bu üç varlık, Grassou’yu yedi saat boyunca hiç yalnız bırakmadı. Süresi şatafatıyla yarışan akşam yemeğinden sonra Mösyö ve Madam Vervelle, etkisi önceden hesaplanmış lambalarla aydınlanan galerinin açılışıyla sergiledikleri tiyatronun en etkili ânına geldiler. Eski tüccarlardan oluşan üç komşu, büyük sanatçıyı pohpohlama görevi verilmiş bir

yaşlı amca, Vervelle ailesinden yaşlı bir hanımefendi ve baba Vervelle'in tablolarının değerinden söz ederek bunalttığı diğer konuklar, bu ünlü galeri hakkındaki görüşünü merak ettikleri Grassou'nun peşinden gidiyorlardı. Şişe tüccarı, Kral Louis-Philippe'le ve Versailles galerileriyle yarışa girmek istemiş gibi görünüyordu. Muhteşem çerçevelere yerleştirilmiş tablolar, altın yaldızlı fon üzerine siyah harflerle yazılmış etiketler taşıyordu:

RUBENS

Kır tanrılarının ve su perilerinin dansları.

REMBRANDT

Bir anatomi sınıfının içi. Doktor Tromp öğrencilerine ders verirken.

Galeride, hepsi pırıl pırıl, tozları alınmış, kimisinin üzeri gençlerin yanında açılmayan yeşil perdelerle örtülmüş yüz elli tablo vardı.

Sanatçı eli kolu kırık, ağzı açık, tek söz edemedi kalakaldı; bu galerideki tabloların yarısını tanıyordu: Rubens, Paul Potter, Mieris, Metz, Gérard Dow! En az yirmi büyük usta daha.

"Neyiniz var? Betiniz benziniz attı!"

"Kızım, bir bardak su," diye bağırdı anne Vervelle.

Ressam, baba Vervelle'i giysisinin bir ucundan yakaladı ve bir Murillo tablosunu gösterme bahanesiyle bir köşeye götürdü. O dönemde, İspanyol resmi modaydı.

"Tablolarınızı Élie Magus'tan mı satın aldınız?"

"Evet, hepsi orijinal!"

"Aramızda kalsın ama şu gösterdiğim tabloyu size kaç para sattı?"

İkisi birlikte galeride bir tur attılar. Konuklar, sanatçının ev sahibi eşliğinde başyapıtları incelerken gösterdiği ciddiyet karşısında büyülenmişti.

“Üç bin frank!” dedi fısıltıyla Verville sonuncuya geldiklerinde, “fakat ben kırk bin frank eder diyorum!”

“Kırk bin franka bir Tiziano mı?” diye devam etti sanatçı yüksek sesle. “Yok pahasına gitmiş olur.”

“Size dememiş miydim, yüz bin ekülük tablom var diye,” diye bağırdı Verville.

“Bu tabloların hepsini ben yaptım,” dedi Pierre Grassou adamın kulağına. “Tamamı için, en çok on bin frank aldım...”

“Bana bunu kanıtlarsanız kızımın drahomasını iki katına çıkaracağım çünkü bu durumda siz hem Rubens, hem Rembrant, hem Terburg, hem Titian’sınız!” dedi şişe tüccarı.

“Magus ünlü bir tablo simsarındır!” dedi ressam, simsarin ondan istediği tabloları ve tabloların eski görünmesinin nedenini anlatırken.

Mösyö de Fougères, hayranının beğenisini kaybetmekten çok uzaktı. Aile, ona bu adla hitap etmekte ısrar ediyordu. Ailenin portrelerini bedavaya yapıp doğal olarak müstakbel kayınpederine, kayınvalidesine ve karısına hediye edince, gözlerinde iyice büyüdü.

Bugün tek bir sergiyi bile kaçırmayan Pierre Grassou, en iyi portre ressamlarından biri olarak kabul ediliyor. Yılda on iki bin frank kadar kazanıyor ve her bir tuvali beş yüz franka el değiştiriyor. Karısı drahoma olarak altı bin franklık bir gelire kavuştu. Ressam, kayınpederi ve kayınvalidesiyle birlikte yaşıyor. Mükemmel anlaşılan Verville’ler ve Grassou’ların bir arabası var ve dünyanın en mutlu insanları durumundalar. Pierre Grassou, dönemin en büyük sanatçılarından biri olarak kabul edildiği bir burjuva çevresinden çıkmıyor, Trône Bariyeri ve

Temple Sokağı arasında, onun elinden çıkmayan ve en az beş yüz frank bedel ödenmeyen tek bir aile portresi bile yapılmıyor. 12 Mayıs ayaklanmalarında kendini çok iyi gösterdiğinden, "Officier de la Légion-d'Honneur" unvanını aldı. Ulusal Muhafızlar içinde tabur komutanı oldu. Versailles Müzesi, bu kadar mükemmel bir yurttaş bir savaş resmi sipariş etmeden edemedi, o da eski arkadaşlarıyla karşılaşp: "Kral bana savaş resmi sipariş etti," demek için bütün Paris'i dolaştı.

Madame de Fougères, iki çocuk verdiği eşine tapıyor. İyi bir baba ve iyi bir eş olan bu ressam, yine de, yüreğinden uğursuz bir düşünceyi söküp atamıyor: Sanatçılar onunla alay ediyor, ismi atölyelerde bir aşağılama terimi olarak kullanılıyor, tefrikalarda onun eserlerinden söz edilmiyor. Fakat sürekli çalışıyor ve gireceği Akademi için hazırlanıyor. Zaten yüreğe su serpen intikam değil midir her zaman! Durumları bozulduğunda ünlü ressamların tablolarını satın alıyor ve Ville-d'Avray galerisindeki sahteleri, kendisine ait olmayan gerçek başyapıtlarla değiştiriyor.

Pierre Grassou'nun, aslında gizli bir hayırseverlik ve mükemmel bir nezaketten ibaret olan vasatlığından çok daha kötücül ve çok daha aşağılık vasatlıklar bilmiyor muyuz?

Paris, Aralık 1839

HONORÉ DE BALZAC

Honoré de Balzac, 1799'da Fransa'nın Tours kentinde doğdu. Kendi adıyla yayımlanan ilk eseri *Köylü İsyanı* tarihsel bir romandı. 1829-1830 yıllarında –taşra yaşamına yöneldiği– *Tours Papazı* ve *Eugénie Grandet* adlı romanları basıldı. 1834 yılı, Balzac'ın yaşamında bir dönüm noktası oldu. Eserlerinin tümüne Dante'yi anıştıran bir başlık koydu: "İnsanlık Komedyası". Yapıtlarını büyük bir bütün oluşturacak şekilde üç grupta tasarladı: insan yaşamını ve toplumu yöneten ilkeleri ele alan "çözümleyici incelemeler", insan eylemini belirleyen nedenleri ortaya koyan "felsefi incelemeler", bu nedenlerin sonuçlarını gösteren "töre incelemeleri". Balzac, 1850'de Paris'te öldüğü zaman, ardında 85'i tamamlanmış, 50'si taslak halinde roman ve 2000'i aşkın roman karakteri bırakmıştı.

KLASİKLER

Dünya edebiyatının anıtsal ismi Honoré de Balzac, kısa hayatına sığdırmayı başardığı yüzden fazla eseri önce günlük gazetelerde yayımlamış, sonra da “İnsanlık Komedyası” başlığı altında toplamıştı. Bu derlemeyi oluşturan altı öykü de 1830-1840 yılları arasında yazılmıştır. Beş öykü, Fransa’nın 19. yüzyıldaki toplumsal yapısının tarihsel resminin çizildiği “İnsanlık Komedyası”nın “Felsefi İncelemeler” bölümünde, “Pierre Grassou” isimli son öykü ise “Paris Hayatından Sahneler” bölümünde yer alır. Bu altı öykünün ortak özelliği resimden bahsetmeleri; kendilerini bir resim kadar renkli, ayrıntılı ve net bir tablo olarak ortaya koymalarıdır. “Uzun Yaşam İksiri”, “Kızıl Han”, “Cornélius Usta”, “Deniz Kıyısında Bir Dram” adlı öykülerin bir Delacroix tablosu etkisi yaratması tesadüf değildir. Edebiyata getirdiği toplumsal ve gerçekçi çerçeveye gerçekçiliğin kurucusu kabul edilen Balzac’ın bu derlemedeki öyküleri, estetik güçlerinin yanı sıra birer romanesk macera olmaları dolayısıyla da son derece çarpıcıdır.

Kapak resmi: Konstantin Somov

18,5 TL

© canyayinlari.com ✉ twitter.com/canyayinlari f facebook.com/canyayinevi

